
بسم الله الرحمن الرحیم

Eruditi, juristi dhe komentuesi

NASER MEKARIM SHIRAZI

KOMENTIM I PËRSOSUR I KUR'ANIT

(Xhuzi i njëzetekatërt)

Nga ajeti 32 i sures "Ez Zumer" deri te ajeti 46 i sures "Fusilet"

Titulli: ***KOMENTIM I PËRSOSUR I KUR'ANIT***

(Xhuzi i njëzetekatërt)

Autori: ***Eruditi, juristi dhe komentuesi***

Naser Mekarim SHIRAZI

Recensent: ***Vullnet MERJA***

E përktheu nga arabishtja: ***H. Selim STAFA*** *(Allahu e mëshiroftë!)*

Edmond ABAZI

E redaktoi: **Jerida KULLA**

Korrektura teknike: ***Vjollca KARAJ***

Përkujdesja grafike: ***Sabrie FEZA***

Kapaku: ***Sabrie FEZA***

Botoi: ***Shoqata "FLLADI"***

Copyright: ***Shoqata "FLLADI"***

Shtypshkronja e shtëpisë botuese ***LILO***

Ajetet 32 - 35

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

۞فَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّن كَذَبَ عَلَى ٱللَّهِ وَكَذَّبَ بِٱلصِّدۡقِ إِذۡ جَآءَهُۥٓۚ أَلَيۡسَ فِي جَهَنَّمَ مَثۡوٗى لِّلۡكَٰفِرِينَ٣٢ وَٱلَّذِي جَآءَ بِٱلصِّدۡقِ وَصَدَّقَ بِهِۦٓ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُتَّقُونَ٣٣ لَهُم مَّا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمۡۚ ذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلۡمُحۡسِنِينَ٣٤ لِيُكَفِّرَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ أَسۡوَأَ ٱلَّذِي عَمِلُواْ وَيَجۡزِيَهُمۡ أَجۡرَهُم بِأَحۡسَنِ ٱلَّذِي كَانُواْ يَعۡمَلُونَ٣٥

“Kush është më i keq se ai që trillon gënjeshtra për All’llahun dhe hedh poshtë të Vërtetën (Kur’anin)**, kur ajo i vjen atij?! A nuk është Xhehennemi strehë për mohuesit?”**

“Ata, që e shpallin të Vërtetën dhe që i besojnë asaj, pikërisht ata janë të përkushtuarit që i frikësohen Zotit.”

“Ata do të kenë çfarë të duan te Zoti i tyre. Ky është shpërblimi për punëmirët.”

“All’llahu do t’ua falë atyre veprat më të këqija që kanë bërë dhe do t’i shpërblejë sipas veprave më të mira që kanë bërë.”

Komentimi

Ata që nuk besojnë Fjalën e All'llahut

Në këtë grup ajetesh vijon studimi i veçantë në lidhje me grumbullimin e njerëzve në sheshin e Gjykatës hyjnore dhe rreth grindjeve mes tyre në këtë Gjykatë të madhe. Këto ajete i ndajnë njerëzit në dy grupe: përgënjeshtrues dhe ata që besojnë Fjalën e All'llahut.

Për grupin e parë, përgënjeshtruesit, Kur'ani Famëlartë jep dy karakteristika:

"Kush është më i keq se ai që trillon gënjeshtra për All'llahun dhe hedh poshtë të Vërtetën (Kur'anin)**, kur ajo i vjen atij?!"**

Mohuesit e idhujtarët thonë shumë gënjeshtra në adresë të Krijuesit Fuqiplotë. Ata herë thonë se engjëjt janë vajzat e All'llahut, herë tjetër thonë se Isai është biri i All'llahut, ose thonë që idhujt janë ndërmjetësues për ata te All'llahu, herë tjetër stisin dispozita të rreme në lidhje me hallallin e haramin, ose të tjera stisje të ngjashme.Për të gjitha stisjet e tyre, thonë se ato janë prej All'llahut.

Kurse fjala e drejtë, fjala e vërtetë që All'llahu e zbriti te ata dhe që ata e përgënjeshtruan, është Kur'ani Famëlartë.

Pjesa e fundit e këtij ajeti, me një fjali të shkurtër, shpjegon qartë se, për individë të tillë, All'llahu i Lartësuar njofton

përfundimin e dhimbshëm: **"A nuk është Xhehennemi strehë për mohuesit?"**.[1]

Kur'ani Famëlartë, edhe grupin e dytë, e ka përshkruar me dy cilësi, për të cilat në ajetin vijues thotë: **"Ata, që e shpallin të Vërtetën dhe që i besojnë asaj, pikërisht ata janë të përkushtuarit që i frikësohen Zotit."**.

Disa transmetime të ardhura prej Imamëve të udhëzimit në Rrugën e Drejtë, shpjegojnë se fraza e këtij ajeti *"uel'ledhij xhàe bis'sidki"* - **"Dhe ai që erdhi me të vërtetën"** - i referohet Profetit Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*, kurse fraza *"ue sadeka bihi"* **– "dhe e besoi atë"**, i referohet Aliut *(Paqja qoftë mbi të!)*.[2]

Natyrisht, qëllimi me këtë transmetim është të shpjegohet vendi ku vërtetohet kuptimi i ajetit, sepse fraza e ajetit *"ulàike humulmut'tekùne"* - **"të këtillë janë ata që e kanë frikë All'llahun"**, është argument që vërteton kuptimin gjithëpërfshirës të ajetit.

Prej interpretimit të ajetit të mësipërm, bëhet e qartë, se i Dërguari i All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*, të cilit i është zbritur Shpallja, është njeriu ku vërtetohet kuptimi i këtij ajeti, njëkohësisht është e qartë se kuptimi i këtij ajeti është përgjithësues.

---

[1] Fjala "مَثْوَى"-*"methuen"*, në rrënjën e saj "ثَوَاء" - *"theuà"*, do të thotë banim i përhershëm në një vend. Prandaj fjala *"theuà"*,në këtë ajet, është në kuptimin e shtëpisë e të vendbanimit të përhershëm.

[2] Tefsiri "Mexhmaul Bejàn", fundi i ajeteve objekt studimi.

Për të gjitha këto, një grup interpretuesish të Kur'anit Famëlartë, frazën e këtij ajeti *"uel'ledhij xhàe bis'sidki"* - **"Dhe ai që erdhi me të vërtetën"**, kanë thënë se u referohet të gjithë Profetëve, kurse për frazën *"ue sadeka bihi"* - **"dhe e besoi atë"**, e shpjegojnë se kjo fjalë u referohet atyre që u besuan Profetëve dhe i ndoqën ata. Pikërisht këta janë ata që e kanë frikë All'llahun.

Për këtë ajet, ka edhe një interpretim tjetër, që është më i gjerë e më gjithëpërfshirës se interpretimet e tjera, por ky interpretim nuk ka ngjallur interesimin e interpretuesve të Kur'anit, megjithëse është shumë në harmoni me kuptimin që shprehin fjalët e ajetit. Ky interpretim, thotë se fraza e ajetit *"uel'ledhij xhàe bis'sidki"* - **"Dhe ai që erdhi me të vërtetën"**, nuk mund të reduktohet vetëm te të Dërguarit, por përfshin të gjithë ata që kumtojnë rrugën e Profetëve dhe përhapin Fjalën e All'llahut. Në këtë gjendje, s'ka asnjë pengesë që të themi se të dyja shprehjet përputhen në një grup të vetëm, ashtu siç e bën të qartë këtë vetë ajeti, sepse përemri lidhor *"el'ledhij"* - **"i cili"** është përmendur vetëm një herë.

Ajeti flet për mbajtësit e Kumtit të All'llahut dhe për ata që punojnë sipas këtij Kumti; flet për ata që përhapin nëpër botë Fjalën e zbritur prej Krijuesit Fuqiplotë. Këta janë besimtarët që punojnë me këtë Fjalë. Kështu, ajeti përfshin Profetët, Imamët e ruajtur prej mëkateve dhe ata që bëjnë thirrje për të ndjekur rrugën e Profetëve.

Në këtë ajet, tërheq vëmendjen fakti se fjala **"Shpallje"** ka ardhur me shprehjen *"es'sidki"* - **"e vërteta"**. Kjo tregon se fjala në të cilën s'ka gënjeshtra e gabime, është vetëm Fjala e All'llahut, është Fjala e zbritur me rrugën e Shpalljes. Nëse njeriu do të ecë

sipas mësimeve të rrugës së Profetëve, atëherë frika ndaj All'llahut do të përhapet në brendësi të shpirtit të tij.

Ajeti vijues njofton se individët e grupit të dytë i presin tri shpërblime, domethënë individët që besojnë në Kumtin e zbritur, për të cilët ajeti njofton: **"Ata do të kenë çfarë të duan te Zoti i tyre. Ky është shpërblimi për punëmirët."**.

Ky ajet ka një kuptim shumë të gjerë dhe përfshin të gjitha mirësitë materiale e morale, mirësitë që mund të përfytyrohen dhe ato që nuk mund të përfytyrohen.

Në dritën e këtij ajeti, disa shtrojnë pyetjen: Nëse dikush kërkon që pozita e tij të jetë më e lartë se pozita e Profetëve dhe e miqve të All'llahut (eulijave), a i jepet atij kjo pozitë?

Në këtë pikë, mbetet detyrë të mos anashkalojmë faktin se banorët e Xhennetit do të kuptojnë thelbin e të vërtetës, prandaj asnjëri prej atyre nuk mendon që me ndonjë punë të kundërshtojë Krijuesin dhe drejtësinë, pasi një mendim i tillë nuk është në përshtatje me bazat e shpërblimit.

Me fjalë të tjera: Individët nuk mund të mendojnë për vete grada në besim e në punë mbi të Dërguarit e All'llahut. Është e pamundur që banorët e Xhennetit të shpresojnë në gjëra që nuk mund të arrihen. Veç kësaj, ata jetojnë një botë shpirtërore të zhveshur prej smirës e xhelozisë dhe janë plotësisht të kënaqur me furnizimin që u është dhënë.

Dihet se shpërblimi i All'llahut në Botën Tjetër, madje edhe parapëlqimi i Tij për disa, në krahasim me disa të tjerë, plotësohet në bazë të përshtatshmërisë që njeriu e ka arritur në jetën e botës

tokësore. Prandaj, ai që e di se besimi e puna e tij në jetën e kësaj bote nuk ka arritur në shkallën e besimit e të punës së të tjerëve, nuk shpreson se një ditë do të jetë në pozitën e atyre, sepse kjo është një shpresë jo e logjikshme.

Fraza *"inde rab'bihim"* – **"te Zoti i tyre"**, shpjegon qartë mosndërprerjen e butësisë hyjnore ndaj tyre. Ata gjithmonë janë si mysafirë të All'llahut dhe çdo send që ata të kërkojnë, ai send u jepet atyre me bollëk.

Fraza e fundit e këtij ajeti: *"dhàlike xheàulmuhsinijne"* - **"ky është shpërblimi i punëmirëve"**, tregon se puna e tyre e mirë dhe bamirësia e tyre ishin shkak që ata arritën shpërblimin e përmendur.

Për sa i përket shpërblimit të dytë e të tretë, që jep Krijuesi Fuqiplotë për besimtarët, në lidhje me këtë, Kur'ani Famëlartë njofton: **"All'llahu do t'ua falë atyre veprat më të këqija që kanë bërë dhe do t'i shpërblejë sipas veprave më të mira që kanë bërë."**.[1]

Sa shprehje e bukur! Nga njëra anë, ata i luten All'llahut Fuqiplotë, që të heqë prej tyre punën më të keqe që ata kanë bërë dhe me butësinë e Tij t'i pastrojë ata prej këtyre njollave të zeza,

---

[1] Në lidhje me referimin e shprehjes së ajetit "عَنْهُمْ" - *"anhum"* - **"prej atyre"**, fjalës së të Lartit "لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ" *"li jukef'firell'llahu anhum"* - **"All'llahu do të heqë prej atyre"**, interpretuesit e Kur'anit Famëlartë kanë përmendur mendime të ndryshme, por interpretimi që duket më shumë përshtatshëm, është se kjo fjalë i referohet foljes "أَحْسَنُوا" - *"ahsenù"* - **"bënë punë të mirë"**, që kuptohet prej fjalës së ajetit "الْمُحْسِنِينَ" - *"elmuhsinijne"* - **"punëmirët"**. Vlerësimi është: "Ky është shpërblimi i punëmirëve që All'llahu shlyen prej atyre". Po, ata bënin punë të mira, me qëllim që All'llahu t'u hiqte atyre të këqijat që kishin bërë, t'u falte shkarjet dhe t'u jepte atyre shpërblimin më të mirë.

me ujin e pendimit (teubes). Nga ana tjetër, ata i luten All'llahut që punët e tyre më të mira, t'i bëjë kriter për shpërblimin.

Prej këtyre ajeteve të nderuara, kuptohet qartë, se All'llahu i Lartësuar u është përgjigjur lutjeve të tyre, kur u fali atyre jo vetëm fajet, por edhe punët e tyre më të këqija. Gjithashtu, All'llahu, edhe punët më të mira, i bëri kriter për shpërblim.

Vetëkuptohet se, përderisa falja e All'llahut përfshin edhe shkarjet e mëdha, patjetër që shkarjet e vogla vetvetiu janë të përfshira në faljen, sepse shkarjet e mëdha janë ato që e shqetësojnë njeriun më shumë se çdo gjë tjetër. Ky është shkaku që besimtarët mendojnë shumë rreth atyre shkarjeve.

Pyetje: Kur ajetet e mësipërme qenkan të veçanta për Profetët dhe besimtarët pasues të Profetëve, si është e mundur që ata të kenë bërë shkarje të mëdha?

Përgjigje: Përgjigjja për këtë pyetje bëhet e qartë, nëse vërejmë me kujdes në një punë për të cilën thuhet se është bërë prej filan grupi. Kjo nuk do të thotë se atë punë e bënë të gjithë individët e grupit, por është e mjaftueshme që atë punë e kanë bërë vetëm disa prej tyre. Për shembull, ne themi se pasardhësit e Abasit e zunë me pa të drejtë postin e të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*. Kjo nuk do të thotë se të gjithë pasardhësit e Abasit u ulën në kolltukun e kalifit, por kuptohet që në atë kolltuk është ulur një grup prej tyre.

Ajeti i mësipërm shpjegon se, disa prej mbajtësve të kumtit dhe disa prej ndjekësve të rrugës së tyre, kishin bërë disa gabime e shkarje. Krijuesi Fuqiplotë është treguar i gjerë me ata dhe i

kishte falur, për shkak të punëve të mira e të bukura që kishin bërë. Në të vërtetë, përmendja e faljes së fajeve dhe tolerancës, para përmendjes së shpërblimit, i referohet shkakut se ata kishin detyrë që në fillim të laheshin e të pastroheshin dhe pastaj të synonin pozitën e afrimit te All'llahu i Lartësuar. Që të kënaqeshin me mirësitë e Xhennetit, në fillim ata patjetër duhet të qetësonin veten e të ishin të siguruar prej ndëshkimit të All'llahut.

Hulumtim

Shumë interpretues të Kur'anit Famëlartë, prej synive dhe prej shi'jave, në lidhje me interpretimin e këtij ajeti, kanë cituar transmetimin e mëposhtëm dhe kanë thënë se qëllimi i përdorimit të frazës *"el'ledhij xhàe bis'sidki"* – **"dhe ai që erdhi me të vërtetën"**, është të tregojë Profetin Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*, kurse përdorimi i frazës: *"sad'deka bihi"* – **"ai që e besoi"**, ka për qëllim të tregojë Imam Aliun *(Paqja qoftë mbi të!)*.

Këtë transmetim të ardhur prej Ehli Bejtit, e ka cituar interpretuesi i dëgjuar i Kur'anit Famëlartë, dijetari i madh Et Tabrasi, në tefsirin e tij "Mexhmaul Bejan", si dhe Ebul Futùh Er Rràzi, në tefsirin e tij "Rùhul Meànij", prej të njëjtit burim.

Gjithashtu, këtë transmetim e ka cituar një grup interpretuesish të Kur'anit Famëlartë, prej Elhi Synetit, sipas përcjelljes së Ebu Hurejres, prej të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut*

qofshin mbi të e mbi familjen e tij!). Ky transmetim është cituar edhe me rrugë të tjera dhe në grupin e atyre që e kanë cituar këtë transmetim, janë edhe dijetarët e shquar: El Megàzelij, në librin "El Menàkib", El Mexhlisij, në librin "Kifajetu Tàlib", Kurtubiu në tefsirin e tij, Es Sujutij'ji në tefsirin "Ed Durr'rrul Menthùr" dhe El Alùsij'ji në tefsirin "Rùhul Meànij".[1]

Siç kemi thënë edhe më sipër, citimi i interpretimeve të tilla, shpjegon më qartë se ku miratohet kuptimi i ajetit. Pa dyshim që Imam Aliu *(Paqja qoftë mbi të!)*, qëndron në radhën e parë të pasuesve të Profetit Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* dhe të atyre që i besuan atij. Imam Aliu *(Paqja qoftë mbi të!)* është i pari që i ka besuar të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* dhe nuk ka asnjë dijetar që e mohon këtë të vërtetë.

Vërejtja e vetme që kanë bërë disa interpretues të Kur'anit, ka të bëjë me faktin se Imam Aliu *(Paqja qoftë mbi të!)*, kur i besoi të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* ishte 10 ose 12 vjeç. Nuk kishte arritur moshën, kur burri ngarkohet me detyrimet e fesë.

Gjithsesi, kjo vërejtje është shumë e çuditshme dhe më shumë çudi është kur thuhet se kjo vërejtje është e vërtetë, megjithëse një vërejtje si kjo nuk mund të jetë e vërtetë, kur vetë Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*, në lidhje me Imam Aliun *(Paqja qoftë mbi të!)*, ka thënë: "Islami i Aliut", ose ai e ka cilësuar atë me shprehjet

[1] Kush dëshiron të dijë më shumë, le të lexojë librin "Ihkàkul Hak'k", vëll. 3, f. 177 e në vijim; Gjithashtu, le të lexojë edhe librin "El Muràxheàt", f. 64, (Letërkëmbimi 12).

"pasardhësi i tij" e "besniku im" dhe shpeshherë ka përsëritur se Aliu është "besimtari i parë", ose ka thënë për të "ai është i pari juaj në Islam".

Në lidhje me këtë çështje, në fundin e ajetit 10 të sures "Et Teube", kemi sjellë argumente të shumta e të hollësishme prej librave të dijetarëve të Ehli Synetit.

Ajetet 36 – 37

أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُۥ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَن يَهْدِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن مُّضِلٍّ ۗ أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِى ٱنتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

"A nuk i mjafton All'llahu robit të Vet?! Ata të frikësojnë ty (o Muhammed) **me zota të tjerë, përveç Tij. Atë që All'llahu e shpie në humbje, nuk mund ta udhëzojë kush."**

"Ndërsa atë që e udhëzon All'llahu, askush nuk mund ta shpjerë në humbje. A nuk është All'llahu i Plotfuqishëm dhe i Zoti për t'u hakmarrë?"

Shkaku i zbritjes

Shumë interpretues të Kur'anit Famëlartë, kanë thënë se idhujtarët Kurejsh e frikësonin të Dërguarin e All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* me zotat e tyre dhe i kanoseshin se mbi të do të binte zemërimi i zotave që ata adhuronin, sa herë që ai i qortonte idhujt e tyre, por edhe idhujtarët menjëherë vazhdonin kërcënimin, duke i thënë: "Nëse nuk hesht, do ta pësosh shumë keq."

Për t'iu përgjigjur atyre, zbriti ajeti 36.[1]

Disa kanë thënë se, kur Halidi, me urdhër të Profetit Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*, filloi të shkatërrojë idhullin Uza, idhujtarët i thanë atij: "Halid, ruhu se ai e ka zemërimin shumë të egër."

Ndërkaq Halidi goditi me kazmë hundën e idhullit dhe, pasi e copëtoi idhullin, tha: "Të mohoj o Uza, s'ka për ty: "Je i plotpushtetshëm". I plotpushtetshëm është vetëm Ai që të poshtëroi ty dhe unë mendoj se All'llahu të poshtëroi ty."[2]

Tregimi që flet për Halidin, duket qartë që ka të bëjë me kohën pas çlirimit të Mekës, prandaj s'ka mundësi të jetë shkak për zbritjen e ajetit, sepse e gjithë surja "Ez Zumer" është prej sureve të zbritura në Mekë. Mundet që transmetimi të jetë konsideruar shkak për zbritjen e ajetit, nga fakti se përmbajtja e tij përputhet me fjalët e idhujtarëve.

[1] Tefsiri "El Kesh'shàf", tefsiri "Mexhmaul Bejàn", tefsiri "Rùhul Meànij", tefsiri "Fij Dhilàlil Kur'àn" me disa ndryshime të pjesshme.

[2] Tefsiri "Mexhmaul Bejàn", fundi i ajetit objekt studimi. Ky transmetim ka ardhur në formë të shkurtuar edhe në tefsirin "El Kesh'shàf" dhe në tefsirin e Kurtubijit.

Komentimi

Patjetër që All'llahu mjafton

Në plotësim të kërcënimeve që Krijuesi Fuqiplotë u drejton idhujtarëve në ajetet e mëparshme dhe në plotësim të premtimit për Profetin e Tij, ajeti 36, u drejtohet mohuesve me kërcënimin: **"A nuk i mjafton All'llahu robit të Vet?! Ata të frikësojnë ty** (o Muhammed) **me zota të tjerë, përveç Tij."**.

Pa dyshim që fuqia e Krijuesit Fuqiplotë është më e fortë dhe më e madhe se të gjitha fuqitë e tjera. Vetëm Krijuesi Fuqiplotë ka dijeni për të gjitha nevojat e problemet e robëve të Vet. Vetëm Ai është më i mëshirshmi dhe më i buti. Prandaj, si ka mundësi që Ai t'i lërë vetëm robtë e Tij besimtarë, para furtunave të ngjarjeve dhe agresionit të armiqve?

Pavarësisht se shkaku i zbritjes së këtij ajeti, sipas asaj që pamë në transmetimet që u përmendën më sipër, ishte për t'iu përgjigjur frikësimit e kërcënimit që idhujtarët bënin me zemërimin e idhujve, kuptimi i ajetit është shumë më i gjerë dhe përfshin të gjitha kërcënimet që e kërcënojnë njeriun, me përjashtim të kërcënimit me All'llahun e Lartësuar.

Sido që të jetë, ky ajet është përgëzim për çdo njeri që ecën në rrugën e të vërtetës, është përgëzim për besimtarët e vërtetë dhe sidomos për ata besimtarë që janë pakicë në disa shoqëri dhe janë të rrethuar nga të gjitha drejtimet me format më të ndryshme të kërcënimeve.

Ajeti i nderuar u jep shpresë dhe fuqi këtyre besimtarëve të ecin me hapa të sigurt e i bën pa vlerë ndikimet shpirtërore të përplasjeve e të kërcënimeve që u vijnë atyre prej armiqve. Pa dyshim, kur me ne është All'llahu, ne nuk kemi frikë asnjë tjetër përveç Atij, prandaj ndarja e largimi ynë prej Tij, do të jetë tmerr e frikë në çdo gjë që ka lidhje me ne.

Ajeti vijues, në plotësim të ajetit të mëparshëm, troket në çështjen e udhëzimit në Rrugën e Drejtë dhe shkarjen në rrugën e humbjes. Ky ajet i ndan njerëzit në dy grupe: të humbur dhe të udhëzuar dhe njofton se kjo ndarje është prej All'llahut Fuqiplotë, me qëllim që të bëhet e qartë se të gjithë kanë nevojë për mëshirën e Tij. Ajeti shprehet qartë, se në këtë botë nuk mund të ndodhë asgjë pa vullnetin e All'llahut të Lartësuar.

Në frazën e dytë të ajetit, All'llahu i Lartësuar njofton: **"Atë që All'llahu e shpie në humbje, nuk mund ta udhëzojë kush. Ndërsa atë që e udhëzon All'llahu, askush nuk mund ta shpjerë në humbje."**.

Kuptohet që rruga e humbjes nuk vjen pa shkak, gjithashtu, edhe udhëzimi në Rrugën e Drejtë nuk vjen pa shkak. Çdonjëra prej këtyre dy gjendjeve është vazhdim i vullnetit e i punës së njeriut. Ai që ka vendosur të ecë në rrugën e humbjes, ai jo vetëm që bën përpjekjet më të mëdha për të shuar dritën e të vërtetës, por nuk humb asnjë rast për të mashtruar të tjerët, me qëllim që t'i futë edhe ata në rrugën e humbjes. Është e qartë se, këtë njeri, All'llahu e lë në rrugën e humbjes dhe jo vetëm që nuk e udhëzon në rrugën e mbarësisë, por i paralizon atij edhe fuqinë që All'llahu i Lartësuar ka depozituar te njeriu, për të kuptuar e për të dalluar punët. Zemra e këtij të humburi mbyllet me shumë

brava dhe sytë e tij i mbulojnë perde të trasha. Pa dyshim, ky është rezultati i punëve të liga që ai ka bërë.

Për sa u përket atyre që janë të vendosur të ecin sipas udhëzimit të All'llahut Fuqiplotë dhe kanë qëllime të pastra, ata hedhin hapat e para në këtë rrugëtim, drita e udhëzimit të All'llahut u ndriçon atyre rrugën, engjëjt e mëshirës janë të gatshëm t'i ndihmojnë ata për t'i pastruar zemrat e tyre prej cytjeve të djajve dhe kështu vullneti i tyre bëhet i fuqishëm, hapat i hedhin të sigurt dhe butësia e All'llahut i shpëton ata prej shkarjeve.

Në Kur'anin Famëlartë, kanë ardhur shumë ajete që dëshmojnë këtë çështje. Sa e madhe është injoranca e atyre që janë ndarë prej këtyre ajeteve dhe prej ajeteve të tjera të Kur'anit Famëlartë, kur i konsiderojnë këto ajete dëshmuese të fjalëve që thuhen në medh'hebin e xheberijve (të cilët thonë se vullneti i njeriut është i imponuar). Është e qartë se ata nuk e dinë, që ajetet e Kur'anit Famëlartë, shpjegojnë njëri-tjetrin, ashtu siç njofton ajeti në fjalinë e tij të dytë: **"A nuk është All'llahu i Plotfuqishëm dhe i Zoti për t'u hakmarrë?"**.

Pa dyshim që kjo frazë e ajetit dëshmon më së miri për këtë kuptim.

Dihet se "hakmarrja hyjnore" është në kuptimin e dënimit për punët e urryera që bën njeriu[1] dhe tregon se, kur All'llahu i Lartësuar e lë njeriun në rrugën e humbjes, vetë kjo lënie hyjnore është njëra prej llojeve të dënimit dhe përgjigje ndaj punëve të

[1] Ragibi, në fjalorin e tij të fjalëve të Kur'ànit, "Mufredàtu El Fàdhil Kur'àn", thotë se fjala "نَقْمَةٌ" - "*nakmetun*" do të thotë "*dënim*".

këqija që ka bërë njeriu. Gjithashtu, edhe udhëzimi i All'llahut për njeriun, në vetvete, është një prej llojeve të shpërblimit dhe përgjigje për punët e tij të mira e të sinqerta.

Dy hulumtime

1- Udhëzimi *"el hidàjetu"* dhe humbja *"el idlàl"*, janë prej All'llahut

Nga ana gjuhësore, fjala *"el hidàjetu"*, do të thotë: orientim e çuarje në Rrugën e Drejtë me butësi, me të gjitha hollësitë[1] dhe ndahet në dy pjesë: shpjegimi i rrugës që duhet të ndiqet dhe arritja te e kërkuara. Me fjalë të tjera: udhëzim legjislativ *(el hidajetu et teshriijeh)* dhe udhëzim në krijim *(el hidajetu et tekuinijeh)*.[2]

Për të shpjeguar këto dy shprehje, themi: ndodh që njeriu ia përshkruan rrugën pyetësit me hollësi, me butësi dhe me aq kujdes sa, për të arritur atje ku ka qëllim pyetësi të arrijë, nuk i mbetet gjë tjetër veçse të ndjekë përshkrimin e bërë. Por ndodh që njeriu ia përshkruan rrugën pyetësit dhe pastaj e lë në dorën e pyetësit se si do të arrijë atje ku ka qëllimin.

---

[1] "Mufredàtu El Fàdhil Kur'àn", Lënda "هَدَى" - *"hedà"* - *"udhëzoi"*.

[2] Tërheq vëmendjen fakti se shprehja "udhëzim formësues" është përdorur në kuptimin e saj më të gjerë dhe përfshin të gjitha llojet e udhëzimit, përveç udhëzimit që vjen me rrugën e shpjegimit të ligjeve dhe të drejtimit të rrugës që duhet të ndiqet.

Me fjalë të tjera: Në rastin e parë, njeriu që përgjigjet, i bën të qartë pyetësit ligjin dhe kushtet e rrugës që pyetësi do të përshkojë, me qëllim që pyetësi, për të arritur objektivin e tij, duhet të mbështetet në veten e tij.

Në rastin e dytë, përveç asaj që u tha në rastin e parë, njeriu që përgjigjet, përgatit për pyetësin gjërat e domosdoshme të udhëtimit, largon pengesat që mund të gjenden gjatë rrugës dhe i zgjidh atij problemet. Përveç kësaj, ai e shoqëron pyetësin gjatë rrugës që do të përshkojë, derisa ai të arrijë atje ku synon të arrijë dhe këtë e bën me qëllim që ta mbrojë e ta ruajë atë.

Çuarja në rrugën e gabuar, "أَلإِضْلاَلُ" - *"el idlàl"*, është pika e kundërt e "أَلْهِدَايَةُ" - *"el hidàjetu" - "udhëzimi në rrugën e drejtë"*.

Sikur të hedhim një shikim të përgjithshëm mbi ajetet e Kur'anit, patjetër që për ne do të bëhej e qartë në mënyrën më të mirë se Kur'ani Famëlartë shpjegon hapur: rruga e gabuar dhe udhëzimi në Rrugën e Drejtë është prej All'llahut, domethënë se të dy ajetet objekt studimi këtë çështje e adresojnë tek All'llahu Fuqiplotë dhe, sikur ne të donin të numëronim të gjitha ajetet e Kur'anit që flasin për këtë çështje, biseda do të zgjatej shumë, prandaj po mjaftohemi të përmendim atë që ka ardhur në fundin e ajetit 213 të sures "El Bekare": **"All'llahu atë që e do e udhëzon në Rrugën e Drejtë."**; dhe në ajetin 93 të sures "EnNahl": **"Por Ai e lë në rrugën e humbjes atë që do dhe e udhëzon në Rrugën e Drejtë atë që Ai do."**, si dhe në ajete të tjera të ngjashme që flasin për udhëzimin në Rrugën e Drejtë e për lënien në rrugën e humbjes, ose vetëm për njërën prej këtyre dy rrugëve. Ka edhe

shumë ajete të tjera të Kur'anit Famëlartë që flasin për këtë çështje.[1]

Gjithashtu, në disa ajete mohohet fuqia e të Dërguarit më të nderuar *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* për të udhëzuar në Rrugën e drejtë dhe e kufizojnë fuqinë për të udhëzuar në Rrugën e Drejtë vetëm në All'llahun e Lartësuar, ashtu siç thuhet në ajetin 56 të sures "El Kasas": **"Ti nuk mund të udhëzosh në Rrugën e Drejtë atë që do ti, por është All'llahu Ai që udhëzon në Rrugën e Drejtë cilin të dëshirojë."**, si dhe ajo që thuhet në ajetin 272 të sures "El Bekare": **"Nuk është detyra jote udhëzimi i tyre në Rrugën e Drejtë, por All'llahu udhëzon në Rrugën e Drejtë atë që Ai dëshiron."**.

Studimi sipërfaqësor dhe moskuptimi me logjikë i këtyre ajeteve, i ka çuar disa në shmangien prej rrugës së vërtetë në interpretimet që kanë bërë. Për këtë shkak, ata kanë rënë në kurthet e medh'hebit të xheberijve, madje prej këtij gabimi të rëndë nuk kanë shpëtuar as edhe disa interpretues të njohur të Kur'anit, kur kanë konsideruar rënien në rrugën e humbjes dhe udhëzimin në Rrugën e Drejtë në të gjitha etapat punë të imponuar. Ende më shumë, me qëllim që të mos kundërshtohet mendimi i tyre, kanë mohuar origjinën e drejtësisë, sepse këtu ka një kundërthënie të qartë mes besimit të tyre dhe çështjes së Drejtësisë e të Urtësisë së All'llahut. Nëse ne si bazë shprehemi në favor të imponimit, atëherë s'ka asnjë kuptim të flitet për ngarkimin e njeriut me detyrime, për përgjegjësinë vetjake, për dërgimin e Profetëve dhe për zbritjen e librave qiellorë.

[1] Prej këtyre ajeteve, kemi ajetet vijuese në suret: "Fàtir", ajeti 8; "Ez Zumer", ajeti 23; "El Bekare", ajeti 272; "El En'àm", ajeti 88; "Junus", ajeti 25; "Err Rra'd", ajeti 27 dhe "Ibrahim", ajeti 4.

Për sa u përket atyre që besojnë në shkollën juridike të lirisë së përzgjedhjes, domethënë se njeriu në këtë botë është ai që zgjedh dhe nuk pranojnë se All'llahu i Lartësuar e detyron një grup njerëzish që ata të shkojnë në rrugën e humbjes dhe pastaj i dënon ata për këtë punë që bënë, ose që All'llahu udhëzon në Rrugën e Drejtë një grup tjetër dhe pastaj u jep atyre shpërblim pa asnjë shkak, duke i parapëlqyer ata mbi të tjerët, vetëm për faktin se ata bënë një punë që ishin të imponuar ta bënin.

Kjo kategori interpretuesish të Kur'anit, për këto ajete kanë bërë interpretime të tjera. Ndër interpretimet e tyre më të rëndësishme, rendisim:

a- Qëllimi me udhëzimin e All'llahut në Rrugën e Drejtë, është udhëzimi legjislativ që vjen me Rrugën e Shpalljes, me zbritjen e librave qiellorë dhe me dërgimin e Profetëve, duke shtuar këtu fuqinë e mendjes, për të kuptuar dhe ndjenjat; kurse ndjekja e rrugëve është në dorën e njeriut, në të gjitha fazat e jetës së tij. Natyrisht që ky interpretim përputhet me shumë ajete kur'anore që trajtojnë çështjen e udhëzimit në Rrugën e Drejtë. Por, ka edhe shumë ajete të tjera që është e pamundur të përputhen me këtë interpretim, sepse në këto ajete, ka një lloj shprehje të qartë e të veçantë në lidhje me "udhëzimin formësues" dhe "arritjen e qëllimit", ashtu siç thuhet në ajetin 56 të sures "El Kasas": **"Ti nuk mund të udhëzosh në Rrugën e Drejtë atë që do ti, por është All'llahu Ai që udhëzon në Rrugën e Drejtë cilin të dëshirojë"**, në një kohë që ne dimë se "udhëzimi ligjor dhe orientimi në Rrugën e Drejtë", është detyra parësore e Profetëve.

b- Një grup tjetër interpretuesish të Kur'anit Famëlartë, e kanë interpretuar udhëzimin në Rrugën e Drejtë dhe rënien në

rrugën e humbjes se janë që në krijim, duke thënë se ato janë shpërblimi, dënimi dhe orientimi për në Xhennet, ose për në zjarr. Gjithashtu, kanë thënë se Krijuesi Fuqiplotë udhëzon besimtarët në rrugën e Xhennetit dhe i shmang mohuesit prej kësaj rruge.

Por ky kuptim është i vërtetë vetëm për disa ajete, por nuk përputhet me ajetet e tjera, që flasin në mënyrë të pakushtëzuar për udhëzimin në Rrugën e Drejtë dhe për lënien në rrugën e humbjes.

c- Një grup i tretë prej këtyre interpretuesve, kanë thënë: Qëllimi me udhëzimin në Rrugën e Drejtë, është përgatitja e shkaqeve dhe kushteve paraprake që çojnë në qëllimin e kërkuar. Kurse qëllimi me lënien në rrugën e humbjes, është mungesa e atyre rrethanave dhe kushteve paraprake, ose shkaqet e kushtet paraprake ata nuk i shohin dot. Disa prej tyre, në lidhje me këtë çështje, kanë përdorur termat "përshtatje" *(et teufijk)* dhe "heqja e përshtatjes" *(selbu et teufijk)*, sepse "përshtatje" *(et teufijk)* do të thotë: Përgatitja e kushteve paraprake, që mundësojnë arritjen në objektiv dhe "heqje e përshtatjes" do të thotë: mospërgatitja e këtyre kushteve paraprake.

Sipas këtij shpjegimi, udhëzim hyjnor në Rrugën e Drejtë, nuk do të thotë se Krijuesi Fuqiplotë nuk e imponon njeriun aspak që ai të arrijë objektivin, por Ai vë në dispozicion të njerëzve mundësinë që ata vetë të përzgjedhin mjetet që mundësojnë arritjen e objektivit. Për shembull: zgjedhja e edukatorit të mirë dhe e mjedisit të shëndoshë për edukimin, të ndenjurit me njerëz të mirë e të ngjashëm me ata. Të gjitha këto janë kushte paraprake, por pavarësisht se këto kushte ekzistojnë, njeriu nuk imponohet të ecë në Rrugën e Drejtë sipas udhëzimit.

Mbetet pa u shtruar edhe pyetja vijuese: Përse "përshtatja" përfshin njërin grup dhe nuk përfshin grupin tjetër?

Ata që i përmbahen këtij interpretimi, kanë detyrë të mbajnë në qendër të vëmendjes urtësinë e punëve të Krijuesit Fuqiplotë dhe të japin argumente për këtë kundërthënie. Për shembull, ata thonë: puna e mirë është shkak për të arritur "përshtatshmërinë" hyjnore dhe bërja e punëve të liga e heq "përshtatshmërinë" prej njeriut.

Në të gjitha gjendjet, ky interpretim është i mirë, por çështja vazhdon të jetë më e thellë se kjo që u tha.

d- Interpretimi më i hollësishëm është ai interpretim që është më shumë në përshtatje me të gjitha ajetet që flasin për udhëzimin në Rrugën e Drejtë dhe për rënien në rrugën e humbjes. Këto ajete, të gjithë i kanë interpretuar në mënyrën më të mirë dhe pa asnjë kundërthënie, sado të vogël, në kuptimin që japin fjalët e ajeteve.

Sipas këtij interpretimi, "udhëzim legjislativ"*(el hidajetu et teshriijeh)* do të thotë: udhëzim që e bën njeriun të shohë rrugën. Ky udhëzim është përgjithësues, por është edhe gjithëpërfshirës. Gjithashtu, në këtë udhëzim s'ka asnjë kusht, ashtu siç e lexojmë në ajetin 3 të sures "Ed Dehr": **"Ne e udhëzuam atë** (njeriun) **në Rrugën e Drejtë dhe ai do të jetë ose falënderues, ose mosmirënjohës."**; si dhe në ajetin 52 të sures "Esh Shurà": **"Ti me të vërtetë udhëzon në Rrugën e Drejtë."**.

Vetëkuptohet që thirrja e Profetëve është thirrja e All'llahut të Lartësuar, sepse çdo gjë që ka Profeti, e ka prej All'llahut të Lartësuar.

Kurse në lidhje më një grup të shmangurish e idhujtarësh, për të cilët flitet në ajetin 23 të sures "En Nexhm", lexojmë: **"...në të vërtetë, atyre u kishte ardhur udhëzimi prej Zotit të tyre."**.

Për sa i përket termit "udhëzim në krijim"*(el hidajetu et tekuinijeh)*, siç kemi thënë më sipër, kjo shprehje do të thotë çuarje në qëllimin e kërkuar, marrja e nismës në dorë prej vetë njeriut, në të gjitha kthesat e rrugës, si dhe mbrojtja e ruajtja e njeriut prej të gjitha rreziqeve me të cilët ai mund të ndeshet në ato kthesa, deri në çuarjen e tij në bregun e shpëtimit. Ky është "udhëzimi në krijim", që është objekt studimi edhe në shumë ajete të tjera kur'anore, të cilat nuk mund të kushtëzohen me asnjë kusht. Ky udhëzim është i veçantë për grupin, cilësitë e të cilëve janë përmendur në Kur'an. Kurse rruga e humbjes, është rruga që gjendet kundrejt udhëzimit në Rrugën e Drejtë dhe që është e veçantë për një grup tjetër, cilësitë e të cilëve, gjithashtu, përmenden në Kur'anin Famëlartë.

Megjithëse ka disa ajete që flasin në mënyrë të pakushtëzuar për udhëzimin në Rrugën e Drejtë dhe çuarjen në rrugën e humbjes, në Kur'an ka edhe shumë ajete të tjera, që shpjegojnë me hollësi se ato janë ajete të kufizuara, ajete që përfshijnë deri në një numër të kufizuar. Nëse vëmë ajetet e pakushtëzuara përkrah ajeteve me numër të kufizuar, atëherë kuptimi i ajeteve bëhet plotësisht i qartë, në kuptimin e tyre nuk mbetet asnjë paqartësi. Gjithashtu, në këto ajete nuk ka asnjë kundërthënie dhe theksojnë qartë e fuqishëm çështjen e përzgjedhjes dhe lirinë e vullnetit te njeriu.

Tani patjetër duhet të tërheqim vëmendjen në shpjegimin vijues:

Kur'ani Famëlartë, në ajetin 26 të sures "El Bekare", njofton: **"Me atë** (Kur'anin) **Ai shumë i lë në rrugën e humbjes dhe po me atë shumë i udhëzon në Rrugën e Drejtë, por në rrugën e humbjes Ai lë vetëm të shprishurit."** dhe në ajetin 258 të sures "El Bekare", All'llahu i Lartësuar thotë: **"All'llahu nuk udhëzon në Rrugën e Drejtë njerëzit mizorë"**. Ajeti shpjegon qartë se mizoria e padrejtësia është parathënia e rënies në rrugën e humbjes. Gjithashtu, prej këtu bëhet e qartë se shprishja, domethënë mosbindja ndaj urdhrave të Krijuesit Fuqiplotë, është burimi i rrugës së humbjes.

Gjithashtu, në ajetin 264 të sures "El Bekare", lexojmë: **"All'llahu nuk i udhëzon në Rrugën e Drejtë njerëzit mohues."**. Në këtë ajet, mohues konsiderohet ai që përgatit terrenin për rrugën e humbjes.

Në ajetin 3 të sures "Ez Zumer", lexojmë: **"Pa dyshim, All'llahu nuk udhëzon në Rrugën e Drejtë as gënjeshtarin e as atë që nuk falënderon për mirësitë"**, domethënë se gënjeshtra e mosmirënjohja shkaktojnë rënien në rrugën e humbjes.

Ajeti 28 i sures "ElGàfir", njofton: **"pa dyshim, All'llahu nuk udhëzon në rrugën e drejtë atë që është shpërdorues e gënjeshtar"**, domethënë se shpërdorimi dhe gënjeshtra shkaktojnë rënien në rrugën e humbjes.

Natyrisht që këtu sollëm fare pak prej ajeteve të Kur'anit, që trajtojnë këtë çështje. Disa ajete të Kur'anit, kanë ardhur disa herë në sure të ndryshme të Kur'anit Famëlartë dhe që të gjitha përmbajnë kuptim të plotë për çështjen që po trajtojmë.

Si përfundim, themi: Kur'ani Famëlartë thekson me forcë se humbja hyjnore *(ed dalaletu el ilahijeh)*, përfshin të gjithë njerëzit e përshkruar me cilësitë: mohues, mizor, i padrejtë, mëkatar, gënjeshtar dhe shpërdorues. Vallë, a nuk e meriton të lihet në rrugën e humbjes ai që i ka të theksuara cilësitë e këqija të lartpërmendura?!

Me fjalë të tjera: A shpëton zemra e njeriut të përshkruar cilësi me të tilla, të këqija, prej zhytjes në errësirat e perdeve?!

Thënë më qartë, këto punë e cilësi, ndikojnë te njeriu, do apo nuk do ai, sepse vetë njeriu i ka lëshuar perdet e trasha para syve, mbi veshët e para mendjes së tij. Janë këto errësira, që e çojnë atë në rrugën e humbjes, pa harruar se karakteristikat e të gjitha sendeve dhe ndikimet e të gjitha shkaqeve, patjetër janë me urdhër të All'llahut. Prandaj, në këto ajete, çuarja në rrugën e humbjes mund t'i adresohet All'llahut Fuqiplotë, por gjithnjë duke pasur parasysh se baza mbetet: zgjedhjen e bën vetë njeriu, me vullnetin e tij të lirë.

Kjo që u tha deri tani, kishte të bënte me rrugën e humbjes, kurse në lidhje me udhëzimin në Rrugën e Drejtë, në Kur'anin Famëlartë kanë ardhur kushte e cilësi që shpjegojnë qartë se, udhëzimi në Rrugën e Drejtë nuk mund të ndodhë pa shkak dhe në kundërshtim me Urtësinë e All'llahut.

Në ajetet e mëposhtme, shpalosen disa cilësi që i mundësojnë njeriut të meritojë udhëzimin në Rrugën e Drejtë dhe të jetë i rrethuar me butësinë hyjnore, ashtu siç ka ardhur në ajetin 16 të sures "El Màide": **"Me atë** (Kur'anin) **All'llahu udhëzon në rrugën e shpëtimit atë që fiton kënaqësinë e Tij dhe me**

ndihmën e Tij i nxjerr ata prej errësirave në dritë e i udhëzon në Rrugën e Drejtë.".

Patjetër që ndjekja e urdhrit të All'llahut dhe fitimi i kënaqësisë së Tij, përgatisin terrenin për udhëzimin hyjnor.

Në ajetin 27 të sures "Err Rra'd", lexojmë: **"All'llahu lë në rrugën e humbjes atë që Ai dëshiron dhe udhëzon në Rrugën e Drejtë atë që kthehet te Ai."**.

Në ajetin 69 të sures "El Ankebùt", lexojmë: **"Dhe ata që luftuan për hirin Tonë, patjetër ata Ne i udhëzojmë në Rrugën Tonë."**. Lufta në Rrugën e All'llahut, lufta për të lartësuar Fjalën e All'llahut, është prej kushteve kryesore të udhëzimit në Rrugën e Drejtë.

Në ajetin 17 të sures "Muham'med", lexojmë: **"Të udhëzuarve në Rrugën e Drejtë, Ai ua shton edhe më shumë udhëzimin në Rrugën e Drejtë."**, domethënë, ecja në Rrugën e Drejtë, është kusht për të arritur qëndrueshmërinë me butësinë e Krijuesit Fuqiplotë.

Nga këto kuptime, rezulton: Nëse nga ana e vetë njeriut nuk ka pendim *(teube)*, nuk ka kthim te All'llahu, nuk ka ndjekje të urdhrave të Tij, nuk ka luftë në Rrugën e All'llahut, nuk ka punë dhe nuk ecet në Rrugën e All'llahut, këtë njeri nuk e përfshin butësia e All'llahut dhe Krijuesi Fuqiplotë nuk do ta udhëzojë atë që të arrijë qëllimin e kërkuar.

A është punë e kotë përfshirja në udhëzimin për në Rrugën e Drejtë e atyre që janë pajisur me cilësitë e lartpërmendura, apo

kjo përfshirje është argument që vërteton se udhëzimi i tyre në Rrugën e Drejtë është me imponim?

Ajetet e Kur'anit Famëlartë, që flasin për këtë çështje, janë shumë të qarta dhe kuptimi që ato japin, është i hapur. Por, ata që nuk patën mundësi të dilnin me një rezultat të saktë prej ajeteve ku trajtohet udhëzimi në Rrugën e Drejtë dhe shkarja në rrugën e humbjes, janë vënë në një sprovë të këtillë, sepse ata nuk arritën të shikojnë të vërtetën dhe për rrjedhojë, shkuan në rrugën e iluzioneve.

Atëherë duhet të thuhet se ata, me dëshirën e tyre, zgjodhën rrugën e humbjes për veten e tyre.

Në të gjitha gjendjet, vullneti hyjnor në ajetet që trajtojnë udhëzimin në Rrugën e Drejtë dhe rënien në rrugën e humbjes, nuk mund të jenë pa ndonjë urtësi. Në të kundërt, ato plotësohen me kushte të veçanta dhe janë në përputhje të plotë me Urtësinë e Krijuesit Fuqiplotë në lidhje me çështjen e udhëzimit në Rrugën e Drejtë dhe rënien në rrugën e gabuar.

2- Mbështetja në butësinë e All'llahut

Njeriu konsiderohet si një fije kashte e hollë, në mesin e erërave të forta që fryjnë nga të gjitha anët. Në çdo çast e në të gjitha kohët, kjo fije kashte, ka mundësi të qëndrojë e varur mbi një gjethe ose mbi një degë të thyer, por era e merr përsëri dhe e flak në një anë. Madje, në mesin e këtyre stuhive, edhe vetë njeriu duhet të kapet pas trungut të ndonjë peme të madhe. Por, ndodh që erërat e fuqishme edhe këtë pemë të madhe e shkulin nga rrënjët. Prandaj, njeriu duhet të gjejë strehë në një mal të madh, të

cilin as furtunat më të fuqishme nuk e lëvizin prej vendit të vet, qoftë edhe sa një majë gjilpëre.

Besimi në All'llah është i ngjashëm me këtë mal, kurse mbështetja në të tjera gjëra dhe jo në All'llah, është e ngjashme me mbështetjen në sendet e thara. Për këtë shkak, Krijuesi Fuqiplotë, që në frazën e parë të ajetit të parë të ajeteve objekt studimi, njofton: **"A nuk i mjafton All'llahu robit të Vet?!"**.

Besimi në përmbajtjen e këtij ajeti**,** shton te njeriu trimërinë, bën që ai të mbështetet te vetvetja, me qëllim që ai të jetë sa më i qëndrueshëm edhe para ngjarjeve të rënda, qofshin të mëdha edhe sa një mal. Besimi në përmbajtjen e këtij ajeti i bën mendimet e tij më të sigurta e më të qeta. Ai nuk ka frikë prej forcave të shumta të armiqve, atë nuk e kap paniku, kur sheh se ka fare pak shokë dhe ndjekësit e tij janë në numër të vogël. Me shpirtin e tij të qetë e të qëndrueshëm, ai nuk sprapset as para problemeve e gjendjeve më të vështira, ashtu siç e lexojmë në hadithin: *"Besimtari është si mali i patundur, të cilin nuk e lëvizin dot furtunat."*.

Ajetet 38 – 40

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۚ قُلْ أَفَرَءَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ إِنْ أَرَادَنِىَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَٰشِفَٰتُ ضُرِّهِۦٓ أَوْ أَرَادَنِى بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَٰتُ رَحْمَتِهِۦ ۚ قُلْ حَسْبِىَ ٱللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَٰقَوْمِ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّى عَٰمِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

"Nëse ti (o Muhammed) **i pyet ata** (mekasit paganë) **se kush i ka krijuar qiejt dhe Tokën, me siguri që do të të thonë: 'All'llahu'. Thuaju: 'Si mendoni, nëse All'llahu dëshiron të më shkaktojë ndonjë dëm, a mund ta largojnë atë idhujt që ju i adhuroni krahas Tij? Po nëse Ai dëshiron të më mëshirojë, a mund ta pengojnë ata mëshirën e Tij?' Thuaju: 'Mua më mjafton All'llahu. Tek Ai le të mbështeten ata që kërkojnë mbështetje.'"**

"Thuaj: 'O populli im! Veproni sipas mënyrës suaj, edhe unë do të veproj sipas simes! Shumë shpejt do ta merrni vesh.'"

"Se kush do të marrë një dënim poshtërues dhe ndëshkim të përhershëm."

Komentimi

A kanë fuqi zotat tuaj të zgjidhin problemet që keni?

Ajetet e mëparshme flisnin për besimin e shmangur të idhujtarëve dhe për pasojat e rënda që ranë mbi ta. Ajetet 38-40, duke plotësuar argumentet e mëparshme, shpalosin argumente të tjera, që vërtetojnë se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm. Gjithashtu, ajetet e mëparshme flisnin për ndihmën e Krijuesit Fuqiplotë për robtë e Tij. Ato u shpjegonin atyre se u mjafton mbështetja vetëm në All'llahun e Lartësuar. Edhe në këtë grup ajetesh, trajtohet e njëjta çështje, e shoqëruar me përmendjen e argumenteve.

Në fillim, ajeti 38 thotë: **"Nëse ti** (o Muhammed) **i pyet ata** (mekasit paganë) **se kush i ka krijuar qiejt dhe Tokën, me siguri që do të të thonë: 'All'llahu'."**.

Mendja dhe ndjenjat nuk pranojnë që kjo botë e madhe e kaq e gjerë, të jetë e krijuar prej disa qenieve tokësore. Si ka mundësi që mendja të pranojë se idhujt që janë pa shpirt, pa mendje e pa ndjenja, të punuar prej vetë njeriut, ta kenë krijuar këtë botë?! Prandaj Kur'ani, u kujton atyre besimin e natyrshëm me të cilin janë krijuar, me qëllim që në zemrat e tyre të forcohen bazat e para të besimit se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm dhe u thotë atyre se është All'llahu i Lartësuar Ai që krijoi qiejt e Tokën.

Në vijim, ajetet flasin për çështjen e fitimit e të humbjes dhe për përmasën e ndikimit të fitimit e humbjes në dobinë, ose në dëmin që i vjen njeriut prej fitimit e prej humbjes. Ky ajet vërteton

se idhujt s'kanë asnjë rol në këtë fushë dhe shton: **"Thuaju: 'Si mendoni, nëse All'llahu dëshiron të më shkaktojë ndonjë dëm, a mund ta largojnë atë idhujt që ju i adhuroni krahas Tij? Po nëse Ai dëshiron të më mëshirojë, a mund ta pengojnë ata mëshirën e Tij?'"**.[1]

Është e qartë se idhujt s'kanë mundësi të krijojnë asnjë send dhe nuk kanë asnjë ndikim në fitimin apo në humbjen e njeriut, atëherë, përse duhet të adhurojmë idhujt dhe të heqim dorë prej adhurimit të Krijuesit, i Cili është origjina në të gjitha botët? "Dora e Tij e gjatë" është e pranishme në çdo fitim e në çdo humbje. Si ka mundësi që idhujtarët kërkojmë ndihmë prej atyre shtatoreve të ngurta pa shpirt, pa asnjë vlerë e pa ndjenja? Edhe sikur zotat e idhujtarëve të kishin ndjenja, si, për shembull, xhindët ose engjëjt që adhurohen prej një pjese idhujtarësh, përsëri, një zot i këtij lloji nuk është krijues dhe s'ka asnjë mundësi të ndërhyjë në fitimin apo në humbjen e njeriut, prandaj njeriut i mbetet të mbështetet vetëm te Krijuesi Fuqiplotë: **"Thuaju: 'Mua më mjafton All'llahu. Tek Ai le të mbështeten ata që kërkojnë mbështetje.'"**.

Ajetet e Kur'anit Famëlartë kanë theksuar disa herë, se idhujtarët besojnë se All'llahu i Lartësuar është krijuesi i qiejve e i Tokës,[2] pavarësisht se besimi i tyre ishte i veshur me mite. Por edhe ky besim i tyre është argumenti më i mirë, që vërteton se idhujtaria s'ka asnjë vlerë dhe është rrugë krejtësisht e gabuar,

---

[1] Interpretuesit e Kur'anit dhe gjuhëtarët, për fjalën e ajetit "أَفَرَأَيْتُم" -*"efere'ejtum"*, kanë thënë se kjo fjalë jep kuptimin: më njoftoni mua. Në një kohë, kur nuk ka asgjë që e ndalon që kjo fjalë të shpjegohet në kuptimin e saj origjinal: shikim me sy ose me zemër.

[2] "Sure Ankebut", ajeti 61 dhe 63; sure "Lukman", ajeti 31; sure "Zukhruf", ajeti 9 dhe 78.

kurse besimi se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm dhe vetëm Ai është Krijuesi i Gjithësisë, duke shtuar se vetëm Ai është Sunduesi i vetëm, Ai është Rregulluesi dhe Edukuesi, të gjitha këto, janë argumenti më i mirë që vërteton se vetëm All'llahu duhet të adhurohet. Nga të gjitha këto, arrijmë në përfundimin se mbështetja nuk mund të jetë në asgjë tjetër përveçse në All'llahun e Lartësuar, atëherë si mund të adhurohet diçka tjetër dhe jo Ai?

Nëse do ta shikojmë me kujdes ballafaqimin që ndodhi mes Ibrahimit *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* shkatërruesit të idhujve dhe mes tiranit Nemrud, i cili mëtonte se ishte zot dhe kishte fuqi t'u jepte njerëzve jetë dhe t'i vdiste, por që u habit dhe mbeti i hutuar në lidhje me mënyrën se si do të plotësonte kërkesën e Ibrahimit *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, i cili i tha tiranit: "Nëse me të vërtetë je zot, atëherë bëj që dielli të lindë andej nga perëndon."

Mëtime të këtilla si të tiranit Nemrud, mund të dalin vetëm prej individëve mendjeshkurtër, mendjemëdhenj e idiotë.

Këtu tërheq vëmendjen fakti se, përemri që u adresohet zotave të rremë, në këto ajete ka ardhur në numrin shumës të gjinisë femërore, me përemrin: *"hun'ne"* - *"ato"* dhe me emrat *"kàshifàtu"* - *"heqëse"*; *"mumsikatu"* – *"ndaluese"*; Kjo është për disa shkaqe:

Shkaku i parë: Idhujt e njohur te arabët emërtoheshin me emra të gjinisë femërore: (Làt, Menàt, Uzà).

Shkaku i dytë: Krijuesi Fuqiplotë, me këtë fjalë ka qëllim të konkretizojë para idhujtarëve pafuqinë e zotave që ata adhuronin.

Idhujtarët besonin se zotat e tyre ishin të pafuqishëm, ashtu siç janë të pafuqishme femrat.

Shkaku i tretë: Shumë prej zotave të tyre, s'kanë shpirt, prandaj zakonisht, për emërtimin e këtyre trupave të ngurtë, emri përdoret në numrin shumës të gjinisë femërore, ashtu siç njoftohet për këtë edhe në ajetet e studimit tonë të tanishëm.

Këtu, patjetër duhet të shikojmë me kujdes në shprehjen e ajetit: **"Tek Ai le të mbështeten ata që kërkojnë mbështetje."**. Kjo shprehje jep kuptimin e kufizimit, për shkak se fjala e ajetit *"alejhi"* – *"në atë"*, ka ardhur në krye të kësaj shprehjeje, që do të thotë se te All'llahu mbështeten vetëm ata që i janë dorëzuar Atij.

Ajeti vijues, atyre që nuk i janë dorëzuar logjikës, u flet në vetën e dytë, me një kërcënim hyjnor shumë ndikues: **"Thuaj: 'O populli im! Veproni sipas mënyrës suaj, edhe unë do të veproj sipas simes! Shumë shpejt do ta merrni vesh.'"**.[1]

Ajeti 40 u drejtohet idhujtarëve me një kërcënim hyjnor, shumë ndikues dhe i njofton ata se shumë shpejt do ta mësojnë se mbi cilin do të bjerë ndëshkimi turpërues i kësaj bote dhe

[1] Cila është rrënja e fjalës "مَكَانَةٌ" - *"mekànetun"* dhe ç'kuptim ka? Shumica e interpretuesve të Kur'ànit dhe e gjuhëtarëve, kanë thënë se është në kuptimin vend e shtëpi. Rrënja e saj është fjala "كَوْنٌ" - *"keunun"*; gjithashtu, ata kanë thënë se kjo fjalë përdoret shumë në kuptimin e vendit dhe për këtë shkak mendohet se germa "م" - *"m"*, në fjalën "مَكَانَةٌ" - *"mekànetun"*, është origjinale, prandaj numri shumës i kësaj fjale shprehet me fjalën "أَمْكِنَةٌ" - *"emkinetun"* – *"vende"*. Autori i fjalorit "Lisànul arab", ka thënë se rrënja e kësaj fjale është "مُكْنَةٌ" - *"meknetun"*, ose "تَمَكُّنٌ" - *"temek'kunun"*, që do të thotë: fuqi e mundësi. Cilado qoftë rrënja e kësaj fjale, kuptimi i ajetit mbetet në gjendjen e parë: qëndroni në pozicionet tuaja; kurse në gjendjen e dytë, do të thotë: konsumoni të gjithë mundin e fuqinë që keni.

ndëshkimi i përjetshëm në Botën Tjetër: **"Se kush do të marrë një dënim poshtërues dhe ndëshkim të përhershëm."**.

Ja, kështu u flet atyre ajeti: Ose dorëzohuni para mendimit logjik dhe përgjigjuni thirrjes së natyrës së krijimit tuaj, ose rrini në pritje të dy ndëshkimeve, ndëshkimit në këtë botë, që do t'ju turpërojë e do t'ju diskreditojë dhe ndëshkimit të dytë, që është dënimi i përhershëm e i përjetshëm në Botën Tjetër, dënim në zjarr, lëndën djegëse të të cilit e keni përgatitur ju vetë dhe e keni mbledhur me duart tuaja.

Ajetet 41 – 44

إِنَّآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ لِلنَّاسِ بِٱلۡحَقِّۖ فَمَنِ ٱهۡتَدَىٰ فَلِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيۡهَاۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيۡهِم بِوَكِيلٍ ٤١ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَاۖ فَيُمۡسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيۡهَا ٱلۡمَوۡتَ وَيُرۡسِلُ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّىۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ٤٢ أَمِ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُفَعَآءَۚ قُلۡ أَوَلَوۡ كَانُواْ لَا يَمۡلِكُونَ شَيۡـٔٗا وَلَا يَعۡقِلُونَ ٤٣ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعٗاۖ لَّهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ ثُمَّ إِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ٤٤

"Ne ta kemi zbritur ty Librin me të vërtetën për të udhëzuar njerëzit. Kush shkon në Rrugë të Drejtë, ai e ka për të mirën e vet, ndërsa kush e humb këtë rrugë, ai humb në dëm të vet. Ti (o Muhammed) **nuk je përgjegjës për ata."**

"All'llahu ua merr shpirtrat atyre që u ka ardhur çasti i vdekjes dhe atyre që nuk kanë vdekur, por që janë në gjumë. Pastaj Ai ndal shpirtin e atij që i është caktuar vdekja, ndërsa të tjerëve ua lë deri në një kohë të caktuar. Me të vërtetë, këto janë shenja për njerëzit që mendojnë."

“A zgjedhin ata, përveç All’llahut, ndërmjetësues të tjerë (që gjoja do t’i afrojnë pranë All’llahut)**? Thuaj: ‘Vallë, a i merrni edhe pse nuk kanë asgjë në dorë dhe nuk kuptojnë?’”**

“Thuaju: Ndërmjetësimi është i gjithi në duart e All’llahut; Atij i takon pushteti i qiejve dhe i Tokës e pastaj tek Ai do të ktheheni.”

Komentimi

Shpirtrat i merr All’llahu Fuqiplotë

Pas përmendjes së argumenteve që vërtetojnë Njëtimin e All’llahut dhe shpjegojnë të ardhmen e idhujtarëve *(mushrikijn)* e të atyre që besojnë se All’llahu është Zoti Një e i Vetëm (Muvah’hidijn), ajeti 41, shpjegon të vërtetën dhe njofton se pranimi ose mospranimi i asaj që ka ardhur në Librin e All’llahut, patjetër që shndërrohet për ju ose në dobi, ose në dëm. Nëse i Dërguari i All’llahut *(Paqja e bekimi i All’llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* këmbëngul te ju në këtë çështje, pa dyshim se ai s’ka asnjë qëllim që, me thirrjen që ju bën, të vjelë ndonjë fitim. Në të vërtetë, ai, me thirrjen që kumton, kryen vetëm detyrën e ngarkuar nga All’llahu, ashtu siç njofton ajeti 41 në fjalinë e tij të

parë: **"Ne ta kemi zbritur ty Librin me të vërtetën për të udhëzuar njerëzit."**.[1]

Në vijim, ajeti shton: **"Kush shkon në Rrugë të Drejtë, ai e ka për të mirën e vet, ndërsa kush e humb këtë rrugë, ai humb në dëm të vet."**.

Ky është rregulli: Ai që ndjek rrugën e vërtetë, kjo i kthehet në fitim për veten e vet dhe ai që ndjek rrugën e humbjes, kjo i kthehet në humbje për veten e tij. Këto fjalë përsëriten disa herë në ajetet e Kur'anit Famëlartë dhe theksojnë të vërtetën se All'llahu i Lartësuar nuk ka nevojë, as për besimin e as për adhurimin tuaj. All'llahu dhe i Dërguari i Tij nuk kanë frikë prej mohimit të tyre. Pa dyshim që All'llahu nuk u bën thirrje robërve të Tij, që ata ta adhurojnë Atë, me qëllim që pas kësaj thirrjeje, të vjelë prej tyre fitime materiale, në të kundërt, Ai s'ka nevojë të realizojë fitime, por, me këtë thirrje, All'llahu shfaq bujarinë e Tij për robtë e Vet.

Në frazën e ajetit: **"Ti** (o Muhammed) **nuk je përgjegjës për ata."**, fjala "përgjegjës" është në kuptimin e njeriut që është ngarkuar të udhëzojë në Rrugën e Drejtë ata që ishin në rrugën e humbjes dhe t'i bëjë ata besimtarë. Ky kuptim ka ardhur disa herë në ajetet e Kur'anit Famëlartë, me të njëjtat fjalë, ose me fjalë të ngjashme. Qëllimi i kësaj përsëritjeje, është që të shpjegohet qartë se i Dërguari më i nderuar *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*

---

[1] Fjala e ajetit "بِالْحَقِّ" - *bil hak'ki*" - "*me të vërtetën*", nga ana e sintaksës së gjuhës arabe mund të jetë plotësor gjendjeje për fjalën "كِتَاب" - "*kitàb*" - "*libër*", ose për kryefjalën e foljes "أَنْزَلْنَا" - "*enzelnà*" - "*Ne zbritëm*". Megjithëkëtë, kuptimi i parë është më i përshtatshëm, prandaj kuptimi i ajetit është: Ne të kemi zbritur ty Kur'ànin, të shoqëruar me të vërtetën.

nuk mban asnjë përgjegjësi për besimin e njerëzve, sepse baza e besimit nuk vjen me rrugën e imponimit dhe se ai është i ngarkuar vetëm të kumtojë të plotë, pa lënë asgjë mangët, urdhrin e All'llahut te njerëzit. Janë njerëzit ata që, ose i përgjigjen thirrjes që ai u bën atyre, ose nuk e pranojnë atë thirrje.

Në vijim, për të shpjeguar se jeta e vdekja dhe të gjitha punët e njeriut janë në dorën e All'llahut Fuqiplotë, ajeti vijues njofton: **"All'llahu ua merr shpirtrat atyre që u ka ardhur çasti i vdekjes dhe atyre që nuk kanë vdekur, por që janë në gjumë."**.[1]

Në këtë mënyrë, gjumi konsiderohet "vëllai" i vdekjes, por me njërën prej formave të saj të dobëta, sepse, lidhja mes shpirtit e trupit, gjatë gjumit arrin në shkallën më të ulët të saj dhe shumë prej lidhjeve shpirt-trup priten, kur njeriu është në gjumë.

Në vijim, ajeti shton: **"Pastaj Ai ndal shpirtin e atij që i është caktuar vdekja, ndërsa të tjerëve ua lë deri në një kohë të caktuar. Me të vërtetë, këto janë shenja për njerëzit që mendojnë."**

Prej këtij ajeti, mund të rezultojnë disa punë:

1- Njeriu është një përbërje shpirt-trup. Shpirti është esenca jolëndore e lidhur me trupin dhe i jep trupit dritë e jetë.

2- Me vdekjen, lidhja shpirt-trup pritet dhe shpirti kalon në botën e shpirtrave. Gjatë gjumit, Krijuesi Fuqiplotë e nxjerr shpirtin prej trupit. Por, me këtë gjendje, lidhjet shpirt-trup nuk priten plotësisht dhe në përputhje të plotë me këtë gjendje,

[1] Fjala "تَوَفَّ" - *"teuef'fâ"*, do të thotë: kapja plotësisht e sendit; kurse fjala "أَنْفُس" - *"enfus"*, do të thotë: shpirtra. Gjithashtu, fjala e ajetit "مَنَام" - *"menàm"*, ka kuptimin e paskajores dhe për të fjetur.

shpirti, në raport me trupin, ka tri gjendje, që janë: lidhja e plotë (gjendja jetë-zgjuar), lidhje e cunguar (gjendja e gjumit) dhe prerja e lidhjes në mënyrë të plotë (gjendja e vdekjes).

3- Gjumi është njëra prej formave të dobëta të vdekjes dhe vdekja është një model i plotë i gjumit.

4- Gjumi është njëri prej argumenteve që vërtetojnë pavarësinë e origjinalitetin e shpirtit, veçanërisht kur gjumi shoqërohet me ëndrra të vërteta, të cilat e shpjegojnë më shumë këtë kuptim.

5- Marrëdhënia që lidh shpirtin me trupin, dobësohet gjatë gjumit dhe herë-herë kjo marrëdhënie ndërpritet plotësisht, çka çon në moszgjimin përgjithmonë të atij që ishte në gjumë, domethënë: çon në vdekjen e tij.

6- Kur njeriu fle, ai çdo natë ka ndjenjën se ka arritur në pragun e vdekjes dhe kjo ndjenjë, në vetvete, është një mësim prej të cilit mund të nxirren përfundime që janë të mjaftueshme për të zgjuar njeriun prej gjumit të shkujdesjes.

7- Të gjitha këto punë bëhen me fuqinë e Krijuesit Fuqiplotë, edhe pse, në disa ajete të Kur'anit, theksohet se engjëlli i vdekjes është ai që i merr shpirtrat, por kjo nuk do të thotë më shumë se ai engjëll zbaton vetëm urdhrat e Krijuesit të Lartësuar.

Në të gjitha gjendjet, qëllimi me Fjalën e All'llahut të Lartësuar: **"Me të vërtetë, këto janë shenja për njerëzit që mendojnë."**, është vërtetimi i argumenteve që tregojnë fuqinë e plotë të Krijuesit, çështjen e krijimit, Ringjalljen, pafuqinë e pamundësinë e njeriut kundrejt Vullnetit të All'llahut të Lartësuar.

Pasi qeverisja e All'llahut të Lartësuar mbi ekzistencën e njeriut dhe mbi rregullimin e punëve të njeriut me rrugën e sistemit: jetë-vdekje-gjumë-zgjim u shpjegua në ajetet e mëparshme si një aksiomë detyrimisht e pranueshme, ajeti vijues trajton gabimin e besimit të idhujtarëve në lidhje me çështjen e ndërmjetësimit. Ky ajet, ka për qëllim të qartësojë për njerëzit, se Zotëruesi i ndërmjetësimit është Zotëruesi i jetës e i vdekjes së njeriut dhe jo ata idhujt e ngurtë, që nuk kanë asnjë ndjenjë. Ajeti njofton: **"A zgjedhin ata, përveç All'llahut, ndërmjetësues të tjerë** (që gjoja do t'i afrojnë pranë All'llahut)**?"**.[1]

Siç dihet, një prej justifikimeve trashanike të adhuruesve të idhujve, në lidhje me adhurimin që u bënin idhujve, është thënë që në fillim të kësaj sureje: **"Ne nuk i adhurojmë ata për ndonjë gjë tjetër veçse që të na afrojnë te All'llahu."**(sure "Ez Zumer", ajeti 3), kur idhujtarët adhuronin shtatoret që, sipas besimit të tyre, përfaqësonin engjëj ose shpirtra të shenjtë. Idhujtarët mëtonin se ata gurë apo trungje të vdekur, kanë fuqi shumë të madhe.

Meqenëse ndërmjetësimi arrihet me anën e ndërmjetësuesit, i cili, në radhë të parë, duhet të ketë ndjenja, të kuptojë e të flasë, në radhë të dytë, ndërmjetësuesi duhet të jetë fuqiplotë, sundues dhe i urtë, prandaj fjalia e fundit e ajetit objekt

[1] Pjesëza pyetëse ekskluzive "أَم" - *"em"* - *"a"*, këtu është në kuptimin e lidhëses "بَلْ" - *"bel"* - *"por"*, edhe kur është, nëse është e bashkuar me ndonjë germë tjetër, duhet të merret në konsideratë vlerësimi i pjesës së dytë të saj. Por kjo është e kundërta e asaj që është shkruar.

studimi njofton: **"Thuaj: 'Vallë, a i merrni edhe pse nuk kanë asgjë në dorë dhe nuk kuptojnë?'"**.[1]

Kur ju, o idhujtarë, thoni se engjëjt dhe shpirtrat e shenjtë do të ndërmjetësojnë për ju, dijeni mirë se ata nuk zotërojnë asgjë për veten e tyre. Idhujt që ju i adhuroni, nuk kanë fuqi as të dëmtojnë e as të sjellin dobi, sepse ata nuk kanë asgjë, pasi çdo gjë është vetëm prej All'llahut. Megjithëkëtë, ju thoni se idhujt e punuar prej guri ose prej druri, janë ndërmjetësues për ju, por duhet të dini se idhujt, në të vërtetë, nuk zotërojnë asgjë, as për veten e tyre, për faktin e thjeshtë se ata nuk kanë as mendje e as ndjenja, prandaj hiqni dorë nga këto justifikime dhe kthehuni te Ai që ka nën zotërimin e Tij dhe sundon të gjithë Botën dhe te i Cili përfundojnë të gjitha punët.

Për këtë, All'llahu i Lartësuar, në ajetin vijues, urdhëron: **"Thuaju: 'Ndërmjetësimi është i gjithi në duart e All'llahut; Atij i takon pushteti i qiejve dhe i Tokës e pastaj tek Ai do të ktheheni.'"**.

Me këtë formë shpjegimi, te idhujtarët nuk mbetet asgjë, sepse sistemi sundues e zotërues në të gjithë botën flet qartë: s'ka ndërmjetësim, nëse atë nuk e lejon All'llahu i Lartësuar, ashtu siç ka ardhur në ajetin 255 të sures "El Bekare": **"Kush është ai që mund të ndërmjetësojë te Ai pa lejen e Tij."**.

Disa interpretues të Kur'anit Famëlartë kanë thënë se e vërteta e ndërmjetësimit, është ndërmjetësimi me Emrat e bukur të All'llahut, ndërmjetësim me mëshirën e Tij, me faljen e

[1] Në fjalinë e ajetit: **"edhe pse nuk kanë asgjë në dorë dhe nuk kuptojnë"**, ka një heqje. Vlerësimi do të ishte: "A do të ndërmjetësojnë ata për ju, edhe sikur të mos zotërojnë asnjë send?".

mëkateve prej Tij dhe me mbulimin e gabimeve prej Tij. Në përputhje me këtë, të gjitha format e ndërmjetësimit, në fund kthehen vetëm te All'llahu. Atëherë, si është e mundur të kërkohet ndërmjetësim prej të tjerëve dhe jo prej Atij dhe a mund të ketë ndërmjetësim pa lejen e Tij?[1]

Në lidhje me frazën e ajetit: **"pastaj tek Ai do të ktheheni"**, si dhe me fjalët para kësaj fraze, interpretuesit e Kur'anit kanë bërë disa interpretime. Po rendisim disa prej tyre:

1- Kjo frazë tregon se ndërmjetësimi te All'llahu i Lartësuar nuk reduktohet vetëm në ndërmjetësimin në këtë botë, pasi ndërmjetësim do të ketë edhe në Botën Tjetër. Nga kjo del mbështetja në të vërtetën e padiskutueshme: Të gjitha sendet do të kthehen tek Ai.

2- Kjo frazë e ajetit, është një argument i dytë, që vërteton se ndërmjetësimi është kompetencë që i takon vetëm All'llahut. Më sipër, pamë se argumenti i parë bazohet në faktin se vetëm All'llahu është Zotëruesi, kurse këtu, argumenti plotësohet me kthimin e të gjitha sendeve dhe të gjitha punëve vetëm te All'llahu.

3- Kjo frazë e ajetit është e barabartë me një kërcënim për idhujtarët, kur u thotë atyre se shumë shpejt do të ktheheni te All'llahu dhe shumë shpejt do të shihni rezultatin e mendimeve e të punëve tuaja të liga.

[1]Tefsiri "Nùru Thekalejn", vëll. 17, f. 286.

Të gjitha këto interpretime janë të përshtatshme, por interpretimi i parë dhe interpretimi i dytë është më shumë i përshtatshëm me kuptimin që shprehin fjalët e ajetit.

Dy hulumtime

1- Çuditë e shenjave të ëndrrave

Si është e vërteta e gjumit? Cili është shkaku i prirjes së njeriut për gjumë?

Disa interpretues të Kur'anit Famëlartë, kanë thënë se gjumi vjen prej kalimit të pjesës më të madhe të gjakut që gjendet në trurin e njeriut, në pjesë të tjera të trupit, por ky shkak është fiziologjik.

Disa të tjerë besojnë se veprimtaria e shtuar e trupit çon në grumbullimin e disa lëndëve helmuese në trup dhe se këto lëndë helmuese ndikojnë në sistemin nervor. Pastaj, kjo gjendje e shtyn njeriun drejt gjumit dhe njeriu vazhdon të jetë në gjumë, derisa të plotësohet copëzimi i këtyre lëndëve dhe pastaj të realizohet procesi i zhdukjes së këtyre lëndëve helmuese prej trupit, por kjo do të thotë se shkaku i gjumit është reaksion kimik.

Një grup i tretë prej tyre, thonë se shkaku i gjumit, në të vërtetë, ka lidhje me shkaqe nervore, sepse në brendësi të trurit të njeriut, ka një aparat nervor veprues dhe se ky aparat është

burimi i lëvizjes së vazhdueshme për të gjitha pjesët e tjera të trupit, por ky aparat nervor e ndalon funksionimin e tij, nën ndikimin e lodhjes së madhe dhe përfundimisht, njeriu bie në gjumë.

Teoritë e mësipërme nuk janë në gjendje të japin një përgjigje bindëse në lidhje me çështjen e gjumit, megjithëkëtë, ne nuk mund të mohojmë aspak rolin e shkaqeve të lartpërmendura. Ne besojmë se pikërisht mendimi materialist te dijetarët e ditëve të sotme, është shkaku kryesor që qëndron prapa pamundësisë së tyre për të dhënë një interpretim të qartë në lidhje me çështjen e gjumit. Në të vërtetë, ata duan të interpretojnë këtë çështje, pa pranuar origjinalitetin dhe pavarësinë e shpirtit, në një kohë që gjumi, para se të jetë një dukuri trupore, është një dukuri shpirtërore, prandaj, pa njohur shpirtin në mënyrë të saktë, shpjegimi i gjumit është një punë shumë e vështirë, për të mos thënë e pamundur.

Kur'ani Famëlartë, nëpërmjet ajeteve të lartpërmendura, ka shpjeguar qartë dhe në mënyrë shumë të hollësishme çështjen e gjumit, kur thotë: Gjumi është një prej llojeve të largimit të shpirtit, i ndarjes së shpirtit prej trupit, por kjo ndarje nuk është ndarje e plotë.

Kur, me urdhrin e All'llahut, dobësohet rrezatimi i shpirtit dhe në atë trup nuk mbetet veçse një rreze e mekët, për rrjedhojë nuk funksionon sistemi i ndijimit e i kuptimit, atëherë te njeriu ndalon funksionimi i shqisave dhe lëvizja. Me përjashtim të disa pjesëve që do të vazhdojnë veprimtarinë e tyre, për të ruajtur vazhdimin e jetës te njeriu, siç janë rrahjet e zemrës, qarkullimi i gjakut dhe puna e aparatit të frymëmarrjes dhe e aparatit tretës.

Në një transmetim të ardhur prej Imam Bakirit *(Paqja qoftë mbi të!)*, lexojmë: *"S'ka ndonjë njeri që është në gjumë dhe shpirti i tij të mos ngjitet në Qiell. Shpirti kafshëror mbetet në trupin e tij dhe në mes të dy shpirtrave bëhet një shkak si rreze dielli. Nëse All'llahu urdhëron marrjen e shpirtit, këtij lejimi i përgjigjet shpirti i njeriut dhe, nëse All'llahu urdhëron kthimin e shpirtit, këtij urdhri i përgjigjet shpirti njerëzor ose shpirti kafshëror, ashtu siç është Fjala e All'llahut të Lartësuar:* **'All'llahu i merr shpirtrat në kohën e vdekjes së tyre.'**".[1]

Përveç kësaj, kemi edhe çështjen e rëndësishme të ëndrrës. Shumë vetë shohin në ëndërr ngjarje që kanë ndodhur, ose që do të ngjasin më vonë, me ndryshime të pjesshme, ose pa asnjë ndryshim.

Interpretimet materialiste e kanë të pamundur të shpjegojnë ëndrra të tilla, në një kohë që interpretimet shpirtërore e kanë fare të lehtë të shpjegojnë qartë çështjen, sepse, kur shpirti i njeriut ndahet prej trupit të tij dhe lidhet me botën e shpirtrave, kuptohen shumë të vërteta, që kanë lidhje me të kaluarën e me të ardhmen. Kjo gjendje është pikërisht gjendja që formon bazën e ëndrrës së vërtetë. Për më shumë shpjegime, lexo në këtë tefsir, në komentin e fundit të ajetit 4 të sures "Jùsuf", ku do të gjeni një shpjegim të hollësishëm rreth kësaj çështjeje.

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejàn", fundi i ajetit objekt studimi; tefsiri "Es Sàfij" dhe tefsiri "Bihàrul Enuàr" vëll. 58, f. 27. Fjala "رُوحٌ" - *"rùhun"* - *"shpirt"*, në këtë transmetim është në kuptimin e shpirtit kafshëror dhe puna e aparateve kryesore të trupit, kurse fjala "نَفْسٌ" - *"nefsun"*, do të thotë shpirti i njeriut.

2- Gjumi, sipas transmetimeve islame

Prej transmetimeve që shpjegojnë ajetet e lartpërmendura, bëhet e qartë se, në Islam, gjumi ka kuptimin e lëvizjes së shpirtit në drejtin të botës së shpirtrave, kurse zgjimi prej gjumit është në kuptimin e kthimit të shpirtit në trupin e njeriut, për të filluar një jetë të re.

Në një transmetim të ardhur prej Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut *(Paqja qoftë mbi të!)*, në kuadrin e këshillave që ai u jep shokëve të tij, lexojmë: "*Myslimani nuk bie në gjumë kur është xhynyb, ai bie në gjumë vetëm pasi është larë. Nëse nuk gjen ujë, atëherë le të marrë tejemum me dhè të pastër, sepse shpirti i besimtarit ngjitet lart, te All'llahu Fuqiplotë dhe Ai e pranon atë shpirt dhe i jep atij shpirti prej mirësive të Tij. Nëse besimtarit i ka ardhur koha e vdekjes, shpirtin e tij, All'llahu e vë në thesarin e mëshirës së Vet. Nëse atij nuk i ka ardhur koha të vdesë, All'llahu i Lartësuar urdhëron engjëjt e Tij besnikë ta rikthejnë shpirtin e tij në jetë dhe ata e kthejnë shpirtin në trupin e tij.*".[1]

Në një transmetim tjetër, të ardhur prej Imam Bakirit *(Paqja qoftë mbi të!)*, lexojmë: "*Kur zgjohesh natën prej gjumit, thuaj: 'Falënderimi e lavdërimi janë vetëm për All'llahun, i Cili ma ktheu mua shpirtin, që unë ta falënderoj dhe ta adhuroj Atë.'*".[2]

Në lidhje me këtë çështje, ka edhe shumë transmetime të tjera.

[1] "Khasalu Es Saduk", marrë nga tefsiri "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 488.
[2] "Usulul Kafi", marë nga tefsiri "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 488.

Ajetet 45 – 48

وَإِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَحۡدَهُ ٱشۡمَأَزَّتۡ قُلُوبُ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡأٓخِرَةِۖ وَإِذَا ذُكِرَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦٓ إِذَا هُمۡ يَسۡتَبۡشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ ٱللَّهُمَّ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ عَٰلِمَ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ أَنتَ تَحۡكُمُ بَيۡنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُواْ فِيهِ يَخۡتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوۡ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ مَا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا وَمِثۡلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفۡتَدَوۡاْ بِهِۦ مِن سُوٓءِ ٱلۡعَذَابِ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمۡ يَكُونُواْ يَحۡتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمۡ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُواْ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿٤٨﴾

"Kur përmendet vetëm All'llahu, zemrat e atyre që nuk besojnë në Jetën Tjetër neveriten, ndërsa, kur përmenden të tjerët, përveç All'llahut, ata menjëherë gëzohen."

"Thuaj: O Zoti im, Krijues i qiejve dhe i Tokës, Njohës i së dukshmes e i të padukshmes, Ti do të gjykosh mes robëve të Tu për kundërshtitë që kanë pasur."

"Sikur keqbërësit të kishin çdo gjë që gjendet në Tokë, dhe po kaq më tepër, të gjitha këto do t'i flijonin (për të shpëtuar) **prej dënimit të ashpër në Ditën e Kiametit. Atëherë, do të përballen me atë që nuk e kanë llogaritur."**

"Do t'u shfaqen atyre të këqijat që kanë bërë dhe do t'i kaplojë ajo të cilën e përqeshnin."

Komentimi

Ata që kanë frikë prej Emrit të All'llahut

Në këtë grup ajetesh, biseda shtjellohet edhe një herë rreth Njëtimit të All'llahut e idhujtarisë. Ajeti 45 pasqyron njërën prej formave më të këqija e më të deformuara të besimit të idhujtarëve dhe të atyre që nuk besojnë në Ringjallje. All'llahu i Lartësuar, duke i ballafaquar ata me besimin në Njëtimin e All'llahut, thotë: **"Kur përmendet vetëm All'llahu, zemrat e atyre që nuk besojnë neveriten dhe kur përmenden të adhuruar të tjerë dhe jo All'llahu, ata gëzohen."**.[1]

Në disa raste, njeriu, për gjërat e këqija mendon se ato janë gjëra të mira dhe gjërat e mira i mendon gjëra të këqija, deri në atë shkallë sa shqetësohet shumë, kur dëgjon Emrin e të Vërtetit dhe gëzohet, kur dëgjon emrat e idhujve, nuk bën sexhde e nuk bie në ruku për të madhëruar e për të adhuruar All'llahun, por i bën sexhde e bie në ruku për të adhuruar idhujt që ai vetë i ka punuar, prej guri ose prej druri, ose adhuron një njeri, ose adhuron qenie të ngjashme me vetë njeriun.

Një kuptim i ngjashëm ka ardhur edhe në ajetin 46 të sures "El Isrà": **"Dhe kur ti përmend në Kur'àn vetëm Zotin tënd, ata kthejnë shpinën e largohen."**.

---

[1] Fjala e ajetit "إِشْمَأَزَّتْ" - *"ishme'ez'zet"*, në rrënjën e saj "إِشْمِئْزَاز" - *"ishmi'zàz"*, do të thotë: kontraktim dhe neveri prej një sendi, kurse fjala tjetër e ajetit "وَحْدَهُ" - *"uahdehù"* - *"vetëm Ai"*, sipas rregullave të sintaksës së gjuhës arabe, këtu është ose plotësor, ose kundrinor i drejtë.

Edhe në ajetin 7 të sures "Nùh", lexojmë se Profeti Nuh *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* u ankua te All'llahu i Lartësuar kundër atyre të shmangurve nga Rruga e Drejtë. Në ankesën e këtij Profeti te madh, vërejmë se idhujtarët e kohës së tij shfaqnin të njëjtin mohim si idhujtarët e Mekës: **"Sa herë që u bëja thirrje që Ti t'u falje atyre mëkatet, ata** (që të mos e dëgjonin këtë thirrje) **zinin veshët me gishta e mbulonin kokat me rrobat e veta dhe këmbëngulnin në të tyren me mendjemadhësi edhe më të fortë."**. Po, kjo është gjendja e atyre dhe e injorantëve mendjemëdhenj që këmbëngulin me kokëfortësi në të gabuarën.

Prej këtij ajeti, kuptohet qartë se burimi i të keqes në këtë kategori njerëzish, janë dy gjëra:

E para: Mohimi që ata u bëjnë bazave të besimit, se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm.

E dyta: Ata nuk besojnë në Botën Tjetër.

Përballë mohuesve kemi besimtarët, të cilët, kur dëgjojnë Emrin e All'llahut, ky emër i tërheq ata deri në atë shkallë, sa janë të gatshëm të bëjnë gjithçka që kanë mundësi të bëjnë në Rrugën e Tij, sepse Emri i të Dashurit të tyre u ëmbëlson atyre gojën, u parfumon shpirtrat dhe u ndriçon zemrat. Gjithashtu, edhe dëgjimi i çdo gjëje që ka lidhje me All'llahun e Lartësuar, ngjall gëzim në zemrat e tyre.

Le të kthehemi edhe një herë te idhujtarët, për të thënë: Vesi i keq që ne përmendëm në fillim të këtij studimi, nuk ishte i veçantë vetëm për idhujtarët e kohës së të Dërguarit më të nderuar *(Paqja e bekimi i All'llahut qofshin mbi të e mbi familjen e tij!)*. Në të vërtetë, vesi i keq i adhurimit të idhujve ka ekzistuar dhe

ekziston në çdo shekull e në të gjitha kohët, te ata që janë shmangur prej Rrugës së Drejtë, te ata që u janë errësuar zemrat dhe gëzohen e kënaqen menjëherë sapo dëgjojnë emrat e armiqve të All'llahut dhe të krerëve të grupimeve ateiste. Ata kënaqen e gëzohen, kur marrin ndonjë lajm se triumfoi padrejtësia e tirania; kurse kur dëgjojnë për njerëzit e mirë, të pastër dhe për fitoren e programeve të tyre, ata ndiejnë dhimbje të forta.

Kur puna arrin deri në atë shkallë, sa një grup injorantësh mendjemëdhenj të largohen me neveri, kur dëgjojnë Emrin e All'llahut, Krijuesi Fuqiplotë i frymëzon Profetit të Tij të nderuar, që t'i lërë ata, t'i drejtohet vetëm Krijuesit Fuqiplotë dhe të ankohet për ata vetëm te Ai, me fjalë të mbushura me ndjenja të larta dhe me dashurinë hyjnore, pasi kështu, nga njëra anë, do të qetësohet zemra e tij e mbushur me hidhërime e brenga dhe, nga ana tjetër, vihen në lëvizje ndjenjat e heshtura te mendjemëdhenjtë: **"Thuaj: O Zoti im, Krijues i qiejve dhe i Tokës, Njohës i së dukshmes e i të padukshmes, Ti do të gjykosh mes robëve të Tu për kundërshtitë që kanë pasur."**.

Po, vetëm Ti, o All'llah, je Sunduesi absolut në Ditën e Gjykimit, ditën kur do të marrin fund të gjitha kundërshtimet, ditën kur do të dalin në shesh të vërtetat e fshehura, sepse Ti je Krijuesi i të gjitha sendeve në botën e ekzistencës, Ti ke dijeni për të gjitha sekretet. Të gjitha kundërshtimet do të marrin fund me gjykimin Tënd të drejtë. Në këtë Gjykatë të All'llahut, kokëngjeshurit do të kuptojnë sa i madh ishte gabimi i tyre. Vetëm atëherë ata do të mendojnë për të përmirësuar atë që kaloi, por tani kjo nuk sjell asnjë dobi.

Ajeti vijues thotë: **"Sikur keqbërësit të kishin çdo gjë që gjendet në Tokë, dhe po kaq më tepër, të gjitha këto do t'i flijonin** (për të shpëtuar) **prej dënimit të ashpër në Ditën e Kiametit."**.

Kjo gjë është e pamundur.

Fjala "اَلظُّلْمُ" - *"edh'dhulmu"* - *"padrejtësi"*, në këtë ajet, ka një kuptim shumë të gjerë dhe përfshin vënien shok All'llahut në adhurim (idhujtarinë) dhe të gjitha llojet e padrejtësive e të mizorive.

Në fjalinë e tij të fundit, ajeti shton: **"Atëherë, do të përballen me atë që nuk e kanë llogaritur."**.

Shumë shpejt, ata do të shohin me sytë e tyre ndëshkimin që kanë përpara dhe që asnjëri prej atyre nuk e kishte parashikuar, sepse ata tregonin mendjemadhësi ndaj butësisë së All'llahut dhe gjithnjë nga mendjemadhësia nuk i kushtonin asnjë kujdes zemërimit e fuqisë mposhtëse të All'llahut. Disa herë, ata bënin punë për të cilat mendonin se janë punë të mira, në një kohë që punët e tyre ishin prej mëkateve më të mëdha.

Ditën e Kiametit, para tyre do të dalin punë, për të cilat asnjëri prej atyre nuk kishte menduar se do t'i shihte.

Ky kërcënim vjen kundrejt premtimeve të mira që u janë bërë besimtarëve, ashtu siç e lexojmë në ajetin 17 të sures "Es Sexhde: **"Askush nuk e di kënaqësinë që është caktuar për ata."**.

Është cituar se një mysliman, në pragun e vdekjes e kishte lëshuar veten dhe këtij iu tha: "E lëshove veten?".

Ai u përgjigj: "Mua më frikëson ajeti: **'Atëherë, do të përballen me atë që nuk e kanë llogaritur.'"**.[1]

Ajeti vijues është shpjegues, ose plotësues për temën që shtruan ajetet e mëparshme dhe njofton: **"Do t'u shfaqen atyre të këqijat që kanë bërë dhe do t'i kaplojë ajo të cilën e përqeshnin."**.

Në të vërtetë, në këtë ajet, ndeshemi me katër çështje që kanë lidhje me gjendjen e idhujtarëve e të mizorëve në Ditën e Kiametit:

E para: Frika e tmerri prej ndëshkimit hyjnor, në atë ditë do të jetë aq e fortë, sa do t'i bëjë ata që të urojnë të kishin në këtë çast kaq të frikshëm dyfishin e pasurive e të mallrave që kishin në botën e tokës, që ta jepnin si kompensim, për të shpëtuar prej të keqes së atij ndëshkimi, por në Ditën e Kiametit është e pamundur të ndodhë një gjë e tillë.

E dyta: Para tyre do të shfaqen lloje prej ndëshkimit të All'llahut, që asnjë prej tyre as nuk i kishte parashikuar e as nuk i kishte përfytyruar.

E treta: Atyre u vihen përpara, të formësuara, punët e tyre të këqija.

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejàn" dhe tefsiri i "Kurtubijut", fundi i ajetit objekt studimi.

E katërta: Ata shikojnë të vërtetën e Ringjalljes. Këtë të vërtetë ata asnjëherë nuk e kishin marrë seriozisht dhe pastaj do të shohin se për ata do të mbyllen të gjitha portat e shpëtimit.

Ajeti i mësipërm: **"Do t'u shfaqen atyre të këqijat që kanë bërë dhe do t'i kaplojë ajo të cilën e përqeshnin."**, është një argument tjetër që vërteton formësimin e punëve.

Ajetet 49 – 52

فَإِذَا مَسَّ ٱلۡإِنسَٰنَ ضُرّٞ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلۡنَٰهُ نِعۡمَةٗ مِّنَّا قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمِۚ بَلۡ هِيَ فِتۡنَةٞ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ٤٩ قَدۡ قَالَهَا ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ فَمَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ٥٠ فَأَصَابَهُمۡ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُواْۚ وَٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنۡ هَٰٓؤُلَآءِ سَيُصِيبُهُمۡ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُواْ وَمَا هُم بِمُعۡجِزِينَ ٥١ أَوَ لَمۡ يَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقۡدِرُۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ٥٢

“Kur njeriut i bie ndonjë e keqe, ai na lutet Neve; por, kur pas kësaj, i ofrojmë një të mirë prej Nesh, ai thotë: ‘Kjo më është dhënë vetëm pse kam ditur’. Nuk është kështu! Kjo është vetëm një sprovë, por shumica e tyre nuk e dinë.”

“Kështu thoshin edhe ata që ishin para tyre, prandaj nuk patën dobi nga ajo që patën fituar.”

“Prandaj ata i goditi dënimi i të këqijave që kishin punuar. Por, edhe keqbërësve prej këtyre do t’u bjerë dënimi për të këqijat, që kanë bërë e nuk do të mund t’i ikin atij.”

“A nuk e dinë ata se All’llahu ia shton apo ia pakëson riskun kujt të dojë? Vërtet, në këtë ka shenja për njerëzit që besojnë.”

Komentimi

Kur janë në gjendje të rëndë, ata kujtojnë All'llahun, por…

Edhe ky grup ajetesh flet përsëri për idhujtarët e mizorët dhe pasqyrojnë një formë tjetër të së keqes së punëve të tyre.

Në fillimi, ajeti 49 njofton: **"Kur njeriut i bie ndonjë e keqe, ai na lutet Neve."**.

Është ky njeri, që kishte neveri, kur i përmendej Emri i All'llahut. Pikërisht ai kërkon strehim nën hijen e All'llahut, kur pëson ndonjë dëm e ballafaqohet me vështirësi. Por ky strehim për atë është i përkohshëm, sepse, sapo Krijuesi Fuqiplotë ia heq dëmin dhe i largon vështirësitë, ai krekoset, mohon mirësitë që iu dhanë dhe mëton se ishte vetë ai që shpëtoi veten prej atij dëmi dhe thotë: **"...por, kur pas kësaj, i ofrojmë një të mirë prej Nesh, ai thotë: 'Kjo më është dhënë vetëm pse kam ditur...'"**.[1]

Një fjalë e ngjashme me këtë që u tha, ka ardhur edhe në ajetin 78 të sures "El Kasas", në lidhje me fjalët që tha Karuni, kur atë e këshilluan dijetarët e Beni Israilëve, që të shpenzonte në

[1] Fjala "خَوَّلْنَا" - *"khav'velnà"* – **"Ne e shndërrojmë"**, në rrënjën e saj "خَوِّيلٌ" - *takhvijlun"*, do të thotë: dhënie në formë dhurate. Në fundin e ajetit 8 të kësaj sureje, domethënë të sures "Ez Zumer", është shpjeguar në mënyrë të hollësishme se përemri "هُ"- *"hu"* - *"ai"*, *"atë"*, në fjalën "أُوتِيتُهُ" - *"utijtuhù"* - **"ajo më është dhënë"**, megjithëse i referohet fjalës "نِعْمَةً" - *"ni'meten"*–*"mirësi"*, sipas rregullave të gramatikës së gjuhës arabe, përemri *"ajo"* ka ardhur në gjininë mashkullore, sepse qëllimi me fjalën *"mirësi"* është një pjesë prej mirësisë, por pjesa në gjuhën arabe është e gjinisë mashkullore.

Rrugën e All'llahut prej asaj pasurie që i kishte dhënë All'llahu, mirëpo ai tha: **"...Kjo më është dhënë vetëm pse kam ditur."**.

Njerëz të tillë nuk e përfytyrojnë dot se dituritë që zotëron njeriu, në të vërtetë janë mirësi hyjnore. Vallë, ata që fituan dituri i vinin pasuritë e mëdha nga vetvetja, apo kjo pasuri ishte te ata që në kohët më të hershme?

Disa interpretues të Kur'anit, kanë përmendur edhe një interpretim tjetër për këtë frazë të ajetit dhe kanë thënë: Mirësitë që na ka dhënë Krijuesi Fuqiplotë, në vërtetë, Ai na i ka dhënë prej diturisë së Tij, ngaqë ne i meritojmë ato mirësi.

Kjo mundësi interpretimi ka ardhur në lidhje me ajetin objekt studimi, nuk ka ardhur për ajetin që fliste për Karunin dhe në mënyrë të veçantë në lidhje me fjalën e Karunit "عِنْدِي" - *"indij"* - *"që unë kam"*. Kjo fjalë është një prej kuptimeve, që anon më shumë peshoren nga interpretimi i parë i ajetit objekt studimi.

Më pas, Kur'ani Famëlartë u përgjigjet atyre mendjemëdhenjve që harrojnë veten e tyre dhe Krijuesin e tyre, menjëherë sapo prej tyre largohet gjendja e rëndë dhe për ata fillon vërshimi i mirësive. Për këtë gjendje, ajeti thotë: **"Nuk është kështu! Kjo është vetëm një sprovë, por shumica e tyre nuk e dinë."**.

Qëllimi i vënies së atyre në sprovë me ndodhi të rënda e me vështirësi dhe pastaj vërshimi i mirësive të mëdha për ata, është që të dalin sheshit të fshehtat e tyre dhe të zbulohen gjërat që ata mbajnë në brendësinë e tyre.

Natyrisht që njeriu dëshpërohet, kur goditet me ndonjë fatkeqësi, ose kur kalon nëpër vështirësi të mëdha dhe pastaj, kur atë e rrethon bollëku nga të gjitha anët, ai kapardiset e bëhet mizor.

A mendon njeriu më shumë për All'llahun, kur gjendet i rrethuar prej mirësive të shumta, apo zhytet në kënaqësitë e kësaj bote?

A e harron njeriu veten e tij, ose a e kthen kokën të shohë pikat e tij të dobëta dhe të kthehet e të përmendë sa më shpesh All'llahun?

Me keqardhje vërehet se, shumë njerëz janë vënë në sprovë me harrimin e me mosnjohjen e të vërtetave që përsëriten shumë herë në ajetet e Kur'anit Famëlartë, që e vënë theksin mbi të vërtetën e të Gjithëpushtetshmit, të Urtit. Në disa raste, ndodh që njeriu të jetë i rrethuar me probleme e sprova të rënda, në raste të tjera bën që njeriu të jetë i mbuluar prej mirësive të shumta. Të gjitha këto janë për të vënë njeriun në sprovë, për të ngritur sa më lart rëndësinë e tij dhe për t'i bërë atij të njohur se, të gjitha sendet në këtë jetë, janë vetëm prej All'llahut të Lartësuar.

Natyrisht që kalimi nëpër gjendje të rënda, përgatit terrenin për të hapur portat e besimit të pastër me të cilin është krijuar njeriu. Gjithashtu, mirësitë janë parathënia për njohjen. (Në lidhje me këtë çështje, lexo këtë tefsir, në komentin e ajetit 65 të sures "El Ankebùt", ku kemi vënë një studim tjetër.)

Këtu, tërheq vëmendjen fakti se ajeti e vë theksin mbi fjalën "njeri", por ne dimë se njeriu harron shumë dhe bëhet mendjemadh. Në të vërtetë, përmbajtja e këtij ajeti është një

argument që duhet t'u vlejë atyre që nuk janë rritur dhe nuk janë edukuar sipas edukatës e ligjeve të All'llahut, atyre që s'kanë pasur asnjë mësues e udhëzues, por që janë dhënë pas epsheve të tyre, pa asnjë lloj freri dhe u janë dorëzuar dëshirave të tyre të ulëta. Është kjo kategori njerëzish, që kërkojnë strehim te Krijuesi Fuqiplotë, sa herë që pësojnë ndonjë dëm dhe sa herë kalojnë nëpër vështirësi të mëdha e nëpër sprova të rënda. Por, sapo të qetësohen furtunat e ngjarjeve dhe i përfshin butësia dhe kujdesi i Krijuesit, ata e harrojnë Krijuesin dhe hiqen sikur nuk ishin ata që kishin kërkuar ndihmë prej Tij, kur ishin në gjendje të vështirë.

Për më shumë informacion, në lidhje me këtë çështje, lexo temën me titull: "Njeriu në Kur'anin Famëlartë", fundi i ajetit 12 të sures "Jùnus", në këtë tefsir.

Ajeti vijues i këtij grupi ajetesh, shton: **"Kështu thoshin edhe ata që ishin para tyre, prandaj nuk patën dobi nga ajo që patën fituar."**.

Karuni dhe mendjemëdhenjtë e ngjashëm me të, mendojnë se ata kanë vënë pasuri në saje të diturisë e aftësive të tyre dhe nuk i kushtojnë asnjë kujdes faktit se është All'llahu Fuqiplotë Ai që ua ka dhënë atyre këto mirësi. Ata harrojnë se All'llahu i Lartësuar është Burimi i mirësive dhe Dhuruesi i vërtetë i mirësive. Kjo kategori shikon vetëm në shkaqet e dukshme, por historia e bën të qartë se, kur Krijuesi urdhëroi Tokën të fundoset së bashku me mendjemëdhenjtë, askush nuk shkoi t'i ndihmonte ata. Gjithashtu, atyre nuk u sollën asnjë dobi pasuritë e shumta që kishin, ashtu siç e lexojmë në ajetin 81 të sures "El Kasas", që flet për mohuesin mendjemadh Karun: **"Ne e fundosëm në tokë atë**

(Karunin) **dhe shtëpinë e tij, përveç All'llahut nuk pati asnjë shtresë që t'i mbrojë ata."**.

Më këtë lloj ndëshkimi nuk është sprovuar vetëm Karuni. Me ndëshkime të këtilla janë sprovuar adët dhe themudët, që patën të njëjtin përfundim.

Ajeti vijues njofton: **"Prandaj ata i goditi dënimi i të këqijave që kishin punuar..."**.

Çdonjëri prej tyre, u sprovua dhe u asgjësua me njërin prej llojeve të ndëshkimeve hyjnore: me tufanin e fuqishëm, me mbytjen në ujë, me tërmete dhe me britma qiellore.

Ajeti shton se këtë përfundim nuk e patën vetëm popujt e kaluar, për të cilët njofton Kur'ani Famëlartë. Jo, ajeti u thotë edhe idhujtarëve të Mekës se ata shumë shpejt do të sprovohen me rezultatet e punëve të tyre të këqija dhe asnjë prej tyre nuk do të ketë mundësi të largohet e të shpëtojë prej ndëshkimit hyjnor që do të bjerë mbi ata të gjithë: **"...Por, edhe keqbërësve prej këtyre do t'u bjerë dënimi për të këqijat, që kanë bërë e nuk do të mund t'i ikin atij."**.

Këto lloje ndëshkimesh e këto sprova të rënda, kanë rënë e do të bien mbi të gjithë tiranët mendjemëdhenj dhe mbi të gjithë idhujtarët, në të gjithë shekujt e në të gjitha kohët.

Në lidhje me frazën e ajetit: **"do t'u bjerë dënimi për të këqijat, që kanë bërë"**, janë dhënë dy interpretime, nëse me këtë frazë të ajetit është fjala për ndëshkimin në këtë botë, apo për ndëshkimin në Botën Tjetër. Por krahasimi në frazën e parë të këtij ajeti: **"Por, edhe keqbërësve prej këtyre do t'u bjerë dënimi**

për të këqijat, që kanë bërë", rezulton se interpretimi i parë është më i përshtatshëm.

Kur'ani Famëlartë u përgjigjet mëtimeve të atyre që thonë se mirësitë e kësaj bote i kanë në saje të diturisë, fuqisë e aftësive të tyre dhe i fton ata të lexojnë historitë e të mëparshmëve, që të mësojnë për llojet e sprovave e të ndëshkimeve me të cilat u goditën ata, për shkak të mëtimeve të tyre të gabuara. Kjo është një përgjigje historike reale.

Më pas, Kur'ani Famëlartë u përgjigjet atyre me një argument logjik dhe u thotë: **"A nuk e dinë ata se All'llahu ia shton apo ia pakëson riskun kujt të dojë?"**.

Shumë njerëz të aftë ne i shohim të bëjnë jetën e të varfërve, ose të njerëzve të thjeshtë. Në të njëjtën kohë, shohim se shumë njerëz pa aftësi, bëjnë jetën e të pasurve dhe gëzojnë të mira nga të gjitha anët. Sikur të ishte që fitimi material vjen i gjithi prej punës, prej dijes së njeriut dhe prej aftësisë së tij, kurrë nuk do të shihnim gjendje të tilla. Atëherë, vetvetiu del në shesh ekzistenca e një "dore" të fuqishme, e cila qëndron prapa botës së shkaqeve dhe është kjo "dorë" që i drejton punët, sipas një programi të mirëllogaritur.

Është e vërtetë se njeriu ka detyrë të punojë e të derdhë mund e djersë, që të sigurojë mjetet e jetesës. Gjithashtu, është e vërtetë se puna e lëvizja aktive janë çelësat e zgjidhjes për shumë probleme. Por anashkalimi i Shkaktuesit të shkaqeve dhe përqendrimi vetëm në shkaqet që e konsiderojnë aftësinë vetjake, të vetmin ndikues në çështjen e arritjes së pasurisë, është një gabim trashanik dhe shumë i madh.

Shumë njerëz të ditur e shumë njerëz me aftësi, jetojnë në varfëri dhe janë të privuar nga pasuria, në një kohë që shumë injorantë, që s'kanë asnjë aftësi, janë të mbuluar me pasuri të shumta. Shpërndarja e pasurisë te njerëzit, në fakt, është një heqje vërejtjeje për të gjithë njerëzit mendjelehtë që mbahen pas botës së shkaqeve dhe u bën thirrje atyre që të mos mbështeten vetëm në forcat e tyre vetjake, prandaj ajeti shton në fjalinë e tij të fundit: **"Vërtet, në këtë ka shenja për njerëzit që besojnë."**.

Këto ajete janë shpjeguar qartë edhe prej Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut *(Paqja qoftë mbi të!)*, kur thotë: *"E njoha Zotin e Madhëruar, kur më duhej të braktisja vendimet, të prishja planet dhe të humbisja kurajën."*.[1] Kjo është një thënie e lartë, që tregon se sa i pafuqishëm është njeriu, prandaj të bëjë kujdes, të mos tregohet mendjelehtë e të mos sprovohet me mendjemadhësinë.

[1] "Nehxul Belàga", "Fjalët e shkurtra", Fjala 250.

Ajetet 53 – 55

۞قُلْ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُواْ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًاۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوٓاْ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُواْ لَهُۥ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَٱتَّبِعُوٓاْ أَحْسَنَ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾

“Thuaj: O robtë e Mi, që i keni bërë keq vetes me gjynahe, mos e humbni shpresën në mëshirën e All’llahut! All’llahu, me siguri, i fal të gjitha gjynahet. Vërtet, Ai është Falësi i madh dhe Mëshirëploti.”

“Kthehuni tek Zoti juaj dhe nënshtrojuni Atij, para se t’ju vijë dënimi, sepse atëherë nuk do të mund t’ju ndihmojë kush.”

“Ndiqni më të mirën e asaj që ju është shpallur nga Zoti juaj, para se t’ju vijë dënimi papritmas, pa e ndier atë.”

Komentimi

All'llahu i fal të gjitha fajet

Pas kërcënimeve të përsëritura që erdhën në ajetet më lart, në lidhje me idhujtarët e mizorët, ajetet objekt i studimit tonë, hapin para fajtorëve portat e shpresës, sepse qëllimi kryesor është edukimi e udhëzimi në Rrugën e Drejtë dhe jo hakmarrja e dhuna. Krijuesi Fuqiplotë, me fjalë të mbushura me butësi e dashuri, hap portat e mëshirës së Tij për të gjithë dhe për të gjithë nxjerr urdhrat për faljen e tyre, kur thotë: **"Thuaj: O robtë e Mi, që i keni bërë keq vetes me gjynahe, mos e humbni shpresën në mëshirën e All'llahut! All'llahu, me siguri, i fal të gjitha gjynahet."**.

Nëse shikojmë me kujdes shprehjet e këtij ajeti, na bëhet e qartë se ky ajet u jep shpresë fajtorëve më shumë se të gjitha ajetet e tjera të Kur'anit Famëlartë, madje, përmasat e këtij ajeti janë të gjera deri në atë shkallë, sa Prijësi i besimtarëve, Ali bin Ebu Talibi *(Paqja qoftë mbi të!)*, ka thënë: "Në Kur'anin Famëlartë s'ka ajet më gjithëpërfshirës se sa ajeti: **"Thuaj: O robtë e Mi, ata që e kanë tepruar në dëm të vetes së tyre …"**.[1] Argumenti që tregon se ky ajet është gjithëpërfshirës, është i qartë nga disa anë:

1- Shprehja *"jà ibàdij"* - **"o robtë e Mi"**, tregon fillimin e butësisë së Krijuesit Fuqiplotë.

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejan"; tefsiri i "Kurtubijut"; tefsiri "Es Safij", fundi i ajetit në fjalë.

2- Fjala *"esrefù"* - **"tepruar"**, përfshin teprimin në padrejtësi, në faje e në krime dhe kjo është një butësi tjetër.

3- Shprehja *"alà enfusihim"* - **"në dëm të vetes së tyre"**, shpjegon se fajet e njeriut, të gjitha rëndojnë mbi fajtorin. Kjo shprehje është një shenjë tjetër prej shenjave të dashurisë së All'llahut për robtë e Tij. Kjo fjalë e ajetit është e ngjashme me fjalët që i thotë një baba i kujdesshëm të birit, kur e këshillon: "Mos i bëj padrejtësi vetes më shumë se kaq!".

4- Shprehja *"là teknetù"* - **"mos e prisni shpresën"**, në origjinën e saj, do të thotë: Prerje e shpresës për të mirën. Kjo frazë e ajetit i nxit fajtorët që kurrë të mos e presin shpresën prej butësisë hyjnore.

5- Shprehja *"min rahmetil'làhi"* - **"prej mëshirës së All'llahut"**, që ka ardhur pas shprehjes *"là teknetù"* - **"mos e prisni shpresën"**, përforcon edhe një herë këtë mirësi e këtë dashuri.

6- Kur arrijmë në shprehjen *"in'nell'llàhe jegfiru dhunùbe"* - **"All'llahu i fal fajet"**, shikojmë se kjo shprehje fillon me fjalën përforcuese *"in'ne"*, që jep kuptimin: me të vërtetë. Gjithashtu, edhe fjala **"faje"**, në këtë shprehje ka ardhur e shquar, çka tregon se me këtë fjalë përfshihen të gjitha fajet, pa asnjë përjashtim. Vetëkuptohet që falja, në kontekstin e këtij ajeti, ka arritur majën më të lartë, ku vërshojnë valët e detit të mëshirës së All'llahut.

7- Ardhja e fjalës *"xhemij'an"* - **"të gjitha"**, është një tjetër përforcues për kuptimin e mëparshëm dhe e çon njeriun në shkallët më të larta të shpresës.

8,9- Përshkrimi i Krijuesit Fuqiplotë në fundin e ajetit me dy emrat e bukur: **"Fuqiploti, i Gjithëmëshirshmi"**, janë dy cilësi të larta prej cilësive të All'llahut të Lartësuar, që ngjallin shpresë, atëherë te njeriu nuk mbetet as hija më e vogël për hidhërim e për prerjen e shpresës.

Për këtë shkak, ky ajet është ajeti me përmasa më të gjera e më gjithëpërfshirëse se ajetet e tjera të Kur'anit Famëlartë, që flasin për faljen e fajeve. Në këtë ajet, Kur'ani Famëlartë jep shpresën për faljen e të gjitha llojeve të fajeve. Pikërisht këtu qëndron edhe shkaku se pse ky ajet ngjall në shpirtrat e njerëzve më shumë shpresë se ajetet e tjera kur'anore. Pa dyshim, vetëm deti i mëshirës së All'llahut s'ka fund dhe vërshimi i rrezatimit të Tij nuk ka kufi, prandaj nuk mund të mendohet se prej Tij do të ketë më pak.

Dy çështje kanë qenë në qendër të vëmendjes së interpretuesve të Kur'anit, megjithëse zgjidhja për këto dy çështje është në brendinë e këtij ajeti dhe të ajetit vijues:

Çështja e parë: A i përfshin ajeti të gjitha fajet, deri edhe idhujtarinë e fajet e mëdha? Nëse është kështu, atëherë, përse në ajetin 48 të sures "En Nisa", thuhet se idhujtaria është i vetmi faj që nuk falet: **"Me të vërtetë All'llahu nuk e fal vënien shok Atij** (shirkun) **dhe përveç këtij faji, Ai i fal fajet cilit të dëshirojë."**.

Çështja e dytë: Premtimi që ka dhënë All'llahu për faljen e të gjitha fajeve, është i përgjithshëm, apo është i kushtëzuar me pendimin *(teuben)*, ose me veprime të ngjashme me pendimin?

Është e qartë se pyetja e parë ka lidhje me pyetjen e dytë dhe përgjigjja për të dyja pyetjet do të shpjegohet në mënyrën më

të mirë prej ajeteve vijuese, në të cilat kanë ardhur tri urdhra për veprim dhe që sqarojnë të gjitha gjërat. Urdhri i parë: **"kthehuni te Zoti juaj"**; urdhri i dytë: **"përuluni Atij"**dhe urdhri i tretë: **"zbatoni më të mirën që u është zbritur prej Zotit tuaj"**.

Këto tri urdhra thonë: Portat e faljes së fajeve dhe të mëshirës, janë të hapura për të gjithë, pa asnjë përjashtim, por me kushtin që fajtorët, pas bërjes së fajit, të kthehen në Rrugën e Krijuesit Fuqiplotë, të dorëzohen ndaj urdhrave të Tij dhe të tregojnë sinqeritetin e kthimit e të pendimit të tyre me punë. Me këtë mënyrë, as vënia shok All'llahut *(shirku)* e as ndonjë faj tjetër nuk përjashtohen prej faljes.

Më sipër u shpjegua se kjo falje e përgjithshme dhe mëshira e gjerë, janë të kushtëzuara me kushte që nuk mund të injorohen.

Nëse ajeti 48 i sures "En Nisà", që pamë më sipër, përjashton ata që i bëjnë shok All'llahut *(mushrikët)* prej kësaj faljeje e mëshire, ajeti ka për qëllim të tregojë idhujtarët që vdiqën idhujtarë dhe jo të tjerët, që u shkundën prej gjumit të shkujdesjes që i kishte kapur dhe pastaj ndoqën Rrugën e All'llahut. Sepse, siç dihet, shumica e myslimanëve të parë, në fillimet e Islamit ishin idhujtarë, domethënë ishin prej atyre që adhuronin idhujt, por, pasi përqafuan Islamin, ata besuan vetëm All'llahun Një të Vetëm e të Pashoq, Mposhtësin.

Kur mësojmë për gjendjen shpirtërore të shumë kriminelëve, pas kryerjes së fajit të rëndë, shohim se ata përjetojnë një gjendje dhimbjeje e pendese aq të rëndë dhe ndihen aq të humbur, sa nuk mendojnë dot se para tyre ka mbetur e hapur

ndonjë rrugë. Ata e konsiderojnë veten të ndotur aq shumë, sa mendojnë se pastrimi i tyre është i pamundur, prandaj pyesin: "A është e mundur të falen fajet tona? A është e hapur rruga për te All'llahu, edhe për ne? A ka mbetur prapa nesh ndonjë urë e pashkatërruar?"

Ata e kuptojnë shumë mirë përmbajtjen e këtij ajeti dhe janë të gatshëm të pendohen, por ata mendojë se është e pamundur falja e fajeve të tyre, sidomos kur, më parë, kanë bërë pendim disa herë dhe pas çdo pendimi janë kthyer përsëri në rrugën e bërjes së fajeve.

Ky ajet u jep shpresë të gjithëve dhe u thotë: Rruga e kthimit te All'llahu dhe rruga e pendimit, për të gjithë është e hapur. Prandaj edhe krimineli Vahshi, i njohur në historinë islame për vrasjen e Hamzait, zotërisë së dëshmorëve *(All'llahu qoftë i kënaqur prej tij!),* kishte frikë se pendimi i tij nuk do të pranohej, sepse ai e dinte sa i madh ishte faji i tij. Disa interpretues të Kur'anit Famëlartë, kanë thënë se, kur ky ajet i zbriti të Dërguarit më të nderuar, Profetit Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*, portat e mëshirës së All'llahut u hapën para Vahshiut të penduar dhe para të tjerëve të ngjashëm me atë.

Është e qartë se kjo ngjarje nuk mund të jetë shkak për zbritjen e këtij ajeti, sepse surja "Ez Zumer" është prej sureve të zbritura në Mekë, në kohën e zbritjes së këtij ajeti nuk kishte ndodhur beteja e Uhudit, për rrjedhojë, nuk kemi as rënien dëshmor të Hamzait e as pendimin e Vahshiut. Në të vërtetë, pendimi i Vahshiut tregon zbatimin e një ligji të përgjithshëm mbi njërin prej njerëzve, ku vërtetohet veprimi i këtij ajeti.

Në të gjitha gjendjet, gjithëpërfshirja e ajetit nuk mund të përcaktojë shkakun e zbritjes.

Nga sa u tha deri tani, bëhet e qartë se këmbëngulja e disa interpretuesve të Kur'anit Famëlartë, si El Alùsij'ji në tefsirin e tij "Rùhul Meànij", i cili, në lidhje me premtimin për faljen që ka ardhur në ajetin objekt studimi, thotë se falja nuk është e kushtëzuar me asnjë kusht. Patjetër që kjo thënie e tij nuk është e vërtetë, madje edhe shtatëmbëdhjetë argumentet që ai ka përmendur për këtë çështje, nuk mund të pranohen, sepse ato argumente janë në kundërshtim të hapur me ajetet që vijnë pas këtij ajeti. Veç kësaj, shumë prej shtatëmbëdhjetë argumenteve që ai ka dhënë, mund të bashkohen njëri me tjetrin dhe prej të cilëve kuptohet se mëshira e All'llahut është aq e gjerë, sa i përfshin të gjithë fajtorët. Natyrisht që, gjithëpërfshirja e faljes, duke bërë krahasimin me ajetet vijuese, nuk është në kundërshtim që premtimi i All'llahut të jetë i kushtëzuar. Në fundin e këtij studimi, do të japim më shumë shpjegime për këtë çështje.

Ajeti tjetër vijues, i udhëzon kriminelët e fajtorët, që të hyjnë në rrugën që çon në detin e gjerë të mëshirës së All'llahut dhe u thotë atyre: **"Kthehuni tek Zoti juaj dhe nënshtrojuni Atij, para se t'ju vijë dënimi, sepse atëherë nuk do të mund t'ju ndihmojë kush."**, përmirësoni punët tuaja dhe rrjedhën e jetës suaj.

Kjo mënyrë rrugëtimi, për të arritur mëshirën e All'llahut, nuk është në kundërshtim me tri hapat vijuese:

Hapi i parë: Pendim i sinqertë për fajin e bërë dhe orientim për te All'llahu.

Hapi i dytë: Besimi dhe dorëzimi te All'llahu.

Hapi i tretë: Puna e mirë.

Pas këtyre tri hapave, njeriu, në të vërtetë, ka hyrë në detin e gjerë të mëshirës së All'llahut dhe kjo është në përputhje të plotë me premtimin e përforcuar të All'llahut për faljen e fajit, pavarësisht sa rëndë është ngarkuar ky njeri me faje.

Kurse, në lidhje me qëllimin e frazës së ajetit: **"Ndiqni më të mirën e asaj që ju është shpallur nga Zoti juaj"**, interpretuesit e Kur'anit Famëlartë kanë përmendur disa variante. Interpretimi më i përshtatshëm është se urdhrat e shumtë e të ndryshëm kanë zbritur prej Krijuesit Fuqiplotë. Disa prej atyre urdhrave janë të detyrueshëm të zbatohen. Zbatimi i disa urdhrave të tjerë konsiderohet punë e lavdërueshme, kurse zbatimi i disa urdhrave të tjerë numërohet prej punëve të lejuara, prandaj, qëllimi i përdorimit të fjalës *"ahsene"*, në këtë ajet është në kuptimin: Zgjidhni punët që duhet të zbatohen detyrimisht dhe bëni ato punë që konsiderohen të lavdërueshme, duke pasur vëmendjen që të bëni shkallëzimin e punëve.

Disa interpretues të tjerë të Kur'anit, kanë thënë se kjo fjalë tregon se Kur'ani Famëlartë është libri qiellor më i përsosur, ashtu siç njoftohet në ajetin 23 të kësaj sureje, pra, të sures "Ez Zumer": **"All'llahu ka shpallur Fjalën më të bukur** (Kur'anin) **në formën e një libri, pjesët e të cilit i ngjasojnë njëra-tjetrës dhe përsëriten."**.

Është e qartë se mes këtyre dy interpretimeve nuk ka asnjë kundërshtim.

Dy hulumtime

1- Porta e pendimit është e hapur për të gjithë

Prej problemeve që janë pengesë në rrugën e shumë çështjeve edukative, është edhe ndjenja që ka njeriu ndaj kompleksit të fajit të shkaktuar prej punëve të këqija të bëra në të kaluarën, sidomos kur fajet janë të mëdha. Pa dyshim që kjo ndjenjë forcohet te njeriu, kur pendimi zë vendin kryesor në mendjen e tij, nëse ai, me të vërtetë, ka vendosur të futet në rrugën e pastrimit, në rrugën e përkushtimit, në rrugën e kthimit te All'llahu dhe mendon si të shpëtojë prej peshës së rëndë të fajeve që ai ka bërë në të kaluarën.

Ky mendim qëndron i fshehur dhe e shoqëron njeriun si një hije, sa herë që ai hedh një hap drejt ndryshimit të rrugës së jetës së tij dhe përpiqet të pastrohet e të bëhet njeri i përkushtuar. Në këtë gjendje, atij i flet vetvetja: Ç'dobi do të vijë prej pendimit (teubes)? Vargonjtë e punëve të tua të mëparshme të kanë lidhur duar e këmbë, kjo gjendje të ka dhënë ngjyrën e fajit, në brendësinë tënde ti e ndien se ngjyra e fajeve është ngjyrë e qëndrueshme, që nuk mund të hiqet.

Studiuesit në fushën e çështjeve të edukimit dhe ata që studiojnë të dhënat e pendimit të fajtorëve, e kuptojnë mirë atë që thamë dhe dinë shumë mirë se përmasat e kësaj çështjeje, me të vërtetë, janë shumë të mëdha.

Mësimet islame në Kur'anin Famëlartë, e kanë zgjidhur këtë problem dhe shpjegojnë qartë e hapur se pendimi dhe kthimi

në Rrugën e All'llahut, janë një mjet shumë i mprehtë e shumë i efektshëm për ndarjen nga e kaluara dhe për fillimin e një jete të re. Kjo mund të jetë si një lindje e re për atë që pendohet, natyrisht kur pendimi bëhet me kushtet e kërkuara. Për këtë të penduar, në transmetimet islame thuhet se ai, pas pendimit, është si fëmija i sapolindur.[1]

Me këtë mënyrë, Kur'ani Famëlartë i mban të hapura portat e butësisë hyjnore për të gjithë njerëzit, pavarësisht se në ç'kushte janë. Shembull për këtë janë ajetet e lartpërmendura. Këto ajete u flasin me ëmbëlsi kriminelëve e fajtorëve, u bëjnë thirrje të kthehen në Rrugën e All'llahut dhe u premtojnë atyre fshirjen e të kaluarës.

Në një transmetim të ardhur prej të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* lexojmë: *"Kush pendohet për fajin e bërë, është si ai që s'ka bërë asnjë faj."*.[2]

Në një transmetim tjetër, të ardhur prej Imam Bakirit *(Paqja qoftë mbi të!)*, lexojmë: *"Kush pendohet për fajin e bërë, është si ai që s'ka bërë asnjë faj, kurse ai që vazhdon të bëjë faje dhe në të njëjtën kohë kërkon faljen e fajit, është si ai që tallet."*.[3]

Vetëkuptohet që ky kthim nuk mund të plotësohet pa kushte, sepse Krijuesi Fuqiplotë është i Urti dhe nuk bën asgjë kot. Kur themi se portat e mëshirës së All'llahut janë të hapura para robëve të Tij, patjetër që edhe thirrja e Tij për pendim është e vazhdueshme. Prandaj, patjetër duhet që te njerëzit të jetë

[1] "Usùlul Kàfij", vëll. 2, f. 535.
[2] "Sefijnetul Bihàr", vëll. 1, f. 126, Lënda: "Et Teubetu".
[3] "Usùlul Kàfij", vëll. 2, f. 316, K. "Et Teubetu", Nëntitulli 10.

gatishmëria për t'u kthyer në Rrugën e All'llahut dhe gatishmëria për pendim të sinqertë.

Veç kësaj, kthimi i njeriut në Rrugën e All'llahut, patjetër duhet të jetë i vërtetë dhe në brendësi e në thellësi të vetes së këtij të penduari duhet të ndodhë një ndryshim i plotë.

Nga ana tjetër, njeriu, pas pendimit, ka detyrë të fillojë ndërtimin e themeleve të besimit që ia kishin shembur furtunat e fuqishme të fajeve.

Nga një anë e dytë, njeriu ka detyrë jo vetëm të përmirësohet me punët e tij të mira, por të përmirësojë edhe pafuqinë e tij shpirtërore e moralin e tij të keq. Sa më të mëdha të jenë fajet e tij të mëparshme, aq më shumë punë të mira e aq më shumë punë të mëdha ka detyrë të bëjë. Është e qartë se ky kthim i sinqertë e i vërtetë, realizohet vetëm sipas rrugës që përcaktoi Kur'ani Famëlartë në tri ajetet e lartpërmendura, që ishin: Kthimi në Rrugën e All'llahut, dorëzimi i plotë para urdhrave të All'llahut dhe ndjekja e më të mirës.

2- Ata që kanë bërë faje të rënda

Disa interpretues të Kur'anit, kanë sjellë disa shkaqe për zbritjen e ajeteve objekt studimi, por të gjitha këto shkaqe kanë mundësi të tregojnë se ku gjejnë zbatim këto ajete dhe jo të tregojnë se janë shkaqet e zbritjes.

Prej këtyre interpretimeve është edhe tregimi me Vahshiun, i cili kreu krimin më të rëndë në fushën e betejës së Uhudit, kur ai vrau me tradhti Hamzain, xhaxhanë e Profetit

Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qofshin mbi të e mbi familjen e tij!*). Ai vrau Hamzanë, komandantin trim, i cili gjithë jetën e tij punoi për të mbrojtur Profetin më të nderuar. Ai vrau Hamzain, mburojën e të Dërguarit e All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qofshin mbi të e mbi familjen e tij!)*. Pasi Islami arriti pikën më të lartë të madhështisë dhe myslimanët triumfuan mbi armiqtë e tyre, Vahshiu kishte dëshirë të hynte në fenë islame, por ai ishte i frikësuar se atij nuk i pranohej Islami. Kur ai e pranoi Islamin, Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* i tha: *"A, ti je Vahshiu?"*

- Po, i tha.

Profeti Muhammed i tha: *"Më trego si e vrave xhaxhanë tim."*

Vahshiu i tregoi.

Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* qau për Hamzain dhe pastaj i tha Vahshiut: *"Mos më dil para syve, sepse nuk mund të të shikoj dot."*.

Vahshiu shkoi në zonën e Shamit dhe vdiq në vendin e quajtur Khamer.[1] Dikush që u ndodh aty, pyeti: "Vallë ky ajet është i veçantë vetëm për Vahshiun, apo përfshin të gjithë myslimanët?"

I Dërguari i All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* tha: *"Ajeti i përfshin të gjithë."*

Prej këtyre interpretimeve është edhe tregimi i grabitësit të varreve, në të cilin lexojmë: Muàdh bin Xhebeli hyri

[1] "Sefijnetul Bihàr", vëll. 2, f. 637; tefsiri "El Kebijr", vëll. 27, f. 4; tefsiri "Nùruth Thekalejn", vëll. 4, f. 493.

duke qarë te i Dërguari i All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*, përshëndeti me selam dhe ai i ktheu përshëndetjen po me selam, pastaj e pyeti: *"Përse po qan o Muàdh?"*.

Muàdhi i tha: *"O i Dërguar i All'llahut, te porta është një djalë fare i ri, me ngjyrë të pastër e me fytyrë të bukur. Ai qan për rininë e tij, ashtu siç qan nëna djalin e saj të vdekur. Ai dëshiron të hyjë te ti."*.

Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*tha: *"Fute të riun te unë o Muàdh."*.

Ai e futi. I riu përshëndeti me selam dhe përshëndetja iu kthye me selam. Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* e pyeti: *"Përse qan, more djalë?"*

I riu tha: *"Si të mos qaj?! Unë kam bërë aq faje, sa, sikur All'llahu të më dënonte vetëm për disa prej fajeve që kam bërë, me siguri do të më fuste në zjarrin e Xhehennemit. Prandaj unë mendoj se All'llahu, për fajet e mëdha që kam bërë, do të më dënojë dhe kurrë nuk do të më falë."*.

I Dërguari i All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* e pyeti: *"A ke adhuruar diçka tjetër përveç All'llahut?"*.

I riu tha: *"All'llahu më ruajttë, në i kam vënë shok Atij ndonjë tjetër."*.

E pyeti përsëri: *"Mos ke vrarë ndonjë njeri, që All'llahu e ka ndaluar rreptësisht vrasjen e tjetrit?"*.

Jo, tha i riu.

Atëherë Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* tha: *"All'llahu do të falë fajet tuaja, edhe nëse ato janë aq shumë, sa shtatë tokat me detet, me rërat dhe pemët që ato kanë, përfshirë edhe të gjitha krijesat që janë në to."*.

I riu tha: *"Fajet e mia janë më të mëdha se malet e larta."*

Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*tha: *"All'llahu do të falë ty fajet që ke bërë, edhe sikur ato të jenë sa qiejt e yjet e sa Arshi e Kursia."*

Përsëri i riu tha: *"Fajet e mia janë edhe më të mëdha se këto."*

Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* e shikoi të riun si i zemëruar dhe pastaj i tha*: "More djalë, thirri mendjes, janë më të mëdha fajet e tua apo më i madh është Zoti yt?"*.

I riu u krenua para tij duke thënë: *"Pa të meta është vetëm Zoti im, s'ka asnjë send më të madh se Zoti im, o Profet i All'llahut. Zoti im është më i madh se të gjithë të mëdhenjtë."*.

Atëherë Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* tha: *"A e fal dikush tjetër fajin e madh, përveç Zotit të madh?"*.

I riu tha: *"Pasha All'llahun, jo, o i Dërguari i All'llahut e pastaj heshti*. Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* i tha atij: *"A më tregon vetëm një prej fajeve që ke bërë?"*

I riu tha: *"Posi jo, të tregoj unë. Unë kam grabitur varret shtatë vjet me radhë. Nxirrja të vdekurit dhe u hiqja qefinët. Ndodhi që vdiq një vajzë prej ensarëve dhe, pasi ata e varrosën e u larguan, unë prita derisa*

u errësua, shkova te varri i saj, hapa varrin, i zhvesha qefinin, e lashë lakuriq në buzë të varrit dhe shkova. Por më erdhi djalli që filloi të më flasë për bukurinë e saj. Unë nuk munda ta përmbaj veten, derisa shkova te e vdekura, kreva me të marrëdhënie seksuale dhe e lashë aty ku ishte. Ndërkaq, prapa meje dëgjoj një zë që thotë: 'O ti djalë i ri, i mjeri ti, a nuk ke frikë prej Shpaguesit të borxheve, në Ditën e Kiametit?' Për të gjitha këto unë nuk mendoj se do të nuhas ndonjëherë erën e Xhennetit. Si mendon ti, o i Dërguar i All'llahut?".

Profeti Muhammed *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* i tha: *"Largohu prej meje o mëkatar, kam frikë se do të digjem me zjarrin tënd, aq afër je me zjarrin…".*

Djali doli, shkoi në qytet dhe, pasi mori furnizime me ushqime, shkoi në disa male të Medines, ku filloi të bëjë adhurim, i veshur me zhele dhe duke shtrënguar fytin e tij me të dyja duart, filloi të thotë: *"O Zot, ky është robi Yt, para madhështisë Tënde ka dalë i prangosur…".* Pastaj shtoi: *"O Zoti im, ato që unë kam bërë, i kam bërë që të plotësoj nevojat e mia. Nëse Ti i përgjigjesh lutjes sime dhe më fal mua fajet që kam bërë, zbriti revelatë Profetit Tënd dhe, nëse nuk i përgjigjesh lutjes sime…".*

All'llahu i Lartësuar i zbriti Profetit të Tij ajetin: **"të cilët kur bëjnë ndonjë mëkat të shëmtuar…."**[1](Sure "Àli Imràn", ajeti 135).

Dihet se Xhibrili nuk e lexoi këtë ajet për herë të parë këtu, që të numërohet prej shkaqeve të zbritjes. Në të vërtetë, ky ajet është përsëritur dhe ka zbritur para kësaj ndodhie. Veç kësaj, përsëritja e këtij ajeti përforcon edhe më shumë tërheqjen e vëmendjes, për të njoftuar pranimin e pendimit të këtij fajtori.

[1] "Bihàrul Enuàr", vëll. 6, f. 24. (botuar në Bejrut).

Përsërisim edhe një herë se ata individë, mbi shpatullat e cilëve rëndojnë faje shumë të rënda, kanë detyrë të bëjnë sa më shumë prej punëve të urdhëruara, që atyre t'u shlyhen gjurmët e fajeve që kanë bërë në të kaluarën.

Fakhru Raziu, në tefsirin e tij, ka përmendur shkaqe të tjera për zbritjen e këtyre ajeteve dhe ka thënë: "Këto ajete kanë zbritur për banorët e Mekës, kur ata thoshin: Muhammedi gënjen, kur thotë se ai që adhuron idhujt dhe vret një njeri, për atë njeri s'ka falje, në një kohë që ne vazhdojmë të adhurojmë idhujt dhe kemi vrarë njerëz, prandaj përse të përqafojmë Islamin?!".[1]

[1] Tefsiri "El Kebijr" vëll. 27, f. 4, fundi i ajeteve objekt studimi.

Ajetet 56 – 59

أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَٰحَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُ فِى جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِى لَكُنتُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى ٱلْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِى كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلَىٰ قَدْ جَآءَتْكَ ءَايَٰتِى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَٱسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٥٩﴾

“Që të mos thotë njeriu: Mjerë për mua që nuk i kam kryer detyrimet ndaj All’llahut, madje, edhe jam tallur!”

“Ose të thotë: Sikur All’llahu të më kishte udhëzuar, do të isha bërë njeri i devotshëm!”

“Ose të thotë, kur ta shohë dënimin: Ah, sikur të ishte e mundur për t’u kthyer edhe një herë e të bëhesha njeri i mirë!”

“(All’llahu do t’u thotë)**: Me të vërtetë, juve ju erdhi Shpallja Ime** (Kur’ani)**, por nuk besuat dhe u bëtë mendjemëdhenj e jobesimtarë.”**

Komentimi

Atë ditë, pendimi nuk sjell dobi

Ajetet e mëparshme e vinin theksim mbi pendimin (teuben), përmirësimin e vetvetes dhe përmirësimin e punëve të bëra në të kaluarën. Edhe ajetet 56-59, vazhdojnë këtë temë dhe në fillim njoftojnë: **"Që të mos thotë njeriu: Mjerë për mua që nuk i kam kryer detyrimet ndaj All'llahut, madje, edhe jam tallur!"**.[1]

Fjala *"jà hasretà"*, në origjinë, është *"jà hasretij"* dhe sipas rregullave të gramatikës së gjuhës arabe, fjalës *"hasretun"* i është shtuar germa *"j"*, që tregon numrin njëjës të vetës së parë, do të thotë: brengosje për kohën e humbur dhe që s'ka mundësi të arrihet.

Ràgibi, në fjalorin e tij të fjalëve të Ku'ranit, "Mufredàtu El Fàdhil Kur'àn", mendon se fjala *"jà hasretà"*, në rrënjën e saj *"hasire"*, do të thotë: zhveshje prej rrobave dhe, meqenëse pendimi e brengosja për ato që kanë ngjarë në të kaluarën është në pozitën e zhdukjes së perdeve të injorancës, është përdorur në këtë ajet në kuptimin e shikimit me sy të humbjes së madhe.

Ditën kur njeriu do të ndodhet në sheshin e grumbullimit para gjykatës madhore dhe të shohë me sytë e tij rezultatet e

[1] Në fillim të ajetit, ka një shprehje që lidhet me ajetet e mëparshme dhe vlerësimi është: askush të mos thotë; ose: bëni kujdes që dikush të thotë. Në rastin e dytë, kjo shprehje është pjesë e nënrenditur kundrinore, për shprehjet: *"enijbù, eslimù, it'tebiù"* - *"kthehuni, dorëzohuni, ndiqni"*; kurse fjala **"**إِنْ**"** - *"in"* në frazën **"dhe isha prej atyre që talleshin"**, në origjinë ishte *"in'nin kuntu mines'sàkhirijne"* - **"unë isha prej atyre që talleshin"**.

lënies mangët të punëve, teprimet në punë të këqija, kundërshtimin e tij për punët serioze dhe marrjen e këtyre punëve si objekt talljeje e si lodra, menjëherë do të thërrasë me të madhe "i mjeri unë". Në ato çaste, zemra e tij është e mbushur me një brengë shumë të madhe, e shoqëruar me pendim të thellë. Pikërisht këtë gjendje shpirtërore tregojnë fjalët e këtyre ajeteve.

Përsa i përket frazës së ajetit: *"fij xhenbil'làhi"* interpretuesit e Kur'anit kanë përmendur kuptime të shumta. Nga ana gjuhësore, fjala *"xhenbi"*, në frazën *"fij xhenbil'làhi"*, do të thotë: Kapje për mesi. Gjithashtu, kjo fjalë thuhet për çdo send që ka zënë vend pranë një sendi tjetër dhe është e ngjashme me fjalët djathtas e majtas, që japin kuptimin e anës së djathtë e të anës së majtë të trupit. Por majtas e djathtas thuhet edhe për çdo send që ndodhet nga e djathta, ose nga e majta e trupit, kurse këtu, fraza **"që më afronin te All'llahu"**, do të thotë: Punët që kanë lidhje me All'llahun, me urdhrat e Tij, me nënshtrimin e plotë ndaj Tij, me qëllim afrimin te All'llahu, duke përfshirë besimin e plotë, se të gjithë librat qiellorë janë të zbritur prej All'llahut, pra, gjithçka nga tërësia e punëve që janë në këtë kuptim.

Sipas kësaj, në Ditën e Kiametit, fajtorët do të kuptojnë humbjen e tyre dhe do të shprehin keqardhjen që kanë qenë aq të shkujdesur, jo vetëm që nuk kanë bërë asgjë nga punët që i afronin te All'llahu Fuqiplotë, por ata janë tallur me argumentet e All'llahut dhe kanë vënë në lojë të Dërguarit e Tij. Në atë ditë, mohuesit shprehin keqardhjen për veten e tyre, kur e kuptojnë se shkaku kryesor për këtë shkujdesje nga ana e tyre ishte mosdhënia rëndësi e tallja me këto të vërteta të mëdha, nën shtyrjen e injorancës, mendjemadhësisë dhe të fanatizmit.

Pastaj, ajeti vijues shton: **"Ose të thotë: Sikur All'llahu të më kishte udhëzuar, do të isha bërë njeri i devotshëm!"**.

Duket se këto fjalë, mohuesi i thotë kur do të vihet para peshores e llogaridhënies. Atëherë ai do të shohë se disa i drejtojnë për në Xhennet, të ngarkuar me punët e tyre të mira dhe pikërisht këtu mohuesi dëshiron, që edhe ai të ishte një prej atyre që i drejtohen Xhennetit të përjetshëm.

Ajeti vijues shton edhe një herë: **"Ose të thotë, kur ta shohë dënimin: 'Ah, sikur të ishte e mundur për t'u kthyer edhe një herë e të bëhesha njeri i mirë!'"**.

Këto janë fjalët e mohuesit, kur engjëjt e ngarkuar me zjarrin, e drejtojnë për në Xhehennem. Sytë e mohuesit, në këto çaste, shikojnë zjarrin e Xhehennemit, shikojnë vendin e ndëshkimit të dhimbshëm. Atëherë mohuesi rënkon nga thellësia e zemrës së tij dhe lutet që të lejohet të kthehet edhe një herë në jetën e botës së Tokës, që ai të pastrojë veten prej punëve të këqija, të zëvendësojë punët e këqija me punë të mira, që edhe ai të qëndrojë në radhët e punëmirëve dhe njerëzve të mirë.

Këtu tërheq vëmendjen fakti se, këto tri shprehje, krimineli i thotë, kur të shohë vetëm njërën prej pamjeve të ndëshkimit tmerrues të Ditës së Kiametit.

Kur mohuesi futet bashkë me të tjerët në fushën e grumbullit të madh të Ditës së Gjykimit, ndihet i humbur, për shkak të shkujdesjes që ka treguar dhe ka lënë mangët punët që e afronin te All'llahu.

Këtu, mohuesi dëshiron të fitojë, ashtu siç fitojnë të përkushtuarit. Ai sheh shpërblimin e madh që Krijuesi Fuqiplotë dhuron për robërit e Tij të përkushtuar.

Kur mohuesi do të shohë ndëshkimin e dhimbshëm të All'llahut, i drejtohet me lutje Krijuesit Fuqiplotë, që ta rikthejë në jetën e Tokës, që ai të përmirësojë të kaluarën e tij të keqe.

Kur'ani Famëlartë, në ajetin e fundit të këtij grupi ajetesh, i përgjigjet fjalës së tretë prej tri fjalëve të mohuesit dhe i thotë: **"**(All'llahu do t'u thotë)**: Me të vërtetë, juve ju erdhi** s**hpallja Ime** (Kur'ani)**, por nuk besuat dhe u bëtë mendjemëdhenj e jobesimtarë."**.[1]

O mohues, nëse do të ishte e sinqertë fjala jote: Sikur mua të më kishte përfshirë udhëzimi në Rrugën e Drejtë, patjetër që edhe unë do të bëhesha prej të devotshmëve, atëherë cili është udhëzimi i All'llahut? A ishte udhëzimi hyjnor ndonjë gjë tjetër veç librave qiellorë, Profetëve të All'llahut dhe argumenteve e Shenjave të Tij në mjedisin rrethues dhe te vetë njeriu? Të gjitha këto argumente, ti i ke dëgjuar me veshët e tu dhe i ke parë me sytë e tu, por reagimi yt nuk ishte gjë tjetër veçse përgënjeshtrim, mendjemadhësi e mohim.

O mohues, a mund të dënojë Krijuesi Fuqiplotë një njeri, pa u plotësuar argumentet kundër tij? A ka këtu dallim mes teje e

[1] Megjithëse bashkëbiseduesi është shpirti, që në gjuhën arabe është emër i gjinisë femërore, edhe cilësitë e shpirtit, në ajetet e Kur'anit Famëlartë, kanë ardhur në gjininë femërore, por, në këtë ajet, përemri i foljes "كَذَّبْتَ" - *"kedh'dhebte"* – **"ti i përgënjeshtrove"** ka ardhur në gjininë mashkullore. Pa dyshim që këtu qëllimi është vetë njeriu. Disa kanë thënë se fjala e ajetit "نَفْسٌ" – "*nefsun"* - **"shpirt"**, mund të vijë në gjininë mashkullore dhe në gjininë femërore.

mes atyre që u udhëzuan në Rrugën e të Vërtetit, me anën e programeve hyjnore edukuese që janë përgatitur për ju dhe për ata? Për të gjitha këto, ti vetë je kryesori në lënien mangët të punëve dhe ti vetë, me shpirtin tënd, e tërhoqe mallkimin drejt vetes.

Ndërmjet këtyre tri punëve, mendjemadhësia konsiderohet rrënja kryesore dhe pastaj vjen përgënjeshtrimi i argumenteve të All'llahut, pastaj vjen rezultantja e mendjemadhësisë dhe e përgënjeshtrimit: mohimi e mosbesimi.

Pyetje: Përse Kur'ani nuk i është përgjigjur fjalës së parë të mohuesit?

Përgjigje: Këtu ka një të vërtetë të padiskutueshme: mohuesi detyrimisht ndihet i humbur dhe është i mbuluar prej brengës e hidhërimit.

Për sa i përket fjalës së tretë të mohuesit, domethënë: lutjes që ai i drejton Krijuesit Fuqiplotë që Ai të lejojë kthimin e tij në jetën e Tokës, Kur'ani Famëlartë i përgjigjet në disa ajete, ndër të cilët ajeti 28 i sures "El En'àm": **"Edhe sikur të ktheheshin, ata do të përsërisnin atë që e kishin të ndaluar."**, si dhe ajeti 100 i sures "El Mu'minùn", prandaj nuk është e nevojshme të përsëritet përgjigjja.

Është e qartë se përgjigjja për fjalën e dytë të mohuesit, në të njëjtën kohë mund të jetë përgjigje edhe për fjalën e tretë të mohuesit, sepse, çfarë qëllimi ka mohuesi me lutjen e tij për t'u rikthyer në jetën e Tokës? A është kjo ndonjë punë tjetër përveç plotësimit të argumentit, në një kohë që Krijuesi Fuqiplotë e ka plotësuar argumentin kundër mohuesve në mënyrë të plotë e pa

asnjë mangësi? Pastaj edhe zgjimi i menjëhershëm i mohuesve prej gjumit të shkujdesjes, kur shohin llojet e ndëshkimeve, në të vërtetë, është zgjim i detyrueshëm dhe prej këtij zgjimi nuk do të mbetej asnjë gjurmë, edhe sikur ata të ktheheshin në jetën e tyre të zakonshme.

Është e vërtetë se këtu kemi të bëjmë me të njëjtën çështje për të cilën flet Kur'ani Famëlartë për mohuesit e idhujtarët, të cilët, kur sprovohen me rrezikun në mesin e detit me dallgë të trazuara, i luten All'llahut se ata janë të sinqertë në besimin e tyre, por, menjëherë, kur All'llahu i shpëton dhe i nxjerr shëndoshë e mirë në tokë, ata e harrojnë All'llahun dhe i vënë Atij shok në adhurim, ashtu siç e lexojmë në ajetin 65 të sures "El Ankebùt": **"Kur ata hipin në anije, i luten sinqerisht All'llahut dhe kur Ai i shpëton e i nxjerr në bregun e shpëtimit, ata përsëri u luten idhujve."**.

Dy hulumtime

1- Lënia e detyrimeve ndaj All'llahut

Më sipër thamë se shprehja *"xhenbil'làhi"*, ka kuptime të gjera, që përfshijnë gjithçka që e ndalon afrimin te All'llahun i Lartësuar. Sigurisht që afrimin te All'llahu e ndalojnë të gjitha llojet e lënies mangët të punëve e të shkujdesjes, mosbindja ndaj urdhrave të All'llahut, kundërshtimi e mohimi i asaj që ka ardhur

në librat qiellorë dhe mosbindja ndaj udhëzimit të Profetëve e këshillave të eulijave.

Shpesh, kemi thënë se interpretimet e ndryshme shërbejnë për të shpjeguar vendet ku vërtetohet më shumë kuptimi i ajeteve, sepse dihet që ndjekja e Imamëve të ruajtur prej gabimesh, në të vërtetë është ndjekja e rrugës së të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* dhe ndjekja e rrugës së të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* është bindje ndaj All'llahut të Lartësuar, pasi Imamët nuk thonë asnjë fjalë nga vetja e tyre.

Në një transmetim, ku përkufizohen dijetarët që nuk punojnë sipas diturisë, tregohet qartë se ata kanë pësuar humbje. Në librin "El Mehàsin", citohet një transmetim i ardhur prej Imam Bakirit *(Paqja qoftë mbi të!)*, në të cilin lexojmë: "Njerëzit që kanë pësuar humbjen më të rëndë në Ditën e Kiametit, janë ata që cilësoheshin për drejtësi dhe pastaj e kundërshtuan atë dhe kjo është Fjala e All'llahut të Lartësuar: **"Dhe të mos thotë dikush, i mjeri unë që lashë mangët punët që më afronin te All'llahu."**.[1]

2- Në pragun e vdekjes, ose në Ditën e Gjykimit

Tri fjalët që thotë mohuesi, kur do të shohë ndëshkimin e All'llahut, a i thotë në fundin e jetës së tij, kur të shohë se po i afrohet vdekja, apo i thotë në kohën, kur do të jetë në fushën e gjykimit Ditën e Kiametit?

[1] Tefsiri "Nùruth Thekalejn", vëll. 4, f. 495.

Kuptimi i dytë është më shumë në përshtatje me kuptimin që japin fjalët e ajetit, sepse ajetet e mëparshme flisnin për vdekjen në këtë botë, kurse ajetet vijuese flasin për Ditën e Kiametit dhe kjo dëshmohet edhe në ajetin 31 të sures "El En'àm", në të cilin lexojmë: **"Pa dyshim që kanë pësuar humbje të rëndë ata që përgënjeshtruan takimin me All'llahun dhe kur atyre papritur u vjen çasti** (Dita e Kiametit)**, ata thonë: të mjerët ne për ato që lamë mangët.".**

Transmetimet e lartpërmendura dëshmojnë qartë për këtë kuptim.

Ajetet 60 – 64

وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ تَرَى ٱلَّذِينَ كَذَبُواْ عَلَى ٱللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِى
جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْاْ بِمَفَازَتِهِمْ لَا
يَمَسُّهُمُ ٱلسُّوٓءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ
وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَّهُۥ مَقَالِيدُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ
أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ تَأْمُرُوٓنِّىٓ أَعْبُدُ أَيُّهَا
ٱلْجَٰهِلُونَ ﴿٦٤﴾

"Në Ditën e Kiametit do t'i shihni ata që kanë trilluar gënjeshtra për All'llahun, me fytyra të nxira. Vallë, a nuk është Xhehennemi vend për ata që janë mendjemëdhenj?!

"Por All'llahu do t'i shpëtojë ata që janë ruajtur me të mirat e bëra, prandaj ata nuk do t'i prekë e keqja e as nuk do të pikëllohen."

"All'llahu është Krijuesi i çdo gjëje dhe Ai është Mbikëqyrës i çdo gjëje."

"Të Tij janë çelësat e qiejve e të Tokës! Sa për ata që i mohojnë Shpalljet e All'llahut, ata janë të humbur!"

"Thuaju atyre: Vallë, ju po më urdhëroni që të adhuroj dikë tjetër, përveç All'llahut, o të paditur?!"

Komentimi

All'llahu është Krijuesi dhe Ruajtësi i gjithçkaje

Ajetet e më lart flisnin për idhujtarët e për mohuesit, të cilët, në Ditën e Kiametit do të jenë të penduar për ato që kanë bërë me duart e veta dhe do të luten që të kthehen në jetën e kësaj bote, por është e pamundur që kjo kërkesë e tyre të pranohet. Edhe ajetet objekt studimi vazhdojnë të trajtojnë këtë çështje dhe njoftojnë: **"Në Ditën e Kiametit do t'i shihni ata që kanë trilluar gënjeshtra për All'llahun, me fytyra të nxira."**.

Pastaj, në frazën e dytë të ajetit, lexojmë: **"Vallë, a nuk është Xhehennemi vend për ata që janë mendjemëdhenj?!"**.

Pa dyshim që fraza: *"kedhebù alall'llàhi"*, ka kuptime të gjera e të thella, por ajeti këtu ka qëllim ata që thanë se All'llahu ka shok e ortak, ose thanë se All'llahu ka një fëmijë prej engjëjve, ose ata që mëtojnë se Mesiu *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* është biri i All'llahut, apo të tjera rrena e mëtime.

Fjala *"mutekeb'birijne"* zakonisht thuhet për ata njerëz që mendojnë se kanë një rëndësi e rang të veçantë, por këtu, qëllimi, me këtë fjalë, është për ata që tregojnë mendjemadhësi ndaj Profetëve, si dhe për ata që nuk ndjekin e nuk e pranojnë rrugën e fesë së vërtetë.

Nxirja e fytyrës së gënjeshtarëve në Ditën e Kiametit, është një argument që vërteton poshtërimin e diskreditimin e tyre. Siç dihet, fusha e grumbullit të madh, është fusha e daljes sheshit të

të gjitha sekreteve dhe e punëve që janë bërë në fshehtësi, si dhe formësimi i punëve e i mendimeve të njeriut. Ata që i kanë zemrat të zeza e të errëta në jetën e kësaj bote, patjetër që edhe punët e mendimet e tyre janë të zeza e të errëta. Kjo e zezë dhe errësirë në Ditën e Kiametit, atyre u del prej brendësisë e u damkoset në fytyrat e tyre. Në atë ditë, fytyrat e tyre do të jenë të zeza e të errëta.

Me fjalë të tjera, në Ditën e Kiametit, pamja e jashtme e njeriut është në përputhje të plotë me atë që ai ka në brendësinë e vet; ai që e ka zemrën të zezë e të errët, fytyra e tij do të jetë e errët dhe e zezë, kurse zemra e atij që lëshon rreze drite, atë ditë edhe fytyra e tij do të lëshojë rreze drite.

Këtë të vërtetë e lexojmë në ajetet 106 dhe 107 të sures "Àli Imràn": **"Ditën kur zbardhen fytyra e nxihen fytyra, atyre me fytyra të nxira u thuhet: qysh mohuat pasi kishit besuar? Tani shijoni ndëshkimin e mohimit tuaj. Kurse ata me fytyra të bardha janë në mëshirën** (Xhennetin) **e All'llahut dhe aty janë përgjithmonë."**.

Në disa transmetime të ardhura me rrugët e Ehli Bejtit *(Paqja qoftë mbi ta!)*, theksohet se gënjeshtra në adresë të All'llahut është njëra prej shkaqeve të nxirjes së fytyrës në Ditën e Kiametit. Por, kuptimi i kësaj fjale përfshin edhe atë që rren se është Imam ose është udhëheqës shpirtëror, siç thuhet në librin "El I'tikàdàt" të shejh Es Sadukut, cituar prej Imam Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)*, i cili, kur i është përgjigjur një pyetjeje në lidhje me interpretimin e këtij ajeti, ka thënë: *"Kush mëton se është Imam dhe në të vërtetë nuk është Imam."*. I thanë: *"Edhe nëse mëtuesi është alevij apo fatimij?"*

Imami u përgjigj: "*Edhe në është alevij apo fatimij.*".[1]

Në të vërtetë, transmetimi është një argument që shpjegon një miratim të dallueshëm, sepse mëtimi i rremë për Imam ose udhëheqës shpirtëror, është miratimi më i qartë i thënies rrena në adresë të All'llahut.

Gjithashtu, edhe ai që thotë një gënjeshtër për të Dërguarin e All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*, ose thotë një rrenë nga vetja dhe mëton se rrena që ai tha, është fjala e një Imami të ruajtur prej mëkateve, konsiderohet si ai që thotë rrena nga vetja dhe pastaj thotë se fjalët e tij janë fjalë të All'llahut, kur dihet se, as i Dërguari e as Imamët, nuk flasin sipas dëshirave.

Në një transmetim të ardhur prej Imam Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)*, lexojmë: "*Ai që thotë një fjalë në adresën tonë, atë ditë do ta pyesim atë. Nëse ai ka thënë të drejtën, në të vërtetë ai ka thënë të drejtën në adresë të All'llahut e të Dërguarit të Tij. Nëse ai ka gënjyer për ne, atëherë ka thënë gënjeshtra në adresë të All'llahut e të Dërguarit të Tij, sepse, kur ne themi një fjalë, nuk themi ka thënë filani apo filani, por themi: 'Ka thënë All'llahu dhe ka thënë i Dërguari i Tij' dhe pastaj lexoi ajetin:* **'Në Ditën e Kiametit do t'i shihni ata që kanë trilluar gënjeshtra për All'llahun, me fytyra të nxira.'**".[2]

Ky transmetim shpjegon qartë se Imamët e Ehli Bejtit *(Paqja qoftë mbi ta!)* nuk kanë thënë asnjë fjalë nga vetja e tyre dhe se të gjitha transmetimet që kanë ardhur prej tyre, janë të vërteta e të

[1] "El I'tikàdàtul Imàmuj'jetu", cituar prej tefsirit "Nùruth Thekalejn", vëll. 4, f. 496; i njëjti kuptim është cituar edhe prej tefsirit të Ali Ibrahimit dhe në librin "Usùlul Kàfij", vëll. 1, K. "Kush mëton Imamatin dhe nuk është prej Imamëve", paragrafi 1 dhe 3.

[2] Tefsiri "Mexhmaul Bejàn", vëll. 8, f. 505, fundi i ajetit objekt studimi.

besueshme, sepse që të gjitha i referohen të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* dhe kjo është një e vërtetë shumë e rëndësishme, prandaj, dijetarët islamë duhet t'i kenë në qendër të vëmendjes këto transmetime e hadithe. Ata që nuk pranojnë Imamatin e Ehli Bejtit, kanë detyrë të pranojnë hadithet e transmetuara prej Imamëve të Ehli Bejtit, sepse janë marrë drejtpërdrejt prej të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qofshin mbi të e mbi familjen e tij!)*.

Në lidhje me këtë çështje, në librin "El Kàfij", citohet një transmetim i ardhur prej Imam Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)*, në të cilin lexojmë: "*Fjala ime, është fjalë e babait tim, fjala e babait tim është fjalë e gjyshit tim, fjala e gjyshit tim është fjalë e Hysejnit dhe fjalë e Hasanit, fjala e Hysejnit dhe e Hasanit është fjalë e Prijësit të besimtarëve, fjala e Prijësit të besimtarëve është fjalë e të Dërguarit të All'llahut (Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!) dhe fjala e të Dërguarit të All'llahut është fjalë e All'llahut Fuqiplotë.*".[1]

Kjo thënie e Imamit të nderuar, bën thirrje që të shikohen me kujdes e të mendohet mirë rreth ajeteve të Kur'anit Famëlartë, sepse mendjemadhësia është burimi kryesor i mohimit, ashtu siç e lexojmë të keqen e madhe të mendjemadhësisë në ajetin 34 të sures "El Bekare", në lidhje me djallin: **"...ai** (djalli) **kundërshtoi, mbajti veten për të madh dhe u bë prej mohuesve."**. Ky është shkaku që, për mendjemëdhenjtë nuk mund të ketë vend tjetër përveç Xhehennemit, ku do të digjen në zjarrin e tij. Në një hadith të ardhur prej të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* lexojmë: *"Në Xhehennem ka një luginë për mendjemëdhenjtë që quhet 'sekar'. Mendjemadhi i ankohet*

[1] "Usùlul Kàfij", vëll. 1, f. 51; K. "Transmetimi i librit e i haditheve", Paragrafi 14.

All'llahut për nxehtësinë shumë të madhe të atij vendi dhe kërkon të marrë frymë. All'llahu e lejon të marrë frymë dhe ai menjëherë digjet në Xhehennem.".[1]

Ajeti i dytë flet për grupin që qëndron kundrejt grupit të parë, flet për grupin e të përkushtuarve dhe për gëzimin e tyre në Ditën e Kiametit: **"Por All'llahu do t'i shpëtojë ata që janë ruajtur me të mirat e bëra, prandaj ata nuk do t'i prekë e keqja e as nuk do të pikëllohen."**.[2]

Në vijim, ajeti shpjegon qartë, me dy fraza të shkurtra, por të mbushura me shumë kuptime, fitoren e tyre: **"ata nuk do t'i prekë e keqja e as nuk do të pikëllohen."**. Po, të përkushtuarit jetojnë në një botë ku s'ka asgjë tjetër përveç mirësive, pastërtisë e gëzimit. Kjo frazë e shkurtër, në të vërtetë, ka bashkuar të gjitha dhuratat e All'llahut, në Xhennet.

Ajeti vijues troket edhe një herë mbi çështjen se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm (Teuhid) dhe të luftës kundër idhujtarisë. Gjithashtu, ajeti vazhdon polemikën me idhujtarët dhe thotë: **"All'llahu është Krijuesi i çdo gjëje dhe Ai është Mbikëqyrës i çdo gjëje."**.

---

[1] Tefsiri i Ali Ibrahimit, cituar prej tefsirit "Nùruth Thekalejn", vëll. 4, f. 496. Gjithashtu, i njëjti kuptim ka ardhur edhe në tefsirin "Es Sàfij", në fundin e ajeteve objekt studimi.

[2] Fjala "مَفَازَةٌ" - *"mefâzetun"* është rrënjë në kuptimin e shpëtimit e të suksesit dhe germa "بِ" - *"bi"*, në fjalën "بِمَفَازَتِهِمْ" - *"bi mefâzetihim"* – *"me suksesin e tyre"*, është për për të shprehur kushtet, ose për të shprehur shkakun. Në rastin e parë, kuptimi do të ishte: "All'llahu u jep atyre suksesin të shoqëruar me shpëtimin"; kurse në rastin e dytë, kuptimi do të ishte: "All'llahu i shpëtoi ata për shkak të sinqeritetit të tyre e të përmirësimit të tyre" dhe përmirësimi këtu tregon punët e mira e besimin.

Fraza e parë e këtij ajeti, thekson se Krijuesi është vetëm All'llahu, kurse fraza e dytë thekson se Zot është vetëm All'llahu.

Të vërtetën që Krijues është vetëm All'llahu, e pohonin edhe vetë idhujtarët, ashtu siç ka ardhur në ajetin 38 të kësaj sureje, domethënë të sures "Ez Zumer": **"Nëse ti** (o Muhammed) **i pyet ata** (mekasit paganë) **se kush i ka krijuar qiejt dhe Tokën, me siguri që do të të thonë: 'All'llahu'."**.

Por idhujtarët u sprovuan me shmangie nga besimi i drejtë në lidhje me besimin se Zoti është vetëm All'llahu. Idhujtarët, shpeshherë thoshin se idhujt janë ata që i mbrojnë e i rregullojnë punët e tyre, prandaj, sa herë që kishin ndonjë problem, idhujtarët u drejtoheshin me lutje idhujve. Me këtë ajet, Kur'ani Famëlartë thekson të vërtetën se rregullimi i punëve të Gjithësisë dhe ruajtja e saj, është vetëm në dorën e All'llahut dhe jo në dorën e ndonjë tjetri, prandaj, gjithmonë e vazhdimisht duhet të kërkohet ndihmë e mbrojtje vetëm prej All'llahut të Lartësuar.

Autori i fjalorit "Lisànul Arab", Ibn Mendhuri, ka përmendur kuptime të shumta për fjalën *"uekijlun"*, ndër të cilët: kujdestar, ruajtës dhe rregullues i punëve.

Nga ky shpjegim, bëhet e qartë se idhujt dhe shtatoret që ata adhuronin, nuk ishin burim as i të mirës e as i të keqes. Gjithashtu, ajeti shpjegon qartë se idhujt ishin të pafuqishëm të zgjidhnin qoftë edhe problemin më të thjeshtë, sepse të gjitha qeniet janë të dobëta e të pafuqishme dhe se ata trupa të ngurtë nuk kanë mundësi të sjellin asnjë dobi për njeriun.

Disa përkrahës të medh'hebit xheberi, për të mbështetur doktrinat e tyre të shtrembra, janë munduar të nxjerrin argumente

prej frazës së ajetit: **"All'llahu është Krijuesi i të gjitha sendeve"**dhe thonë se ky ajet i përfshin të gjitha punët, prandaj edhe punët që ne bëjmë, numërohen prej krijesave të All'llahut, pavarësisht se janë gjymtyrët e trupit tonë ato që i bëjnë punët.

Gabimi i tyre qëndron në faktin se ata nuk e kanë kuptuar mirë çështjen se cilësia e krijimit e të Gjithëfuqishmit nuk është aspak në kundërshtim me lirinë e vullnetit që kanë njerëzit në zgjedhjen e punëve që bëjmë, sepse lidhja mes punëve dhe vullnetit të njerëzve është lineare dhe nuk është vertikale.

Patjetër që punët tona kanë lidhje me All'llahun. Gjithashtu, kanë lidhje edhe me ne, sepse nuk ka asnjë send që mund të jetë jashtë rrethit të pushtetit të Krijuesit Fuqiplotë dhe mbi këtë bazë, punët tona janë prej krijesave të All'llahut. Por, All'llahu na ka dhënë fuqinë, mendjen dhe lirinë e zgjedhjes e të veprimit. Nga kjo anë, ne kemi mundësi të themi se punët tona kanë lidhje me All'llahun, për faktin se All'llahu ka dashur që ne të jemi të lirë dhe punët t'i bëjmë me zgjedhjen tonë. Gjithashtu, Ai ka vënë në dispozicionin tonë çdo gjë për të cilat ne kemi nevojë.

Duke qenë të lirë për të zgjedhur e për të kryer punët, kuptohet që punët që ne bëjmë, janë prej nesh dhe për punët që bëjmë, patjetër që mbajmë përgjegjësi.

Kur dikush thotë se njeriu i krijon punët e veta dhe se All'llahu nuk ndërhyn në punët e njeriut, me këtë thënie ai i ka vënë shok All'llahut, sepse, sipas fjalës së tij, rezulton të jenë dy krijues, njëri Krijuesi i madh dhe tjetri krijuesi i vogël. Gjithashtu, kur dikush thotë se punët tona janë prej krijesave të All'llahut dhe

ne nuk kemi pjesë në punët që bëjmë, patjetër që është shmangur, sepse me këtë fjalë ai ka mohuar urtësinë dhe drejtësinë e All'llahut, pasi nuk është e vërtetë që All'llahu na imponon neve në punët që bëjmë dhe pastaj na ngarkon me përgjegjësi. Nëse do të ishim të imponuar në punët tona, dënimi, shpërblimi, llogaridhënia, ngarkimi me detyra, Ringjallja pas vdekjes e përgjegjësia vetjake, të gjitha do të ishin punë të kota.

Për të gjitha këto, besimi i mirëfilltë islam mund të shihet me lehtësi në të gjitha ajetet e Kur'anit Famëlartë, në të cilat tregohet qartë se të gjitha punët tona kanë lidhje me All'llahun e Lartësuar dhe me vetë njerëzit, por në këtë lidhje s'ka asnjë kundërthënie, sepse është lidhje lineare dhe nuk është lidhje vertikale.

Ajeti vijues, në vazhdim të plotësimit të studimit rreth çështjes se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm (Teuhidi), që pamë në ajetet më lart, troket edhe një herë në këtë çështje dhe njofton: **"Të Tij janë çelësat e qiejve e të Tokës!"**

Shumica e gjuhëtarëve, kanë thënë se fjala *"mekàlijdu"*, është shumësi i fjalës *"miklijdun"* (megjithëse Zamakhsheri, në tefsirin e tij "El Kesh'shàf", ka thënë se fjala *"mekàlijdu"* nuk ka njëjës), por të dyja fjalët: *"miklijdun"* dhe *"iklijdun"*, kanë kuptimin: çelësi dhe sipas fjalës së autorit të fjalorit "Lisànul Arab" dhe gjuhëtarëve të tjerë, fjala *"miklijdun"* është marrë prej fjalës *"kelijd"*, që në origjinë është fjalë perse, por kjo fjalë, në gjuhën arabe përdoret në të njëjtin kuptim, prandaj edhe fraza e ajetit **"çelësat e qiejve e të Tokës"**, do të thotë: çelësat e qiejve e të Tokës.

Fjala **"çelësat"** përdoret si metaforë, që tregon pasjen e një sendi nën zotërim, ose pasjen e një sendi nën sundim, siç mund të thotë dikush: çelësat e kësaj pune janë në dorën e filanit. Prandaj, ajeti objekt studimi ka mundësi të shprehë edhe kuptimin: Vetëm All'llahu është Sunduesi dhe në të njëjtën kohë, thekson se vetëm All'llahu është Rregulluesi e Qeverisësi i Gjithësisë.

Ky është shkaku që, fjalia e dytë e këtij ajeti, jep rezultanten e punës së idhujtarëve e të mohuesve, kur thotë: **"Sa për ata që i mohojnë Shpalljet e All'llahut, ata janë të humbur!"**

Ata pësuan humbje, sepse lanë burimin kryesor, lanë burimin e vërtetë të të gjitha mirësive e begative dhe u sorollatën nëpër shkretëtirat e rrugës së humbjes, që kur i kthyen shpinën Zotëruesit të çelësave të qiejve e të Tokës dhe filluan të adhurojnë trupa plotësisht të pafuqishëm, për të bërë edhe punën më të vogël për adhuruesit e tyre.

Në një transmetim të ardhur prej Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut *(Paqja qoftë mbi të!)*, lexojmë se ai ka kërkuar prej të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*, që t'i shpjegojë kuptimin e fjalës: *"mekàlijdu"* të këtij ajeti dhe ai i ka thënë: *"O Ali, në të vërtetë, ti po pyet për të Madhin e çelësave dhe kjo është që të thuash dhjetë herë në mëngjes dhe dhjetë herë në mbrëmje: "là ilàhe il'lell'llàh; uell'llàhu ekber; subhànell'llàh; elhamdu lil'làh; estagfirull'llàh; là haule uela kuv'vete il'là bil'làh; huvelev'velu uelàkhiru uelbàtinu; lehul mulku e lehul hamdu juhjij ue jumijtu bijedihil khajru ue huve alà kul'li shej'in kadijrun" - "S'ka Zot tjetër përveç All'llahut; All'llahu është më i madhi; All'llahut nuk i mungon asgjë edhe s'ka nevojë për asnjë send. Falënderimi e lavdërimi janë vetëm për All'llahun. Kërkoj faljen e mëkateve vetëm prej All'llahut. S'ka forcë e pushtet pa All'llahun. All'llahu është i pari, i fundit, i*

dukshmi, i padukshmi. Sundimi i takon vetëm Atij dhe vetëm për Atë është falënderimi e lavdërimi. Ai jep jetë dhe Ai vdes, në dorën e Tij është e mira dhe Ai është Fuqiploti mbi të gjitha sendet.".[1]

Pastaj shtoi: "*Kush i thotë këto fjalë dhjetë herë në mëngjes dhe dhjetë herë në darkë, All'llahu i jep atij gjashtë gjëra të veçanta shumë të larta. E para prej atyre është: atë e ruan All'llahu prej djallit e prej ushtrisë së tij dhe djajtë nuk kanë asnjë pushtet mbi atë njeri."*.

Vetëkuptohet se ai që i përsërit këto fjalë vetëm me gojë, nuk i meriton ato shpërblime, prandaj patjetër duhet besimi në përmbajtjen e atyre fjalëve dhe veshja e njeriut me moralin që kanë ato fjalë.

Ky hadith ka mundësi të tregojë Emrat e bukur të All'llahut, të cilët janë origjina e qeverisjes dhe e sundimit të Gjithësisë.

Nga sa kemi përmendur deri tani në ajetet më lart, në lidhje me degët e çështjes se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm, arrijmë në përfundimin e bukur se adhurimi kushtuar vetëm për All'llahun, është një e vërtetë që nuk mund të mohohet, prandaj, çdo njeri i mençur, kurrë nuk duhet t'i lejojë vetes të adhurojë idhujt, prandaj edhe ky grup ajetesh, në ajetin e fundit flet me një gjuhë të vendosur e të ashpër dhe thotë: **"Thuaju atyre: Vallë, ju po më urdhëroni që të adhuroj dikë tjetër, përveç All'llahut, o të paditur?!"**.

Ky ajet thekson faktin se idhujtarët e mohuesit, disa herë i bënin thirrje të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut*

[1] Tefsiri i "Kurtubij'jit", vëll. 8, f. 5719; tefsiri "Rùhul Xhinàn", vëll. 9, f. 417, fundi i ajeteve objekt studimi (me shkurtim në fundin e hadithit).

qoftë mbi të e mbi familjen e tij!), që të respektonte zotat e tyre dhe t'i adhuronte ata, ose i thoshin: "Të paktën mos e pakëso vlerën e idhujve dhe mos e ndalo adhurimin e idhujve.".

Ajeti objekt studimi shprehet me qartësinë më të plotë, sa nuk mund të ketë më qartë se kaq, se çështja e Njëtimit të All'llahut dhe mosvënia shok All'llahut në adhurim, është një çështje që kurrë nuk pranon as barazim e as dorëzim, por është detyrë e domosdoshme të asgjësohet çdo formë e vënies shok All'llahut, në të gjithë sipërfaqen e Tokës.

Ajeti do të thotë se adhuruesit e idhujve, në përgjithësi janë injorantë, sepse ata jo vetëm që nuk njohin Krijuesin Fuqiplotë, por ata nuk kanë dijeni as për pozitën e lartë që ka njeriu.

Shprehja e ajetit: *"te'murùnij"*, tregon se injorantët arrinin deri aty, sa të urdhëronin të Dërguarin e All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* që ai të adhuronte idhujt e tyre, pa dhënë për këtë urdhër asnjë argument logjik. Natyrisht që një qëndrim i këtillë nuk përbën çudi, sepse del prej individësh injorantë.

A nuk është injorancë e mendjelehtësi që njeriu të heqë dorë prej adhurimit të Krijuesit Fuqiplotë, edhe pse shikon kaq shumë argumente në këtë botë, argumente që vërtetojnë diturinë, fuqinë, organizimin dhe urtësinë e Tij?! Megjithëkëtë, injorantët shkojnë e adhurojnë trupa të rëndomtë, që s'kanë asnjë vlerë dhe s'kanë fuqi t'u japin atyre që i adhurojnë as edhe ndihmën më të vogël.

Ajetet 65 – 67

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ
وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعْبُدْ وَكُن مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا
قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦ وَٱلْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ
مَطْوِيَّٰتُۢ بِيَمِينِهِۦۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

"Me të vërtetë, të është shpallur ty (o Muhammed)**, si dhe atyre që kanë qenë para teje: 'Nëse i shoqëron All'llahut diçka tjetër** (në adhurim)**, me siguri që punët e tua do të zhvlerësohen dhe do të jesh ndër të humburit.'"**

"Prandaj, adhuro vetëm All'llahun dhe bëhu falënderues!"

"Ata nuk e kanë vlerësuar siç duhet fuqinë e All'llahut. Në Ditën e Kiametit, e tërë Toka do të jetë në grushtin e Tij, ndërsa qiejt do të mbështillen nën të djathtën e Tij. Qoftë i lavdëruar Ai dhe i lartësuar mbi idhujt që ia shoqërojnë Atij (në adhurim)**!"**

Komentimi

Idhujtaria është asgjësuese e punëve

Ajetet e studimit të tanishëm, trokasin mbi çështjen e vënies shok All'llahut në adhurim dhe në çështjen e besimit se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm. Të dyja këto çështje janë trajtuar edhe në ajetet më lart.

Ajeti i parë, me një gjuhë të prerë e të ashpër, flet rreth rreziqeve të vënies shok All'llahut dhe thotë: **"Me të vërtetë, të është shpallur ty** (o Muhammed)**, si dhe atyre që kanë qenë para teje: Nëse i shoqëron All'llahut diçka tjetër** (në adhurim)**, me siguri që punët e tua do të zhvlerësohen dhe do të jesh ndër të humburit."**.

Me këtë renditje të ajetit, dallohen qartë dy rezultate shumë të rrezikshme, që përfshijnë deri edhe Profetët, sikur të hamendësohet se edhe Profetët do të bëheshin idhujtarë.

Rezultati i parë: Asgjësimi i punëve.

Rezultati i dytë: Humbja.

Asgjësimi i punëve do të thotë: fshirja e gjurmëve të shpërblimit për punët e kaluara, menjëherë pas mohimit të All'llahut, ose vënies shok All'llahut, sepse kushti që puna të pranohet, është besimi se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm. Pa këtë besim, nuk pranohet asnjë punë.

Vënia shok All'llahut, idhujtaria, është zjarri që djeg pemën e punëve të njeriut.

Vënia shok All'llahut është si rrufeja që djeg e asgjëson të gjitha punët që ka grumbulluar njeriu gjatë jetës së tij.

Vënia shok All'llahut është si furtuna që shkatërron të gjitha punët e njeriut, madje së bashku me punët, ajo merr edhe vetë njeriun, ashtu siç e lexojmë në ajetin 8 të sures "Ibrahim": **"Punët e atyre që kanë mohuar Zotin e tyre i ngjasojnë hirit që e shpërndan era në një ditë me stuhi; ata nuk kanë fuqi të realizojnë asnjë send me punët që kanë bërë; ja, kjo është rruga e humbjes së qartë."**.

Në një hadith të ardhur prej të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* lexojmë: *"All'llahu i Lartësuar do t'i marrë në llogari të gjithë njerëzit, me përjashtim të atij që i ka vënë shok All'llahut. Ai nuk do të merret në llogari, për atë do të urdhërohet të çohet në zjarr."*.[1]

Humbja e atyre që i vënë shok All'llahut është për shkak se pasurinë e tyre më të madhe që ata zotëronin: mendjen, intelektin dhe jetën, e shitën në tregun e kësaj bote dhe me çmimin që morën prej asaj shitjeje, blenë humbjen e dhimbjen.

Këtu shtrohet pyetja*:* Si është e mundur që edhe Profetët e mëdhenj të ecin në rrugën e idhujtarisë, derisa ajeti u flet atyre drejtpërdrejt me këtë gjuhë?

Përgjigje: Përgjigjja për këtë çështje është e qartë: Profetët kurrë nuk kanë rënë në idhujtari. Megjithëkëtë edhe Profetët, si të

[1] Tefsiri "Nùruth Thekalejn", vëll. 4, f. 497.

gjithë njerëzit e tjerë, e kishin të plotë fuqinë e zgjedhjes edhe për këtë çështje; gjithashtu, fakti që Profetët janë të ruajtur prej gabimeve, nuk do të thotë se atyre u është hequr fuqia për të zgjedhur, por punët e tyre të shumta, lidhja e tyre e drejtpërdrejtë dhe e vazhdueshme me Krijuesin Fuqiplotë, i ndalonte ata nga mendimi për idhujtari, qoftë edhe vetëm për një çast. Gjendja e Profetëve është e ngjashme me gjendjen e një mjeku toksikolog, për të cilin nuk mund të mendohet se ai mund të pijë një lëndë helmuese, thjesht për faktin se ai ka njohuri të gjera rreth rrezikut të asaj lënde helmuese.

Me këtë ajet, qëllimi është të njoftohen të gjithë për rrezikun e idhujtarisë. Derisa Krijuesi Fuqiplotë u flet Profetëve të mëdhenj me këtë gjuhë të ashpër, patjetër populli ka detyrë të marrë në llogari vetveten.

I njëjti kuptim ka ardhur edhe në një transmetim të ardhur prej Imam Ali ibn Musa Er Riza *(Paqja qoftë mbi të!)*, kur i është përgjigjur kalifit Me'mùn, i cili e pyeti: "O bir i të Dërguarit të All'llahut, a nuk ke thënë ti se Profetët janë të ruajtur prej gabimeve?" Ai tha: *"Po"*.

Atëherë, më thuaj ç'kuptim ka fjala e All'llahut: **"All'llahu të fal ty që u lejove atyre të mungojnë, para se ta kuptoje se kush të flet të vërtetën dhe derisa t'i njihje gënjeshtarët."**.[1]

Imam Rizai *(Paqja qoftë mbi të!)* tha: *"Ky ajet ka zbritur për të të thënë ty që të bësh kujdes dhe të dëgjosh. All'llahu i Lartësuar kështu i foli Profetit të Tij, por qëllimi ishte ymeti islam. Gjithashtu, edhe Fjala e All'llahut të Lartësuar:* **"Nëse i bën shok All'llahut, puna jote do**

[1] Sure "Et Teube", ajeti 43.

të asgjësohet", *si dhe Fjala tjetër e Tij:* **"Dhe sikur mos të të kishim forcuar Ne, gati do të kishe anuar pak nga ata."**.[1]

Me'mùni tha: *"Fole drejt o bir i të Dërguarit të All'llahut."*.[2]

Ajeti vijues e përforcon edhe më shumë këtë kuptim dhe thotë: **"Prandaj, adhuro vetëm All'llahun dhe bëhu falënderues!"**.[3]

Vënia e Emrit të All'llahut para fjalës **"adhuro"**, tregon se adhurim i bëhet vetëm All'llahut, domethënë se vetëm Qenia e pastër e All'llahut duhet të jetë i adhuruari i vetëm. Më pas, ajeti i nderuar urdhëron falënderim, sepse falënderimi për mirësitë e shumta të All'llahut që vërshojnë mbi njeriun, është shkalla që e lartëson njeriun deri në njohjen e plotë të All'llahut dhe e bën të mohojë të gjitha format e idhujtarisë e të gjitha format e vënies shok All'llahut. Veç kësaj, falënderimi i njeriut është prej punëve të natyrës së pastër të krijimit të tij, por, para falënderimit, duhet njohur Mirësidhënësi; pastaj linja e falënderimit çon drejt linjës së besimit se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm dhe zbulon pavlefshmërinë e adhurimit të idhujve, prej të cilëve njeriut nuk i vjen asnjë mirësi.

Ajeti i fundit i grupit të ajeteve objekt i studimit tonë, zbulon rrënjët kryesore të shmangies së idhujtarëve prej rrugës së

---

[1] Sure "El Isra", ajeti 74.

[2] Tefsiri "Nùruth Thekalejn", vëll. 4, f. 497.

[3] Sipas rregullave gjuhësore të arabishtes, germa "ف" - *"f"* në fjalën "فَاعْبُدْ" - *"fa'bud"*, është shtuar për të përforcuar atë që u tha para kësaj fjale. Disa kanë thënë se germa "ف" - *"f"* tregon dënim, por i është hequr kushti dhe, nëse kushti do të ishte, fraza do të ishte: "Nëse do të adhurosh, adhuro vetëm All'llahun". Meqenëse kushti është hequr, vendin e kushtit e ka zënë kundrinori i drejtë.

vërtetë: **"Ata nuk e kanë vlerësuar siç duhet fuqinë e All'llahut."**. Idhujtarët e ulën aq shumë Emrin e lartë të All'llahut, sa e bënë të barabartë me idhujt.

Po, burimi i idhujtarisë është mosnjohja e Krijuesit Fuqiplotë në mënyrë të drejtë, sepse kush ka dijeni se:

E para: All'llahu është absolut dhe i pakufizuar nga të gjitha anët.

E dyta: All'llahu është Krijuesi i të gjitha qenieve, të cilat kanë nevojë për Atë në çdo çast të ekzistencës së tyre.

E treta: All'llahu rregullon Gjithësinë dhe zgjidh të gjitha nyjet e problemeve. Të gjitha llojet e furnizimeve janë në dorën e Tij, madje edhe ndërmjetësimi do të plotësohet vetëm me lejen e me urdhrin e Tij. Atëherë, ç'kuptim ka që individi, i cili s'ka dijeni për këto të vërteta, adhuron një tjetër dhe nuk adhuron All'llahun?

Si bazë, ekzistenca e cilësive të këtilla në dy qenie, është krejtësisht e pamundur, sepse edhe logjika nuk e pranon ekzistencën e dy qenieve absolute, nga të gjitha anët.

Pas kësaj fraze, në këtë ajet vijnë dy fraza të tjera, që shpjegojnë madhështinë e fuqisë së Krijuesit Fuqiplotë: **"Në Ditën e Kiametit, e tërë Toka do të jetë në grushtin e Tij, ndërsa qiejt do të mbështillen nën të djathtën e Tij."**.

Fjala *"el kabdatu"*, do të thotë: send që kapet me të gjithë dorën. Kjo fjalë zakonisht përdoret për të shprehur fuqinë absolute dhe sundimin e plotë mbi një send, ashtu siç themi në fjalët tona të

përditshme: filan qytet është në dorën e filan mbreti, ose ai është në dorën time.

Fjala "*matvij'jàtun*", në rrënjën e saj "*taj'jun*", do të thotë: palosje. Zakonisht, kjo fjalë përdoret si metaforë për të shprehur vdekjen dhe mbarimin e jetës, ose kalimin e një sendi të çfarëdoshëm.

Fjala "palosje" është përmendur shumë qartë në lidhje me qiejt edhe në ajetin 104 të sures "El Enbijà": **"Ditën kur Ne do të palosim Qiellin siç palosen fletët e librit."**.

Një njeri që palos një letër dhe e mban atë letër në dorën e tij të djathtë, atë copë letër të palosur që ai mban në dorë e ka plotësisht nën sundimin e tij; gjithashtu edhe përmendja e dorës së djathtë, ka ardhur për shkak se shumica e njerëzve, punët më të rëndësishme i kryejnë me dorën e djathtë dhe kanë ndijimin se dora e djathtë ka më shumë fuqi e më shumë forcë.

Në thelb, të gjitha këto shprehje janë metafora që shprehin pushtetin absolut të All'llahut mbi botën e ekzistencës dhe mbi Botën Tjetër. Prandaj, të gjithë duhet të dinë se çelësi i suksesit e i zgjidhjes së problemeve në Ditën e Kiametit, është vetëm në dorën e fuqisë së All'llahut, prandaj njerëzit të bëjnë kujdes e të mos përkushtohen në adhurimin e idhujve, ose të adhurojnë zota të tjerë dhe jo All'llahun, me pretekstin se zotat e tyre do të ndërmjetësojnë për ta në Ditën e Kiametit.

Pyetje: A nuk janë Qielli e Toka në dorën e All'llahut në jetën e kësaj bote? Përse ajeti, për Qiellin e për Tokën përmend vetëm Botën Tjetër?

Përgjigje: Pa dyshim që fuqia e Krijuesit do të shfaqet në atë ditë më shumë se në kohët e tjera, me gjithë madhështinë. Në ato çaste, çdo njeri e kupton dhe e ndien se të gjitha sendet janë prej All'llahut të Lartësuar dhe janë nën administrimin e Tij. Këtu duhet shtuar se disa adhurojnë dikë tjetër në vend që të adhurojnë vetëm All'llahun e Lartësuar, me pretekstin se zotat që ai adhuron, do ta shpëtojnë atë në Ditën e Kiametit, ashtu siç veprojnë të krishterët, të cilët adhurojnë Isain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe mendojnë se ai do t'i shpëtojë ata në Ditën e Kiametit.

Pas këtyre shpjegimeve që u përmendën më sipër, në fundin e ajetit objekt studimi, Krijuesi Fuqiplotë jep një rezultat të përmbledhur dhe të dallueshëm, kur thotë: **"Qoftë i lavdëruar Ai dhe i lartësuar mbi idhujt që ia shoqërojnë Atij** (në adhurim)**!"**.

Sikur njerëzit të mos kishin nxjerrë përfundimet e tyre në lidhje me Qenien e pastër të All'llahut nga të metat e nga nevojat, me aq sa mundëson mendimi i tyre modest e i kufizuar, asnjë njeri nuk do të kishte shpëtuar prej rrjetave të idhujtarisë dhe adhurimit të idhujve.

Dy hulumtime

1- Çështja e asgjësimit të punëve

A është e mundur që punët e mira të njeriut të asgjësohen për shkak të punëve të këqija që ai bën!? A nuk bie në kundërshtim kjo çështje me drejtësinë e Krijuesit Fuqiplotë nga njëra anë dhe me kuptimin që japin ajetet 7 dhe 8 të sures "Ez Zelzele", të Kur'anit Famëlartë: **"Kush bëri një punë të mirë që peshon sa një grimcë, atë do të gjejë dhe kush bëri një punë të keqe që peshon sa një grimcë, atë do të gjejë."**.

Studimi mbi këtë çështje, është i gjatë e i gjerë dhe i mbështetur në mënyrë të barabartë me argumente logjike e me argumente tekst. Një pjesë prej këtyre argumenteve, e kemi dhënë në fundin e komentit të ajetit 217 të sures "El Bekare" dhe dashtë All'llahu, në vëllimet e tjera të këtij tefsiri, do të japim edhe argumente të tjera, në fundin e disa ajeteve që kanë lidhje me këtë çështje.

Këtu, duhet të theksohet se, kur ka dyshim në lidhje me çështjen e "asgjësimit të punëve", për shkak të mëkateve, kuptohet që kurrë nuk mund të ketë dyshim për ndikimin e idhujtarisë në asgjësimin e punëve, sepse shumë ajete të Kur'anit Famëlartë, disa prej këtyre ajeteve ne i përmendëm më sipër, shprehen qartë se, vdekja e njeriut me besimin se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm, është kusht për pranimin e punëve dhe se pa këtë besim, njeriut nuk i pranohet asnjë punë.

Zemra e idhujtarit është si toka e kripur, ku, sido që të mbillen farërat e trëndafilit dhe sado shi të bjerë mbi atë tokë, kur

dihet se uji i shiut është burimi i jetës së gjallë, farërat e mbjella apo të hedhura në atë tokë të kripur, kurrë nuk do të mbijnë.

2- A e njohin besimtarët All'llahun?

Në ajetet e mësipërme, lexuam se idhujtarët nuk e njohin All'llahun ashtu siç meriton Ai të njihet. Nëse idhujtarët do ta njihnin All'llahun, nuk do të vazhdonin në rrugën e idhujtarisë dhe nuk mund të barazonin kuptimin e kësaj fjale se vetëm besimtarët që besojnë sinqerisht që All'llahu është Zoti Një e i Vetëm, e njohin All'llahun ashtu siç është e drejta dhe ashtu siç meriton Ai të njihet.

Pyetje: Si mund të jetë në përshtatje kjo fjalë me hadithin shumë të njohur të të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)*: *"Ne nuk të njohëm Ty, ashtu siç meriton dhe ashtu siç është e drejtë që Ti të njihesh dhe as nuk të adhuruam Ty, ashtu siç meriton dhe ashtu siç është e drejtë që Ti të adhurohesh."*.[1]

Përgjigje: Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje, patjetër duhet të thuhet se, për njohjen ka etapa dhe më e larta e këtyre etapave, është njohja e veçantë e Qenies së All'llahut, të cilën s'ka mundësi ta njohë, ose të ketë informacion për këtë Qenie të Shenjtë askush përveç Vetë All'llahut të Lartësuar, sepse vetëm Ai e njeh domethënien e Qenies së shenjtëruar dhe hadithi i nderuar tregon pikërisht këtë kuptim.

[1] "Bihàrul Enuàr", vëll. 71, f. 23.

Etapat e tjera të njohjes vijnë pas kësaj njohjeje dhe janë të atilla që mendja e njeriut ka mundësi të njihet me ato në mënyrë graduale, domethënë etapën e njohjes së cilësive të larta të All'llahut në mënyrë të përgjithshme dhe njohjen e punëve të Tij në mënyrë të hollësishme. Siç thamë më sipër, kjo etapë njohjeje është e mundur në lidhje me njeriun. Qëllimi me njohjen e All'llahut është arritja deri në këtë etapë. Ajeti objekt studimi flet pikërisht për këtë etapë të njohjes së All'llahut dhe njofton se idhujtarët nuk kanë asnjë lloj njohjeje për All'llahun e Lartësuar.

Ajeti 68

وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۖ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخۡرَىٰ فَإِذَا هُمۡ قِيَامٞ يَنظُرُونَ٦٨

"Kur do t'i fryhet Surit, do të vdesin të gjithë ata që gjenden në qiej dhe në Tokë, përveç atyre që do All'llahu; pastaj do të fryhet për të dytën herë në Sur dhe ata përnjëherë do të ngjallen e do të presin."

Komentimi

Fryrja e Surit, vdekja e ringjallja e të gjithë njerërzve

Ajetet më lart flisnin për Ditën e Kiametit, kurse ajeti 68 vazhdon bisedën për Ditën e Kiametit, duke përmendur njërën prej veçorive dalluese shumë të rëndësishme të asaj dite dhe bisedën e fillon me mbarimin e jetës në këtë botë, ashtu siç njofton për këtë ajeti në fjalinë e tij të parë: **"Kur do t'i fryhet Surit, do të vdesin të gjithë ata që gjenden në qiej dhe në Tokë, përveç atyre që do All'llahu."**.

Prej këtij ajeti, kuptohet qartë se me mbarimin e jetës në këtë botë dhe para Ringjalljes, do të ndodhin dy ngjarje. Menjëherë pas fryrjes së parë, do të vdesin të gjitha gjallesat dhe pas një periudhe kohore nga ngjarja e parë, me fryrjen e dytë, fillon ngjarja e dytë: rikthimi në jetë i të gjithë njerëzve dhe qëndrimi i tyre në pritje për të dhënë llogari për punët që kanë bërë.

Kur'ani Famëlartë, këto dy ngjarje shumë të rëndësishme i njofton me shprehjen "fryrje e Surit". Kjo shprehje është metaforë, që tregon për këto dy ngjarje të sinkronizuara që do të ndodhin befasisht. Fjala e ajetit "*es'sùr*", do të thotë fyell që merret prej bririt të kaut e zakonisht është i zbrazët nga brenda, si fyelli që përdoret për të sinjalizuar lëvizjen e karvanëve, ose si tromba që përdoret për të sinjalizuar marshimin e tërheqjen e ushtrisë. Natyrisht që ka dallim mes fryrjes për lëvizje dhe fryrjes për të qëndruar në vend.

Kjo shprehje shpjegon, gjithashtu, sa e lehtë është kjo punë, njëkohësisht shpjegon se si Krijuesi Fuqiplotë, vetëm në saje të një urdhri të thjeshtë, urdhrit të fryrjes së Surit, bën që të vdesë kush është në qiejt e kush është në Tokë; Gjithashtu, ajeti shpjegon se si Krijuesi Fuqiplotë i ringjall të gjithë, në saje të një fryrjeje tjetër të Surit.

Më sipër, kemi thënë se fjalët që ne përdorim në jetën tonë të përditshme, janë të pafuqishme për të shpjeguar të vërtetat që kanë lidhje me botën përtej natyrës, ose me fundin e kësaj bote dhe fillimin e Botës Tjetër, që do të zëvendësojë botën tonë, me të gjitha imtësitë. Për këtë shkak, duhet të përfitohet prej gjerësisë së

kuptimit të fjalëve të përdorura në ajetet e Kur'anit, duke pasur në vëmendje edhe shembujt krahasues që gjenden për këto fjalë.

Sqarim: Në Kur'anin Famëlartë kanë ardhur shprehje të ndryshme, me të cilat tregohet fundi i jetës në këtë botë dhe fillimi i jetës tjetër, në Botën e Ardhshme. Në lidhje me "fryrjen e Surit", flitet në më shumë se dhjetë sure të Kur'anit Famëlartë.[1]

Në suren "El Mudeth'thir", në ajetet 8-9, për "fryrjen" është përdoruar shprehja *"en'nàkùr"*: **"Kur të fryhet në Sur, ajo do të jetë një ditë e rëndë."**.

Në ajetet 1-3 të sures "El Kària", për fryrjen është përdorur fjala *"el kàriah"* - *"gjëmim i tmerrshëm"*: **"Gjëmimi i tmerrshëm! Ç'është Gjëmimi i tmerrshëm? Kush mund të ta shpjegojë ty se çfarë është Gjëmimi i tmerrshëm?"**.

Në ajetin 49 të sures "Jà Sin", në vend të "fryrjes në Sur" është përdorur fjala *"sajhatun"* - *"zë"*: **"Ata presin vetëm një zë të tmerrshëm, që do t'i kaplojë, ndërsa grinden me njëri-tjetrin."**.

Ajeti i nderuar flet për zërin e fuqishëm, që do të ndodhë në fundin e kësaj bote dhe do të befasojë të gjithë njerëzit.

Kurse në ajetin 53 të sures "Jà Sin", fjala *"sajhatun"* është përdorur përsëri në vend të shprehjes "fryrje në Sùr": **"Do të jetë ai vetëm një zë i tmerrshëm e ata të gjithë do të paraqiten para Nesh."**. Ajeti i nderuar flet për fryrjen e dytë në Sur, flet për

[1] Suret në të cilat flitet për "fryrjen në Sùr", janë: sure "El Kehf", ajeti 99; sure "El Mu'minùn", ajeti 101; sure "Jà Sin", ajeti 51; sure "Ez Zumer", ajeti 68; sure "Kàf", ajeti 20; sure "El Hàk'ka", ajeti 13; sure "El En'àm", ajeti 73; sure "Tà Hà", ajeti 102; sure "En Nahl", ajeti 87; sure "En Nebe", ajeti 18.

fryrjen e ringjalljes. Me këtë zë të tmerrshëm, njerëzit do të ngrihen më këmbë. Ky është zëri i rikthimit të jetës.

Nga këto ajete, mund të zbulohet se fundi i qiejve e i Tokës do të plotësohet pas një zëri të fuqishëm, që është zëri i vdekjes dhe pastaj njerëzit do të ringjallen e do të ngrihen më këmbë, gjithashtu me një britmë të madhe, që është britma e rikthimit të jetës.

Por si do të jenë këto dy britma?

Cili është ndikimi i britmës së parë dhe i britmës së dytë? Për këtë çështje s'ka dijeni askush, përveç All'llahut të Lartësuar. Në disa transmetime që përshkruajnë "Surin", lexojmë se Surit i fryn Israfili në fundin e Botës. Prej Ali bin Hysejnit *(Paqja qoftë mbi të!)*, është përcjellë se Suri ka një kokë dhe dy anë. Largësia mes dy anëve është sa largësia mes Qiellit e Tokës. Ai i fryn Surit vetëm një herë dhe prej zërit që del prej anës që sheh në drejtin të Tokës, në Tokë nuk mbetet gjallë asgjë me shpirt, të gjithë vdesin. Kurse prej zërit që del prej anës që sheh në drejtim të qiejve, në qiej vdesin të gjitha qeniet me shpirt, me përjashtim të Israfilit. Atëherë, All'llahu i Lartësuar e urdhëron Israfilin e i thotë: 'O Israfil, vdis!' dhe Israfili vdes menjëherë.".[1]

Shumica e interpretuesve të Kur'anit Famëlartë, e kanë konsideruar "fryrjen në Sur" një metaforë të bukur, që tregon mënyrën se si do të marrë fund kjo botë dhe fillimin e ringjalljes. Ka edhe pak prej interpretuesve të Kur'anit që thonë se fjala *"Sùr"* është shumësi i fjalës *"sùretun"* - *"fytyrë"* dhe në përputhje me këtë kuptim, "fryrjen në Sur" ata e konsiderojnë fryrje në fytyrë,

[1] Tefsiri i "Ali Ibrahimit", cituar prej tefsirit "Nùruth Thekalejn", vëll. 4, f. 502.

ashtu siç është fryrja e shpirtit në trupin e njeriut. Sipas këtij interpretimi, do të fryhet vetëm një herë në fytyrat e njerëzve dhe ata vdesin të gjithë, pastaj u fryhet edhe një herë tjetër dhe ata ringjallen të gjithë.[1]

Interpretimi i mësipërm, jo vetëm që nuk është në përputhje me ato që thuhen në transmetime, por nuk është në përputhje as me ajetin objekt i studimit tonë, për faktin se përemri *"hi"*, në fjalën *"fijhi"* të frazës së ajetit: **"pastaj do të fryhet për të dytën herë në Sur"**, është në numrin njëjës, të gjinisë mashkullore dhe i referohet Surit. Nëse prej këtij përemri, në frazën *"nufikha fijhi"* - *"fryhet në atë"*, qëllimi do të ishte kuptimi i dytë, atëherë, sipas rregullave të gramatikës së gjuhës arabe, ky përemër do të vinte në numrin njëjës, në gjininë femërore *"hà"* dhe fraza do të ishte: *"nufikha fijhà"* dhe jo *"nufikha fijhi"*.

Fryrja në fytyrë është në vend të ringjalljes së të vdekurve dhe numërohet një punë e përshtatshme (ashtu siç thuhet në lidhje me mrekullitë e Isait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, me ndryshimin e vetëm se kjo shprehje nuk mund të përdoret në fushën e marrjes së shpirtrave).

---

[1] Lutemi bëni kujdes së fjala "صُوْرْ" - *"Sur"* – *"fyell, trombë"*, është në masën e fjalës "نُوْرْ" - *"nùr"* - *"dritë"*, kurse fjala "صُوْرٌ" - *"suverun"* – *"fytyra"*, është në masën e fjalës "زُحَالٌ" - *"zuhalun"* – *"ndërron vend"*. Të dyja fjalët janë shumësi i fjalës "صُوْرَةٌ" - *"suretun"* – *"fytyrë"*.

Hulumtime

1- Fryrja në Sur bëhet dy herë apo më shumë?

Në mesin e dijetarëve myslimanë ka përparësi përsëritja e fryrjes në Sur vetëm dy herë, ashtu siç është shprehur qartë në ajetet e Kur'anit Famëlartë. Në ajetet kur'anore shpjegohet se do të ketë vetëm dy fryrje në Sur, megjithëkëtë, disa janë shprehur se do të ketë tri fryrje. Një grup tjetër ka thënë se në Sur do të ketë katër fryrje.

Me këtë mënyrë, fryrjes së parë i thuhet fryrja e frikësimit. Kjo shprehje ka ardhur në ajetin 87 të sures "En Neml": **"Ditën kur fryhet në Sur, menjëherë frikësohet kush është në qiej dhe kush është në Tokë."**.

Për dy fryrjet e tjera, domethënë fryrja e dytë dhe fryrja e tretë, ata kanë thënë se janë fryrjet e vdekjes dhe fryrja e rikthimit të jetës, ashtu siç theksohet në ajetin që po studiojmë dhe në ajete të tjera kur'anore. Ajetet e Kur'anit Famëlartë shpjegojnë se, në radhë të parë, lëshohet fryrja e trullosjes, domethënë gjendja kur njeriu humb ndjenjat, por do të thotë edhe gjendja e vdekjes, kurse fryrja e dytë lëshohet për të realizuar ringjalljen.

Për sa u përket atyre që mendojnë se janë katër fryrje, duket se këtë mendim ata e kanë marrë prej ajetit 53 të sures "Jà Sin", që flet për fryrjen e Ringjalljes: **"Do të jetë ai vetëm një zë i tmerrshëm e ata të gjithë do të paraqiten para Nesh."**. Kjo është fryrja për grumbullimin e për çuarjen e njerëzve para gjykatës hyjnore.

Në të vërtetë, s'ka më shumë se dy fryrje në Sur dhe çështja e frikësimit dhe e tmerrit të përgjithshëm, në realitet janë parathënie e vdekjes së të gjithë njerëzve dhe siç thamë, kjo vdekje do të bëhet me fryrjen e parë, ose me zërin e parë. Gjithashtu edhe fryrja e grumbullimit është plotësimi i fryrjes së ringjalljes. Me këtë mënyrë, s'ka më shumë se dy fryrje: "fryrja e vdekjes" dhe "fryrja e ringjalljes". Këtë çështje e theksojnë edhe dy ajetet 6 dhe 7 të sures "En Nàziàt: **"Ditën kur do të dridhet gjithçka nga ushtima** (që lajmëron Kiametin)**, e cila do të ndiqet nga një e dytë…"**.

2- Ç'është Suri i Israfilit

Këtu të shkon ndërmend pyetja: Si ka mundësi që, valët zanore që dalin prej Surit, të shkaktojnë vdekjen e të gjitha krijesave me shpirt që jetojnë në Tokë, brenda një çasti, në një kohë që ne dimë se shpejtësia e valëve zanore nuk është më shumë se 240 metër në sekondë. Gjithashtu, dimë se shpejtësia e dritës është më shumë se një milion herë më e madhe se shpejtësia e valëve zanore. Siç dihet, shpejtësia e dritës arrin në 300.000 km/sekondë.

Në fillim duhet të pohojmë se njohuritë tona për këtë çështje, janë si njohuritë që kemi për shumë çështje që kanë të bëjnë me Ditën e Kiametit, pra, kemi njohuri të përgjithshme dhe asgjë më shumë. Siç thamë më sipër, ne nuk dimë shumë prej hollësive të asaj dite.

Shikimi me imtësi në transmetimet që kanë ardhur në lidhje me shpjegimin e fjalës së ajetit *"essùri"*, tregon se kjo fjalë do të thotë: fyell, trombë dhe flaut i zakonshëm.

Në një transmetim të ardhur prej Imamit Zejnel Abidijn *(Paqja qoftë mbi të!)*, lexojmë se ai ka thënë: *"Suri është një bri i madh me një kokë e me dy anë, largësia mes anës së poshtme, që sheh nga ana e Tokës, deri në anën e sipërme, që sheh nga ana e Qiellit, është sa largësia mes dy tokave deri mbi qiellin e shtatë dhe në Sur ka aq vrima sa është numri i krijesave."*.[1]

Në një hadith të ardhur prej të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* lexojmë: *"Suri është bri prej drite, në të cilin ka aq vrima sa është numri i shpirtrave të robëve."*.[2]

Në këtë hadith, përmendja e dritës është e barabartë me përgjigjen e dytë të përmendur më sipër dhe shpjegon qartë se britma e madhe nuk ka lidhje me valët e zakonshme zanore, sepse, në të vërtetë, ajo britmë është shumë e madhe. Valët e asaj britme kanë shpejtësi shumë të madhe dhe jo të natyrshme, madje valët e asaj britme janë më të shpejta se drita, që, siç dihet, e përshkon largësinë Qiell-Tokë brenda një kohë fare të shkurtër. Kjo britmë, herën e parë është vdekjeprurëse dhe herën e dytë do të ringjallë të vdekurit.

Për sa i përket çështjes se si e shkakton kjo britmë vdekjen në të gjitha botët, themi: Nëse kjo punë në të kaluarën përbënte çudi, në ditët e sotme nuk është aspak e çuditshme. Në ditët e sotme, ne shpesh dëgjojmë të thuhet se valët e shpërthimeve

[1] "Leàlil Akhbàr", f. 453.
[2] "Ilmul Jekijn", f. 892.

shkaktojnë çarje në trupat e disa njerëzve, disa të tjerë i shurdhojnë, disa të tjerë valët e shpërthimeve i flakin në largësi shumë të mëdha prej vendit ku janë. Gjithashtu, dëgjojmë se zhurma e madhe që del prej shpërthimeve shkakton shembjen e ndërtesave. Shumë njerëz kanë parë me sytë e tyre se shtimi i shpejtësisë së aeroplanit, ose thënë me fjalë të tjera, kapërcimi i shpejtësisë së zërit, lind një zë frikësues dhe gjeneron valë shkatërruese, që mund të shkaktojnë thyerjen e xhamave të shumë banesave.

Kur valët e vogla zanore, që janë prej punëve të njeriut, kanë ndikim kaq të fuqishëm, si do të jetë ndikimi që do të shkaktojë britma e fuqishme hyjnore? Patjetër që ajo britmë është një shpërthim i madh botëror.

Për këtë shkak, nuk është më çudi kur ne themi se përballë valëve zanore të zakonshme, ekzistojnë edhe valë që e tronditin njeriun, e zgjojnë dhe e ringjallin atë. Megjithëse e kemi të vështirë ta përfytyrojmë këtë kuptim, por ne gjithmonë shohim se si zgjohet njeriu prej gjumit me anë të zërit dhe si kthehet në gjendje të zakonshme ai që ka humbur ndjenjat, me anë të disa shpullave të forta. Herë pas here, ne përsërisim se dituritë tona janë të kufizuara dhe për këtë shkak ne kuptojmë vetëm hijen e këtyre punëve, duke shtuar se i kuptojmë nga një largësi shumë e madhe.

3- Cilët janë të përjashtuarit?

Në ajetin 68 pamë se banorët e qiejve e të Tokës do të vdesin, me përjashtim të një grupi të vetëm që në ajet është treguar me frazën: **"përveç atyre që do All'llahu"**. Por, kush hyn në këtë grup? Në lidhje me këtë çështje, në mesin e interpretuesve të Kur'anit Famëlartë, ka mendime të ndryshme:

Një grup interpretuesish të Kur'anit, kanë thënë se të përjashtuarit janë engjëjt e mëdhenj të All'llahut, si: Xhebraili, Mikaili, Israfili dhe Azraili. Transmetimi i mësipërm e thekson këtë kuptim.[1]

Të tjerë kanë shtuar se ky grup të përjashtuarish nga vdekja, janë engjëjt që mbartin Arshin e All'llahut të Lartësuar, ashtu siç tregohet për këtë në një transmetim tjetër.[2]

Një grup tjetër interpretuesish të Kur'anit, kanë thënë se të përjashtuarit prej vdekjes janë dëshmorët, ashtu siç njoftohet në ajetin 169 të sures "Àli Imràn": **"të gjallë, pranë Zotit të tyre ata ushqehen"**.Gjithashtu, këtë kuptim e thekson edhe transmetimi i ardhur në lidhje me këtë çështje.[3]

Natyrisht që këto transmetime nuk janë në kundërshtim njëri me tjetrin dhe te ato njoftohet se më në fund do të vdesin edhe grupet e përjashtuara prej vdekjes, pas fryrjes së Surit dhe do të mbetet i gjallë vetëm Krijuesi Fuqiplotë, sepse vetëm Ai është: *"haj'jun là jemùtu"* - " i Gjalli që nuk vdes".

---

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejàn", fundi i ajetit objekt studimi.
[2] "Bihàrul Enuàr", vëll. 6, f. 329.
[3] Tefsiri "Nùruth Thekalejn", vëll. 4, f. 503.

Në lidhje me mënyrën e vdekjes së engjëjve dhe shpirtrave të dëshmorëve, Profetëve dhe eulijave, ka mundësi që qëllimi me vdekjen e tyre të jetë këputja e lidhjes së shpirtrave të tyre prej kallëpit të tyre të zakonshëm, trupit, ose pezullimi i vazhdueshëm i veprimtarisë së shpirtrave.

4- Të dyja fryrjet janë të befasishme

Ajetet e Kur'anit Famëlartë, shpjegojnë shumë qartë se të dyja fryrjet do të ndodhin në mënyrë të befasishme. Fryrja e parë do të jetë e befasishme, në kohën kur grupe të mëdha njerëzish do të jenë duke u marrë me punët e tregtisë, ose duke diskutuar njëri me tjetrin për pasuritë e tyre, për shitjet e blerjet që realizojnë, por, papritmas dëgjohet britma e madhe dhe menjëherë të gjithë bien të vdekur aty ku janë, ashtu siç e lexojmë në ajetin 29 të sures "Jà Sin": **"Përveç një britme të vetme dhe ata menjëherë janë të vdekur."**.

Në lidhje me fryrjen e dytë, ajetet e Kur'anit Famëlartë, ndër të cilat edhe ajeti 68, shpjegojnë qartë se edhe kjo fryrje gjithashtu do të jetë e befasishme.

5- Sa është ndarja kohore mes dy fryrjeve?

Ajetet kur'anore nuk e përmendin qartë këtë çështje, përveç faktit që në këtë ajet është përdorur ndajfolja "*thum'me*" – **"pastaj, më vonë"**, që tregon se mes dy fryrjeve ka një ndarje në kohë. Në disa transmetime, thuhet se kjo ndarje kohore është

dyzetë vjet,[1] por nuk dihet se si janë këto vite, janë vite të zakonshme, me ditët që përjetojnë njerëzit në këtë botë, apo janë vite që i kanë ditët si ditët e Ditës së Kiametit.

Në të gjitha gjendjet, mendimi rreth fryrjes në Sur dhe fundit të Botës, si dhe mendimi rreth fryrjes së dytë dhe fillimit të botës së re, duke marrë parasysh ato që thuhen në Kur'anin Famëlartë dhe në hollësitë e tjera për të cilat njoftojnë transmetimet islame në lidhje me këtë çështje, të gjitha këto për njeriun janë mësime edukative me përmbajtje shumë të thellë. Në mënyrë të veçantë, shpjegojnë të vërtetën se qëndrimi në gatishmëri të përhershme në pritje të kësaj ngjarjeje të madhe e tmerruese, tregon se Kiameti mund të ndodhë në çdo çast, megjithëse, për këtë ngjarje madhore, nuk është caktuar ndonjë datë; por, siç u tha, ajo mund të ndodhë në çdo kohë. Këtu duhet të shtohet se fryrja në Sur do të ndodhë pa asnjë shenjë paraprake.

Për këtë tregohet në një transmetim që flet në mënyrë të veçantë për fryrjen e lartpërmendur dhe përcjellësi i transmetimit thotë se, kur fjala arriti deri në këtë punë, unë pashë se Ali bin Hysejni *(Paqja qoftë mbi të!)* po qante me dënesa të forta, sepse ishte shumë i shqetësuar për çështjen e mbarimit të kësaj bote, për tmerret e Ditës së Kiametit dhe për paraqitjen e njerëzve për të dhënë llogari në gjykatën e drejtësisë së All'llahut.[2]

[1] Burimi i mësipërm.
[2] Tefsiri "Es Sàfij", fundi i ajetit objekt studimi.

Ajetet 69 – 70

وَأَشْرَقَتِ ٱلْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ وَجِاْىٓءَ بِٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَقُضِىَ بَيْنَهُم بِٱلْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

“Dhe Toka do të shndrisë me dritën e Zotit të vet dhe do të vendoset Libri (i veprave)**. Pastaj do të sillen Profetët dhe dëshmitarët e ata do të gjykohen me drejtësi, e nuk do t’u bëhet asnjë padrejtësi.”**

“Secilit do t’i jepet shpërblimi për atë që ka bërë, sepse Ai e di më së miri se çfarë kanë punuar.”

Komentimi

Dita, në të cilën toka do të ndriçohet me dritën e Zotit të saj

Dy ajetet e studimit të tanishëm vazhdojnë të shpalosin bisedën rreth Ditës së Kiametit, bisedë që filloi në disa ajete të kësaj sureje, sures “Ez Zumer”. Këto dy ajete përmbajnë shtatë fraza të lidhura njëra me tjetrën. Çdonjëra prej këtyre frazave

trajton një punë prej punëve të ringjalljes, në atë mënyrë që këto fraza plotësojnë njëra-tjetrën, duke sjellë edhe argumentin për këtë.

Në fillim, ajeti njofton: **"Dhe Toka do të shndrisë me dritën e Zotit të vet…"**.

Në mesin e interpretuesve të Kur'anit Famëlartë, ka mendime të ndryshme për kuptimin e ndriçimit të Tokës me dritën e Zotit të saj dhe për këtë ata kanë dhënë shpjegime të shumta. Prej këtyre shpjegimeve, ne zgjodhëm vetëm tri shpjegimet vijuese:

1- Një palë ka thënë se qëllimi me dritën e Zotit është e vërteta dhe drejtësia me të cilën Zoti i botëve ndriçon Tokën atë ditë. Në lidhje me ndriçimin e Tokës me dritën e Zotit të saj, dijetari poliedrik El Mexhlisij, në librin e tij "Bihàrul Enuàr", shpjegon: "Në Ditën e Kiametit toka ndriçohet me drejtësinë e Zotit të saj, sepse drita e Tokës është me drejtësi."[1]

Disa të tjerë, thonë se hadithi Profetik: *"Padrejtësia në Ditën e Kiametit është errësira"*, e dëshmon këtë kuptim.[2]

Zamakhsheri, në tefsirin e tij "El Kesh'shàf", thotë se Toka ndriçon me të vërtetën e me drejtësinë e All'llahut, në marrjen në llogari dhe me drejtësinë në peshimin e punëve të mira dhe të punëve të këqija.

[1] "Bihàrul Enuàr", vëll. 6, f. 321.
[2] Tefsiri "Rùhul Meànij"; tefsiri "Rùhul Bejàn", fundi i ajetit objekt studimi.

2- Të tjerë janë shprehur se ajeti tregon për një dritë ndryshe nga drita e Diellit dhe e Hënës, dritë të cilën All'llahu i Lartësuar e krijon në mënyrë të posaçme për atë ditë.

3- Kurse autori i tefsirit "El Mijzàn", thotë se qëllimi me ndriçimin e Tokës me dritën e Zotit të saj, është se kjo dritë është e veçantë, vetëm për Ditën e Kiametit, ditës kur hiqen mbulesat dhe sendet e punët dalin të gjitha sheshit, në të vërtetën e tyre. Punët e mira, bindja, kundërshtimi, në atë ditë, e vërteta dhe e gabuara shihen qartë për vështruesin.

Dijetari poliedrik Et Tabàtàbaij, këtë mendim e ka nxjerrë prej ajetit 22 të sures "El Kàf": **"Ti ishe i pakujdesshëm** (ndaj asaj Dite) **dhe Ne ta hoqëm perden tënde, prandaj shikimi yt sot është shumë i mprehtë."**. Në atë ditë, kjo dritë do të përfshijë të gjitha sendet që ekzistojnë, domethënë se ajo dritë është e mjaftueshme të ndriçojë të gjitha sendet që janë në Tokë dhe të gjitha punët e banorëve të Tokës. Është e qartë se, të gjitha këto çështje, kërkojnë shpjegim të veçantë.

Natyrisht që këto interpretime nuk janë në kundërshtim me njëra-tjetrën, prandaj, mund të thuhet se këto interpretime, të gjitha janë të sakta. Megjithëkëtë, interpretimi i parë dhe i tretë, janë më të përshtatshëm se interpretimet e tjera.

Pa dyshim se fjala "ditë", në këtë ajet, ka lidhje me Ditën e Kiametit, edhe pse disa transmetime të ardhura me rrugët e Ehli Bejtit, e interpretojnë ndriçimin e Tokës me daljen e Mehdiut të pritshëm. Por, në të vërtetë, ky interpretim është prej llojit të interpretimeve që tregon vendin ku vërtetohet përputhja e përngjasimi. Veç kësaj, ky interpretim përforcon kuptimin se

ardhja e Mehdiut do të jetë një model i gjallë prej modeleve të Ditës së Kiametit në lidhje me drejtësinë, kur ky Imam, i pritur dhe si mëkëmbës i të Dërguarit të All'llahut *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* do të mbushë botën me drejtësi, deri në atë kufi, kur ai është i kënaqur me jetën në këtë botë.

El Mufaddal bin Omer ka cituar prej Imam Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)*: *"Kur të vijë udhëheqësi ynë (Imam Mehdiu), Toka shndrit me dritën e Zotit të saj, atëherë njerëzit s'kanë më nevojë për dritën e Diellit dhe atëherë ka mbaruar errësira."*.[1]

Fjalia e dytë e këtij ajeti, flet për librat e punëve dhe thotë: **"do të vendoset Libri** (i veprave)**."**.

Faqet e këtij libri përmbajnë të gjitha punët e vogla e të mëdha të njeriut, ashtu siç e lexojmë këtë të vërtetë në ajetin 49 të sures "El Kehf": **"nuk ka lënë as** (mëkat) **të vogël e as të madh pa e numëruar."**.

Në vijim, fraza e ajetit që flet për dëshmitarët, shton: **"Pastaj do të sillen Profetët dhe dëshmitarët."**.

Profetët do të jenë të pranishëm në gjykatën e drejtësisë hyjnore, që të pyeten, nëse e kanë plotësuar detyrën shumë të rëndësishme për kumtimin e fjalës hyjnore, ashtu siç lexojmë për këtë çështje në ajetin 6 të sures "El A'ràf": **"Patjetër do të marrim në pyetje edhe të Dërguarit."**.

[1] "El Irshàdul" i El Mufijd; i njëjti njoftim ka ardhur në tefsirin "Es Aàfij" dhe në tefsirin "Nùruth Thekalejn", në fundin e ajeteve objekt studimi; ky njoftim, me pak shkurtime, ka ardhur gjithashtu edhe në vëll. 52, f. 330 të librit "Bihàrul Enuàr", me autor të ndjerin dijetarin e madh El Mexhlisij.

Para gjykatës së drejtësisë hyjnore do të sillen edhe dëshmitarët, që, me dëshminë e tyre, të vërtetojnë të gjitha punët e bëra. S'ka asnjë dyshim që Krijuesi Fuqiplotë ka dijeni të plotë për të gjitha punët, por, për të përforcuar pozitën e lartë të drejtësisë, Ai thërret të dëshmojnë para kësaj gjykate njerëzit që i kanë parë ato punë.

Interpretuesit e Kur'anit Famëlartë kanë përmendur disa mendime në lidhje me dëshmitarët që do të dëshmojnë në Ditën e Kiametit për punët. Disa kanë thënë se ata janë njerëzit e mirë, të pastër e të drejtë të ymetit, të cilët do të dëshmojnë se Profetët e kanë plotësuar kumtimin e Fjalës së All'llahut, me të cilin ata erdhën. Gjithashtu, dëshmitarët do të dëshmojnë edhe për punët që kanë bërë bashkëkohësit e tyre dhe patjetër që Imamët e ruajtur prej mëkateve, do të jenë në krye të këtyre dëshmitarëve.

Disa të tjerë besojnë se dëshmitarët janë engjëjt, që do të dëshmojnë për punët e njerëzve dhe ajeti 21 i sures "El Kàf" jep një argument për këtë kuptim: **"Së bashku me çdo individ, do të vijë përçuesi dhe dëshmitari."**.

Disa të tjerë, kanë thënë se në Ditën e Kiametit, gjymtyrët e njeriut, vendi e koha kur e ku njeriu ka treguar bindje e ka mëkatuar, do të dëshmojnë për punët që ai ka bërë.

Siç shihet, fjala *"shuhedà"* - *"dëshmitarë"*, ka kuptime të gjera dhe çdo interpretues i Kur'anit, me interpretimin e tij, ka theksuar njërën anë të kuptimeve të kësaj fjale.

Disa të tjerë, janë shprehur se fjala *"shuhedà"* është specifike dhe shpreh ata që janë vrarë në Rrugën e All'llahut, por ky interpretim është i pamundur, sepse ajeti bën fjalë për

dëshmitarët që do të sillen para gjykatës së drejtësisë hyjnore dhe jo për ata që kanë rënë dëshmorë në rrugën e të vërtetës, megjithëse është mundësia që edhe dëshmorët të jenë në radhët e dëshmitarëve.

Fraza e katërt e ajetit, njofton: **"ata do të gjykohen me drejtësi"**.

Fraza e pestë shton: **"e nuk do t'u bëhet asnjë padrejtësi"**.

Patjetër, kur gjykatësi është vetë Krijuesi Fuqiplotë, kur Toka ndriçon me dritën e Zotit të saj, kur të shpalosen librat e punëve të njeriut që shpjegojnë me imtësi e qartë çdo faj të vogël e të madh, kur për dëshmitarë do të sillen Profetët dhe njerëzit e drejtë, është e qartë se Krijuesi Fuqiplotë do të gjykojë vetëm me drejtësi dhe se, në një gjykatë të këtillë, kurrë nuk mund të ketë vend për padrejtësi e për despotizëm.

Fraza e gjashtë, që është fraza e parë e ajetit vijues, e plotëson bisedën dhe njofton: **"Secilit do t'i jepet shpërblimi për atë që ka bërë…"**.

Shpërblimi për punët e për pasojat e punëve, do të kthehet tek ata që i kanë bërë ato punë, prandaj, a mund të ketë shpërblim më të lartë, se sa kur punët kthehen të plota te vetë njeriu që i ka bërë ato punë? Theksojmë se fjala e ajetit *"vuf'fijet"* - *"shpërblehet"*, do të thotë shpërblim në mënyrë të plotë dhe se puna gjithmonë mbetet shoqëruese e njeriut.

Ai që ka mundësi të zbatojë me kaq imtësi rrugën e drejtësisë, nuk mund të jetë askush tjetër përveç Atij që ka dijeni për të gjitha sendet, prandaj, në frazën e shtatë e të fundit në këtë

studim, lexojmë: **"...sepse Ai e di më së miri se çfarë kanë punuar."**.

Prandaj, nuk është nevoja që të sillen dëshmitarë, sepse All'llahu i Lartësuar është më i ditur se këta dëshmitarë. Megjithëkëtë, butësia dhe drejtësia hyjnore kërkojnë që patjetër të sillen dëshmitarët. Po, kjo është pamja e Ditës së Kiametit, prandaj të gjithë le të përgatiten për atë ditë.

Ajetet 71 – 72

وَسِيقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًاۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا فُتِحَتۡ أَبۡوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمۡ خَزَنَتُهَآ أَلَمۡ يَأۡتِكُمۡ رُسُلٞ مِّنكُمۡ يَتۡلُونَ عَلَيۡكُمۡ ءَايَٰتِ رَبِّكُمۡ وَيُنذِرُونَكُمۡ لِقَآءَ يَوۡمِكُمۡ هَٰذَاۚ قَالُواْ بَلَىٰ وَلَٰكِنۡ حَقَّتۡ كَلِمَةُ ٱلۡعَذَابِ عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ ٧١ قِيلَ ٱدۡخُلُوٓاْ أَبۡوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَاۖ فَبِئۡسَ مَثۡوَى ٱلۡمُتَكَبِّرِينَ ٧٢

"Jobesimtarët do të shtyhen grupe-grupe në Xhehennem dhe, kur të arrijnë atje, do të hapen dyert e tij dhe rojtarët do t'u thonë atyre: 'A nuk ju kanë ardhur të Dërguar midis jush, të cilët ju lexonin Shpalljen e Zotit tuaj e ju tërhiqnin vërejtjen për takimine kësaj Dite?!'. Mohuesit do të thonë: 'Po, është e vërtetë!'. E kështu përmbushet Fjala e All'llahut për dënimin e mohuesve."

"Atyre u thuhet: 'Hyni në portat e Xhehennemit, ku do të qëndroni gjithmonë!'. Sa vend i shëmtuar që është ai për mendjemëdhenjtë!"

Komentimi

Ata që hyjnë në Xhehennem grupe-grupe

Ajetet në fjalë vazhdojnë të flasin për çështjen e Ringjalljes. Ata paraqesin me detaje shpërblimin e besimtarëve dhe dënimin e jobesimtarëve, të cilët u përmendën në mënyrë të përmbledhur në ajetet e mëparshme. Ajeti i parë, prej ajeteve në fjalë, flet për banorët e Xhehennemit dhe thotë: **"Jobesimtarët do të shtyhen grupe-grupe në Xhehennem..."**.

Kush i dërgon ata në Xhehennem?

Ashtu siç dihet, janë engjëjt (melekët) e dënimit ata që i dërgojnë jobesimtarët në Xhehennem. E njëjta shprehje përmendet në ajetin 21 të sures "Kaf": **"Çdo shpirt do të vijë i shoqëruar me një** (engjëll) **grahës dhe një** (engjëll) **dëshmitar."**.

Fjala *"zumrun"* ka kuptimin e një grupi të vogël njerëzish. Kjo fjalë sqaron se jobesimtarët do të dërgohen në Xhehennem në grupe të vogla e të ndara.

Fjala *"sijka"* rrjedh nga fjala *"seuke"* dhe ka kuptimin e nxitjes për ecje.

Më pas ajeti shton: **"...dhe, kur të arrijnë atje, do të hapen dyert e tij dhe rojtarët do t'u thonë atyre: 'A nuk ju kanë ardhur**

të Dërguar midis jush, të cilët ju lexonin Shpalljen e Zotit tuaj e ju tërhiqnin vërejtjen për takimin e kësaj Dite?!'".[1]

Me anë të kësaj shprehjeje, sqarohet më së miri se portat e Xhehennemit kanë qenë të mbyllura para dërgimit të jobesimatërve në to. Ato janë si portat e mbyllura të burgut, që u hapën të dënuarve me burg. Kjo vepër e papritur sjell frikë e trishtim në zemrat e jobesimtarëve. Para se të hyjnë në ato porta, ata i presin rojtarët e Xhehennemit me qortime, duke u thënë: Përse ishit mohues, ndërkohë që juve ju përgatitën të gjitha shkaqet e udhëzimit? A nuk u dërguan te ju të dërguar nga mesi juaj, që ju lexonin vazhdimisht juve shpalljet e All'llahut dhe kishin mrekulli nga Krijuesi i tyre? Ata ju lajmëruan dhe ju paralajmëruan për rreziqet që do t'ju godisnin, nëse nuk besoni All'llahun.[2] Si arritët në këtë gjendje, pasi juve ju erdhën të **d**ërguar?!

Vërtet, fjalët e rojtarëve të Xhehennemit janë lloji më i ashpër i dënimit për jobesimtarët, të cilët përballen me këtë fajësim, menjëherë pas hyrjes së tyre në Xhehennem.

Sido që të jetë, jobesimtarët, atë ditë, do t'u përgjigjen rojtarëve të Xhehennemit me thënie të shkurtra e të mbushura me mjerim: **"'Mohuesit do të thonë: Po, është e vërtetë!'. E kështu përmbushet Fjala** (e All'llahut) **për dënimin e mohuesve."**.

---

[1] Fjala*"khaznetun"* është shumësi i fjalës "*khazinun*" dhe vjen nga fjala "*kazene*", dhe do të thotë ruajtësi i diçkaje. Fjala *"el khazinu"* përdoret për ruajtësin dhe mbrojtësin.

[2] Folja *"jetlune"* dhe *"jendhurune"* janë në kohën e tashme dhe tregojnë vazhdimësi.

Një grup i njohur komentuesish e konsiderojnë shprehjen: **"Fjala** (e All'llahut) **për dënimin"**, treguese të thënies së Tij, kur Ademi zbriti në tokë, ose kur djalli vendosi të mashtrojë bijtë e Ademit, siç thuhet në ajetin 39 të sures "El Bekare": **"Kurse ata që i mohojnë dhe i përgënjeshtrojnë Shpalljet Tona, do të jenë banorë të Zjarrit, ku do të mbesin gjithmonë."**.

Kur shejtani tha: Unë do t'i mashtroj të gjithë, përveç robëve të Tu të mbrojtur, All'llahu i Madhëruar iu përgjigj: **"Me të vërtetë, do ta mbush Xhehennemin me xhind dhe njerëz bashkërisht!"**.[1]

Në këtë mënyrë, ata pohojnë se përgënjeshtruan të Dërguarit dhe mohuan Shenjat dhe argumentet e All'llahut. Kështu që, pa dyshim, fundi i tyre do të jetë Xhehennemi.

Po ashtu, ka mendime, se qëllimi i thënies: **"E kështu përmbushet Fjala** (e All'llahut) **për dënimin"**, është i njëjti kuptim i ajetit 7 të sures "Ja Sin": **"Shumica e tyre meritojnë dënimin Tonë, se ata nuk besojnë."**. Kjo tregon se, nganjëherë, njeriu arrin përballë të vërtetës, mirëpo për shkak të mëkateve, të kokëfortësisë, të urrejtjes dhe të fanatizmit, atij i vuloset zemra dhe nuk i mbetet asnjë rrugë kthimi. Në këtë mënyrë, ai e meriton dënimin.

Sigurisht, burimi i të gjitha këtyre çështjeve janë punët dhe veprat e njeriut që ai i bën. Nuk është e rregullt që me këtë ajet të argumentohet fatalizmi (el xhebru) dhe humbja e lirisë së dëshirës.

[1] Sure "Sexhde", ajeti 13.

Ky diskutim i shkurtër përfundon me mbërritjen e jobesimtarëve në pragun e Xhehennemit: **"Atyre u thuhet: 'Hyni në portat e Xhehennemit, ku do të qëndroni gjithmonë!'. Sa vend i shëmtuar që është ai për mendjemëdhenjtë!"**.

Ka mundësi që çdo portë e Xhehennemit të jetë e përgatitur në varësi të punëve të njeriut. Çdo grup jobesimtarësh hyn në atë portë Xhehennemi, e cila është në përshtatje me punët e tyre. Kjo është e ngjashme me portat e Xhennetit, ku njëra prej tyre quhet Porta e muxhahedinëve. Në një thënie të Imam Aliut *(Paqja e Zotit qoftë mbi të!)* thuhet: "*Xhihadi është një portë prej portave të Xhennetit.*".

Ajo që tërheq vëmendjen, është se engjëjt e dënimit e përforcojnë çështjen e mendjemadhësisë në mesin e të gjitha cilësive të tjera të ulëta, të cilat e çojnë njeriun, që të bjerë në zjarrin e Xhehennemit. Kjo tregon se mendjemadhësia, vetëpëlqimi, kokëfortësia, mosdorëzimi para të vërtetës, janë burimi kryesor i mohimit, i devijimit dhe i bërjes së mëkateve.

Vërtet, mendjemadhësia është një mbulesë e trashë, që mbulon shikimin e njeriut dhe e pengon atë të shohë të vërtetat e dukshme e të ndritshme. Për këtë, në një transmetim të ardhur nga dy Imamët, Imam Bakiri dhe Imam Sadiku *(Paqja qoftë mbi ta!)* lexojmë: "*Ai që ka në zemrën e tij një grimcë mendjemadhësie, nuk hyn në Xhennet.*".

Ajetet 73 – 75

وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ إِلَى ٱلْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا۟ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى صَدَقَنَا وَعْدَهُۥ وَأَوْرَثَنَا ٱلْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ ٱلْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَآءُ ۖ فَنِعْمَ أَجْرُ ٱلْعَٰمِلِينَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ حَآفِّينَ مِنْ حَوْلِ ٱلْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ وَقُضِىَ بَيْنَهُم بِٱلْحَقِّ ۚ وَقِيلَ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٥﴾

“Ndërsa ata që i janë frikësuar Zotit të tyre, do të çohen grupe-grupe në Xhennet. Kur t’i afrohen atij, dyert e tij do të hapen e rojtarët e tij do t’u thonë atyre: ‘Shpëtimi qoftë mbi ju! Ju keni qenë njerëz të mirë, andaj hyni në të dhe qëndroni përgjithmonë!’”

“Ata do të thonë: ‘Lavdi All’llahut, që përmbushi premtimin e Vet e na dha në trashëgim Xhennetin, ku të vendosemi si të duam!’. Sa i mrekullueshëm është shpërblimi i atyre që kanë punuar drejt!”

“Do t’i shohësh engjëjt të tubuar rreth Fronit, duke lavdëruar me falënderim Zotin e tyre. Njerëzimi do të gjykohet me

drejtësi dhe të gjithë do të thonë: 'Falënderimi qoftë për All'llahun, Zotin e botëve!'"

Komentimi

Të përkushtuarit hyjnë grupe-grupe në Xhennet

Këto janë ajetet e fundit të sures "Ez Zumer" dhe vazhdojnë studimin rreth Ringjalljes. Ky grup ajetesh, flet për mënyrën e hyrjes së besimtarëve të përkushtuar në Xhennet. Në ajetet më lart shpalosej mënyra e hyrjes së mohuesve në Xhehennem. Natyrisht që kjo mënyrë tregimi bëhet që, nëpërmjet krahasimit, të shpjegohen sa më qartë punët e Ditës së Kiametit.

Në fillim, ajeti njofton: **"Ndërsa ata që i janë frikësuar Zotit të tyre, do të çohen grupe-grupe në Xhennet."**.

Në grupin e ajeteve më lart, shpjeguam se fjala *"siika"*, në rrënjën e saj *"seukun"*, do të thotë *nxitje për të ecur*. Por përdorimi i kësaj fjale ka lindur pyetjen dhe ka tërhequr vëmendjen e shumë interpretuesve të Kur'anit, sepse kjo shprehje përdoret në rastet kur puna bëhet pa dëshirë dhe pa asnjë motiv nxitës për të zbatuar atë punë. Prandaj, përdorimi i kësaj shprehjeje është i drejtë në lidhje me banorët e Xhehennemit. Por, përse është përdorur edhe në lidhje me banorët e Xhennetit, të cilët nxitojnë të shkojnë drejt Xhennetit me shumë dëshirë?

Disa kanë thënë se kjo shprehje këtu është përdorur, sepse shumë prej banorëve të Xhennetit presin shokët e tyre.

Disa të tjerë kanë thënë se nxitimi e dëshira e madhe e të përkushtuarve për t'u takuar me Krijuesin Fuqiplotë, i bën atë të përcaktojnë kohën dhe rastin për këtë takim, që ka të ngjarë të mos e arrijnë as në Xhennet.

Të tjerë kanë thënë se atje ka një mjet, që i transporton ata me shpejtësi për në Xhennet.

Megjithëse këto interpretime janë të drejta dhe mes tyre s'ka asnjë kundërthënie, këtu ka një pikë që bën të mundur që kjo shprehje të ketë një interpretim edhe më të drejtë, që konsiston në faktin se, pavarësisht sa e madhe është dëshira e të përkushtuarve për të hyrë në Xhennet, në të vërtetë vetë Xhenneti dhe engjëjt e mëshirës kanë më shumë dëshirë të takohen me grupet e të përkushtuarve. Kjo gjendje është e ngjashme me dëshirën e madhe që ka mikpritësi për të pritur miqtë që ai pret të vijnë në shtëpinë e tij, prandaj nuk rri në pritje që miqtë të vijnë vetë, por mikpritësi shkon me vrap dhe i sjell ata vetë në shtëpinë e tij. Kështu kanë dëshirë edhe engjëjt e mëshirës, për t'u takuar me grupet e banorëve të Xhennetit.

Theksojmë edhe një herë se fjala e ajetit *"zumeren"*, këtu është në kuptimin e grupeve të vogla dhe bën të qartë se banorët e Xhennetit do të çohen grupe-grupe në Xhennet, secili grup sipas pozitës që ka merituar.

Në fjalinë e tij të dytë, ajeti shton: **"Kur t'i afrohen atij, dyert e tij do të hapen e rojtarët e tij do t'u thonë atyre: 'Shpëtimi qoftë mbi ju! Ju keni qenë njerëz të mirë, andaj hyni në të dhe qëndroni përgjithmonë!'"**.

Në këtë fjali të ajetit, tërheq vëmendjen fakti se Kur'ani Famëlartë, në lidhje me banorët e Xhennetit njofton se, kur ata arrijnë pranë Xhennetit, portat e tij hapen për ata. Madje portat e Xhennetit për ata ishin të hapura më përpara dhe kjo tregon respektin e madh me të cilin ata priten prej engjëjve të mëshirës, ashtu siç pret mikpritësi që ka hapur portën e shtëpisë së tij për të ftuarit, para arritjes së tyre dhe qëndron vetë në derë, për t'u uruar mirëseardhjen të ftuarve.

Në ajetet më lart, lexuam se engjëjt e ndëshkimit i presin banorët e Xhehennemit me qortime të rënda dhe u thonë atyre: "Për ju ishin përgatitur shkaqet e udhëzimit në Rrugën e Drejtë, përse i latë ato shkaqe dhe përfunduat në këtë të gjendje dëshpëruese?".

Engjëjt e mëshirës i presin banorët e Xhennetit me selam, të shoqëruar me respekt, i rrethojnë me kujdes të veçantë dhe pastaj i ftojnë të hyjnë në Xhennet.

Fjala *"tibtum"*, në rrënjën e saj *"taj'jibun"*, do të thotë: *"pastërti"*, sepse kjo fjalë ka ardhur pas përshëndetjes me selam, prandaj anon më shumë thënia që kjo fjalë ka një kuptim stilistik dhe do të thotë: ju ishit të pastër e të pastruar, prandaj ne urojmë për ju lumturi e gëzim.

Me fjalë të tjera: Ju, o zemërpastër, t'i gëzoni këto mirësi të pastra.

Megjithëkëtë, shumë interpretues të Kur'anit, për interpretimin e shprehjes *"tibtum"*, kanë thënë se kjo shprehje është në kuptimin e kallëzuesit dhe janë engjëjt ata që u thonë banorëve të Xhennetit se ju u pastruat prej çdo njollosjeje dhe të

keqeje. Ju u pastruat me besimin, me punën tuaj të mirë, me zemrat e me shpirtrat tuaj. Ju u pastruat prej fajeve e mëkateve. Disa të tjerë, kanë cituar një transmetim, në të cilin thuhet se në portën e Xhennetit është një pemë dhe poshtë asaj peme rrjedhin dy burime të pastra. Kur besimtarët pinë në njërin burim, menjëherë pastrohet brendësia e tyre dhe, kur lahen me ujin e burimit tjetër, atyre u pastrohet edhe pamja e jashtme, pikërisht këtu, rojet e Xhennetit u thonë atyre: **"Shpëtimi qoftë mbi ju! Ju keni qenë njerëz të mirë, andaj hyni në të dhe qëndroni përgjithmonë!"**.[1]

Theksojmë se fjala **"përgjithmonë"** është përdorur në lidhje me banorët e Xhennetit dhe me banorët e Xhehennemit, me qëllim që banorët e Xhennetit jo vetëm të mos kenë frikë se mirësitë e All'llahut do të shterojnë, por edhe që banorët e Xhehennemit të mësojnë se për ata s'ka rrugë shpëtimi prej ndëshkimit në zjarr.

Ajeti vijues përbëhet prej katër frazave të shkurtra, të mbushura me kuptime të shumta, me të cilat banorët e Xhennetit shprehin lumturinë e gëzimin që i ka rrethuar ata. Ajeti në frazën e parë njofton fjalën e tyre: **"Ata do të thonë: 'Lavdi All'llahut, që përmbushi premtimin e Vet.'"**.

Pastaj, në frazën e dytë shton: **"...na dha në trashëgim Xhennetin."**.

Këtu, qëllimi me fjalën **"trashëgim"** është toka e Xhennetit. Gjithashtu, përdorimi i fjalës **"trashëgim"** tregon se ata i arritën këto mirësi kaq të shumta e kaq të mëdha kundrejt një pune fare

[1]Tefsiri i "Kurtubijut", vëll. 8, f. 5730.

të vogël që bënë. Dihet se trashëgimia është sendi që njeriu e arrin pa bërë vetë asnjë punë.

Ose, fjala "trashëgim", do të thotë se për çdo njeri ka një vend të veçantë në Xhennet dhe një vend të veçantë në Xhehennem. Nëse njeriu bën një punë me të cilën meriton ndëshkimin në Xhehennem, vendi i tij në Xhennet do t'i jepet një tjetri, por nëse njeriu bën një punë të mirë, me të cilën ai meriton Xhennetin, atij i jepet një vend në Xhennet dhe vendi i tij në Xhehennem lihet për një tjetër.

Ose, fjala "trashëgim" do të thotë se ata gëzojnë liri të plotë, që të përfitojnë prej kësaj trashëgimie, ashtu siç vepron njeriu me trashëgiminë që arrin në këtë botë dhe është i lirë ta përdorë atë.

Në realitet, fjala "trashëgim" shpreh realizimin e premtimit hyjnor, që ka ardhur në ajetin 63 të sures "Merjem": **"Ata janë në Xhennetin që Ne ua lëmë trashëgim robërve Tanë të devotshëm."**.

Fraza e tretë e ajetit, zbulon lirinë e plotë që u është dhënë banorëve të Xhennetit, për të përfituar prej të gjitha mirësive që janë në Xhennetin e gjerë. Ajeti njofton gëzimin e banorëve të Xhennetit, të cilët thonë: **"të vendosemi si të duam"**.

Prej ajeteve kur'anore, zbulohet se në Xhennet ka shumë kopshte e lulishte, që në ajetin 72 të sures "Et Teube", janë emërtuar me togfjalëshin: **"Xhennetet e Adnit"**. Banorët e Xhennetit, në përputhje me gradat e tyre morale, banojnë në ato kopshte e lulishte dhe kanë liri të plotë të lëvizin nëpër ato kopshte e lulishte të përjetshme.

Kurse fjalia e katërt, njofton: **"Sa i mrekullueshëm është shpërblimi i atyre që kanë punuar drejt!"**.

Kjo frazë e ajetit, tregon se këto mirësi kaq të mëdha jepen kundrejt punës së mirë, të lindur patjetër prej besimit që punëbërësi të jetë prej atyre që e meritojnë arritjen e mirësive të këtilla.

Këtu shtrohet pyetja: Kjo fjalë, del prej banorëve të Xhennetit, apo është fjalë e All'llahut që erdhi pas fjalës së banorëve të Xhennetit?

Interpretuesit e Kur'anit mbështesin të dy mendimet, megjithëkëtë ata anojnë më shumë nga kuptimi i parë, që thotë se ajo është fjalë e banorëve të Xhennetit, pasi është më shumë në përshtatje me rrjedhën e kuptimit të ajetit.

Ajeti i fundit i këtij grupi ajetesh, që është edhe ajeti i fundit i sures "Ez Zumer", në frazën e tij të parë i flet në vetën e dytë të Dërguarit më të nderuar *(Paqja e bekimi i All'llahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)* dhe i thotë: **"Do t'i shohësh engjëjt të tubuar rreth Fronit, duke lavdëruar me falënderim Zotin e tyre."**. Të madhërojnë, të adhurojnë, të falënderojnë e të lavdërojnë All'llahun e Lartësuar.

Ajeti tregon se engjëjt janë të rreshtuar rreth Arshit të All'llahut, ose ajeti tregon gatishmërinë e atyre engjëjve për të zbatuar urdhrat hyjnore, ose ajeti tregon sekrete të vlefshme që u jepen të përzgjedhurve dhe atyre që janë afër Arshit hyjnor. Megjithëkëtë, s'ka asnjë kundërshtim mes këtyre tri kuptimeve, por duhet të theksohet se kuptimi i parë është më i përshtatshëm.

Për të gjitha këto, fraza e dytë e këtij ajeti njofton: **"Njerëzimi do të gjykohet me drejtësi…"**.

Duke marrë parasysh se këto janë argumente që vërtetojnë se Zot është vetëm Krijuesi Fuqiplotë dhe vetëm për Atë mund të thuhen me të drejtë të gjitha format e lavdërimit e të falënderimit. Fjalia e fundit e ajetit dhe e krejt sures "Ez Zumer" njofton: **"Të gjithë do të thonë: 'Falënderimi qoftë për All'llahun, Zotin e botëve!'"**.

Edhe këtu shtrohet pyetja: Kjo fjalë, del prej engjëjve, apo del prej banorëve të Xhennetit, apo del prej engjëjve dhe prej banorëve të Xhennetit së bashku?

Kuptimi i fundit është më shumë në përshtatje se dy kuptimet e tjera, sepse falënderimi e lavdërimi për All'llahun është program i çdo qenieje me arsye, është program i të gjithë të përzgjedhurve dhe të afruarve. Veç kësaj, përdorimi i foljes "thuhet" pa kryefjalën, e përforcon këtë kuptim.

FUNDI I SURES "EZ ZUMER

Përktheu: **H. Selim Stafa** *(Allahu e mëshiroftë!)*

SURE "EL GÂFIR"

(AL MU'MIN)

Ka zbritur në Mekkë, numëri i ajeteve 85

Përmbledhje e përmbajtjes së sures

Surja e "Besimtarit" (El Mu'minu) është paraprijësja e sureve "El Havaaim". Në Kur'an ndodhen shtatë sure të tilla mekase që ndjekin njëra-tjetrën e që fillojnë të gjitha me (HA, MIM).

Kjo sure është njëra nga suret e shkurtra mekase, që na tregon çështje të besimit, duke folur për bazat e fesë islame dhe për shtyllat e saj. Në këtë vështrim, ajo i përgjigjet nevojës së myslimanëve në fazën e forcimit dhe të ngritjes së shtyllave të fesë së re.

Përmbajtja e kësaj sureje bashkon në një të vetme fuqinë (të fortin) me dobësinë (të dobëtin).

Në unikalitetin e saj, që përmbledh paralajmërimin dhe lajmin e mirë, kjo sure është një kundërvënie e hollë psikologjike me njerëzit e padrejtë (zullumqarët) dhe mendjemëdhenj, ashtu siç është një thirrje butësie, mëshire e dashurie për besimtarët dhe për ata që janë të drejtë.

Gjithashtu, kjo sure spikat në mënyrë të veçantë dhe dallohet nga suret e tjera të Kur'anit, kur na flet për "besimtarin e oborrit të Faraonit". Ajo është një pjesë e shkëputur nga historia e Musait *(Paqja qoftë mbi të!)* dhe historia e besimtarit të oborrit të Faraonit, që nuk përmendet në librin e All'llahut, përveçse në suren "El Gafir".

Tregimi i besimtarit të oborrit të Faraonit është tregimi i atij njeriu besimtar e të sinqertë, i cili ishte zbukuruar me zgjuarsi dhe mençuri në kohën kur ishte me shpurën e tij.

Ky njeri ishte besimtar, sepse besoi me çka erdhi Musai dhe përdori çdo gjë kur ishte në shpurën e Faraonit: I vendosur e i kudondodhur, mbresëlënës e i saktë në mbrojtjen e Musait *(Paqja qoftë mbi të!)* dhe fesë së tij, arriti deri aty sa, kur iu rrezikua jeta Musait *(Paqja qoftë mbi të!)*, lëvizi nga vendi i tij në një mënyrë të dukshme, të zgjuar dhe të mençur për ta shpëtuar Musain *(Paqja qoftë mbi të!)* nga vdekja e sigurt që e priste.

Sigurisht, përzgjedhja e kësaj sureje me emrin "El Gafir" i referohet tregimit për këtë njeri, për luftën dhe përpjekjet e të cilit flasin njëzetë ajete, pra, afro një e katërta e sures.

Vështrimi në tërësi zbulon se tregimi i sures rreth "Besimtarit të oborrit të Faraonit" shpaloset me largësitë edukative të shoqërisë myslimane në Mekë, ku kishte besimtarë që përqafonin Islamin, duke ruajtur marrëdhënie të mira me disa politeistë kokëfortë, megjithëse Islami dhe bindja e tyre ndaj Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* ishte e patëmetë.

Qëllimi i kësaj lidhjeje me mohuesit, ishte përgatitja për ditë më të vështira për mbrojtjen e shpalljes së re dhe të ndjekësve të saj nga e keqja. Në këtë kuadër, historia na kujton se Ebu Talibi *(Paqja qoftë mbi të!)*, xhaxhai i të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, ishte nga ky grup, siç dëshmohet në disa histori islame të treguara nga Prijësi i besimtarëve, Ali ibn Ebu Talibi.

Në një vështrim panoramë, përmbajtja e sures, edhe pse ndahet në pjesë, mund ta shikojmë si një të tërë. Po i japim më poshtë:

Pjesa e parë bashkon ajetet e para të sures dhe na tregon për disa nga Emrat e bukur të All'llahut, në mënyrë të veçantë ata emra që janë të lidhur me ngjalljen e frikës dhe të shpresës në zemra, si: Falës i gjynahut dhe Dënues i ashpër.

Pjesa e dytë jep jo vetëm kërcënimin e qafirëve dhe të zullumqarëve me dënim në këtë botë, po edhe të popujve që kanë qenë më parë, si dhe ballafaqimin me dënim të ashpër në Botën Tjetër, siç na sjell fragmente dhe dëshmi të deajuara rreth kësaj.

Pjesa e tretë: Pasi flet për tregimin e Musait *(Paqja qoftë mbi të!)* dhe Faraonit, surja nis të na rrëfejë në mënyrë të zgjeruar historinë e këtij njeriu besimtar dhe trim, i cili u njoh me emrin "Besimtari i oborrit të Faraonit". Na njeh se si u përball ai me shpurën e Faraonit dhe se si e shpëtoi Musain *(Paqja qoftë mbi të!)* nga kurthet e tyre.

Pjesa e katërt: Surja sërish flet për ngjarjet e Ditës së Kiametit, për të kërkuar në zemrat e pavëmendshme shpirtin dhe zgjimin nga gjumi i pavëmendshmërisë.

Pjesa e pestë: Kjo sure paraqet dy çështje: atë të Njehsimit (Teuhidit) dhe shirkut (vënia shok All'llahut), duke i përshkruar si dy shtylla mbështetëse të qenies së njeriut dhe të jetës së tij. Në këtë vështrim, na jep një anë të argumenteve të Njehsimit, për atë se çfarë duhet për t'u përballur me dyshimet e politeistëve *(mushrikëve)*.

Pjesa e gjashtë: Surja përfundon me thirrjen e të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* për vetëpërmbajtje dhe durim, pastaj vazhdon me rishikimin e përmbledhjeve të shpejta nga ajo ç'ka sollën artikulimet e çështjeve që lidhen me zanafillën e jetës dhe fundin, mësimi për popujt e kaluar, se si u shkatërruan dhe çfarë ndëshkimi hyjnor morën e u përballën ata, për të qenë kjo një kërcënim për mohuesit. Pastaj surja përfundon me përkujtimin e disa të mirave të All'llahut.

Nga sa u tha më sipër, treguam se emërtimi i sures me emrin "El Mu'min" i referohet në mënyrë të veçantë një pjese që tregon për "Besimtarin e oborrit të Faraonit", kurse emërtimi i saj me emrin "Gafir" është sepse surja nis me këtë ajet.

Mirësia e leximit të sures "El Gafir"

Në zinxhirin e tregimit islam, të thënë nga i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe nga Imamët e Ehli bejtit, shohim një fjalë të gjerë për mirësitë e leximit të sureve "el havaaim" (suret që fillojnë me Ha Mim) dhe në mënyrë të veçantë për suren "El Gafir".

Në disa prej haditheve të të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* thuhet: *"Suret që fillojnë me Ha Mim (havamimet) janë kurora e Kur'anit."*.[1]

[1] Këto hadithe janë marrë nga tefsiri "Mexhmaul Bejan", fillimi i sures "El Gafir".

Nga Ibn Abasi transmetohet se Profeti Muhammed *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij)* dhe Prijësi i besimtarëve, Ali ibn ebu Talibi, ka thënë: *"Për çdo gjë ka xhevahire dhe xhevahiret e Kur'anit janë suret që fillojnë me Ha Mim (havamimet)."*[1]

Në një hadith tjetër të Imam Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)*, lexojmë: *"Suret që fillojnë me Ha Mim (havamimet) janë kopshtet e bukur të Kur'anit. Falënderojeni shumë All'llahun e Lartësuar me mësimin e tyre përmendësh dhe leximin e tyre, sepse, me të vërtetë, kur një rob merr të lexojë këto sure, nga goja e tij del një aromë më e mirë se ajo e miskut. All'llahu do ta mëshirojë atë që e lexon dhe e ndjek, i mëshiron fqinjët, shokët dhe të njohurit e tij dhe çfarë i do zemra atij. Në Ditën e Kiametit, për të, do të kërkojnë falje Arshi, Kursia e engjëjt e afërt të All'llahut."*.[2]

Në një hadith tjetër të të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* thuhet: *"Suret që fillojnë me germat 'Ha Mim' (el havamim) janë shtatë. Edhe portat e Xhehennemit janë shtatë.Vjen çdo Ha Mim (sure që fillon me Ha Mim) dhe vendoset në çdo derë të Xhehennemit dhe thotë: 'O All'llah, mos fut nga kjo derë atë që më ka besuar dhe më ka lexuar mua.'"*.[3]

Në një hadith tjetër nga Profeti Muhammed *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* thuhet: *"Kush e lexon suren 'Ha Mim, El Mu'min' (Gafir), nuk ngel shpirt*

[1] I njëjti burim, si më sipër.
[2] I njëjti burim, si më sipër.
[3] El Bejhakij, ashtu siç e ka marrë nga ai El Alusij, në tefsirin "Ruhul Meanij", vëll. 4, f. 36.

Profeti apo shoku, apo besimtari, pa i dërguar bekime dhe pa kërkuar falje për të tek All'llahu.".[1]

Pra, duket qartë se të gjitha këto mirësi janë të lidhura me përmbajtjen e çmuar të sureve *el havaaim*. Nëse njeriu praktikon në jetë dhe në punë, me kujdesin që i kërkohet në qëndrimet dhe sjelljet e tij, përmbajtjen e kësaj sureje, atëherë ai do të meritojë shpërblim dhe begati të mëdha nga All'llahu i Madhëruar.

Nëse transmetimet na rrëfyen për të mirat e leximit, atëherë leximi i përqendruar është paraqitja e besimit të mirë e të pastër. Meqenëse besimi i drejtë është paraqitja e punës së mirë, atëherë leximi i përqendruar është leximi i besimit dhe i punës, ashtu siç e pamë në një prej hadithe që përmendëm nga i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, si hadithi: *"Ai që më besoi mua dhe më lexoi."*.

[1] Tefsiri "Mexhmaull Bejan", fillimi i sures "El Mu'min".

Ajetet 1 – 3

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

حمٓ ١ تَنزِيلُ ٱلۡكِتَٰبِ مِنَ ٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ٢ غَافِرِ ٱلذَّنۢبِ وَقَابِلِ ٱلتَّوۡبِ شَدِيدِ ٱلۡعِقَابِ ذِي ٱلطَّوۡلِۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ إِلَيۡهِ ٱلۡمَصِيرُ ٣

Me emrin e All'llahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

"Hâ, Mîm.

"Shpallja e këtij Libri është prej All'llahut, të Plotfuqishmit dhe të Gjithëdijshmi."

"Falësit të gjynaheve dhe Pranuesit të pendimit, që dënon ashpër, si dhe Zotëruesit të të mirave. Nuk ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij dhe tek Ai do të kthehen të gjithë."

Komentimi

Cilësi që dërgojnë shpresë te shpirtrat

Në fillim të sures përballemi me shkronja të shkëputura. Një mënyrë e re, që s'e kemi parë në suret e mëparshme, ku surja fillon me "Ha Mim".

Për sa u përket shkronjave të shkëputura në fillim të sures, kemi bërë shumë kërkime për kuptimet dhe kumtimet e saj, me të cilat u njohëm kur folëm rreth fillimit të sures "El Bekare", "Ali Imran", " El A'raf" e sure të tjera.

Ajo që duam të shtojmë këtu, është se shkronjat me të cilat fillon kjo sure, "El Mu'min", na tregojnë, - siç përftohet nga disa transmetime dhe disa mendime komentuesish, për Emrat e All'llahut që fillojnë me shkronjat e kësaj sureje, si: Hamid dhe Mexhid, siç e transmeton edhe Imam Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)*.[1]

Disa komentues të tjerë shkuan deri aty sa thanë se shkronja "H" (Ha) tregon Emrat e All'llahut, si, për shembull: Hamijd, Halijm, Hannan, kurse shkronja "M" (Mim) u referohet emrave, si: Melik, Malik dhe Mexhijd.

Ka edhe një mundësi tjetër, që shkronja "H" (Ha) të na tregojë për gjykimin e Zotit, kurse shkronja "M" (Mim) për mbretërimin hyjnor.

El Kurtubi përcjell në tefsirin e tij transmetimin nga Ibn Abasi, se "Ha Mim" është nga Emrat e mëdhenj të All'llahut.[2]

Në fund të paragrafit bëhet e qartë mungesa e mospajtimit midis mendimeve dhe komentimeve që u përmenden më sipër, përkundrazi, ajo i bashkon të gjithë në një qëndrim të vetëm për komentin e shkronjave të ndara në një kuptim të përbashkët.

---

[1] Shih "Meanil Akhbar" të dijetarit Es Sadduk, f. 22 (Kreu: Kuptimet e shkronjave të ndara në fillim të sureve).

[2] Tefsiri i "Kurtubiut", fundi i ajeteve, kuptimi i kërkimit.

Në ajetin e dytë, - ashtu siç vjen në modelin kur'anor, - flitet për madhështinë e Kur'anit, duke na treguar se ky Kur'an, me gjithçka që përfshin në të: madhështinë, mrekullinë dhe sfidën, përbëhet me qenien e tij të papërsëritshme, nga shkronjet "elif, be" dhe këtu qëndron kuptimi i mrekullisë.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Shpallja e këtij Libri është prej All'llahut, të Plotfuqishmit dhe të Gjithëdijshmit."**.

Sigurisht, fuqia e All'llahut i bën gjërat e tjera të pafuqishme të qëndrojnë përballë saj, sepse fuqia e Tij ka përfshirë gjithçka, madhështia e Tij është shtrirë në gjithçka, kurse dituria e Tij është në shkallën më të lartë të përsosmërisë, përderisa i njeh të gjitha nevojat e njerëzve dhe i shtyn ata drejt përsosmërisë.

Ajeti që vjen më pas, numëron pesë nga cilësitë e All'llahut. Një pjesë e tyre jep shpresë dhe lutje, kurse pjesa tjetër flet për frikë dhe paralajmërim.

All'llahu i Madhëruar thotë:

"Falësit të gjynaheve
dhe Pranuesit të pendimit,[1]
që dënon ashpër,
si dhe Zotëruesit të të mirave.[2]

---

[1] *"Teub"*- mund të jetë shumësi i fjalës *"teubetun"*, por mund të jetë edhe paskajore (marrë nga tefsiri "Mexhmaul Bejan").

[2] Fjala *"Teulun"* është si *"kaulun"*, me kuptimin e mirësisë, të bereqetit dhe me kuptimin e aftësisë, të fuqisë, të mundësisë e të tjera si këto. Disa komentues thonë se "Bamirësi" është ai që u jep të mira të vazhdueshme e të shumta të tjerëve, prandaj dhe kuptimi i saj është më i veçantë se kuptimi i fjalës *"el mu'nimu"*, siç thotë komentuesi i tefsirit "Mexhmaul Bejan".

Nuk ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij dhe tek Ai do të kthehen të gjithë."

Me të vërtetë ai që i ka këto cilësi, e meriton të adhurohet dhe është Ai që zotëron shpërblimin dhe dënimin.

Hulumtime

Ajetet e përmendura më sipër, përmbajnë disa pika, për të cilat do të flasim më poshtë:

Së pari: Në ajetin 2 dhe 3, pas përkujtimit të All'llahut dhe përkujtimit të Ditës së Fundit përmenden shtatë cilësitë e Tij. Disa prej tyre janë cilësi absolute dhe disa janë cilësi vepre, që përfshijnë treguesit e Teuhidit, të fuqisë, të mëshirës dhe të zemërimit. Pastaj përmenden cilësisë: *Aziizun* (i Forti) dhe *Alimun* (i Gjithëditur) i bën si dy baza, mbi të cilat ka zbritur Kur'ani.

Kurse cilësitë: **"falës i gjynaheve"**, **"pranues i pendimit"**, **"dënon ashpër"**, **"zotërues i të mirave"**, janë në nivelin e premisave të domosdoshme për edukimin e shpirtrave dhe mësimin e tyre me adhurimin e Zotit Një, të Pashoq.

Së dyti: Cilësitë që përmendëm më lart, nisin me cilësinë **"falës i gjynaheve"**, dhe mbarojnë me **"zotërues i të mirave"**, domethënë me zotërimin e mirësisë dhe të begatisë, si cilësi të fundit. Në mesin e ajetit është **"dënon ashpër"**.

Ajeti përmend zemërimin e All'llahut midis dy mëshirave. Pastaj vëmë re se zemërimi i All'llahut përmendet në mes të ajetit, rreth tri cilësive nga cilësitë e mëshirës së Tij. Për gjithë këtë ka një argument, që mëshira e All'llahut ka tejkaluar zemërimin e Tij.

Së treti: Nuk kufizohet kuptimi i fjalisë **"tek Ai do të kthehen të gjithë"** me kthimin e të gjithë Njerëzimit tek Zoti i Madhëruar në Ditën e Gjykimit, por na tregon, gjithashtu, përfundimin absolut të të gjitha çështjeve në këtë Botë dhe në Botën Tjetër tek All'llahu dhe përfundimin e zinxhirit të ekzistencës te fuqia dhe dëshira e Tij.

Së katërti: Shprehja: **"Nuk ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij"**, në fundin e cilësive, është një tregues për pozicionin e Njehsimit dhe të adhurimit, i cili lidhet vetëm me All'llahun dhe mbaron përballë adhurimit të Tij ndaj të gjitha adhurimeve të tjera.

Kështu shprehja bëhet **"Nuk ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij",** si rezultat përfundimtar i qartësimit kur'anor në këtë kuptim.

Për këtë në një hadith të transmetuar nga Ibn Abasi lexojmë: All'llahu është **"falës i gjynaheve",** për atë që thotë: **"Nuk ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij"**. All'llahu është **"pranues i pendimit"** për atë që qëndron në adhurim dhe thotë: **"Nuk ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij"**. All'llahu **"dënon ashpër"** atë që nuk qëndron dhe nuk thotë: **"Nuk ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij"**. All'llahu është **"zotërues i të mirave"** për atë që thotë: **"Nuk ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij"**.

Nga e gjithë kjo, bëhet e qartë se boshti i cilësive të përmendura më lart, është Teuhidi (Njehsimi), i cili rrotullohet rreth bindjes së plotë e të drejtë dhe punës së mirë.

Së pesti: Shkaqet e faljes së gjynaheve në Kur'an:

Në librin e All'llahut të Madhëruar përmenden shkaqe për faljen dhe fshirjen e gjynaheve dhe punëve të këqija. Më poshtë do të tregojmë disa adresa:

1- Pendimi: Në ajetin 8 të sures "Et Tahrim", ajeti 8 All'llahu thotë: **"O ju që keni besuar, pendohuni tek All'llahu me një pendim të sinqertë, në mënyrë që Zoti juaj t`i largojë nga ju të këqijat."**.

2- Besimi dhe puna e mirë: Në ajetin 2 të sures "Muhammed" lexojmë: **"Ndërsa atyre që besuan, bënë vepra të mira dhe besuan atë që iu shpall Muhammedit, e ajo është e vërteta prej Zotit të tyre, Ai atyre ua shlyen mëkatet dhe ua përmirëson gjendjen."**.

3- Devotshmëria: Të vërtetën e saj e shohim në fjalën e All'llahut: **"Nëse keni frikë All'llahun, Ai do të vërë udhëzim** (në zemrat tuaja) **për ju, do t'ua mbulojë të këqijat."**.[1]

4- Emigrimi, xhihadi (lufta në Rrugë të All'llahut) **dhe dëshmia:** E vërteta e tyre është te thënia e All'llahut të Madhëruar në ajetin 195 të sures "Ali Imran": **"Por ata që emigruan dhe u dëbuan prej shtëpive të tyre, u munduan vetëm pse ishin në Rrugën Time, luftuan dhe u vranë, atyre patjetër do t`ua shlyejë mëkatet e tyre."**.

5- Sadakaja e fshehtë: Në Kur'an thuhet: **"Nëse lëmoshat i jepni haptazi, ajo është mirë, po nëse ato ua jepni të varfërve**

[1] Sure "El Enfal", ajeti 29.

fshehurazi, ajo është edhe më e mirë për ju dhe Ai ua largon të këqijat.".[1]

6- Huazimi: Në Kur'an All'llahu thotë: **"Nëse All'llahut i huazoni diçka të mirë, Ai juve ua shumëfishon atë dhe ju fal."**.[2]

7- Largimi nga gjynahet e mëdha: All'llahu i Madhëruar thotë: **"Nëse largoheni prej mëkateve të mëdha, të cilat janë të ndalueshme, Ne ju shlyejmë mëkatet e vogla."**.[3]

Kështu na bëhet e qartë se dyert e faljes së All'llahut janë të hapura në çdo vend dhe se robtë e All'llahut mund të trokasin në këto dyer të faljes së All'llahut. Në ajetet e përmendura më parë pamë shtatë shkaqe që garantojnë shpëtimin nga e keqja për këdo që futet nga njëra derë, ose nga të gjitha së bashku.

[1] Sure "El Bekare", ajeti 271.
[2] Sure "Et Tegabun", ajeti 17.
[3] Sure "En Nisa", ajeti 3.1

Ajetet 4 – 6

مَا يُجَٰدِلُ فِيٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَلَا يَغۡرُرۡكَ تَقَلُّبُهُمۡ فِي ٱلۡبِلَٰدِ ٤ كَذَّبَتۡ قَبۡلَهُمۡ قَوۡمُ نُوحٖ وَٱلۡأَحۡزَابُ مِنۢ بَعۡدِهِمۡۖ وَهَمَّتۡ كُلُّ أُمَّةِۢ بِرَسُولِهِمۡ لِيَأۡخُذُوهُۖ وَجَٰدَلُواْ بِٱلۡبَٰطِلِ لِيُدۡحِضُواْ بِهِ ٱلۡحَقَّ فَأَخَذۡتُهُمۡۖ فَكَيۡفَ كَانَ عِقَابِ ٥ وَكَذَٰلِكَ حَقَّتۡ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّهُمۡ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ ٦

“Askush nuk i vë në dyshim Shpalljet e All’llahut, përveç atyre që nuk besojnë, prandaj mos të mashtrojë ty bredhja e tyre nëpër botë.”

“Në të vërtetë, edhe para tyre i mohoi (Shpalljet dhe mrekullitë e All’llahut) **populli i Nuhut. E po ashtu edhe grupet e tjera pas tij. Secili popull u përpoq ta mundonte të Dërguarin e vet dhe ta mohonte të vërtetën me kundërshtime të rreme, andaj Unë i dënova ata. Eh, si ka qenë dënimi Im!”**

“Dhe kështu, Fjala e Zotit tënd do të përmbushet për jobesimtarët: ata do të jenë vërtetë banorë të Zjarrit.”

Komentimi

Urdhëri i All'llahut është vendimtar

Ajetet e mëparshme folën për zbritjen e Kur'anit dhe për disa nga cilësitë e All'llahut, që kanë si qëllim dërgimin e frikës dhe të shpresës. Ajetet në fjalë flasin për një popull që u shqua për polemikat dhe grindjet rreth argumenteve të All'llahut. Ajeti, në mënyrë të prerë dhe të shkurtër, na qartëson rrugën e këtij grupimi: **"Askush nuk i vë në dyshim Shpalljet e All'llahut, përveç atyre që nuk besojnë…"**.

Ky grupim mund të jetë i madh në numër dhe mund të ketë mundësi, por kjo nuk mund të vazhdojë përgjithnjë, prandaj, ti mos u mashtro nga lëvizja e tyre nëpër vende e qytete të ndryshme, duke treguar forcën e tyre: **"...prandaj mos të mashtrojë ty bredhja e tyre nëpër botë."**.

Me të vërtetë, ato janë ditë që kalojnë me hope, pastaj mbaron edhe kjo zhurmë dhe ikën bashkë me të edhe ky grupim, duke u fshirë plotësisht, ashtu siç largohen vezullimet nga sipërfaqja e detit, ose ashtu siç zhduket hiri, kur fryn era.

Folja arabe *"juxhadilu"*, rrjedh nga folja *"xhadele"*. Kuptimi i saj është: u lidh, u shtrëngua (litari). Më vonë, përdorimi i saj u përgjithësua në ndërtime, hekur e të tjera si këto. Në këtë rast, fjala *"muxhadeletun"*, u referohet dy njerëzve që janë përballë njëri-tjetrit dhe secili shpalos argumentet e veta, duke këmbëngulur në fjalën e tij për të mundur tjetrin. Por duhet të shikojmë me kujdes se fjala *"el muxhadeletu"* jo gjithmonë ka kuptimin e poshtërimit, të përbuzjes, në gjuhën arabe, por ka

edhe kuptime pozitive, nëse debati është në rrugën e duhur dhe mbështetet në logjikë, duke pasur si qëllim qartësimin e të vërtetave dhe udhëzimin e njerëzve injorantë (të paditur).

Por, nëse debati ka në qendër të tij nervozizmin, padituri në e krenarinë dhe ka për qëllim mashtrimin e këtij apo atij, në këtë rast konsiderohet i përbuzur.

Kur'ani e ka përdorur fjalën "debat" *(el muxhadeletu)* për secilin nga kuptimet e saj në rrënjë, siç e lexojmë në ajetin 125 të sures "En Nahl", ku thuhet: **"Polemizo me ata** (kundërshtarët) **në atë mënyrë që është më e mira."**.

Në kuptimet e tjera, siç e pamë në ajetin e lartpërmendur, e lartësoi atë, kurse më pas vjen fjala *"el muxhadeletu"*, si objekt përbuzjeje. Më tej do të flasim për kërkimet rreth fjalës "debat" dhe "polemikë".

Fjala *"tekal'lubun"* rrjedh nga *"kal'lebe"* dhe ka kuptimin *"ndryshim"*, kurse këtu fjala *"tekal'lebun"* është me kuptimin mënyrë sjelljeje në zona dhe qytete të ndryshme, për t'i kontrolluar dhe për t'i pasur nën drejtim.

Gjithashtu, ka edhe kuptimin "shkuarje e ardhje".

Qëllimi i ajetit kur'anor është për t'i dhënë sinjal të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe besimtarëve, të mos bëhen pjesë e mundësive financiare, apo e forcave politike dhe shoqërore të mohuesve, ta konsiderojnë atë argument e që janë në të drejtë, as shkak i forcës së tyre të vërtetë. Shumë prej tyre, në historinë e kësaj bote, janë dobësuar dhe janë zhveshur nga fuqia e tyre, duke

ua bërë të qartë dobësinë e tyre ndaj dënimit hyjnor, duke rënë ashtu siç bien gjethet e vjeshtës, kur fryn një erë e fortë.

Në botën e sotme shikojmë mohuesit, mendjemëdhenjtë e zullumqarët duke bërë lloj-lloj përpjekjesh, që nga vizitat, konferencat, festat e argëtimet, manovra ushtarake, firmosje për marrëveshje politike dhe përdorimin e formave më të ulëta dhe të terrorit, në kurriz të gjithë atyre që janë të dobët, me qëllim që të realizojnë qëllimet e tyre të ulëta. Për këtë arsye, besimtarët duhet të jenë zgjuar e të jenë të kujdesshëm, që të mos bëhen kurban i këtyre modeleve të vjetra dhe të mos i zërë frika dhe paniku, se pastaj bien në kurth.

Ajeti që vjen më pas, na tregon për fundin e dhimbshëm të disa popujve të mëparshëm, që e humbën Rrugën e Drejtë dhe nuk u përkulën përpara mirësisë e të vërtetës. Në mënyrë të përmbledhur, tregon për dënimin e popullit të Nuhut *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe gjendjen e tij: **"Në të vërtetë, edhe para tyre i mohoi** (Shpalljet dhe mrekullitë e All'llahut) **populli i Nuhut."**.

Përdorimi i fjalës *"el ahzabu"* këtu, ka për qëllim popullin e Nuhut *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, popullin e Themudit, të Adit, grupimin e Faraonit dhe popullin e Lutit *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*. Shembujt e këtyre popujve i kemi në dy ajetet 12-13 të sures "Sad", ku All'llahu thotë: **"Edhe para tyre ka përgënjeshtruar populli i Nuhut, fisi Ad dhe Faraoni - njeriu i hunjve** (ku torturonte njerëzit)**, por edhe fisi Themud, edhe populli i Lutit, edhe banorët e Ejketit; ata ishin vërtet ushtri të fuqishme."**.

Ja, këta janë grupimet që kundërshtuan thirrjet hyjnore të Profetëve, të cilët i kundërshtonin interesat e tyre me shpirtin dhe përmbajtjen hyjnore të thirrjes që bënin.

Ata (grupimet) nuk u kënaqën vetëm duke i kundërshtuar thirrjet e Profetëve, por secili popull thuri plane që t'i kapte, t'i burgoste e t'u bënte keq, derisa t'i vriste: **"Secili popull u përpoq ta mundonte të Dërguarin e vet…"**.

Por prapë nuk u mjaftuan me kaq, hapën fjalë të kota e të pavërteta, për të mbuluar të vërtetën e për ta fshirë atë dhe nisën t'i ngatërronin njerëzit e t'i pengonin ata nga ligji i All'llahut: **"ta mohonte të vërtetën me kundërshtime të rreme..."**.[1]

Kjo situatë nuk vazhdoi gjatë e nuk i ngeli asgjë e mirë. Kur u afrua koha e përshtatshme, erdhi premtimi hyjnor: **"Prandaj Unë i dënova ata. Eh, si ka qenë dënimi Im!"**.

Veç t'i shikoni, o njerëz, shkatërrimet e qyteteve të tyre, kur t'i vizitoni… Shikoni dënimin e tyre të përbuzur prej zullumqarësh, të shkruar në faqet e historisë dhe në gjokset e dijetarëve, shikoni dhe vërtetoni.

Nuk ka rrugë më të mirë se kjo, e cila po pret mohuesit mizorë të Mekës dhe politeistët zullumqarë: ose të drejtojnë shpirtrat e tyre, ose të drejtojnë punët e tyre.

Pra, ajeti i mësipërm bëri një përmbledhje të "grupimeve" të zullumqarëve dhe planeve të tyre, duke i ndarë në tri pjesë: mashtrim dhe mohim, pastaj planifikim i vrasjeve të njerëzve të

[1] *"Lijed hidhu"* paskajori i saj tretësor *"id hadh"*, domethënë *fshi*, *pastro*, *prish*.

drejtë dhe e fundit propaganda e vazhdueshme për të humbur të gjithë njerëzit.

Politeistët arabë, në kohën e Shpalljes hyjnore, i kanë përsëritur vazhdimisht të tria këto pjesë për të Dërguarin e All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* gjatë Shfaqjes së Tij, prandaj, mos u çudisni që Kur'ani Famëlartë i kërcënon ata me atë që kanë hequr paraardhësit e tyre dhe grupimet...

I njëjti përfundim, i njëjti dënim!

Ajeti 6 tregon për ndëshkime të tjera që i presin këta, duke shtuar edhe dënimin në këtë botë**: "Dhe kështu, Fjala e Zotit tënd do të përmbushet për jobesimtarët: ata do të jenë vërtetë banorë të Zjarrit."**.

Në dukje, ajeti ka kuptim të gjerë, i përfshin të gjithë mohuesit dhe kokëfortët nga të gjithë popujt. Në këtë kuptim, ajeti nuk i veçon mohuesit e Mekës, siç e përshkruajnë disa komentues.

Dënimi i All'llahut për këta popuj vjen si pasojë e gjynaheve të vazhdueshme të tyre dhe veprave që bënin, duke përmbushur dëshirat e veta, në kundërshtim me porositë e All'llahut. Është e çuditshme çfarë thonë disa komentues të Kur'anit, si Fakhru Razi, i cili përshkruan se ky ajet është prej argumenteve të ideologjisë fataliste dhe caktimit të shtrënguar përcaktues për popujt e ndryshëm dhe argument kundër dëshirës së tyre, sepse, nëse shikojmë me kujdes në këtë ajet, duke lënë mënjanë nervozizmin sektar, do të bëhet e qartë se ky caktim hyjnor që i pret ata, vjen jo vetëm për shkak të sjelljes së tyre të gabuar, zullumqare, por edhe për shkak të këmbënguljes së tyre,

duke vazhduar në këtë rrugë me këmbët e veta, me lirinë e tyre të plotë dhe me të gjitha dëshirat e tyre.

Dy hulumtime

I pari: Shfaqja e forcave të dukshme nga ana e mohuesve

Ajetet kur'anore dhe sure të ndryshme na përballin me një qëndrim, kuptimi i të cilit na tregon se besimtarët e vërtetë nuk duhet të mendojnë se fuqitë e mëdha dhe forcat materiale, që janë nën kthetrat e zullumqarëve dhe të mohuesve, janë argument i lumturisë së tyre, apo kusht i fitores së tyre në fund.

Për shkak të këtij mendimi të shmangur e të gabuar, i cili është zakon i atyre që janë të dobët, që kanë mendime të kufizuara dhe horizont të ngushtë besimi, ata, në fuqinë e armikut, shohin një argument abstrakt në të vërtetën e tij. Kur'ani i shëron këto dukuri nëpërmjet tregimit të historisë për popujt e mëparshëm dhe na tregon, duke na dhënë modele të qarta e të njohura nga ata, si faraonët në Egjipt, nemrudët në Babiloni, popujt e Nuhut, Adit dhe Themudit në Irak, Hixhaz dhe Sham, që besimtarët me besim të dobët të mos ndiejnë frikë e dobësi dhe të mos shkurajohen nga mirësia e përballjes në një luftë, ku fitorja shkon nga njëri krah në tjetrin, por ajo duhet të përfundojë me premtimin hyjnor në të mirë të njerëzve të drejtë.

Ligji i All'llahut nuk çon gjithmonë në nxitim të dënimit për çdokënd që kryen një vepër të ndaluar, ose për këdo që del nga Rruga e Drejtë dhe e udhëzimit, por çështja është, siç thotë edhe ajeti 59 i sures "El Kehf": **"Dhe për shkatërrimin e tyre u patëm caktuar kohë të saktë."**.

Në një ajet tjetër lexojmë Fjalën e All'llahut: **"Prandaj, jepu pak afat jobesimtarëve, lëri të qetë edhe për pak."**.[1]

Kurse në ajetin 178 të sures "Ali Imran", lexojmë: **"Ne i lamë të jetojnë vetëm që të shtojnë më shumë mëkatet."**.

Tani mund ta përfundojmë fjalën, duke thënë se qëllimi i kësaj "shtyrjeje" është i trefishtë: a) ose për plotësimin e argumenteve kundër jobesimtarëve, b) ose për të provuar besimtarët, c) ose mund të jetë shtesë në gjynahet e të gjithë atyre që kanë prerë rrugët e kthimit për veten e tyre.

Në kohët e sotme, kjo situatë i ngjason ndjenjës së përbuzjes e të poshtërsisë, në të cilën jetojnë sot disa popuj myslimanë, të prapambetur materialisht, në krahasim me shtetet e mëdha e të zhvilluara. Duhet që këto ndjenja të luftohen me mënyrën dhe logjikën kur'anore.

Pavarësisht kësaj, këta duhet të kuptojnë se forma e prapambetjes dhe e varfërisë ekonomike vjen si pasojë e padrejtësisë së zullumqarëve. Nëse shkatërrohen zinxhirët e padrejtësisë dhe të robërisë, do të mundësohet largimi nga prapambetja në mënyrë të vazhdueshme.

[1] Sure "Et Tarik", ajeti 17.

I dyti: Diskutimi në Kur'anin e Shenjtë

Në këtë sure të bekuar, fjala *"el muxhadeleh"* është përsëritur pesë herë dhe në të gjitha rastet veçohet si diskutimi i kotë, negativ. Ajetet që përfshijnë këtë fjalë *"muxhadele"*, janë 4, 5, 35, 56, 69. Në këtë vështrim, nga pikëpamja kur'anore nuk ka ndonjë gjë të keqe që të bisedosh, të diskutosh.

Dy fjalët: "diskutim" e "dyshim" janë përmendur shpesh në Kur'an dhe në hadithe. Për t'iu bashkuar kërkimit, fillimisht duhet të ndajmë pjesët e debatit (debat pozitiv dhe debat negativ) se çfarë qëllimi ka secili prej tyre, se cilat janë shenjat e secilit prej tyre dhe së fundi, dëmet e (debatit negativ), si dhe faktorët e triumfit në "debatin pozitiv".

Në këtë kornizë, vijnë pikat dhe adresat si më poshtë:

a) Kuptimi i fjalëve "*el xhidalu*" dhe "*el merau*"

Fjalët *"el xhidalu"*, *"el merau"* dhe *"el khisamu"* janë tre njëjës të përafërt nga kuptimi, por në të njëjtën kohë kanë edhe ndryshime midis tyre.[1]

Kuptimi i fjalës *"el xhidalu"*, është: të lidhësh litarin. Më vonë nisi të përdoret për të lidhur krahun tjetër të kundërshtarit dhe diskutimin që përmban triumfi.

Kuptimi i fjalës *"muraaun"* është i përafërt me kuptimin e fjalës *"el hixhabu"*, që do të thotë: të vësh fjalën brenda diçkaje që ngjall debat e dyshim.

[1] Të tri shprehjet kanë si burim portën e bashkëveprimit.

Rrënja e fjalës *"el khusumeh"*, ka kuptim: kapjen e dy vetëve me njëri-tjetrin nga anët. Më pas u përdor për zënka shprehje e llafologji fjalësh.

Siç thonë edhe dijetarët e asamblesë, në "Biharul Enuar", debati është përdorur më shumë në çështje diturie, kurse fjala *"muhkasemeh"* është përdorur për çështje dhe marrëdhënie dynjaje.

Disa dijetarë përcaktojnë ndryshimin midis fjalëve *"el xhidal"* dhe *"el merau"*. Ata thonë se synimi i fjalës *"el mearu"* është të zbulojë të mirën dhe përsosjen, kurse fjala tjetër, *"el xhidalu"*, ka si qëllim ta zbehë dhe ta përbuzë krahun tjetër.

Gjithashtu, ata pohojnë edhe një dallim tjetër midis tyre: Fjala *"el xhidalu"* përdoret për çështje diturie, kurse fjala *"el merau"* është më përgjithësuese.

Në fund ata thanë se fjala *"el merau"* ka natyrë mbrojtëse ndaj sulmit kundërshtar, ndërsa fjala *"el xhidalu"* është më përgjithësuese se mbrojtja dhe sulmi.

b) Debati negativ dhe debati pozitiv

Nga ajetet kur'anore duket qartë se për fjalën *"el xhidalu"* ka kuptime të gjera dhe përmban të gjitha llojet e haditheve të fjalës së arrirë, nga të dyja kahet, pa dallim, qoftë pozitive apo negative.

Në ajetin 125 të sures "En Nahl", lexojmë urdhërimin e All'llahut ndaj të Dërguarit të Tij *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)*: **"...dhe polemizo me ata** (kundërshtarët) **në atë mënyrë që është më e mira."**.

Në ajetin 74 të sures "Hud", lexojmë për Ibrahimin *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të!)*: **"Pasi Ibrahimit i kaloi frika dhe i erdhi lajmi, ai nisi dialog me të dërguarit tanë rreth popullit të Lutit."**

Ajeti na tregon për llojin pozitiv të debatit.

Por shumica e tregimeve kur'anore rreth debatit, na tregojnë për anën negative të tij, siç e shikojmë qartë në suren e besimtarit, ku na tregoi pesë herë për kuptimin negativ të fjalës "debat".

Në çdo situatë qartësohet se kërkimi, fjala dhe sjellja e argumenteve e diskutimi për thëniet e të tjerëve, ishte për vërtetimin e të drejtës, qartësimin e Rrugës së Drejtë dhe udhëzimin e të paditurve, sepse është një punë e kërkuar, që meriton të vlerësohet dhe ndonjëherë duhet të përfshihet në detyra.

Kur'ani asnjëherë nuk e ka kundërshtuar kërkimin dhe diskutimin, duke sjellë argumente dhe tematika të ndryshme, që kanë si qëllim qartësimin e të vërtetës, por e ka nxitur atë në shumë ajete kur'anore.

Në situata të veçanta, Kur'ani u ka kërkuar kundërshtarëve të vijnë me argumentet dhe faktet e tyre: "**Sillini argumentet tuaja."**.[1]

Në situatat kur kërkohej shfaqja e argumenteve dhe e provave, Kur'ani ka përmendur shumë argumente, siç thuhet në fund të sures "Ja Sin", kur një njeri erdhi tek i Dërguari i

[1] Sure "El Bekare", ajeti 11.

All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe mbante një kockë në dorë, duke thënë: *"Kush do t'i ringjallë kockat, kur të bëhen pluhur?"*.[1]

Kur'ani ka përmendur shumë argumente nëpërmjet gjuhës së Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* për Ditën e Fundit, për fuqinë e Krijuesit dhe për ringjalljen e të vdekurve.

Në Kur'an ka modele të tjera të qarta për debatin pozitiv (ndërtues), siç vjen në ajetin 258 të sures "El Bekare", që tregon argumentet e sakta që jep Profeti Ibrahim përballë Nemrudit.

Ajetet 47-54 në suren "Ta Ha" vënë përballë debatin mes Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe Faraonit.

Gjithashtu, Kur'ani është i mbushur me argumente të ndryshme që pati i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* me adhuruesit e putave, mohuesit dhe njerëzit e fuqishëm.

Në krahun tjetër, Kur'ani i Shenjtë na kujton momente të tjera nga debatet e atyre të humburve, në këmbënguljen e thirrjeve të tyre të kota, duke përdorur fjalë sofiste dhe argumente imagjinare, për të mbuluar të vërtetën dhe për të hutuar njerëzit.

Tallja, ironia, kërcënimi, mashtrimi dhe kundërshtimi që nuk kanë asnjë argument, janë mënyrat ku mbështeten zullumqarët e padrejtë e të humbur kundër Profetëve të nderuar dhe thirrjeve të tyre.

[1] Sure "Ja Sin", ajeti 72.

Ndërsa sjellja e argumenteve, e përzier me dhembshuri, dashuri dhe mëshirë për njerëzit, është formë e Profetëve, të Dërguarve.

Në transmetimet dhe historitë islame, ka gjurmë të pasura të debateve e diskutimeve të Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe Imamëve të Ehli Bejtit, me kundërshtarët. Nëse derdhet mund e djersë, për t'i mbledhur e për t'i bashkuar ato, do të formohej një libër gjigant. Dijetari i nderuar, shejkh Tabresiju, mblodhi një pjesë të tyre në librin e tij "El Ihtixhaxh".

Sigurisht, statusi i debatit nuk u kufizua me atë që është më e mira dhe debatet e diskutimet kundërshtuese për ata që janë të pagabueshëm, por Imamët e nderuar e nxisnin atë që shikonin tek ai, aftësinë e plotë dhe inteligjencën e madhe për të kryer këtë punë, se përndryshe dobësohej blloku i të vërtetës dhe fuqizohej rikthimi i kundërshtisë dhe gjenin forca në shpirtrat e tyre, në kundërshtimin e të vërtetës, duke këmbëngulur në kokëfortësinë e tyre.

Në këtë drejtim, në një hadith lexojmë se një nga shokët e Imami Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)* me nofkën "Et Tajaru" dhe që quhej Hamza ibn Muhammed, erdhi tek Imami Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)* dhe i tha: "*Më thuaj që ti e ke urryer debatin mes njerëzve.*".

Imami *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* i përgjigjet: "*Një si puna jote nuk e urren, sepse ai që fluturon, ka mundësi të bjerë poshtë*

dhe, nëse bie, mund të fluturojë prapë. Kush është si kjo, nuk e urrejmë.".[1]

Kjo është një fjalë gjithëpërfshirëse, që na tregon qartë si drita e diellit për domosdoshmërinë e fuqizimit të aftësisë për argumentim, debat dhe kundërshtim të palës kundërshtare, për atë që dëshiron të hyjë në debat dhe konflikt, që, me llogarinë e tij, të marrë rezultate të pastra. Prandaj, është e nevojshme të vijnë njerëz të përgatitur e të kenë autoritet të plotë, kur të sjellin argumentet, se ata që janë më të dobët logjikisht, të mos thonë që feja e tij është e dobët.

c) Efektet e këqija të debatit negativ

Është e vërtetë se kërkimi në njohuri dhe diskutimi është çelësi i zgjidhjes së problemeve, por kjo çështje zgjidhet, kur të dyja palët janë të kënaqura në qartësimin e të vërtetës dhe kërkimin e Rrugës së Drejtë, ose të paktën, njëra palë të jetë e kapur pas të vërtetës dhe ta ketë qëllim atë për të cilën futet në debat. Nëse debati apo diskutimi midis dy palëve ka për qëllim mburrjen dhe tregon forcën, duke ia detyruar mendimin palës tjetër, atëherë përfundimi i kësaj çështjeje nuk do të jetë tjetër veçse largimi nga e vërteta, verbimi i zullumqarëve në zemrat e tyre, si dhe armiqësi e smirë.

Për këtë arsye, kumtet dhe hadithet islame e kanë ndaluar diskutimin dhe debatin e kotë. Në këto tregime ka thënie kuptimplota për efektet negative të këtij lloj debati. Në një hadith,

[1] "Rixhalu El Keshshi", f. 298 dhe "Biharul Enuar", vëll. 73, f. 404, kreu 145.

të transmetuar nga Prijësi i besimtarëve, Ali ibn Ebu Talibi *(Paqja qoftë mbi të!)*, thuhet: *"Ai që ka pak nder, le ta lërë debatin e kotë."*.[1]

Ky lloj diskutimi, do të tkurret shkallë-shkallë në fjalë, derisa të arrijë në nivelin e përbuzjes, të mungesës së respektit dhe të shkëmbimit të fjalorit të shëmtuar, me akuza të ndërsjella e të kota.

Në një thënie tjetër të Prijësit të besimtarëve, Ali ibn Ebu Talibi *(Paqja qoftë mbi të!)*, thuhet: *"Largohuni, mënjanohuni nga debatet e kota e konfliktet, sepse ato të dyja i sëmurin zemrat e vëllezërve dhe në to mbin hipokrizia."*.[2]

Në të vërtetë, ky lloj debati, i cili zakonisht e humb fillin me origjinën e vërtetë të kërkimit dhe të argumentimit, do të forcojë shpirtin e cekët, nervoz dhe këmbëngulës te njerëzit, ku secila palë do të përdorë çdo mënyrë, me qëllim që të fitojë për vete dhe do të shkojë deri aty sa të përdorë edhe gënjeshtrën e mashtrimin. Një punë si kjo nuk mund të ketë fund tjetër veç të keqes, smirës e zilisë, si dhe shtimit të rrënjëve të hipokrizisë në gjokset e tyre.

Një sëmundjet tjetër e madhe e debatit negativ, që është e ndaluar, është prirja e secilës palë për t'iu shmangur gabimeve të tyre, këmbëngulja ashpër dhe prerë në dyshimet e tyre, shumë larg të drejtës dhe të vërtetës. Kjo ndodh, sepse çdo palë përpiqet me çdo kusht, me çfarëdo mënyre, që t'ia imponojë mendimin e saj palës tjetër dhe është e gatshme ta shpërfillë fjalën e vërtetë, që

[1] "Nehxhul Belaga", Fjalë të shkurtra", Fjala 362.
[2] "Usulul Kafij", Pjesa e dytë, kreu "Debati i kontradiktave".

buron nga konflikti i saj. Kjo, pa dyshim që e shton shmangien, dyshimin dhe gabimin.

d) Metodologjia e debatit me atë që është më e mira

Debati pozitiv nuk ka si qëllim që të përbuzë palën kundërshtare apo të triumfojë mbi të, por ka si synim që të futet në thellësinë e mendimeve dhe të shpirtit të tij. Për këtë arsye, me të vërtetë, mënyra e debatit, me atë që është më e mira, ndryshon plotësisht nga debati negativ dhe i kotë.

Që të ndikojë tek pala tjetër, në mënyrë figurative, duhet të përfitojë nga mënyrat e mëposhtme, që na i mëson Kur'ani, në një formë të bukur:

1) Duhet të mos këmbëngulet ndaj palës përballë, që të pranojë fjalën se ai ka të drejtë, por është detyrë e debatuesit, nëse mundet, ta bëjë palën tjetër që të bindet se është ajo që arriti në këtë përfundim.

Kjo mënyrë do ketë më shumë fryt. Me një shprehje tjetër: Për palën tjetër është e rëndësishme, që të besojë se rezultati dhe mendimi që buroi nga mendja e tij, është pjesë e shpirtit të tij, që të kapet më shumë pas saj e t'i dorëzohet plotësisht asaj. Kjo çështje mund të jetë prej sekreteve të përmendjes së Kur'anit, të të vërtetave të rëndësishme, si Njehsimi dhe ndalimi i shirkut (t'i vësh shok All'llahut) e të tjera si këto, sipas kuptimit, ose sepse ai, pasi përfundon me kundërshtimet dhe përkujtimet e argumenteve të Njehsimit të Zotit, thotë: **"A mos ka ndonjë Zot tjetër pos All'llahut?"**.[1]

[1] Sure "En Neml", ajeti 60.

2) Duhet ta ndalojmë atë që shfaq cilësinë e kokëfortësisë dhe të mendjecektësisë tek pala tjetër. Kur'ani thotë: **"Ju mos ua shani ata** (zotat) **që u luten** (idhujtarët)**."**[1], që ata, me kokëfortësinë e tyre, të mos vazhdojnë të shajnë e të tallen me Krijuesin e Madhëruar dhe Fjalën e Tij.

3) Duhet të kihet kujdes në fund të qartësimit të diskutimit me çdo njeri apo grup, që të ndjejnë se ai që flet me ta do me të vërtetë të bëjë të paqarta të vërtetat dhe asgjë tjetër, sepse, kur Kur'ani flet për krahasimin e verës me bixhozin, ai nuk i shpërfill dobitë materiale dytësore dhe ekonomike që përfitojnë disa prej tyre dhe thotë: **"Thuaj që të dyja janë mëkat i madh e ka edhe dobi në to** (të pakta) **për njerëz, por dëmi i tyre është më i madh se dobia e tyre."**.[2]
Me të vërtetë kjo mënyrë të thëni ka ndikim të madh pozitiv, për atë që dëgjon.

4) Nuk duhet t'i kthesh përgjigje me të njëjtën mënyrë, përgjatë krahasimit dhe zemërimit, por duhet të zgjidhet rruga e mëshirës, e dashurisë dhe e faljes, aq sa mundet njeriu të bëjë, sepse kjo lloj mënyre do të ndikojë shumë në zbutjen e zemrave të armiqve dhe kokëfortëve, siç thotë Kur'ani: **"Prandaj** (të keqen) **ktheje në mënyrën më të mirë, se atëherë ai me të cilin kishit njëfarë armiqësie, do të bëhet mik i afërt."**.[3]

Si përfundim, themi: Nëse shikojmë me kujdes mënyrat e debateve të Profetëve me armiqtë, zullumqarët dhe

[1] Sure "El En'am", ajeti 108.
[2] Sure "El Bekare", ajeti 219.
[3] Sure "Fusilet", ajeti 34.

mendjemëdhenjtë, siç e pasqyron Kur'ani, ose siç e pasqyrojnë debatet ideologjike midis të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, ose Imamëve të pagabueshëm të Ehli Bejtit me armiqtë dhe kundërshtitë e tyre, do të shohim se mësimet edukative në këtë fushë, përmbajnë në vetvete stilet dhe mënyrat më të përpunuara, që na lehtësojnë ne futjen në brendësi të të tjerëve.

Me këtë ndarje të veçantë, dijetarët e asamblesë marrin tek vepra "Oqeanet e dritave" një tregim nga i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)*. Në këtë tregim kemi një debat të gjatë midis të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe pesë grupeve kundërshtare, të cilët janë: çifutët dhe të krishterët, ateistët dhe dualistët (ndjekës të ideologjisë dualiste) dhe politeistët arabë. Ky debat, për shkak të mënyrës së drejtë, të bukur dhe tërheqëse që përdori i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, përfundon me bindjen dhe dorëzimin e tyre ndaj atij. Ky debat i kulturuar duhet të bëhet mësim, duke ndërtuar sipas tij debatet dhe diskutimet tona me të tjerët.[1]

[1] Mund të shikoni tekstin e plotë te vepra "Biharul Anuar", vëll 9, f. 257.

Ajetet 7 – 9

ٱلَّذِينَ يَحۡمِلُونَ ٱلۡعَرۡشَ وَمَنۡ حَوۡلَهُۥ يُسَبِّحُونَ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَيُؤۡمِنُونَ بِهِۦ
وَيَسۡتَغۡفِرُونَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْۖ رَبَّنَا وَسِعۡتَ كُلَّ شَيۡءٖ رَّحۡمَةٗ وَعِلۡمٗا فَٱغۡفِرۡ
لِلَّذِينَ تَابُواْ وَٱتَّبَعُواْ سَبِيلَكَ وَقِهِمۡ عَذَابَ ٱلۡجَحِيمِ ٧ رَبَّنَا وَأَدۡخِلۡهُمۡ
جَنَّٰتِ عَدۡنٍ ٱلَّتِي وَعَدتَّهُمۡ وَمَن صَلَحَ مِنۡ ءَابَآئِهِمۡ وَأَزۡوَٰجِهِمۡ وَذُرِّيَّٰتِهِمۡۚ
إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ٨ وَقِهِمُ ٱلسَّيِّـَٔاتِۚ وَمَن تَقِ ٱلسَّيِّـَٔاتِ يَوۡمَئِذٖ
فَقَدۡ رَحِمۡتَهُۥۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ٩

“Ata (engjël)**, që e mbajnë Fronin dhe ata që janë rreth tij, e madhërojnë Zotin e tyre me falënderim dhe i besojnë Atij. Ata lypin falje për besimtarët, duke thënë: ‘O Zoti ynë, Ti përfshin çdo gjë me mëshirën dhe dijeninë Tënde, prandaj fali ata që janë penduar e që ndjekin Rrugën Tënde dhe ruaji ata prej dënimit të Zjarrit flakërues!’”**

“O Zoti ynë, shpjeri ata në kopshtet e Adnit, të cilat ua ke premtuar, së bashku me të devotshmit prej prindërve të tyre, bashkëshorteve të tyre dhe pasardhësve të tyre! Ti je i Plotfuqishmi dhe i Urti.”

"Dhe shpëtoji ata nga e keqja! Atë që Ti e shpëton nga e keqja atë Ditë, Ti e ke mëshiruar; e ky, me të vërtetë, është shpëtimi i madh!"

Komentimi

Lutja e engjëjve që bartin Arshin për besimtarët

Nga stili i ajeteve më lart, bëhet e qartë se ato kanë zbritur kur myslimanët ishin pakicë, kurse armiqtë ishin në kulmin e fuqisë, duke u kënaqur me të gjitha mundësitë që kishin.

Më vonë zbritën ajetet kur'anore, që kemi përpara, si sihariq për besimtarët e vërtetë dhe durimtarët, që ata nuk janë vetëm dhe nuk duhet të ndihen asnjëherë të braktisur, sepse bartësit e Arshit hyjnor dhe ata që janë përreth All'llahut, engjëjt e mëdhenj, janë me ta dhe i mbështesin vazhdimisht. Ata bëjnë pa reshtur dua për ta dhe kërkojnë nga All'llahu, për ju, shpëtimin në këtë Botë dhe mirësitë në Botën Tjetër. Ky është stili më i mirë i përqafimit me besimtarët në atë ditë, në këtë ditë dhe nesër.

Kur'ani thotë: **"Ata** (engjëj)**, që e mbajnë Fronin dhe ata që janë rreth tij, e madhërojnë Zotin e tyre me falënderim dhe i besojnë Atij. Ata lypin falje për besimtarët, duke thënë: 'O Zoti ynë, Ti përfshin çdo gjë me mëshirën dhe dijeninë Tënde, prandaj fali ata që janë penduar e që ndjekin Rrugën Tënde dhe ruaji ata prej dënimit të Zjarrit flakërues!'"**.

Ky ajet ua bën të qartë besimtarëve se nuk janë vetëm ata që e lartësojnë dhe e falënderojnë All'llahun e Lartësuar, sepse para atyre janë engjëjt e afërt dhe bartësit e Arshit dhe ata që janë përreth tij, që e lartësojnë dhe e falënderojnë Krijuesin e Madhëruar e të Lartësuar.

Nga ana tjetër, i paralajmëron mohuesit dhe u thotë, besojnë apo jo, kjo nuk është e rëndësishme, sepse All'llahu është i pasur ndaj krijesave të Tij dhe nuk ka nevojë për besimin e askujt, sepse janë engjëjt që e lartësojnë, e falënderojnë Madhështinë e Tij. Ata janë aq shumë, sa nuk mund të përfytyrohet. Pavarësisht kësaj, All'llahu përsëri nuk ka nevojën e tyre për ta falënderuar e për ta lartësuar Atë.

Nga një këndvështrim tjetër, ajeti i lajmëron besimtarët se ata nuk janë vetëm në këtë botë, sepse fuqia e padukshme, më madhështore në botë dhe bartësit e Arshit janë me ta, i mbështesin dhe luten për ta dhe, në të njëjtën kohë, i kërkojnë All'llahut që t'i përfshijë në faljen dhe në mëshirën e Tij të gjerë, t'ua falë gjynahet e t'i shpëtojë nga dënimi i zjarrit të Xhehennemit.

Në këtë ajet përballemi përsëri me fjalën *"Arsh"*, e sjellë një shprehje për bartësit dhe engjëjt që sillen rrotull tij. Edhe pse për këtë temë kemi folur në komentin e disa sureve, duhet të qëndrojmë përsëri tek kjo në portën e kërkimeve.[1]

Në ajetin që vjen më pas, do të shohim lutjen e vazhdueshme të bartësve të Arshit për besimtarët. All'llahu thotë:

[1] Përmendet në fund të ajetit 54 të sures "El A'raf", në fund të ajetit 7 të sures "Hud" dhe në fund të ajetit 255 të sures "El Bekare".

"O Zoti ynë, shpjeri ata në kopshtet e Adnit, të cilat ua ke premtuar së bashku me të devotshmit prej prindërve të tyre.".[1]

Pse i luten Atij? Ata i luten All'llahut të Madhëruar: **"Ti je i Plotfuqishmi dhe i Urti."**.

Ky ajet fillon me apostrofin: **"O Zoti ynë"**. Bartësit e Arshit e engjëjt rreth tij kërkojnë me këmbëngulje nga Krijuesi i tyre që Ai të jetë i butë me besimtarët e Tij. E përsërisin shpesh kërkesën e tyre në vendqëndrimin hyjnor të All'llahut. Këta nuk duan nga Krijuesi i tyre shpëtimin e besimtarëve vetëm nga dënimi i Kiametit, por edhe që t'i fusë ata në Xhennetet e përhershme. Jo vetëm kaq, por dëshirojnë që bashkë me ta, të hyjnë edhe baballarët, gratë dhe bijtë e tyre, të gjithë ata që kanë ecur në gjurmët e tyre, në Rrugën e Drejtë dhe të besimit…

Engjëjt kërkojnë mbështetjen me Fuqinë dhe Forcën e All'llahut, kurse premtimi hyjnor, ashtu siç na e tregoi edhe ajeti, është i njëjti premtim që është përsëritur shpesh me gjuhën e Profetëve për të gjithë njerëzit.

Ndarja e myslimanëve në dy grupe, zbulon një realitet: atje ka një grup që klasifikohet në nivelin e parë, i cili përpiqet t'i ndjekë e t'u bindet plotësisht çështjeve hyjnore.

Kurse grupi i dytë, nuk është në të njëjtin nivel me të parin dhe as në vendin e tij, por, për shkak të lidhjes së tij me grupin e parë dhe përpjekjes së tyre për t'i ndjekur ata nga pas, edhe ata do t'i përfshijë lutja e engjëjve.

[1] Fjalia *"men saleha"* është e lidhur me përemrin në fjalinë *"ue ed khilhum"*.

Pastaj ajeti na kujton paragrafin e katërt të duasë së engjëjve për besimtarët: **"Dhe shpëtoji ata nga e keqja! Atë që Ti e shpëton nga e keqja atë Ditë, Ti e ke mëshiruar."**.

Më pas duaja përfundon me këtë fjali, që ka një kuptim shumë të madh: **"E ky, me të vërtetë, është shpëtimi i madh!".**

A ka fitore më të madhe se sa t'i falen gjynahet njeriut, t'i largohet dënimit, ta përfshijë mëshira hyjnore dhe ta fusë atë në Xhennet dhe t'i bashkohen atij të afërmit e tij dhe ata që ai do?

Hulumtime

I Pari: Katër duatë e bartësve të Arshit

Këtu mund të shtrohet pyetja: Cili është ndryshimi që gjendet midis këtyre katër duave? A nuk është një pjesë e tyre përsëritëse?

Po ta shikojmë me hollësi, zbulojmë se secila prej tyre tregon për çështje të ndryshme. Në fillim engjëjt kërkojnë që besimtarët të lahen, të pastrohen nga gjynahet. Kjo është një çështje e qenësishme nga kërkesa e tyre, sepse quhet si pika e mbërritjes te çdo mirësi e madhe. Në të kundërt, a ka dhuratë më të madhe se sa njeriu, të ndiejë se u pastrua plotësisht dhe Krijuesi i tij është i kënaqur me të dhe se ai vetë është i kënaqur me Zotin e tij?

Kjo ndjenjë, duke mos përfillur çështjen e Xhennetit dhe të Xhehennemit, quhet një çështje e madhe dhe krenari për njerëzit.

Në pjesën e dytë, bartësit e Arshit dhe engjëjt e tjerë kërkojnë largimin e besimtarëve, ruajtjen e tyre nga dënimi i zjarrit të Xhehennemit. E gjithë kjo çështje, konsiderohet një prej formave më të rëndësishme të vërtetimit të qetësisë dhe të kënaqësisë shpirtërore.

Në fazën e tretë, përfshihet duaja e bartësve të Arshit dhe të engjëjve, duke kërkuar Xhennetin për besimtarët dhe të afërmit e tyre. Ata konsiderohen të tillë, nëse janë prej atyre që bëjnë vepra të mira.

Për shkak të pranisë së shqetësimeve të tjera të rëndësishme, në Ditën e Kiametit, përveç zjarrit të Xhehennemit, si: frika e madhe e grumbullimit në Mah'sher, dalja përpara njerëzve, qëndrimi i gjatë në llogaridhënie e të tjera si këto, engjëjt dhe bartësit e Arshit, në duatë e tyre, kërkojnë, që All'llahu t'i ruajë e t'i mbrojë besimtarët nga çdo e keqe që do të ndodhë atë ditë, që të hyjnë të qetë dhe me respekt të plotë në Xhennetet e qetësisë së përhershme.

I Dyti: Edukata e lutjes

Në këto ajete, bartësit e Arshit dhe engjëjt, u mësojnë besimtarëve mënyrën e lutjes. Si fillim, duhet të nisë me thirrjen **"O Zoti ynë"**, pastaj lavdërimi i All'llahut, me cilësitë e Tij të Madhështisë dhe të Bukurisë. Vazhdohet me kërkimin e ndihmës nga vendqëndrimi i mëshirës absolute dhe i diturisë së Tij të pafund: **"Ti përfshin çdo gjë me mëshirën dhe dijeninë Tënde."**.

Së fundi, lutja dhe kërkimi i diçkaje është sipas rëndësisë së saj, me kusht që të jetë brenda normave të përgjigjes së lutjes, pra, të jetë e realizueshme: **"Fali ata që janë penduar e që ndjekin Rrugën Tënde."**.

Lutja përfundon duke përmendur cilësitë e larta e të bukura të All'llahut dhe synimin e mëshirës së Tij.

E pashoqe në këtë çështje është se bartësit e Arshit hyjnor, në duanë e tyre, mbështeten fort në pesë cilësi hyjnore. Ato janë: hyjnia, mëshira, fuqia, dituria dhe mençuria.

I treti: Pse të gjitha duatë fillojnë me fjalët: "O ZOTI YNË"?

Kur lexojmë ajetet kur'anore, vërejmë se miqtë e All'llahut, pavarësisht se cilët janë, Profetët apo engjëjt, apo njerëzit e mirë, e fillonin lutjen e tyre me fjalët: *"O Zoti ynë"*, ose *"O Zoti im"*.

Ademi *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* thotë: **"Zoti ynë, ne i bëmë padrejtësi vetvetes sonë."**.[1]

Nuhu *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* thotë: **"Zoti im, më fal mua dhe prindërit e mi."**.[2]

Ibrahimi *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* thotë: **"Zoti ynë, më fal** (gabimet) **mua dhe prindërve të mi, fali të gjithë besimtarët Ditën kur jepet llogaria."**.[3]

---

[1] Sure "El A'raf", ajeti 23.
[2] Sure "Nuh", ajeti 28.
[3] Sure "Ibrahim", ajeti 41.

Jusufi *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, pasi iu plotësua dëshira, tha: **"Zoti im, Ti më ke dhënë mua pushtet."**.[1]

Musai *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, folësi me All'llahun, thotë*:* **"Zoti im, betohem në ato të mira që më dhurove mua, se kurrë nuk do te vihem në ndihmë të kriminelëve."**.[2]

Kurse Sulejmani *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* thotë: **"Zoti im, më fal gabimin, më dhuro asi pushteti që askush pas meje nuk do ta ketë."**.[3]

Kurse Isai, Mesia *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, thotë: **"O All'llah, Zoti ynë, zbritna nga qielli një tavolinë."**.[4]

I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* thotë: **"O Zoti im, unë mbrohem me Ty prej ngacmimeve të djajve."**.[5]

Në gjuhën e besimtarëve lexojmë në shumë vende thirrjen "O Zoti ynë", në hapjen e lutjes. Edhe në fundin e sures "Ali Imran", në ajetin 191, shohim këtë dua të tyre: **"O Zoti ynë, këtë nuk e ke krijuar kot."**.

Nëpërmjet këtyre shembujve, dalim në përfundimin se duaja më e mirë është ajo që fillon me Emrin e Zotit. Është e vërtetë se Emri "All'llah" i përfshin të gjithë Emrat e tjerë të Krijuesit. Por, njeriu i lidh nevojat me Sunduesin që në çastet e para të jetës e deri në fund të saj. Kjo lidhje me Sunduesin e zhyt

[1] Sure "Jusuf", ajeti 101.
[2] Sure "El Kasas", ajeti 17.
[3] Sure "Sad", ajeti 35.
[4] Sure "El Maide", ajeti 114.
[5] Sure "El Mu'minun", ajeti 97.

njeriun në mirësitë e All'llahut. Për këtë qëllim, përmendja e kësaj fjale në fillim të lutjeve duket më se e përshtatshme se emrat e tjerë.[1]

I Katërti: Çfarë është Arshi hyjnor?

Kemi treguar shpesh se shprehjet tematike, që janë për të qartësuar diagnozat e kufizuara të jetës, nuk mund të qartësojnë madhështinë e Krijuesit apo të krijesave të Tij. Për këtë arsye, nuk mund të bëjmë gjë tjetër veçse të përdorim shprehje dhe kuptime që i përafrohen kësaj madhështie. Në krye të shprehjeve që përmban kjo situatë, është fjala *"el arsh"*, e cila, nga ana gjuhësore, ka kuptimin *"tavan"* ose *"krevat që ka këmbë (mbështetës) të gjata"*; e kundërta e "karrige", që është "krevat që ka këmbë të shkurta". Pastaj kjo fjalë u përdor për të përfshirë "Arshin" e fuqisë së All'llahut.

Nga komentuesit dhe dijetarët e gjuhës ka shumë fjalë për qëllimin e përdorimit të fjalës *"arsh"* dhe ato që i përshtaten si kuptim.

Nganjëherë, fjalën *"arsh"* e komentuan me kuptimin *"dituri e veçantë për All'llahun"*. Disa të tjerë kanë thënë se ka kuptimin e zotërimit dhe qeverisjes hyjnore.

Gjithashtu, kanë thënë se tregon çdo cilësi plotësuese të All'llahut, sepse, secili nga këto cilësi tregon madhështinë e gradës së All'llahut, ashtu siç tregon karrigia e sulltanit për madhështinë e tij (merren shembujt, por nuk bëhen krahasime).

[1] Tefsiri "El Kebijr", fundi i ajetit është burimi i komentimit.

Krijuesi i Madhëruar zotëron fronin e diturisë, fronin e fuqisë, fronin e mëshirës dhe fronin e dhembshurisë. Në bazë të këtyre tri komenteve dhe mendimeve, kuptimi që morëm nga fjala *"el arsh"*, u referohet cilësive të Krijuesit dhe jo kuptimit të daljes nga Qenia e Tij.

Për kuptimin e kësaj fjale, po japim disa transmetime nga Ehli Bejti.

Imam Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)*, kur u pyet për kuptimin e Fjalës së All'llahut: **"Kursiu i Tij shtrihet mbi qiejt dhe Tokën."**,[1] tha se qëllimi i përdorimit të kësaj fjalie, është të tregojë diturinë e All'llahut.[2]

Në një hadith tjetër të Imamit Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)*, ai përsëri ka komentuar se fjala *"arsh"* ka kuptimin: All'llahu ua ka zbuluar dhe ua ka mësuar Profetëve, ndërsa kuptimi i fjalës *"el kursiju"* është dituria që All'llahu nuk ia ka mësuar askujt.[3]

Nga historia islame, kemi shumë komente të tjera me sened (mbështetje), të cilat kanë sqaruar se *"el arshu"* dhe *"el kursiju"* janë qenie të madhërishme nga krijesat e All'llahut.

Ata kanë thënë se qëllimi i përdorimit të fjalës *"el arshu"* është të tregojë gjithë botën e ekzistencës. Gjithashtu, kanë thënë se gjithë toka dhe qielli janë të materializuar te fjala *"el kursiju"* dhe se qielli dhe toka janë si unaza në shkretëtirën e madhe, po t'i llogarisim ata të dy me *"el kursiju"*.

---

[1] Sure "El Bekare", ajeti 255.
[2] "Biharul Anuar", vëll. 58, f. 28, hadithet 46-47.
[3] Burimi i mësipërm.

Gjithashtu, kanë thënë se *"el kursiju"*, përballë *"arshit"* është si unaza në shkretëtirën e madhe.

Në disa komentime të tjera, mbështetur edhe në historitë islame, përdorën fjalën *"el arshu"*, si metaforë për zemrat e Profetëve, këshilluesve e besimtarëve të plotësuar, siç vjen në një hadith: *"Zemra e besimtarit është froni i Mëshiruesit."*.[1]

Në një hadith kudsi, lexojmë Fjalën e All'llahut: *"Nuk më ka përfshirë as qielli Im, as toka Ime, por më ka përfshirë zemra e robit Tim besimtar."*.[2]

Rruga më e mirë për të marrë kuptimin e fjalës *"el arshu"*, me atë masë sa e pranon ndërgjegjja e njeriut, është që të kërkojmë burimet e përdorimit të saj në Kur'an e të hulumtojmë me kujdes kuptimet e saj. Në shumë ajete të Librit të Zotit, hasim me këtë shprehje, si: **"Pastaj qëndroi mbi Arsh."**[3]; **"drejton çështjen"**; ose na vjen me disa fjali të tjera, që na tregojnë për diturinë dhe njohurinë e All'llahut.

Në një ajet tjetër kur'anor, përshkruhet Arshi me madhështi: **"Dhe Ai është Zoti i Arshit të madh."**.[4]

Ndonjëherë ajeti flet për bartësit e Arshit, njëjtë si ajeti që është në tematikën tonë. Ka ajete që flasin për engjëjt rreth Arshit: **"E do t'i shohësh engjëjt të rreshtuar përreth Arshit."**.[5]

---

[1] Burimi i mësipërm, f. 29.
[2] Burimi i mësipërm.
[3] Sure "El A'raf", ajeti 54; sure "Junus", ajeti 2; sure "Er Rra'd", ajeti 2; sure "El Furkan", ajeti 59; sure "Es Sexhde", ajeti 4; sure "El Hadid", ajeti 4.
[4] Sure "Et Teube", ajeti 129.
[5] Sure "Ez Zummer", ajeti 75.

Në një ajet tjetër, lexojmë Fjalën e All'llahut: **"Froni i Tij ndodhej mbi ujë."**.[1]

Përmes mbledhjes së këtyre kuptimeve dhe shprehjeve të tjera që kanë sjellë hadithet dhe tregimet islame, dalim në një përfundim të qartë se fjala *"el arshu"* u bashkohet shumë kuptimeve të ndryshme, pavarësisht se ajo ka vetëm një bazë.

Një nga kuptimet e saj është pozita qeveritare, financiare dhe krijimi i ekzistencës. Përdorimi më i përhapur i fjalës *"el arshu"* është si metaforë për kontrollin e gjykatësit ndaj çështjeve të shtetit të tij. Themi, për shembull: "Filani e paralizoi pozitën e tij.". Kjo është një shprehje metaforike, që tregon shkatërrimin e aftësisë dhe qeverisjes së tij.

Një kuptim tjetër i saj është "bashkekzistenca", sepse ekzistenca është argument i madhështisë.

Nganjëherë përdoret fjala *"el arshu"* me kuptimin *"bota më e lartë"* dhe *"el kursij"* me kuptimin *"bota më e ulët"*. Përdoret përsëri fjala *"el arshu"* me kuptimin *"bota e mbinatyrshme"*, kurse *"el kursiju"* me kuptimin *"bashkësia e botës lëndore"*, sepse në të ndodhen toka, qielli, siç thuhet në Ajetin Kursi: **"Kursiu i Tij shtrihet mbi qiejt dhe Tokën."**.[2]

Dituria e Krijuesit nuk ndahet nga Qenia e All'llahut, prandaj fjala *"arsh"* i referohet ndonjëherë kuptimit *"dituria e Zotit"*. Nëse është specifikuar vetia e "Arshu Rrahmanit" në zemrat e pastra të robëve të All'llahut besimtarë, atëherë kjo do të thotë se ky pozicion është vendi i njohjes së Vetës hyjnore. Në

[1] Sure "Hud", ajeti 7.
[2] Sure "El Bekare", ajeti 255.

fund të fundit, është një nga argumentet e madhështisë dhe fuqisë së All'llahut.

Nga sa thamë më sipër, bëhet e qartë se të gjitha kuptimet e Arshit, që përmendëm më lart, qartësojnë madhështinë e All'llahut.

Në ajetin që po komentojmë, mundet që fjala *"el arshu"* të nënkuptojë qeverisjen dhe drejtimin e botës së ekzistencës nga All'llahu dhe bartësit e Arshit zbatojnë dëshirat qeverisëse të All'llahut në krijim.

Por mund të ketë edhe kuptimin e bashkësisë së ekzistencës, ose të botës jashtë normales, kurse bartësit e Arshit të All'llahut janë engjëjt, tek të cilët bie përgjegjësia e drejtimit të çështjes së kësaj bote me lejen dhe me urdhërin e All'llahut.

Ajetet 10 – 12

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُنَادَوۡنَ لَمَقۡتُ ٱللَّهِ أَكۡبَرُ مِن مَّقۡتِكُمۡ أَنفُسَكُمۡ إِذۡ تُدۡعَوۡنَ إِلَى ٱلۡإِيمَٰنِ فَتَكۡفُرُونَ ۝١٠ قَالُواْ رَبَّنَآ أَمَتَّنَا ٱثۡنَتَيۡنِ وَأَحۡيَيۡتَنَا ٱثۡنَتَيۡنِ فَٱعۡتَرَفۡنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلۡ إِلَىٰ خُرُوجٖ مِّن سَبِيلٖ ۝١١ ذَٰلِكُم بِأَنَّهُۥٓ إِذَا دُعِيَ ٱللَّهُ وَحۡدَهُۥ كَفَرۡتُمۡ وَإِن يُشۡرَكۡ بِهِۦ تُؤۡمِنُواْۚ فَٱلۡحُكۡمُ لِلَّهِ ٱلۡعَلِيِّ ٱلۡكَبِيرِ ۝١٢

"Atyre që kanë mohuar, do t'u thuhet: 'Urrejtja e All'llahut ndaj jush është më e madhe se urrejtja juaj ndaj vetvetes, kur jeni thirrur në besim, por keni mohuar.'"

"Ata do të përgjigjen: 'O Zoti ynë, na ke bërë të vdesim dy herë dhe na ke ngjallur dy herë. Tani i pranojmë gjynahet tona. Prandaj, a ka ndonjë rrugëdalje (nga Xhehennemi)**?'"**

"Atyre do t'u thuhet: 'Ju keni pësuar këtë fat, sepse, kur thirrej All'llahu i Vetëm, ju mohonit, por, kur i shoqërohej Atij diçka tjetër (në adhurim)**, ju besonit. Sot gjykimi i përket vetëm All'llahut, të Lartit e të Madhërishmit.'"**

Komentimi

I pranuam gabimet tona, por a ka shpëtim?

Ajetet më lart na folën për përfshirjen e mëshirës hyjnore ndaj besimtarëve, kurse ky grup ajetesh na flet për "zemërimin" e All'llahut ndaj jobesimtareve, që të bëhet një krahasim midis dy fotografive të ndryshme.

Ajeti 10 thotë: **"Atyre që kanë mohuar, do t'u thuhet: 'Urrejtja e All'llahut ndaj jush është më e madhe se urrejtja juaj ndaj vetvetes, kur jeni thirrur në besim, por keni mohuar."**.

Cili është ai që i fton këta me këtë thirrje?

Duket se janë engjëjt e dënimit ata që i thërrasin për t'i qortuar ashpër dhe për t'i demaskuar, të kundërtën e asaj që bëjnë engjëjt e mëshirës, duke i respektuar besimtarët dhe njerëzit punëmirë.

Ka mundësi që të jetë nga ajo lloj bisede dhe zënke, që do të bëjnë jobesimtarët në Kiamet. Kuptimi i parë është më i përafërt siç duket. Sido që të jetë situata, kjo ftesë do t'u bëhet atyre në Ditën e Kiametit, ashtu siç e dëshmojnë edhe ajetet që vijnë më pas.

Fjala *"el maktu"* ka kuptimin zemërim, armiqësi e fortë. Ky ajet na sqaron se zemërimi i All'llahut me jobesimtarët është më i madh se urrejtja që ata kanë për veten e tyre. Për sa i takon urrejtjes së jobesimtarëve ndaj vetes së tyre, ka dy komente:

Së pari: Merret si shembull në kryerjen e veprave të tyre në jetën e kësaj bote, si: urrejtja më e madhe ndaj vetes, refuzimi i thirrjes së Njehsimit. Ata, jo vetëm që shpërfillën udhëzimin, por edhe i prishën, i thyen ato. A ka urrejtje më të madhe të vetes se sa njeriu t'i mbyllë vetes dyert e lumturisë së përhershme dhe t'i hapë vetes dyert e dënimit? Në përputhje me këtë koment, është Fjala e Zotit: **"...kur jeni thirrur në besim, por keni mohuar."**, e cila është qartësim për mënyrën e urrejtjes dhe të armiqësisë së jobesimtarëve ndaj vetes së tyre.

Së dyti: Mund të supozohet se urrejtja dhe armiqësia e tyre ndaj vetes është që t'i godasë një lloj shoku dhe pendim i madh, kur në Ditën e Kiametit të shohin rezultatin e veprave të tyre dhe çfarë bënë me duart e tyre në këtë Botë, kur të ulërijnë e të bërtasin aq fort dhe të hanë thonjtë nga pendimi, por nuk është çasti i pendesës.

All'llahu thotë: **"Atë Ditë zullumqari do t'i kafshojë duart e veta."**.[1]

Do të urojnë për vete që të jenë pluhur dheu: **"Ah sa mirë do ishte për mua sikur të isha dhe."**.[2]

Në atë ditë hapen horizontet e shikimit: **"...dhe tani ti sheh shumë mprehtë."**.[3]

Zbulohen sekretet dhe të vërtetat e fshehta: **"Ditën kur do të gjurmohen të fshehtat."**.[4]

---

[1] Sure "Furkan", ajeti 27.
[2] Sure "Nebe", ajeti 40.
[3] Sure "Kaf", ajeti 22.
[4] Sure "Et Tarik", ajeti 9.

Në atë ditë shpërndahen fletët dhe zbulohen veprat: **"Dhe kur fletushkat të jenë shpalosur."**.[1]

Në atë ditë merret rezultati: **"Mjafton të jesh sot vetëllogaritës i vetvetes."**.[2]

Për këtë, jobesimtarët do të mallkojnë shumë veten e tyre, do të rëndohen prej saj dhe do të qajnë për fundin e tyre të dhimbshëm.

Këtu vjen thirrja: **"S'ka dyshim se ata që nuk besuan do të thirren** (do t'u thuhet) **hidhërimi i All'llahut pse u ftuat të besoni e ju nuk besuat** (në dynja)**."**. Në mbështetje të këtij komenti, kemi fjalinë **"...pse u ftuat të besoni e ju nuk besuat."**, duke argumentuar zemërimin e madh të All'llahut ndaj tyre. [3]

Sigurisht që secili koment është i përshtatshëm, vetëm se tefsiri i parë, me shënimet e disa çështjeve, është më i pranueshëm, kur zullumqarët të shikojnë çështjet dhe hallet e Ditës së Kiametit dhe, kur të shikojnë panoramat e zemërimit hyjnor rreth tyre, do të ndërgjegjësohen për shpërfilljen e tyre të gjatë dhe do të mendojnë për një rrugëzgjidhje, do t'i pranojnë

---

[1] Sure "Et Tekuir", ajeti 10.

[2] Sure "Isra", ajeti 14.

[3] Sipas tefsirit të parë, fjala *"idh"* bëhet ndajfolje lidhëse me *"urrejtja ndaj vetes suaj"*, kurse sipas tefsirit të dytë, fjala *"idh"* merret si shpjeguese dhe e lidhur me "zemërimin e All'llahut". Duhet të përmendet shënimi se të dy hidhërimet që vijnë në ajetin e mësipërm, lidhen me katër mundësi të ndryshme:
E para: mund ta kenë vendin të dyja në Ditën e Kiametit;
E dyta: mund ta kenë vendin në këtë botë;
E treta: zemërimi i parë mund të jetë për këtë botë, kurse tjetri për Botën Tjetër;
E katërta: është e kundërta e të tretës.
Por pranohet më shumë komenti i mësipërm, ku veçohet i pari për Ahiretin dhe i dyti për dynjanë, ose të veçohen të dy për Ahiretin.

gjynahet e tyre dhe do të thonë: **"O Zoti ynë, na ke bërë të vdesim dy herë dhe na ke ngjallur dy herë. Tani i pranojmë gjynahet tona. Prandaj, a ka ndonjë rrugëdalje** (nga Xhehennemi)**?"**.

Kur perdja e mashtrimit të largohet dhe çdo njeri të shikojë me sytë e vërtetë, s'ka rrugë tjetër veçse të pranohen gjynahet.

Me të vërtetë, këta kanë qenë gjithmonë në mohim dhe kokëfortë talleshin kur Profetët i paralajmëronin, por, pas shijimit të vdekjes dhe jetës, nuk mbetet gjë për të mohuar. Shkaku i përsëritjes së tyre për vdekjen dhe jetën është se duan të thonë: "O Krijuesi ynë, Ti që zotëron vdekjen dhe jetën, Ti je i Plotfuqishëm që të na rikthesh përsëri në dynja, që ta kompensojmë të kaluarën tonë.".

Komentuesit kanë përmendur disa komente rreth qëllimit të përdorimit të fjalës: **"O Zoti ynë, na ke bërë të vdesim dy herë dhe na ke ngjallur dy herë."**.

Mes këtyre komenteve gjenden tri mendime, që ia vlen të qëndrojmë:

Mendimi i parë: Qëllimi i përdorimit të thënies: **"të vdesim dy herë"**, është të tregojë vdekjen në fund të jetës dhe vdekjen në fund të jetës së Berzakhut (jetës së ndërmjetme). Qëllimi i përdorimit të thënies: **"na ke ngjallur dy herë"**, është të tregojë ringjalljen në fund të Berzakhut dhe ringjalljen në Kiamet. Për të sqaruar këtë, do të shikojmë se për njeriun fillon një tjetër jetë pas vdekjes, që quhet jeta e Berzakhut. Kjo jetë është si jeta e

shehidëve, për të cilën na tregon Fjala e Zotit: **"Përkundrazi ata janë të gjallë duke u ushqyer te Zoti i tyre."**.[1]

Është si jeta e të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi e All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe e Imamëve nga Ehli Bejti *(Paqja qoftë mbi ta!)*, që, kur dëgjojnë selamin tonë, na e kthejnë selamin.

Po ashtu, është e njëjta jetë që bëjnë zullumqarët e këqij dhe faraonët, të cilët marrin dënim nga mëngjesi në darkë, siç thotë All'llahu: **"Ata i nënshtrohen zjarrit mëngjes e mbrëmje."**.[2]

Siç e dimë, nga ana tjetër, që të gjithë, pa përjashtim, engjëjt, njerëzit dhe shpirtrat, do të vdesin të gjithë në përfundim të kësaj bote, sapo t'i fryhet surit herën e parë. **"Dhe bie i vdekur çka ka në qiej dhe çka ka në Tokë."**.[3]

S'mbetet gjë e gjallë përveç Vetës Hyjnore (në kontrast me atë që qartësuam në fund të ajetit 68 të sures "Ez Zumer", mes vdekjes dhe jetës së engjëjve dhe shpirtrave dhe mes vdekjes dhe jetës se njeriut).

Në bazë të kësaj që thamë, s'ka dyshim, se ka jetë trupore dhe jetë pas vdekjes. Në fund të jetës, ndahet vdekja me jetën tonë trupore, kurse në fund të botës, ndahet jeta jonë nga Berzakhu. Sipas kësaj, po t'i radhisim, kemi dy jetë pas këtyre dy vdekjeve: jetë e pasvdekjes dhe jetë në Ditën e Kiametit.

---

[1] Sure "Ali Imran", ajeti 169.
[2] Sure "El Gafir", ajeti 46.
[3] Sure "Ez Zumer", ajeti 68.

Këtu, disa mund të shtrojnë këtë pyetje: Ne në këtë çast, kemi jetën tonë të tretë dhe është jeta jonë në këtë botë. Ajo nuk është si ato dy jetët. Gjithashtu, para saj kemi qenë në vdekje, para se të vinim në këtë botë. Për këtë, ne do të kemi tri vdekje dhe tri ringjallje.

Përgjigjen e kemi të qartë si drita në të njëjtin ajet, se vdekja para jetës së kësaj bote (domethënë në gjendjen kur kemi qenë) quhet "vdekje" jo "vënie në vdekje", kurse jeta në këtë botë, pa marrë parasysh se jeta është pohim i Ringjalljes, vetëm se Kur'ani nuk na e ka treguar këtë anë në ajetet më lart, se kjo ringjallje nuk është e një forme të plotë, për sa u përket jobesimtarëve, ku ajo që i bëri ata që të pranojnë gjynahet e tyre, janë: e para, jeta e Berzakhut dhe e dyta, jeta kur ringjallen.

Mendimi i dytë: Synimi i kuptimit për dy jetët, është se ringjallja në varr bëhet për shkak të disa pyetjeve dhe ringjalljes në Kiamet, kurse nënkuptimi me dy vdekjet është për vdekjen në fund të jetës dhe për vdekjen në varr.

Kështu, disa komentues e kanë quajtur këtë ajet një argument për jetën e afatizuar në varr.

Për sa i përket mënyrës së jetës në varr dhe, nëse ajo është me trup apo në Berzah, apo gjysmë trup, për të gjitha këto komente nuk është vendi për t'i trajtuar këtu.

Mendimi i tretë: Vdekja e parë, është vdekja para ekzistencës së njeriut në këtë botë, kur ka qenë pluhur, kështu që jeta e parë është jeta në këtë botë. Vdekja e dytë është vdekja në fund të kësaj bote, ndërsa jeta e dytë është jeta në Kiamet.

Ata që e vlerësojnë dhe e besojnë këtë koment, le të marrin si argument ajetin 28 të sures "El Bekare", ku All'llahu thotë: **"Si mund ta mohoni All'llahun, ndërkohë që keni qenë të pajetë e Ai ju dha jetën?! Pastaj Ai do t'ju bëjë të vdisni, më pas do t'ju ringjallë e, në fund, do të ktheheni tek Ai?!"**.

Ajeti që po komentojmë, na flet për dy lloje vdekjesh, në kohën kur ajeti në suren "El Bekare", na flet për një jetë dhe për një vdekje.[1]

Nga të gjitha këto tri komente, bëhet e qartë se komenti i parë është më i pranueshëm.

Nuk na bën dëm, nëse tregojmë se disa mbështetës të rimishërimit, donin ta sillnin si argument këtë ajet, për jetën dhe vdekjen e përsëritur të njeriut dhe rikthimin e shpirtit në trupa të rinj në këtë botë, në kohën kur ajeti i mësipërm e quan si një argument të gjallë ndalimin e rimishërimit, sepse ai e përkufizon dy herë vdekjen dhe jetën, vetëm se besimtarët e rimishërimit thonë për vdekjen dhe jetën e përgatitur në vazhdimësi.

Ata besojnë se shpirti i një njeriu mund të trupëzohet dhe të dalë disa herë në trupa të tjerë dhe në pika farash të tjera dhe të kthehet përsëri në këtë botë.

Është krejtësisht e natyrshme që përgjigjja e kërkesës së jobesimtarëve, që të rikthehen edhe një herë në dynja, për të shlyer gabimet e asaj që humbën, të jetë mospranimi dhe ky

[1] Disa komentues kanë hedhur hipotezën se ajeti i mësipërm nënkupton "kthimin", vetëm se përkujdesi i përgjithësimit të ajetit, me përfshirjen e të gjithë jobesimtarëve dhe moskëmbëngulja për kthimin e përgjithshëm të tyre, e bën këtë koment të pranueshëm për diskutim.

mospranim, siç e kemi parë qartë, nuk është treguar ende në ajetin që po komentojmë.

Por, mund ta marrim në konsideratë ajetin që vijon si argument për atë që thamë: Ky dënim është, sepse, kur bëhej thirrja për të besuar All'llahun Një, ju e mohuat e, nëse i përshkruhej Atij shok, i besuat.

Kur bëhet fjalë rreth Njehsimit dhe përkushtimit, dhe çështjeve të drejta, shqetësohen dhe mërziten, kurse kur bie fjala për mohimin dhe hipokrizinë dhe vënies shok, ortak All'llahut, gëzohen dhe lumturohen shpirtrat tuaj dhe për këtë, dënimi juaj do të jetë ajo që keni parë.

Këtu shtrojmë këtë pyetja: Si ta lidhim këtë përgjigje me kërkesën e tyre për t'u kthyer në dynja?

Me të vërtetë, ajeti na tregon se e vërteta e veprave të tyre nuk ka qenë e kufizuar në një kohë të caktuar, por ka qenë e përhershme, prandaj, edhe sikur të kthehen edhe një herë tjetër në dynja, do të vazhdonin në këtë rrugë. Për sa i përket besimit, dorëzimit dhe bindjes së tyre, siç e pamë në Ditën e Kiametit, s'ka dyshim se është i detyrueshëm, me pëlqim e bindje të plotë dhe të vërtetë.

Pastaj, s'ka dyshim, se bindjet e tyre, veprat dhe qëllimet e tyre të mëparshme, kanë bërë detyrim qëndrimin e tyre të përhershëm në zjarr, prandaj nuk ka asnjë mundësi që të kthehen në dynja me këtë gjendje.

Kjo gjendje është e posaçme për njerëzit, që në thellësitë e rrënjëve të tyre, kanë mohimin, të keqen dhe gjynahun. Këta i përmend dhe i përshkruan Kur'ani. Shpirtrat e tyre shqetësohen,

neveriten, kur përmendet All'llahu, Një, i Vetëm dhe kënaqen, kur përmendin putat: **"Kur përmendet vetëm All'llahu, zemrat e atyre që nuk besojnë në Jetën Tjetër neveriten, ndërsa, kur përmenden të tjerët, përveç All'llahut, ata menjëherë gëzohen."**.[1]

Kjo pamje nuk është vetëm për politeistët e kohës së Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, se koha jonë po dëshmon shembullin e këtyre njerëzve që kanë zemra të vdekura, të cilët largohen me shpejtësi nga besimi, Njehsimi dhe përkushtimi dhe përqafojnë mohimin, hipokrizinë dhe shthurjen.

Në disa transmetime nga Ehli Bejtit *(Paqja qoftë mbi ta!)*, për komentimin e këtij ajeti, lexojmë se është i veçuar në çështjen e "llogaridhënies", gjykimit, sepse një pjesë shqetësohej e neveritej, kur dëgjonin këtë fjalë "llogaridhënie" dhe gëzoheshin, kur dëgjonin emrat e armiqve të Ehli Bejtit.

Ky koment është nga kreu i korrespondencës së përgjithshme të padyshimtë, si pohim, dhe nuk është nga kapitulli i kufizimit të plotë ashtu siç e përmban ajeti si konfirmim.

Në fund të ajetit, me qëllim që të mos mërziten këta politeistë mizorë, ajeti thotë se autoriteti gjykues është i veçantë vetëm për Unin absolut të All'llahut: **"Sot gjykimi i përket vetëm All'llahut, të Lartit e të Madhërishmit."**.

[1] Sure "Ez Zumer", ajeti 45.

Në gjykatën e Ahiretit nuk ka gjyqtar tjetër përveç All'llahut nuk ka as të madh e as të vogël, askush nuk mund ta mundë Atë, apo gjykimin e Tij me korrupsion, apo me sekser, apo me hile, se gjykatësi absolut është Ai, All'llahu. Të gjithë i binden Atij dhe nuk ka asnjë rrugë për t'i shpëtuar gjykimit të Tij.

Hulumtim

Lutja që është larg përgjigjes

Nuk është hera e parë që përballemi me kërkesat e banorëve të zjarrit dhe të jobesimtarëve, të cilët duan të kthehen në dynja dhe përgjigjja është negative.

Ajetet kur'anore e kanë shtruar disa herë këtë temë. Në suren "Esh Shuara", në ajetin 44, lexojmë se zullumqarët, pasi të shikojnë dënimin, do të thonë: **"A ka ndonjë rrugëdalje?"**.

Ajeti 58 i sures "Ez Zumer", me gjuhën e gjynahqarëve dhe të jobesimtarëve, kur shikojnë me sytë e tyre dënimin, thotë: **"Ose të thotë, kur ta shohë dënimin: 'Ah, sikur të ishte e mundur për t'u kthyer edhe një herë e të bëhesha njeri i mirë!'"**.

Në ajetin 107 të sures "El Mu'minun", All'llahu, duke na treguar me gjuhën e shembujve prej këtyre popujve, thotë: **"Zoti**

ynë na nxjerr prej tij e nëse gabojmë përsëri, atëherë, vërtet, jemi mizorë!".

Një grup tjetër, kur vërtetohet vdekja dhe shikojnë engjëjt e vdekjes, kërkojnë nga All'llahu të kthehen: **"O Zoti im, më kthe, që të bëj vepra të mira e të kompensoj atë që lëshova."**.[1]

Por këto kërkesa refuzohen gjithmonë me fjalën "kurrë", ose të ngjashme me të.

Për këtë qartësohet se koncepti kur'anor siguron se jeta në këtë botë është një provë, përvojë, që nuk mund të përsëritet nga njeriu, kështu që duhet ta largojmë këtë imagjinatë nga mendjet se, nëse vdesim dhe përballemi me dënimin, do të kthehemi përsëri në këtë botë dhe do të veprojmë atë që lëshuam. Por nuk ka asnjë mundësi kthimi në këtë jetë pas vdekjes.

Kuadri i kësaj çështjeje, është i qartë, sepse në ligjin integral nuk ka mundësi kthimi dhe kthimi mbrapa, ashtu si nuk ka asnjë mundësi kthimi i fëmijës në barkun e nënës së tij sipas këtij ligji, pavarësisht se iu plotësuan ditët në barkun e nënës apo jo dhe lindi para kohe. Në fakt, kthimi prapa është i pamundur.

Po kështu edhe vdekja, e cila në këtë situatë është lindja e dytë dhe shpërngulje nga kjo botë në një Botë Tjetër dhe atje kthimi prapa quhet krejtësisht i pamundur.

Duke shtuar më tej, nuk mund të konsiderohet zgjimi i detyrueshëm që bëjnë njerëzit, të cilët i përmend edhe ajeti, argument për t'u bindur ose zgjimi i vërtetë, se, kur të lehtësohen shkaqet e tij, do të kthehet harresa dhe pakujdesia përsëri dhe do

[1] Sure "El Mu'minun", ajetet 99-100

të përsëriten po të njëjtat punë, siç e shikojmë qartë në këtë botë tek shumë njerëz, të cilët kthehen nga Krijuesi i tyre, kur iu ngushtohet jeta dhe hapin portat e pendesës. Sapo qetësohen, harrojnë gjithçka, madje edhe lutjen që i janë drejtuar All'llahut, kur i pushtoi e keqja.

Ajetet 13 – 15

هُوَ ٱلَّذِى يُرِيكُمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾ فَٱدْعُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفِيعُ ٱلدَّرَجَٰتِ ذُو ٱلْعَرْشِ يُلْقِى ٱلرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ لِيُنذِرَ يَوْمَ ٱلتَّلَاقِ ﴿١٥﴾

"Është Ai që ju tregon Shenjat e Tij dhe ju zbret riskun prej qiellit. Por askush nuk e kujton këtë, përveç atyre që kthehen tek Ai të penduar."

"Prandaj, lutjuni All'llahut me adhurim të sinqertë për Të, edhe nëse këtë e urrejnë jobesimtarët!"

"Ai është zotërues i cilësive më të larta dhe Zoti i Fronit. Ai e dërgon Shpalljen me urdhrin e Tij tek ata, që ka zgjedhur prej robëve të Vet, për t'i paralajmëruar për Ditën e Takimit me Atë."

Komentimi

Lutju All'llahut të Vetëm, pavarësisht jobesimtarëve që e urrejnë

Këto ajete që përmbajnë këshillë, kërcënim dhe paralajmërim, janë argumente për çështjet e shtruara në ajetet e mëparshme. Gjithashtu, janë argymete të Njehsimit, Sundimit, ndalimit të shirkut (vënies shok All'llahut) dhe adhurimit të putave.

Në fillim, ajeti thotë: **"Është Ai që ju tregon shenjat e Tij dhe ju zbret riskun prej qiellit."**. Janë të njëjtat ajete dhe argumente, që mbushin botën e ekzistencës dhe zgjerojnë pjesët e saj me vezullim dhe vihen zbukurimet e gjurmët e saj të mrekullueshme mbi muret e ekzistencës dhe çka në të.

Pastaj, ajeti qartëson: **"...ju zbret riskun prej qiellit."**.

Pikat e shiut e gjallërojnë jetën, drita e diellit i bën të gjalla krijesat, ajri është sekreti i ekzistencës dhe jetës së të gjitha qenieve, kafshëve, bimëve, njerëzve. Të gjitha këto zbresin nga qielli dhe këto tri dhurata formojnë midis tyre bazën e jetës dhe gjërat e tjera nga origjina e tyre degëzohen.

Disa komentues, qiellin e kanë quajtur "bota e fshehtë", kurse tokën e kanë quajtur "bota e dëshmive". Zbritja e riskut nga qielli në tokë, është me kuptimin e shfaqjes, të zbulimit nga bota e fshehtë te bota e dëshmive.

Mirëpo ky komentim ndahet nga kundërthëniet e tij. Me fillimin e ajetit, nuk kemi gjetur as argument dhe as dëshmitar. Është e vërtetë, se Shfaqja dhe ajetet që janë ushqim i shpirtit, të dyja zbresin nga qielli i fshehtë dhe shiu, dielli dhe drita, që quhen ushqim i trupit, zbresin nga qielli që ne shohim. Ato të dyja janë të bashkërenduara me njëra-tjetrën, por nuk duhet të mendojmë se shprehja *(ajatihi)*, argumentet e Tij, që ne po e shqyrtojmë, do të na tregojë një nocion më të gjerë, ose do të na tregojë në mënyrë të veçantë për argumentet statutore, legjislative, sepse shprehja **"ju tregon shenjat e Tij"**, është përsëritur shumë herë në Kur'an dhe zakonisht u referohet ajeteve që tregojnë Njehsimin dhe botën e ekzistencës.

Për shembull, në ajetet e fundit të sures "El Mu'min, Gafir" dhe pas përkujtimit të begative hyjnore, përpara zvarranikëve dhe anijes thuhet: **"Dhe është Ai që ju mundësoi t'i shihni argumentet e Tij, e cilin prej argumenteve të All'llahut, pra, e mohoni?"**.[1]

Shprehja *"jurikum"* gërshetohet zakonisht me argumentet krijuese, ajetet formësuese, kurse, siç është bërë zakon në ajetet legjislative, përdoren shprehjet "frymëzoi" dhe "vjen me", "ju jep".

Prej këtu bëhet e qartë se t'i quash këto ajete argument, me kuptimin e ajeteve legjislative, ose se janë më të përgjithësuara se legjislativi dhe formësimi, siç mendojnë disa komentues të vjetër, të mëdhenj dhe muhaditha, nuk mbështetet në asnjë argument dhe nuk ka asnjë fakt.

Por është e domosdoshme ta kthejmë shikimin te Kur'ani, ku ai zgjedh të na tregojë për argumentin e furnizimit midis

[1] Sure "El Mu'minu, Gafir", ajeti 81

ajeteve të shumta të All'llahut në qiell, në tokë dhe në ekzistencën e njeriut, sepse risku është një çështje që e shqetëson më shumë veten dhe mendjen. Ndonjëherë shikojmë ndonjë njeri që u kërkon ndihmë putave, statujave, që t'i shtojnë riskun, të mirat dhe ta ndihmojnë atë në situatë të keqe. Për këtë qëllim vjen Ku'rani, që të sigurojë se të gjitha shpërblimet, furnizimet, janë në dorë të All'llahut dhe putat apo kushdo qoftë, nuk mund të bëjnë asgjë.

Së fundi, ajeti shton se, pavarësisht nga të gjitha argumentet që shtrihen në këtë botë të gjerë, që ndriçojnë ekzistencën me dritën e tyre, sytë e verbër dhe zemrat e mbyllura nuk kanë mundësi të shikojnë gjë, por kujtohet vetëm ai që është kthyer te Krijuesi i tij dhe ka larë zemrën e shpirtin e tij nga gjynahet. Përveç atyre që janë kthyer te All'llahu, të tjerët nuk marrin mësim.

Ajeti 14 radhit rezultatin e asaj që ka kaluar: **"Prandaj, lutjuni All'llahut me adhurim të sinqertë për Të."**.

Çohuni dhe bjeruni putave dhe shkatërrojini ato me sëpatat e besimit dhe fshini gjurmët e tyre nga kujtesa, mendja, kultura dhe shoqëria.

Natyrisht, që ky qëndrim hyjnor do të dëmtojë mohuesit dhe kokëfortët, por ju mos lejoni që frika të pushtojë zemrat tuaja. Nijetet tuaja bëjini të sinqerta: **"...edhe nëse këtë e urrejnë jobesimtarët!"**.

Në bashkësinë ku praktikohet adhurimi i putave, rruga e njehsuesve të All'llahut bëhet e egër, e rëndë në fillim, ashtu siç lind dielli në çastet e para të mëngjesit në mesin e botës së errët

dhe të lakuriqëve të natës, por ju nuk duhet të përkuleni para kundërpërgjigjeve me të cilat nuk jeni mësuar. Ecni drejt, përpara, të vendosur dhe ngrijeni lart flamurin e Njehsimit dhe të sinqeritetit dhe shpërndajeni në të gjithë botën.

Ajeti i fundit, prej ajeteve në fjalë, e përshkruan Krijuesin e gjithësisë dhe Zotëruesin e jetës e të vdekjes me disa cilësi të tjera të rëndësishme dhe thotë: **"Ai është zotërues i cilësive më të larta"**, sepse All'llahu i ngre lart pozitat e njerëzve të mirë, siç thuhet në ajetin **"...All'llahu do t'i ngrejë në shkallë të lartë ata midis jush që besojnë dhe që u është dhënë dija..."**.[1]

Edhe Profetët, All'llahu i ka veçuar disa nga disa të tjerë, për shkak të kalimit me sukses të sprovave të shumta më tepër se të tjerët dhe ishin në shkallën më lartë të sinqeritetit me All'llahun: **"Nga këta të Dërguar, disa syresh i ngritëm mbi të tjerët..."**.[2]

All'llahu e bëri njeriun trashëgimtar në këtë tokë dhe krijoi pasardhësit e tij dhe disa i dalloi nga disa të tjerë me skamje të ndryshme dhe mundësi fizike të ndryshme te njerëzit, siç thuhet në ajetin: **"Është Ai që ju bëri sundues** (zëvendësues) **në Tokë dhe lartësoi në një shkallë më të lartë disa nga ju mbi të tjerët."**.[3]

Nëse ajeti i mëparshëm bënte thirrje për sinqeritet dhe pastërti në fe, ky ajet thotë se All'llahu i Madhëruar do t'i lartësojë pozitat tuaja, sipas shkallës së sinqeritetit, sepse Ai është i pozitës më të lartë.

---

[1] Sure "El Muxhadele", ajeti 11.
[2] Sure "El Bekare", ajeti 253.
[3] Sure "El En'am", ajeti 165.

Vërtetësia e këtyre kuptimeve është e lidhur me komentimin e fjalës *"refiun"* me *"er rafiu"*.

Disa shkuan deri aty, sa thanë se fjala *"refiun"*, në këtë ajet, është me kuptimin *"el murtefiu"*. Sipas këtij kuptimi, ajeti: **"Ai është zotërues i cilësive më të larta"**, tregon pozitën më të lartë të All'llahut dhe Ai ka pozitën më të lartë në dituri, në fuqi dhe në të gjitha përshkrimet e përsosmërisë dhe të bukurisë.

Truri i njeriut, sado i aftë dhe i përgatitur të jetë, nuk mund ta konceptojë dot kurrë pozitën e lartë të All'llahut.

Me logjikën se gjuha na jep dobi krahasuese për dy kuptimet e lartpërmendura të fjalës *"refiun"*, të dy komentet qëndrojnë, por, përderisa ajeti flet për dhënie shpërblimi për njerëzit e mirë të Zotit dhe atij që është në një pozitë të lartë, atëherë kuptimi i parë është i saktë.

Por, edhe nëse i bashkon të dy komentet, nuk ka gjë, sepse pranojmë lejimin e përdorimit të shprehjes në shumë kuptime, sidomos në brendësinë e ajeteve që përmbajnë fjalë me shumë kuptime të gjera.

Pastaj ajeti shton: **"Zoti i Fronit"**.

E gjithë bota e ekzistencës është nën qeverisjen e All'llahut dhe askush nuk i ndërhyn Atij në qeverisje, në vendimmarrje. Padyshim, ky është një argument se përcaktimi i gradëve të robëve, sipas dallimit të tyre, bëhet vetëm me fuqinë e All'llahut.

Meqë kemi folur qartë për fjalën *"el arshu"*, nuk është nevoja të përsërisim gjërat.

Në një përshkrim të tretë, ajeti shton se All'llahu është Ai që **"e dërgon Shpalljen me urdhrin e Tij tek ata, që ka zgjedhur prej robëve të Vet."**.

Ky shpirt është i njëjti Kur'an, vendshpallje dhe frymëzim. Këto çështje i gjallërojnë zemrat dhe bëhen te njeriu si shpirti i trupit të njeriut.

Fuqia e All'llahut, në një anë dhe pozita e Tij në vendin më të lartë, në anën tjetër, kërkon që Ai të lajmërojë për programin dhe zotimet e Tij për mënyrën e frymëzimit, të Shpalljes. A gjendet ndonjë shprehje më e bukur se fjala *"ruhun"*? Ky shpirt është sekreti i jetës dhe i lëvizjes, i veprimtarisë dhe përparimit.

Komentuesit kanë përmendur mundësi të ndryshme për kuptimin e fjalës *"ruhun"*, por vetëm gjatë konteksteve të gjendura në ajet dhe atë që na tregon ajeti 2 i sures "En Nahl": **"Me vullnetin e Tij, Ai ia dërgon engjëjt** (Xhibrilin) **me Shpallje kujt të dojë prej robëve të Tij** (duke u thënë)**: 'Paralajmëroni se s'ka zot tjetër të vërtetë përveç Meje, prandaj të më kini frikë Mua!'"**.

Ajeti 52 i sures "Esh Shura" i flet të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe ia bën të qartë atij zbritjen e Kur'anit dhe të besimit: **"Po kështu, me urdhrin Tonë, Ne të shpallëm edhe ty shpirtin** (Kur'anin)**. Ti nuk ke ditur ç'është libri** (Kur'ani)**, as ç'është besimi."**.

Nga gjithçka u tha më sipër, bëhet e qartë se kuptimi i fjalës *"rruh"* në ajetin që jemi, është frymëzimi, Kur'ani dhe angazhimi hyjnor.

Fjala *"min emrihi"* tregon se engjëlli i shpalljes, i ngarkuar me dërgimin e këtij shpirti (Kur'ani), nuk flet vetëm se me urdhrin e All'llahut dhe jo nga vetja e tij.

Fjala e All'llahut: **"atij që do nga robtë e Vet"** nuk do të thotë se dhurata e shpalljes i jepet kujtdo, sepse dëshira e All'llahut është syri i mençurisë së Tij dhe atë që Ai gjen, është i mirëpritur për këtë detyrë të posaçme në këtë çështje. Këtë e lexojmë në ajetin 124 të sures "El En'am": **"Më së miri All'llahu e di ku ta vërë dërgesën** (risaletin) **e Vet."**. Disa transmetime të ardhura nga Ehli Bejti, fjalën *"er ruhu"*, në ajetin e mësipërm, e komentojnë si *"ruhul kudsi"* - *"shpirti i shenjtë"* dhe e veçojnë atë me Profetin Muhammed dhe Imamët e pagabueshëm nga Ehli Bejti.

Kjo nuk bie në kundërshtim me atë që kemi thënë, sepse "shpirti i shenjtë" është i njëjti shpirt i lartësisë së shenjtë dhe i pozitës së lartë shpirtërore, që trupëzohet plotësisht te Profetët dhe te Imamët e pagabueshëm.

Një pjesë e këtyre manifestohet në persona të tjerë, të cilët, kur ndihmohen me shumicë nga shpirti i shenjtë, bëjnë vepra të rëndësishme. Gjuha e tyre flet me mençuri. (Për sqarime mund t'i ktheheni përsëritjes së komentit të ajetit 87 të sures "El Bekare".)

Ajetet më lart kanë folur për furnizimin e trupave me shi, ujë dhe ajër, kurse këto ajete flasin për furnizimin shpirtëror dhe moral.

Tani të shohim se cili është qëllimi i zbritjes së shpirtit të shenjtë te Profetët dhe pse ata i zgjodhën këto rrugë të gjata të mbushura me dënime e vështirësi.

Përgjigjen na e jep Kur'ani, në fund të ajetit, ku thotë: **"për t'i paralajmëruar për Ditën e Takimit me Atë."**.

Ajo është dita, kur krijesat takohen me Krijuesin e tyre.

Ajo është dita, kur paraardhësit do të takohen me pasardhësit.

Ajo është dita, kur, në fushën e Kiametit, simbolet e të vërtetës dhe udhëheqësit e tyre do të bashkohen me simbolet e të kotës, me kryetarët e tyre dhe mbështetësit e tyre.

Ajo është dita e takimit të njerëzve të dobët me mendjemëdhenjtë.

Ajo është dita e takimit të mizorit me atë që i ka bërë padrejtësi.

Ajo është dita e takimit të njerëzve me engjëjt.

Dhe në fund, dita e takimit (Kiametit), është dita e takimit të njeriut me punët e tij dhe thëniet e tij në gjykatën eprore të drejtësisë hyjnore.

Atëherë, qëllimi i dërgimit të Profetëve dhe zbritja e librave qiellorë është paralajmërim për njeriun për ditën e takimit (Kiametit). Me të vërtetë, dita e takimit është një emër i çuditshëm, të cilin ajeti e ka zgjedhur si emërtim për Ditën e Kiametit.

Ajetet 16 – 17

يَوْمَ هُم بَٰرِزُونَۖ لَا يَخْفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِنْهُمْ شَىْءٌۚ لِّمَنِ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَۖ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ ٱلْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْۚ لَا ظُلْمَ ٱلْيَوْمَۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٧﴾

"Për Ditën, kur ata do të paraqiten të zbuluar, kur asgjë e tyre nuk do të jetë e fshehtë për All'llahun. Kujt i përket pushteti i asaj Dite? All'llahut, të Vetmit, Ngadhënjimtarit!"

"Atë Ditë, çdo njeri do të shpërblehet sipas asaj që ka punuar; atë Ditë nuk ka padrejtësi! All'llahu, me të vërtetë, është i shpejtë në llogari."

Komentimi

Dita e Takimit (Kiametit)

Këto ajete dhe ato që vijnë pas tyre, janë sqarim dhe komentim i ditës së takimit, që është një emër i Ditës së Kiametit. Në këto dy ajete janë përmendur disa ngjarje të veçanta të Ditës së Kiametit dhe secila prej tyre është më mbresëlënëse se tjetra.

All'llahu na e bën të ditur se dita e takimit është **"Dita, kur ata do të paraqiten të zbuluar"**, është dita, kur do të hiqen të gjitha perdet dhe pengesat (e shikimit). Për ta mbështetur këtë, do të shfarosen pengesat lëndore, si malet që janë të ngulur thellë në tokë. Po japim një shembull: Toka do të jetë e shkretë: **"ndërsa toka do të bëhet fushë e shkretë"** (sure "Ta Ha", ajeti 106).

Nga ana tjetër, njerëzit do të dalin nga varret e tyre e pastaj do të zbulohen sekretet e fshehta, të padukshme: **"Ditën, kur do të zbulohen të fshehtat."**.[1]

Ditën, kur toka do të nxjerrë gjithçka që ka në barkun e saj: **"Kur të nxjerrë barrët nga brendia e saj."**.[2]

Ditën, kur të shpërndahen fletushkat e veprave dhe të zbulohet përmbajtja e tyre: **"Kur fletushkat të jenë shpalosur."**.[3]

Në Ditën e Takimit , veprat e njeriut që ai ka bërë, do të ngurtësohen dhe do t'i vihen përpara: **"...Ditën, kur njeriu do të shohë se ç'kanë bërë duart e tij..."**.[4]

Në atë ditë do të zbulohen sekretet që njeriu mbante brenda vetes: **"Jo,** (s'është ashtu) **po atyre u doli në shesh ajo që e mbanin të fshehtë më parë."**.[5]

Në atë ditë të frikshme, do të dëshmojnë kundër njeriut të gjitha pjesët e trupit, po ashtu edhe toka do të dëshmojë e do të

[1] Sure "Et Tarik", ajeti 9.
[2] Sure "Ez Zelzele", ajeti 2.
[3] Sure "Et Tekuir", ajeti 10.
[4] Sure "En Nebe", ajeti 40
[5] Sure "El En'am", ajeti 28.

zbulojë se çfarë është bërë mbi sipërfaqen e saj: **"Atë Ditë ajo i rrëfen tregimet e saj."**.[1]

Në atë ditë do të paloset Gjithësia dhe njeriu do të shfaqet me gjithë qenien e tij. Gjithësia do të vijë me ato që ka në të dhe nuk do të mbetet asnjë sekret i fshehtë, pa u shfaqur*:* **"E të gjithë** (njerëzit) **sheshas i paraqiten All'llahut."**.[2]

Me të vërtetë, është një pamje dhe përjetim shumë i frikshëm.

Mjafton të përfytyrojmë frikën e madhe të asaj dite, qoftë edhe për një çast, pamjen e kësaj bote, që e kanë goditur shenjat e Kiametit. Do të shohim se çfarë frike do t'i zërë njerëzit, se si priten lidhjet e asaj dite. Prandaj njeriu duhet të përgatitet dhe të jetojë në atë mënyrë, që të mos i frikësohet zbulimit të të fshehtave të tij. Punët e veprat e tij t'i bëjë në atë mënyrë që të mos ketë frikë, kur të shfaqen dhe të zbulohen para grumbullit të njerëzve.

Përshkrimi i dytë i asaj dite të frikshme është zbulimi i çështjes së njerëzve, kur nuk i fshihet asgjë All'llahut: **"...kur asgjë e tyre nuk do të jetë e fshehtë për All'llahun."**.

Me të vërtetë, në këtë jetë, asgjë e njeriut nuk fshihet nga All'llahu, nga i Dituri absolut, ku tek Uni i Tij absolut e i pakufi, rreshtohet e fshehta dhe e dukshmja, i pranishmi dhe ai që mungon.

Pse, atëherë, Kur'ani e përmendi fjalinë e mësipërme, se ajo është komentimi i fjalisë: **"Ditën, kur ata do të paraqiten të zbuluar."**?

[1] Sure "Ez Zelzele", ajeti 4.
[2] Sure "Ibrahim", ajeti 21.

Shkaku i këtij komentimi, i referohet daljes në shesh (el buruzu) të të gjitha të fshehtave, sepse, në atë ditë, të gjithë do të shohin sekretet e njëri-tjetrit. Për sa i përket All'llahut, çështja nuk ka nevojë për koment apo fjalë.

E veçanta e tretë e ditës së takimit, është mishërimi, shtrirja e gjykimit absolut për All'llahun. Ajo duket qartë në të njëjtin ajet, i cili pyet për gjykimin dhe mbretërinë në atë ditë: **"Kujt i përket pushteti i asaj Dite?"**, dhe vjen përgjigjja: **"All'llahut, të Vetmit, Ngadhënjimtarit!"**.

Kush është ai që shtron pyetjen dhe cili është ai që i përgjigjet? Ajeti nuk na flet për këtë dhe komentimet janë të ndryshme në lidhje me këtë.

Disa shkuan deri aty sa thanë se pyetja është bërë nga vetë All'llahu, kurse përgjigjja vjen nga të gjithë, besimtarët dhe jobesimtarët.[1]

Disa të tjerë thanë se pyetja dhe përgjigjja, të dyja janë bërë nga vetë All'llahu.[2]

Një pjesë e tretë beson se "thirrësi hyjnor" është ai që bën pyetjen dhe po ai që i përgjigjet.

Sipas kësaj, duket se kjo pyetje dhe përgjigjja e saj, nuk bëhen nga një person i caktuar, por ajo është një pyetje që bën Krijuesi dhe krijesat, engjëjt dhe njerëzit, besimtari dhe mohuesi, e bëjnë të gjitha qeniet e ekzistencës dhe të gjithë i përgjigjen me gjuhët e tyre, domethënë që ti, kudo që të hedhësh shikimin, do të

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 8, f. 75, fundi i ajetit është burimi i kërkimit.
[2] Tefsiri "El Mizan, vëll. 18, f. 319 dhe tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 8, f. 805, fundi i ajetit është burimi i kërkimit.

shohësh gjurmët e formës qeverisëse të All'llahut, zotërimin e Tij dhe kudo që të kërkosh, do të shohësh shenja të qarta të nënshtrimit ndaj Tij.

Nëse përqendrohesh të dëgjosh çdo atom të atomeve të gjithësisë, do ta dëgjosh duke thënë: **"Kujt i përket pushteti i asaj Dite?"** dhe në përgjigje, dëgjon i **"All'llahut, të Vetmit, Ngadhënjimtarit!"**.

Në këtë botë do të shikojmë një model më të zvogëluar se kjo. Kur hyjmë në një shtëpi, ose në një qytet, ose në një vend të caktuar, do të ndiejmë fuqinë e këtij personi të caktuar dhe shtrirjen e zotërimit të tij, duket sikur të gjithë thonë në një gjuhë, se mbreti apo qeverisësi është filani. Edhe muret do të dëshmojnë për këtë.

Sigurisht, në këtë ditë, gjithashtu, do të mbizotërojë forma hyjnore qeverisëse mbi çdo send. Fuqia e saj shpërndahet në çdo cep, kurse në Ditën e Kiametit do të ketë një shfaqje dhe ndodhi të një lloji tjetër, sepse atje nuk ka fjalë për qeverinë e mendjemëdhenjve dhe nuk dëgjojmë zhurmën e mizorëve të dehur, nuk shohim asnjë shenjë të Iblisit dhe ushtarëve të tij, njerëz apo xhinde.

E veçanta e katërt e kësaj dite është qenia e saj si dita e shpërblimit: **"Atë Ditë, çdo njeri do të shpërblehet sipas asaj që ka punuar."**.

Me të vërtetë, shfaqja dhe ndodhia e gjithëpërfshirjes së diturisë për All'llahun, formës qeverisëse të Tij, zotërimit dhe nënshtrimit të Tij, të gjitha këto janë argumente të qarta për këtë

realitet të vërtetë, të madh e të frikshëm nga njëra anë dhe të gëzuar nga ana tjetër.

Kurse e veçanta e pestë e asaj dite, siç thuhet shkurt në Fjalën e All'llahut, është: **"Atë Ditë nuk ka padrejtësi!"**. Po si është e mundur të bëhet padrejtësi, kur padrejtësia mund të bëhet, ose nga padituria, ose nga dobësia? All'llahu ka përfshirë gjithçka në diturinë e Tij. Padrejtësia mund të bëhet nga dobësia, kurse All'llahu është i Gjithëfuqishmi, Zotëruesi dhe Gjykatësi për çdo gjë. Prandaj, nuk ka vend për padrejtësi ndaj askujt në procedimin e shenjtë hyjnor dhe në sallën e gjyqit hyjnor të të Drejtit.

Cilësia e gjashtë dhe e fundit e Ditës së Takimit, është shpejtësia e llogaridhënies për punët e robëve, siç e lexojmë në Fjalën e All'llahut të Lartësuar: **"All'llahu, me të vërtetë, është i shpejtë në llogari."**.

Shpejtësia e llogarisë së All'llahut, është si vetëtimë e shikimit në një shkallë. Këtë e lexojmë edhe në një hadith: *"All'llahu i llogarit punët e krijesave si vetëtima e shikimit."*.[1]

Materializimi i punëve dhe ajo që mbetet prej punëve të mira dhe të këqija, janë të pranishme, sepse çështja e llogaridhënies është çështje e zgjidhur.

Por, a kanë nevojë për kohë aparatet e përparuara në këtë botë, e cila llogarit sasinë e punës?!

Qëllimi i përsëritjes **"i shpejtë në llogari"**, në vende të ndryshme të Kur'anit, mund të jetë mosmashtrimi i njerëzve të thjeshtë nga ngacmimet e shejtanëve dhe i atyre që i ndjekin ata,

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 2, f. 531, fundi i ajetit 202 të sures "El Bekare".

të cilët ngjallin dyshime me mundësinë e marrjes në llogari të krijesave për punët që ata kanë bërë gjatë mijëvjeçarëve të largët të historisë së lashtë.

Duke shtuar më tej, kjo shprehje, ka kuptimin e paralajmërimit për të gjithë njerëzit, sepse në atë ditë, nuk ka vend për kriminelët, për mizorët dhe për vrasësit dhe atyre nuk u jepet mundësia, siç ndodh në këtë botë ku jemi, ku lihen mënjanë dosjet e mizorëve dhe të vrasësve për muaj dhe vite me radhë.

Ajetet 18 – 20

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ ٱلْآزِفَةِ إِذِ ٱلْقُلُوبُ لَدَى ٱلْحَنَاجِرِ كَٰظِمِينَۚ مَا لِلظَّٰلِمِينَ
مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَآئِنَةَ ٱلْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِى ٱلصُّدُورُ ﴿١٩﴾
وَٱللَّهُ يَقْضِى بِٱلْحَقِّۖ وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَقْضُونَ بِشَىْءٍۗ إِنَّ ٱللَّهَ
هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾

“Paralajmëroji ata për Ditën e afërt të Gjykimit, kur zemrat do t’u vijnë deri në fyt prej pikëllimit. Për njerëzit e këqij nuk ka asnjë mik të afërt dhe as ndërmjetësues të pranueshëm.”

“All’llahu e di shikimin e përvjedhur të syrit dhe atë që fsheh zemra.”

“Ai gjykon me drejtësi, ndërsa idhujt të cilëve u luten, përveç Tij, nuk gjykojnë asgjë. Vërtet, All’llahu dëgjon dhe sheh çdo gjë.”

Komentimi

Atë Ditë, kur zemrat arrijnë në fyt

Këto ajete vazhdojnë, ashtu si ajetet më lart, me përshkrimin e Kiametit, të ditës së takimit. Këto ajete, përcaktojnë shtatë veçori të Kiametit, të ngjarjeve të tmerrshme e të çuditshme, të cilat do ta shtyjnë çdo njeri besimtar drejt mendimit dhe shikimit me kujdes të jetës dhe të vdekjes. All'llahu thotë: **"Paralajmëroji ata për Ditën e afërt të Gjykimit."**.

Kuptimi i fjalës *"el azifetu"* është *"e afërt"*. Çfarë metafore e mrekullueshme! All'llahu e ka veçuar Ditën e Kiametit me ditën e afërt, që të padituritë të mos mendojnë se i ndan një kohë e gjatë nga ajo ditë. Kjo është gjendja, që njeriu të harxhojë kohën, që të mendojë për të. Nëse shikojmë mirë, do të gjejmë se mosha e kësaj bote nuk i afrohet as një çasti të vetëm, në krahasim me Ditën e Kiametit, sepse All'llahu nuk ka përmendur asnjë datë për këtë ditë të tmerrshme, prandaj duhet të përgatitemi gjithmonë për ta pritur atë ditë.

Përshkrimi i dytë për ditën e afërt (Kiametin) është: **"kur zemrat do t'u vijnë deri në fyt prej pikëllimit"**, sepse, kur njeriu përballet me vështirësi, ndien sikur zemra e tij po i del nga vendi dhe do të dalë nga fyti i tij. Në kulturën e tyre gjuhësore, në të cilën ka zbritur edhe Kur'ani, këtë gjendje e përshkruajnë me togfjalëshin: *"zemrat arrijnë në fyt"*.

Ka mundësi që *"zemra"* - *"el kalbu"*, këtu të jetë metaforë e *"shpirtit"* - *"er ruhu"*, me kuptimin që shpirti i tij ka ardhur deri në fyt nga frika dhe tmerri, ashtu siç dëshiron që ta ndajë trupin e tij

shkallë-shkallë dhe të mbesë vetëm një pjesë e vogël. Me të vërtetë, tmerri i frikës nga llogaria hyjnore, zotëruese, e saktë dhe e përpiktë, frika nga hapja e zbulimi i perdes dhe i mbulesës, para të gjitha krijesave, është marrja e një dënimi të dhimbshëm, prej të cilit nuk mund të shpëtojë.

Njeriu do të përballet me të gjitha këto çështje dhe nuk mund të bëjë as përshkrimin dhe as shpjegimin e tyre me asgjë.

Cilësia e tretë e asaj dite, siç na shpjegon ajeti, është **"të mllefosura"**, domethënë, çështja, halli dhe mundimi, do të përfshijë gjithçka, vetëm se ata nuk kanë asnjë mundësi që ta shfaqin dhe ta vënë në dukje atë.

"Kadhim" i mllefosur, vjen nga folja *"kedheme"*, e cila në rrënjë ka kuptimin "mbylli gojën të mbushur plot me ujë ", pastaj iu bë e njohur atyre njerëzve që ishin të mbushur me inat, vetëm se ata nuk e shfaqnin inatin për shkaqe të ndryshme.

Mundet që njeriu, i lodhur e i mërzitur, të qetësohet dhe të çlodhet me të bërtitura, por fatkeqësia është, kur ky njeri, nuk mundet as të bërtasë e as të ulërijë. Për çfarë i duhet e bërtitura në procesin e Krijuesit dhe në sallën e drejtësisë së Tij, kur të zbulohen të gjitha sekretet, përpara të gjitha krijesave?

Cilësia e katërt, për ditën e takimit, është: **"Për njerëzit e këqij nuk ka asnjë mik të afërt."**.

Për këta njerëz nuk ka shok, sepse ata janë të mbuluar me gënjeshtra e marifete, siç mbulojnë mizat ëmbëlsirat, duke shijuar vendin, fuqinë, nivelin dhe pasurinë e tyre. S'ka dyshim se këta njerëz, në këtë ditë, janë të zënë me veten e tyre dhe nuk i bëjnë

dobi askujt. Ajo është dita, kur nuk vlen në të as shoqëria e as miqësia.

Cilësia e pestë është: **"as ndërmjetësues të pranueshëm"**, sepse ndërmjetësimi i ndërmjetësve të vërtetë, si: Profetët dhe miqtë e All'llahut, do të bëhet vetëm me lejen e Tij. Në bazë të kësaj, nuk ka vend për ato përfytyrime të ulëta të adhuruesve të statujave, të cilët, në jetën e kësaj bote, besonin se statujat do të ndërmjetësonin për ta tek All'llahut.

Në fazën e gjashtë, ajeti përmend një nga cilësitë e All'llahut, që quhet, në të njëjtën kohë, përshkrim i mënyrës se si do të bëhet Kiameti: **"All'llahu e di shikimin e përvjedhur të syrit dhe atë që fsheh zemra."**.[1]

All'llahu, me të vërtetë, që i di lëvizjet e padukshme të syrit dhe atë çfarë fshehin gjokset e tyre prej sekreteve. All'llahu do t'i gjykojë dhe do t'i peshojë me drejtësi ata. Ai, me diturinë e Tij, do ta bëjë mëngjesin e mizorëve gjynahqarë, errësirë.

Kur Imam Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)* është pyetur për kuptimin e ajetit, u përgjigj: *"A nuk e ke parë njeriun, i cili shikon diçka dhe duket sikur nuk po e shikon atë? Ai është shikim me cep të syrit."*,[2] domethënë bën sikur nuk po e shikon atë.

Disa mund ta zgjasin shikimin e tyre te nderi i njerëzve dhe të shikojnë atë që e kanë të ndaluar të shohin. Ai që e kryen këtë

[1] Ka dy mundësi komentimi për fjalinë: **"All'llahu e di shikimin e përvjedhur të syrit."**. Kuptimi i parë: Fjala *"khainetun"*, ka kuptim burimor (masdarij) dhe do të thotë *"mashtrim"*, njësoj si fjalët: *"kedhibetun"* dhe *"lagijetun"* - që kanë kuptimin *"gënjeu, mashtroi"*. Ka mundësi të jetë kryefjalë *(ismul fail)*, domethënë që në rrënjë ka kuptimin *sytë mashtrues*.

[2] Tefsiri "Es Safi", fundi i ajetit në fjalë.

veprim, mund ta fshehë atë ndaj të tjerëve, por s'mund ta fshehë ndaj diturisë së All'llahut, e cila ka përfshirë çdo gjë. **"Atij nuk mund t'i fshihet asgjë, as sendi sa grimca, si në qiej, ashtu e në tokë."**.[1]

Për këtë çështje, përmendim një hadidh: Pas çlirimit të Mekës, të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, i sollën Abdullah ibn Serehun. Ai i kërkoi siguri Osmanit.

I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, heshti gjatë, pastaj tha: *"Po"*.

Kur ai u largua, i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* u tha atyre që ishin afër: *"Heshta gjatë, sepse prisja, që disa prej jush të ngriheshin dhe t'ia prisnin kokën."*.

Njëri nga ensarët foli: *"Po pse, nuk ma bëre mua me shenjë, o i Dërguari i Zotit?"*.

I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* u përgjigj: *"Profetët nuk e kanë të tyren shkeljen e syrit."*.[2]

Shkelja e syrit ka forma të ndryshme, si, për shembull, në disa raste vjedhja e shikimit te ndalesat, haramet, si, për shembull, gratë apo të tjera si këto. Nganjëherë shëmbëllehet me shenja të caktuara të syrit, që kanë si qëllim talljen dhe përbuzjen e të tjerëve me fjalë dhe lëvizjet e syrit mund të paraqesin planet djallëzore ndaj të tjerëve. Ai që i beson llogarisë së hollësishme në Ahiret, duhet të ruajë kufijtë e përkushtimit në shikimin me cep të syrit dhe mendimet e rrezikshme. Është e qartë se, të përgatitesh

[1] Sure "Es Sebe'e", ajeti 3.
[2] Tefsiri i "Kurtubijit", vëll. 8, f. 5747 me përmbledhje.

me këto mënyra kontrolli, ka kuptim edukativ të madh në moralin dhe në jetën e njeriut.

Në tregimet e zakonshme këshilluese, në asambletë e dijetarëve, thuhet se një nga dijetarët e mëdhenj, kur ka përfunduar studimet e tij fetare në Nexhef, kërkoi nga profesori i tij, kur po kthehej në vendlindje, që ta këshillojë. Profesori i tha: "Pas gjithë kësaj lodhjeje dhe përballimi të studimeve të vështira dhe edukimi, këshilla ime e fundit për ty është që të mos e harrosh kurrë Fjalën e All'llahut: **"A nuk e di se All'llahu shikon gjithçka?"**.[1]

Besimtari i vërtetë e quan të gjithë botën të përgatitur, të gatshme tek All'llahu dhe se të gjitha punët kryhen në praninë e Tij. Kjo prani hyjnore duhet të jetë jo vetëm parandaluese për veprat e këqija dhe gjynahet, por edhe e frytshme, për të pasur ndrojtje ndaj All'llahut, për veprimet që bëhen.

Ajeti që vjen më pas, na flet për cilësinë e shtatë të Kiametit: **"Ai gjykon me drejtësi, ndërsa idhujt të cilëve u luten, përveç Tij, nuk gjykojnë asgjë."**.

Në atë ditë, All'llahu veçohet dhe gjykon vetëm me drejtësi, sepse gjykimi me pa të drejtë, domethënë me padrejtësi dhe duke mbajtur anën e dikujt, ose bëhet nga padituria, ose nga dobësia dhe nevoja. Por All'llahu ka përfshirë gjithçka me diturinë e Tij. Ai di edhe atë që gufon në brendi të njeriut dhe se çfarë mbulojnë, fshehin larvat. Këto cilësi janë larg Vetes Absolute të All'llahut.

Kjo shprehje bart një argument të fortë, Njehsimin e të adhuruarit (All'llahut) dhe adhuruesit, sepse, kush ka të drejtë në gjykim, në fund e meriton adhurimin, kurse putat, të cilat nuk

[1] Sure "El Alak", ajeti 14.

bëjnë fare dobi në këtë botë dhe nuk kanë vend për të qeverisur e për të gjykuar në Ditën e Kiametit, nuk e meritojnë adhurimin.

Është e domosdoshme të tregojmë se për qeverisjen dhe gjykimin me drejtësi, për të dyja fjalët në arabisht ka kuptime të gjera, që përfshijnë botën e krijimit dhe botën e legjislacionit. Fjala *"kada"*, në ajetet kur'anore, vjen me dy kuptime. Në një vend lexojmë Fjalën e All'llahut: **"Zoti yt ka dhënë urdhër të prerë, që të mos adhuroni tjetër pos Tij."**.[1] Ajeti përfshin vendimin legjislativ.

Në një ajet tjetër lexojmë Fjalën e All'llahut: **"Kur Ai vendos për një çështje, vetëm i thotë: Bëhu! Ajo menjëherë bëhet."**.[2]

Në përfundim, për të siguruar kërkimet e përmendura në ajetet më lart, do të shtojmë ajetin: **"Vërtet, All'llahu dëgjon dhe sheh çdo gjë."**.

All'llahu është dëgjues dhe shikues i madh, sipas kuptimit të fjalës, domethënë që të gjitha gjërat që dëgjohen dhe ato që shikohen, janë të pranishme tek Ai. Kjo është siguri në gjithëpërfshirjen e Tij në çdo gjë, për shkak të diturisë së Tij të pakufishme dhe gjykimin me drejtësi. Nëse nuk do të ishte dëgjues dhe shikues absolut, atëherë nuk do të mund të gjykonte me drejtësi.

[1] Sure "El Isra", ajeti 23.
[2] Sure "Ali Imran", ajeti 47.

Ajetet 21 – 22

۞أَوَلَمۡ يَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَيَنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ كَانُواْ مِن قَبۡلِهِمۡۚ كَانُواْ هُمۡ أَشَدَّ مِنۡهُمۡ قُوَّةٗ وَءَاثَارٗا فِي ٱلۡأَرۡضِ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ بِذُنُوبِهِمۡ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن وَاقٖ ٢١ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَانَت تَّأۡتِيهِمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَكَفَرُواْ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُۚ إِنَّهُۥ قَوِيّٞ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ٢٢

"A nuk kanë udhëtuar ata nëpër botë, që të shohin se si ka qenë fundi i atyre që kanë jetuar më parë, kombe shumë herë më të fuqishëm dhe me më shumë gjurmë (përmendore, ndërtime) **se këta? All'llahu i dënoi për shkak të gjynaheve të tyre dhe ata nuk patën askënd që t'i mbronte prej dënimit të All'llahut."**

"Kjo ndodhi, sepse atyre u vinin të Dërguarit me prova të qarta, por ata nuk u besonin, prandaj All'llahu i dënoi. Vërtet që Ai është i Fuqishëm dhe ndëshkon ashpër."

Komentimi

Shikojini mirë dënimet e paraardhësve tuaj mizorë

Kur'ani, pasi parashtron të gjitha çështjet e ndjeshme e të rëndësishme, i përzien me probleme të pjesshme, të prekshme, duke e marrë njeriun për dore, për t'i treguar historitë e shkuara

dhe të së tashmes. Prandaj edhe ajetet që kemi përpara, na tregojnë për situatat e popujve të mëparshëm mizorë. Disa prej tyre kanë qenë: Faraoni (i Musait) dhe faraonët e tjerë. Ata morën ndëshkim të ashpër. Këto ajete i ftojnë njerëzit, që ta marrin në konsideratë rrugën dhe fundin e tyre. Ajetet e kaluara na folën për Ditën e Kiametit dhe cilësitë e tij, për natyrën e llogarisë së hollë që përfshin në të.

All'llahu thotë: **"A nuk kanë udhëtuar ata nëpër botë, që të shohin se si ka qenë fundi i atyre që kanë jetuar më parë…"**.

Ajetet na ftojnë ta vlerësojmë historinë e tyre, pasi nuk është një histori e rëndomtë, për të cilën mund të dyshojmë në natyrën e dokumenteve dhe përbërjen e teksteve, por është historia e gjallë, e cila flet për veten e saj dhe na jep mësime e këshilla për këto kështjella të shkatërruara të mizorëve dhe çfarë lanë pas prej kopshteve dhe burimeve, kur zbriti mbi ta dënimi dhe hakmarrja hyjnore. Ja ku janë kockat e tyre të shkrumbuara, që i ka mbuluar dheu dhe kështjellat e tyre janë varrosur nën tokë…

E gjitha kjo na jep këshillën e mësimit dhe leksionin e madh, në mënyrë të veçantë. Kur'ani na shton njohurinë për këta e thotë: **"...kombe shumë herë më të fuqishëm dhe me më shumë gjurmë** (përmendore, ndërtime) **se këta."**.

Ata kishin fuqi të madhe, kishin ushtri të fuqishme dhe qytete të lulëzuara, gjë që nuk krahasohej me jetën e mushrikëve të Mekës.

Togfjalëshi **"shumë herë më të fuqishëm se këta"**, zbulon fuqinë e tyre politike, ushtarake, ekonomike dhe shkencore.

Kurse sifjalia: **"më shumë gjurmë** (përmendore, ndërtime) **se këta"**, mbase është një shenjë e zhvillimit të madh bujqësor, siç vjen në ajetin e 9 të sures "Err Rrum": **"A nuk udhëtuan ata nëpër Tokë e të shohin se si qe përfundimi i atyre që ishin para tyre?! Ata ishin edhe më të fortë se këta."**.

Kjo shprehje kur'anore mund të jetë tregues i ndërtimeve madhështore të popujve të kaluar. Kishte nga ata që ndërtuan në thellësi të maleve dhe midis rrjedhave (bregoreve), siç e përshkruan Kur'ani, në kohën e popullit të Adit: **"A mos vallë në çdo kodrinë po ngrini përmendore, për t'u tallur, dhe ngrini pallate, sikur do të jetoni gjithmonë?"**.[1]

Por fundi i këtyre popujve, fuqia, jeta dhe zhvillimi i tyre mori fund, siç thotë Zoti në Kur'an: **"All'llahu i dënoi për shkak të gjynaheve të tyre dhe ata nuk patën askënd që t'i mbronte prej dënimit të All'llahut."**.

Kur dënimi i All'llahut zbriti në mesin e tyre, atyre nuk u bëri dobi as numri i madh në njerëz, as pasuria e tyre dhe as fuqia e tyre.

Në Kur'an, është përmendur disa herë fjala *"ekhedhe"*, me kuptimin *"dënim"*. Kjo fjalë tregon dënimin e kombit apo të njerëzve, para se të zbresë dënimi mbi ta, njësoj si kur kapet një kriminel dhe pastaj i jepet dënimi.

Ajeti 22 sqaron se çfarë është thënë më parë: **"Kjo ndodhi, sepse atyre u vinin të Dërguarit me prova të qarta, por ata nuk u besonin, prandaj All'llahu i dënoi."**.

[1] Sure "Esh Shuara", ajetet 128-129.

Çështja nuk ishte se ata ishin të pakujdesshëm, se nuk dinin urdhëresat, si dhe mohimi i tyre, bërja e gjynaheve, nuk ishte sepse mungonte plotësimi i argumenteve për to, sepse të Dërguarit u vinin shpesh, siç e lexojmë në Fjalën e All'llahut: **"u vinin të Dërguarit"**, por ata nuk iu përulën urdhëresave hyjnore dhe i shkatërronin llambat ndriçuese të udhëzimit, u kthenin shpinën të Dërguarve dhe nganjëherë i vrisnin ata. All'llahu, për shkak të mëkateve të tyre, i dënoi ata, u dha dënimin më të rëndë. **"Vërtet që Ai është i Fuqishëm dhe ndëshkon ashpër."**.

All'llahu është më i Mëshirshmi i të mëshirshmëve, kur duhet të mëshirojë dhe e kundërta, është Dënues i Ashpër, kur duhet ta japë dënimin.

Ajetet 23 – 27

وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا وَسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٍ ٢٣ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ وَهَٰمَٰنَ وَقَٰرُونَ فَقَالُواْ سَٰحِرٞ كَذَّابٞ ٢٤ فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلۡحَقِّ مِنۡ عِندِنَا قَالُواْ ٱقۡتُلُوٓاْ أَبۡنَآءَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥ وَٱسۡتَحۡيُواْ نِسَآءَهُمۡۚ وَمَا كَيۡدُ ٱلۡكَٰفِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَٰلٖ ٢٥ وَقَالَ فِرۡعَوۡنُ ذَرُونِيٓ أَقۡتُلۡ مُوسَىٰ وَلۡيَدۡعُ رَبَّهُۥٓۖ إِنِّيٓ أَخَافُ أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمۡ أَوۡ أَن يُظۡهِرَ فِي ٱلۡأَرۡضِ ٱلۡفَسَادَ ٢٦ وَقَالَ مُوسَىٰٓ إِنِّي عُذۡتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُم مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٖ لَّا يُؤۡمِنُ بِيَوۡمِ ٱلۡحِسَابِ ٢٧

"Më parë Ne e dërguam Musain me mrekullitë Tona dhe me një autoritet të qartë."

"Te Faraoni, Hamani dhe Karuni, por ata thanë: 'Ky është magjistar dhe gënjeshtar!'"

"Dhe, kur ai u solli atyre të Vërtetën prej Nesh, ata thanë: 'Vritini djemtë e atyre që i kanë besuar atij dhe lërini të gjalla vajzat e tyre!' Por kurthet e mohuesve janë të dënuara të dështojnë."

"Faraoni tha: 'Më lini ta vras Musain e ai le ta thërrasë në ndihmë Zotin e vet. Unë vërtet druhem mos ai do t'jua ndryshojë fenë tuaj ose do të shkaktojë trazira në Tokë.'"

"Musai tha: 'Unë i lutem Zotit Tim dhe Zotit tuaj për të më mbrojtur prej çdo mendjemadhi, që nuk beson në Ditën e Llogarisë!'"

Komentimi

Më lini mua ta mbys Musain!!

Ajetet më lart na treguan për dënimin e ashpër të popujve të mëparshëm. Ajetet që kemi përpara nesh, nisin të shpjegojnë një nga ngjarjet përgjatë tregimit të Musait, Faraonit, Hamanit dhe Karunit.

Në vështrim të parë, mund të themi se historia e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* është përsëritur në më shumë se një sure në Kur'an, por, po të shikojmë me vëmendje te këto burime, do të shfaqet gabimi i kësaj ideje, sepse Kur'ani, sa herë që e përkujton këtë histori, e trajton në një këndvështrim të ri. Në këtë sure, Kur'ani e paraqet historinë në pjesën e periudhës së Besimtarit të oborrit të Faraonit, kurse pjesa tjetër është si një qilim i shtruar i tregimit në këtë periudhë.

All'llahu thotë: **"Më parë Ne e dërguam Musain me mrekullitë Tona dhe me një autoritet të qartë."**.

All'llahu e dërgoi atë te **"Te faraoni, Hamani dhe Karuni, por ata thanë: 'Ky është magjistar dhe gënjeshtar!'"**.

Komentuesit e Kur'anit kanë përmendur disa dallime mes fjalëve *"el ajat"* dhe *"es sultanul mubijn"*. Disa i quajtën ajetet, argumente të qarta, kurse "faktet e qarta" janë mrekullitë.

Disa të tjerë, fjalën *"el ajatu"* e quajtën argument të Teuratit, kurse fjalën *"es sultanul mubijn"*, mrekulli.

Disa te tretë, paramenduan se fjala *"el ajatu"* përfshin të gjitha mrekullitë e Musait *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të!)*, kurse fjala *"es sultanul mubijn"*, përfshin mrekullitë e mëdha, si: shkopi dhe dora e shndritshme, shumë e bardhë, të cilat u bënë shkak në fitoren e tij të qartë ndaj Faraonit.

Ka nga ata që thonë se fjala *"el ajatu"*, përfshin mrekullitë, kurse fjala *"es sultanul mubijn"*, përfshin fuqinë e nënshtrimit dhe të zotërimit të All'llahut për Musain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, i cili u bë shkak i mosvrasjes së tij dhe i mosdështimit të thirrjes së tij.

Të gjitha këto mendime nuk qëndrojnë në fakte të forta e të qarta, por përfitojmë nga ajetet e tjera kur'anore se fjala *"es sultanul mubijn"*, ka kuptimin, argument i qartë dhe i fortë, i cili na çon te një fakt tjetër, siç e shikojmë ajetet 20-21 të sures "En Neml", historia e bisedës së Sulejmanit *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* me pupzën (hud-hud), ku All'llahu flet me gojën e Sulejmanit *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*: **"Ai bëri kontrollin e shpendëve e tha: 'Pse nuk e shoh pupëzën këtu, a nuk është e pranishme ajo? Nëse nuk do të më sjellë arsyetim bindës, do ta dënoj me dënim të rëndë ose do ta ther!'"**.

Në ajetin 15 të sures "El Kehf" All'llahu thotë: **"Pse pra nuk sjellin një argument të qartë për ata?"**.

Fjala *"el ajat"*, ka ardhur disa herë në Kur'an, me kuptimin *"mrekulli''*. Duke u bazuar në këtë fakt, fjala *"ajat"*, që është në këtë ajet kur'anor, është përdorur me kuptimin *"mrekullitë e Musait"*, kurse fjala *"sultanu mubin"*, është përdorur me kuptimin *"logjika e fortë e Musait (Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)"*, argumentet e tij të prera përballë Faraonit.

Me të vërtetë, Musai *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* gërshetonte logjikën e trurit me veprat e jashtëzakonshme (mrekullitë), të cilat quhen si shenja të mjaftueshme për lidhjen e tij me botën e të panjohurës dhe me All'llahun. Përkundrazi, për faraonët nuk ngeli gjë tjetër veçse ta akuzonin atë si gënjeshtar dhe magjistar.

E akuzuan atë si magjistar përballë argumenteve dhe mrekullive që paraqiti, e përgënjeshtruan atë përballë zgjuarsisë së tij dhe argumentimit të tij logjik për çështje të ndryshme. Kjo forcon mendimin që e zgjodhëm për komentimin e fjalëve *"ajat"* dhe *"sultanun mubijn"*.

Për sa u përket mizorëve dhe faraonëve, ata nuk zotërojnë gjë veç logjikës së akuzës dhe mënyrave të hedhjes së dyshimeve kundër njerëzve të mirë dhe thirrësve të tij.

Ai që e kthen shikimin tek ajeti i bekuar, na bën me dije tri emra. Secili prej tyre simbolizon një gjë të caktuar në vazhdën e zhvillimit të ngjarjeve në atë kohë dhe shëmbëlltyrat e atyre emrave mund t'i gjesh në çdo kohë.

Faraoni, modeli i mizorëve, i kundërshtarëve të këqij dhe gjykatësit të padrejtësisë e mizorisë.

Hamani, simbol i djajve dhe i planeve djallëzore.

Karuni, model i pasanikëve të pangopur dhe dorështrënguarve, të cilëve nuk u intereson asgjë tjetër përveç ruajtjes së pasurive dhe shtimit të tyre.

Prandaj dhe ftesa e Musait *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të!)* kishte si qëllim të vendoste drejtësi për gjyqtarin

zullumqar, të padrejtë, për kurthet djallëzore të simboleve të politikës dhe krahun e autoritetit mizor, për këputjen, thyerjen e abuzimit të pasanikëve mendjemëdhenj dhe ndërtimin e një shoqërie të re, të ngritur mbi shtyllat e drejtësisë në fushat e politikës, të kulturës dhe të ekonomisë. Por disa njerëz, të cilëve iu prekën interesat, u bënë rrezik. Synuan të kundërshtonin këtë ftesë hyjnore.

Ajeti 25, prej ajeteve në fjalë, na vë në dukje disa plane, kurthe, të këtyre mizorëve kundër ftesës së Profetit Musa *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të!)*: **"Dhe, kur ai u solli atyre të Vërtetën prej Nesh, ata thanë: 'Vritini djemtë e atyre që i kanë besuar atij dhe lërini të gjalla vajzat e tyre!'"**.

Ajo që përfitojmë nga ajeti, është se problemi i vrasjes së fëmijëve dhe lënia gjallë vetëm e grave, jo vetëm që nuk u zvogëlua, si një formë mizore, në kohën para lindjes së Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, por është përsëritur edhe gjatë profetësisë së Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*. Ajeti 129 i sures "El A'raf" e forcon këtë mendim, nëpërmjet gjuhës së Beni Israilëve: **"Ata i thanë: 'Ne kemi vuajtur para se të vish ti dhe ende po vuajmë'. Musai tha: 'Ndoshta Zoti juaj do ta zhdukë armikun tuaj dhe do t'ju bëjë sundimtarë në Tokë, për t'ju parë se si do të veproni.'"**.

Kjo fjalë doli nga mesi i Beni Israilëve, pasi Faraoni vrau bijtë e atyre që i besuan thirrjes së Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*.

Në çdo kohë, kjo mënyrë quhet si një nga përpjekjet dhe planet më të urryera, që u japin jetë fuqive djallëzore, mizore, që kanë për qëllim gjenocidin, prishjen e forcës aktive dhe lënien e

atyre që nuk janë gjë, për të përfituar nga ata dhe për t'i shërbyer sistemit.

Beni Israilët kanë qenë skllevër të faraonëve para Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe ishte normale që njerëzit e Faraonit të mos e vrisnin mendjen, pas ardhjes së Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* me Shpallje, për përdorimin e planit armiqësor, duke u vrarë djemtë e tyre dhe duke u turpëruar gratë, për t'u hakmarrë ndaj tyre, që të prisheshin elementet e unitetit dhe të përballjes.

Por cili ishte rezultati i gjithë këtij kurthi?

Kur'ani përgjigjet: **"Por kurthet e mohuesve janë të dënuara të dështojnë."**.

Punët e tyre janë shigjeta që hidhen në errësirat e paditurisë dhe të humbjes dhe nuk godasin veçse huret. All'llahu, me dëshirën e Tij, kishte caktuar, që të triumfonte e vërteta dhe populli i Tij, të shkatërrohej e kota me ndihmësit e saj.

U shtua përleshja midis Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe shokëve të tij, nga njëra anë dhe midis Faraonit dhe mbështetësve të tij, nga ana tjetër. Ndodhën shumë ngjarje. Në këtë paragraf, Kur'ani nuk përmend shumë nga ato dhe, për të vërtetuar një qëllim të caktuar, Kur'ani pohon se Faraoni vendosi të vrasë Musain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, që të ndalonte përhapjen e thirrjes së tij dhe të frenonte famën e tij, por këshilltarët e "grupit" nga populli e kundërshtuan idenë.

All'llahu thotë: **"Faraoni tha: 'Më lini ta vras Musain e ai le ta thërrasë në ndihmë Zotin e vet.'"**.

Shumica e këshilltarëve të tij, ose një pjesë prej tyre, e kundërshtuan vrasjen e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, nga frika se mos ai kërkonte nga Zoti i tij të zbresë një dënim për të gjithë ata, pasi kishin parë mrekullitë dhe punët e tij jo të zakonshme. Faraoni, i shtyrë edhe nga krenaria e tij, këmbëngul në vrasjen e tij, sido që të jetë rezultati.

Shkaku i frenimit të këtij grupi, duke kundërshtuar idenë e Faraonit, që të vrasë Musain, është i panjohur, por ka shumë hamendësime, një pjesë e të cilave, ose të gjitha, mund të jenë të vërteta.

Mbase shkaku mund të jetë frika nga ndëshkimi i All'llahut, siç e thamë.

Por shkaku mund të jetë, edhe frika e popullit nga shndërrimi i Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, pas martirizimit të tij, në glorifikim, shkëlqim të madhështisë.

Kjo do të çojë në rritjen e numrit të ndjekësve dhe të besimtarëve të tij, sidomos, nëse nuk kryhet vrasja e tij, pas çështjes së takimit të Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* me magjistarët dhe fitores së mrekullueshme ndaj tyre.

Ajo që e përforcon këtë kuptim, është se Musai *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* erdhi në fillim të thirrjes së tij me dy mrekulli të mëdha (shkopi dhe dora e bardhë). Kjo gjë e bëri Faraonin që ta përshkruajë Musain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* si magjistar dhe ta ftojë atë të përballet me magjistarët, në një ditë të caktuar (dita e zbukurimeve) dhe shpresonte që me këtë rrugë, të fitonte ndaj Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, kështu që qëndroi në pritje të kësaj dite.

Shfaqja e kësaj situate e largon mundësinë që Faraoni kishte këmbëngulur më parë në vrasjen e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* para ngjarjes së ditës së "dasmës", nga frika se mos populli i Egjiptit ndërronte fe.[1]

Përmbledhja e fjalës: Këta besojnë se lëvizja e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* është thjesht një ngjarje e vogël dhe e kufizuar, kurse vrasja e tij, në ato kushte, na jep kuptimin e shndërrimit në një rrymë të madhe, që është e vështirë të kontrollohet.

Disa njerëz të afërt të Faraonit, nga ata që nuk mbanin anën e tij, u gëzuan që Musai *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* qëndroi gjallë, që ta bëjë Faraonin të mendojë për veprimet e tij, që ata të jetojnë rehat, larg syve të Faraonit dhe të bëjnë ç'të duan, pa i kontrolluar ai.

Kjo gjë shprehej në mënyrën e qeverisjes në pallatet e sulltanëve, ku kjo lloj kategorie e njerëzve të oborrit, filluan t'i vinin disa armiq sulltanatit, që sulltani të merrej me ta, që të sillnin paqëndrueshmëri në pallat dhe ata të bënin ç'të donin.

Faraoni solli dy argumente, për të vrarë Musain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*.

---

[1] Në tefsirin "Mizan", për komentimin e ajetit 36 të sures "Esh Shuara", tregohet një ngjarje: Një grup e pengoi Faraonin të vriste Musain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*. Nëse shohim me vëmendje ajetet e veçuara të historisë së Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, kuptojmë se ai nuk e kishte vendosur ta vriste në atë kohë, por qëllimi ishte testimi i zemrave, për të dalluar besnikun nga gënjeshtari. Vendosmëria në vrasje, ishte pas ngjarjes së magjistarëve dhe fitores së Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* kundër tyre, për shkak të frikës së rritjes së madhështisë së Musait dhe dashurisë së popullit për të.

Argumenti i parë, ka natyrë fetare dhe morale, kurse i dyti është me natyrë dynjaje dhe materiale, siç e tregon edhe Kur'ani: **"Unë vërtet druhem mos ai do t'jua ndryshojë fenë tuaj ose do të shkaktojë trazira në Tokë."**.

Nëse unë hesht dhe ndaloj së vrari atë, atëherë feja e Musait do të pushtojë thellësitë e zemrave të popullit të Egjiptit dhe do të zëvendësojë adhurimin e putave, të cilat ruajnë të mirat tuaja dhe unitetin tuaj. Nëse hesht sot, koha është, me siguri, që do të shtojë mbështetësit e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe ndjekësve të tij dhe në të ardhmen bëhet i vështirë luftimi i tij, se do të nxitë konflikte, përleshje, frikë, terror nëpër qytete, deri në derdhjen e gjakut. Prandaj interesi e kërkon që ta vras atë sa më parë.

Feja e Faraoni ishte adhurimi i tij dhe adhurimi i putave (statujave).

Kjo mënyrë e përdorimit "të rrobave të fesë", të emrit të saj dhe të përhapjes së sloganeve të saj, i shërben Faraonit që t'ua mbyllë sytë njerëzve, duke i mbajtur të verbër përballë së vërtetës.

Kurse, për sa i përket trazirës, ajo, sipas Faraonit, do të thotë kryengritje kundër mendjemadhësisë së Faraonit, për shkak të lirimit të të gjithë skllevërve dhe fshirjes së gjurmëve të adhurimit të statujave, ringjalljes së diturive të Njehsimit dhe ndërtimit të jetës mbi baza të forta.

Këto dy mënyra janë metodat që përdorin mizorët e zullumqarët në çdo kohë dhe vend. Bota jonë e sotme gulfon me shembujt që po flasim.

Tani, të shikojmë se cila ishte kundërpërgjigjja e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, i cili duket se ka qenë i pranishëm

në asamble. Kur'ani për këtë thotë: **"Musai tha: 'Unë i lutem Zotit Tim dhe Zotit tuaj për të më mbrojtur prej çdo mendjemadhi, që nuk beson në Ditën e Llogarisë!'"**.

Musai *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* e tha këtë fjalë qartë dhe me siguri të plotë, rrënjët e të cilës zgjaten nga besimi i tij i fortë dhe mbështetja e tij absolute tek All'llahu. Me këto fjalë ai la të kuptohej se nuk lëkundet dhe nuk ka frikë para çdo kërcënimi.

Nga fjala e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, kuptojmë se kush i ka këto dy cilësi, mendjemadhësinë dhe mosbesimin në Ditën e Llogarisë, ai është një njeri i rrezikshëm. Duhet të kërkojmë ndihmë dhe mbrojtje nga All'llahu i Madhëruar, nga e keqja dhe kurthi i këtyre njerëzve, sepse mendjemadhësia bëhet shkaktare që njeriu të dojë vetëm veten e tij dhe mendimet e tij, se ai, si në situatën e Faraonit, argumentet dhe mrekullitë hyjnore, i quan magji. Punëmirët i quan shkatërrues dhe këshillën e shokëve dhe të të afërmve i quan dobësi vetjake.

Për sa i përket mungesës së besimit në Ditën e Llogarisë, ajo e bën njeriun plotësisht të lirë nga punët dhe programet e tij, nuk mendon fare për dënimet dhe nuk i vendos kufij vetes së tij, që të qëndrojë në të. Për shkak të mungesës së policisë dhe humbjes së kontrollit, do të kundërshtojë çdo thirrje të drejtë dhe do t'i luftojë Profetët.

Por cili ishte dënimi i kërcënimit të Faraonit?

Ajetet që vijnë më pas, do të na lajmërojnë për këtë dhe do të zbulojnë se si mundi të çlirohej Musai *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* nga kthetrat e këtij njeriu krenar e mendjemadh.

Ajetet 28 – 29

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَٰنَهُۥٓ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن
يَقُولَ رَبِّيَ ٱللَّهُ وَقَدْ جَآءَكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ مِن رَّبِّكُمْ ۖ وَإِن يَكُ كَٰذِبًا
فَعَلَيْهِ كَذِبُهُۥ ۖ وَإِن يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُم بَعْضُ ٱلَّذِى يَعِدُكُمْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا
يَهْدِى مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَٰقَوْمِ لَكُمُ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ ظَٰهِرِينَ فِى
ٱلْأَرْضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِنۢ بَأْسِ ٱللَّهِ إِن جَآءَنَا ۚ قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ أُرِيكُمْ إِلَّا
مَآ أَرَىٰ وَمَآ أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

"Por një njeri besimtar, nga të afërmit e Faraonit, i cili fshihte besimin e vet, tha: 'Vallë, do të vrisni një njeri vetëm se thotë 'All'llahu është Zoti im', ndërkohë që ai ju ka sjellë shenja të qarta prej Zotit tuaj?! Nëse është gënjeshtar, atij i përket dënimi i gënjeshtrës së vet e, nëse është i drejtë, atëherë juve do t'ju godasë diçka prej asaj me të cilën ju kërcënohet ai. Vërtet, All'llahu nuk e udhëzon në Rrugë të Drejtë atë që e tepron me të këqija dhe është gënjeshtar.'"

"'O populli im, sot juve ju përket pushteti i Tokës, por kush do të na mbrojë nga dënimi i All'llahut, kur ai të na bjerë neve?' Faraoni tha: 'Unë ju tregoj vetëm atë që shoh dhe ju udhëzoj vetëm në Rrugën e Drejtë.'"

Komentimi

A doni të mbytni një njeri, vetëm pse thotë zoti im është All'llahu?

Me këto ajete fillon faza e re e historisë së Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* me Faraonin dhe nuk është shtruar në asnjë vend tjetër të Kur'anit.

Kjo fazë jep si shembull tregimin e Besimtarit të familjes së Faraonit. Ai ishte nga njerëzit e afërt të Faraonit, por ai e përqafoi thirrjen e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* në Njehsimin e Zotit Një, pa e marrë vesh njeri për besimin e tij të ri. Ai heshti për këtë dhe e quajti veten, prej pozitës që kishte në pallatin e Faraonit, të detyruar, ose përgjegjës për mbrojtjen e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* nga çdo rrezik që do t'i kanosej nga Faraoni ose oficerët e tij.

Kur pa që jeta e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* ishte në rrezik, për shkak të inatit të Faraonit, me mënyrën e tij të frytshme, nisi t'i prishë këto plane.

All'llahu thotë: **"Por një njeri besimtar, nga të afërmit e Faraonit, i cili fshihte besimin e vet, tha: 'Vallë, do të vrisni një njeri vetëm se thotë 'All'llahu është Zoti im', ndërkohë që ai ju ka sjellë shenja të qarta prej Zotit tuaj?!'"**.

A ka në mesin tuaj ndonjë, që të mohojë mrekullitë e tij, si mrekullia e shkopit dhe mrekullia e dorës së bardhë?

A nuk e shikoni me sytë tuaj fitoren e tij ndaj magjistarëve, të cilët iu dorëzuan të gjithë atij dhe pranuan besimin e tij me bindje të plotë dhe nuk u përkulën as para kërcënimeve të Faraonit dhe rreziqeve të tij dhe as para mashtrimeve, tundimeve dhe dëshirave të tij, por shpirtrat e tyre fjetën në Rrugën e Drejtë, në rrugën e ftesës së Musait dhe Zotit të Musait. A mund ta emërtojmë një person të tillë si magjistar?

Mendohuni mirë, mos bëni punë të nxituara, bëjini mirë llogaritë e fundit të çështjeve, ose, përndryshe, pendimi do të jetë aleati juaj.

Pastaj, me të vërtetë, për këtë problem ka dy anë: **"Nëse është gënjeshtar, atij i përket dënimi i gënjeshtrës së vet e, nëse është i drejtë, atëherë juve do t'ju godasë diçka prej asaj me të cilën ju kërcënohet ai."**.

Litari i gënjeshtrës është i shkurtër, siç thonë, dhe do të dalë në shesh çështja e tij. Nëse ka qenë gënjeshtar, do të marrë dënimin e gënjeshtarëve, por, nëse ka qenë i drejtë dhe i urdhëruar nga Qielli, atëherë s'ka dyshim se premtimi i tij për dënimin tuaj do t'ju përfshijë, doni apo s'doni ju, prandaj s'ka dyshim se vrasja e tij, në secilën prej dy situatave, është një çështje larg logjikës dhe të drejtës.

Ajeti shton: **"Vërtet, All'llahu nuk e udhëzon në Rrugë të Drejtë atë që e tepron me të këqija dhe është gënjeshtar."**

Nëse Musai do të ecte në rrugën e gënjeshtrës dhe të tejkalimit, atëherë atë nuk do ta përfshinte udhëzimi hyjnor dhe, nëse edhe ju do të jeni kështu, do të ndaloheni nga udhëzimi i tij.

Nëse vërejmë shprehjen e fundit, pavarësisht se ajo bart dy kuptime, Besimtari i oborrit të Faraonit, ka për qëllim të qartësojë gjendjen e faraonëve.

Shprehja që vjen më pas, na tregon se Faraoni, apo një pjesë e grupit, të paktën, besonin te Zoti. Në të kundërt, togfjalëshi "Besimtari i familjes së Faraonit", do të jetë argument i besimit të tij në Zotin e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe i bashkëpunimit të tij me Beni Israilët. Kjo nuk përkon me periudhën e tij, fshehjen e besimit të tij. Gjithashtu, nuk përshtatet me mënyrën e tij të përkushtimit ndaj punës.

Për sa i përket shprehjes së përmendur më lart: **"është gënjeshtar"**, komentuesit kanë shtruar dy pyetje:

Pyetja e parë: Nëse Musai *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* do të ishte gënjeshtar, atëherë dënimi i gënjeshtrës së tij nuk do të kufizohej vetëm me të, por do të përdoreshin dënimet më të këqija për të gjithë shoqërinë, ashtu si thotë ajeti: **"Nëse është gënjeshtar, atij i përket dënimi i gënjeshtrës së vet."**.

Pyetja e dytë: Nëse është i drejtë, atëherë do të vërtetohen të gjitha kërcënimet dhe premtimet e tij, ashtu si thotë Besimtari i oborrit të Faraonit: **"...do t'ju godasë diçka prej asaj me të cilën ju kërcënohet ai."**.

Për sa i përket pyetjes së parë, themi se qëllimi është dënimi i krimit të gënjeshtrës, i cili përfshin vetëm njeriun gënjeshtar. Neve na mjafton ndëshkimi hyjnor, për të larguar të keqen e tij. Por, në të kundërt, si mundet që një njeri të gënjejë për All'llahun dhe pastaj All'llahu i Madhëruar ta lërë atë në punën e tij dhe të bëhet shkaktar i humbjes dhe i prishjes së njerëzve?

Për sa i përket pyetjes së dytë, është e natyrshme që qëllimi i Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* me kërcënimin me dënim, të jetë dënim dynjaje dhe Ahireti. Një pjesë e ajetit na tregon për dënimin e kësaj dynjaje dhe ai është kufiri më i afërt dhe realizimi i tij i sigurt, në rast të mashtrimit tuaj ndaj tij.

Duket qartë përpjekja e Besimtarit të familjes së Faraonit për t'i penguar ata të vrasin Musain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*. Këtu mund t'i përmbledhim shkurtimisht të gjitha mënyrat që ai ndoqi:

Së pari, ua bëri të qartë atyre se puna e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* nuk ka nevojë për një kundërpërgjigje të ashpër si kjo.

Pastaj, mos harroni, se ai burrë ka disa argumente dhe duket se janë argumente bindëse, prandaj luftimi i këtij njeriu është një rrezik i qartë.

Tema, në tërësinë e saj, nuk ka nevojë për ndonjë qëndrim tuajin, sepse, nëse është gënjeshtar, do të marrë dënimin e tij nga All'llahu, por ka mundësi që të jetë i drejtë, i sinqertë dhe në atë rast, All'llahu nuk do të na lërë rehat.

Besimtari i familjes së Faraonit nuk u mjaftua me këtë caktim, por vazhdoi të përpiqej me ta, me butësi dhe mençuri, kur u tha se pushteti i Egjiptit është në duart tuaja, me plot të mira e mirësi, prandaj mos i mohoni këto mirësi se do t'ju godasë dënimi hyjnor. **"O populli im, sot juve ju përket pushteti i Tokës, por kush do të na mbrojë nga dënimi e All'llahut, kur ai të na bjerë neve?"**.

Ka mundësi që qëllimi i tij të ketë qenë: Ju sot zotëroni të gjitha llojet e fuqisë dhe mund të merrni të gjitha vendimet e mundshme kundrejt Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, por të mos ju mashtrojë kjo fuqi dhe mos i harroni rezultatet e mundshme dhe fundin, përfundimin e çështjeve.

Duket se ky fjalim pati ndikim të madh në oborrin e Faraonit dhe shpurës së tij dhe ua pakësoi inatin dhe zemërimin, por Faraoni nuk heshti, nuk u bind dhe e ndërpreu fjalën duke thënë: **"Faraoni tha: 'Unë ju tregoj vetëm atë që shoh dhe ju udhëzoj vetëm në Rrugën e Drejtë.'"**, se unë e shikoj me interes vrasjen e Musait dhe nuk ka rrugë tjetër për këtë çështje, përveç saj.

Pastaj, unë: **"ju udhëzoj vetëm në Rrugën e Drejtë."**

Kjo është gjendja e të gjithë mizorëve dhe mendjemëdhenjve në të gjithë historinë, se ata e quajmë fjalën e tyre të drejtë ndaj të tjerëve dhe nuk ia lejojnë askujt të shfaqë një pikëpamje tjetër, të ndryshme nga e tyrja. Ata mendojnë se logjika e tyre është e plotë dhe të tjerët nuk kanë as dituri dhe as logjikë. Ky është kulmi i paditurisë dhe i budallallëkut.

Hulumtime

Së pari: Kush është Besimtari i familjes së Faraonit?

Ajo që përfitojmë nga ajetet e Kur'anit, është se Besimtari i familjes se Faraonit është një burrë nga kombi i Faraonit, që besoi Musain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, vazhdoi ta fshehë besimin

tij dhe e quajti detyrë mbrojtjen e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*.

Ky njeri, siç e tregon edhe konteksti, ishte i zgjuar dhe diplomat, vlerësonte peshën e kohës, me logjikë të fortë, aq sa në çastet më të vështira u ngrit për të mbrojtur Musain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe për ta shpëtuar atë nga kurthet që i ishin ngritur.

Transmetimet islame, si dhe komentet e komentuesve të Kur'anit, përmbajnë përshkrime të tjera për këtë njeri, të cilat do t'i parashtrojmë shkallë-shkallë.

Disa, për shembull, besojnë se ai ishte djali i xhaxhait, ose djali i tezes së Faraonit. Ky grup e argumenton këtë mendim me togfjalëshin "familja e Faraonit", sepse shikojnë se ky togfjalësh përdoret për njerëzit e afërt farefisnorë, pavarësisht se ajo përdoret, gjithashtu, edhe për shokët dhe njerëzit që janë më afër.

Disa të tjerë thanë se ai është një prej Profetëve të Beni Israilëve dhe njihej me emrin Hazbijl apo Hazkijl.[1]

Disa të tjerë thanë se ishte magazinieri i magazinave (depove) të Faraonit dhe përgjegjësi i çështjeve financiare.[2]

Ibn Abasi ka thënë se kanë qenë tri persona në mesin e faraonëve, që i besuan Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*. Ata janë familja e Faraonit, gruaja e Faraonit dhe ai njeri që e lajmëroi

[1] Ky kuptim përftohet nga tranmetimi i të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, i cili gjendet në librin "Amali" i Sadukut, sipas transmetimit në tefsirin "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 519. Mirëpo, përderisa është e përhapur se Hazakijl, është një nga Profetët e Beni Israilëve, atëherë dobësohet kjo mundësi, me përjashtim nëse Hazakijli nuk ka qenë Profeti që njihej te Beni Israilët. Transmetimi është me sened të dobët.

[2] Ky kuptim vjen në komentin e Ali ibn Ibrahimit, siç transmeton edhe zotëruesi i tefsirit "Nuruth Thekalejn", në vëll. 4, f. 518.

Musain, para se të shpallej Profet, për vendimin që kishte marrë Faraoni, ta vriste atë, kur Musai vrau një kobt dhe e këshilloi që të largohej nga Egjipti sa më parë: **"Aty erdhi një njeri, duke nxituar prej skajit të qytetit, e tha: 'O Musa, paria është mbledhur e po bisedon për të të vrarë, prandaj ik, sepse po ta jap një këshillë të sinqertë.'"**.[1]

Por kontekstet na tregojnë se gjendet një grup që i besoi Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* pas përballjes së Musait me magjistarët. Në kontekst duket qartë se tregimi i Besimtarit të familjes së Faraonit ndodhi pas ngjarjes së magjistarëve.

Disa të tjerë supozojnë se ai njeri është nga Beni Israilët, por ai jetonte në mesin e faraonëve dhe ata mbështeteshin tek ai. Ky supozim është shumë i dobët dhe nuk përshtatet me togfjalëshin "familja e Faraonit" dhe, gjithashtu, edhe me thirrjen: "O popull".

Por, pa dyshim, ai pati rol ndikues në historinë e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe të Beni Israilëve, edhe pse ne na mungon qartësia për të veçantat e jetës se tij.

Së dyti: Fshehja *(Et tekijjetu)* është një mënyrë ndikuese në konflikt

Fshehja e besimit *(et tekijjetu)* nuk është nga frika apo dobësia, siç mendojnë disa, por shpesh vishet si një mënyrë për t'u përballur me zullumqarët, mendjemëdhenjtë dhe mizorët, ku

[1] Sure "El Kasas", ajeti 20.

sekretet e armikut nuk mund të zbulohen, veçse nëpërmjet njerëzve që punojnë me mënyrën e fshehjes *(et tekijjetu)*.

Kështu, goditjet e dhimbshme e të papritura ndaj armikut nuk kryhen veçse përmes rrugës së fshehjes së planeve dhe stileve të luftës.

Et tekijjetu (fshehja) që përdori Besimtari i familjes së faraonit ishte për të mbrojtur fenë e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe Musain në çastet e vështira. A ka privilegj më të madh për një njeri, se sa të ketë në krah të tij një njeri besimtar, ta kultivojë në brendësi të armikut të tij, i cili, nga pozicioni i vet, mund të ndërhyjë në thellësitë e organizmave të armikut, që të marrë informacione dhe sekrete në dobi të çështjes dhe thirrjes së tij, duke e lajmëruar për gjithçka që mund të ndodhë? Mbase nevoja mund të kërkojë ndërhyrjen në trurin e armikut dhe ndryshimin e tij në interes të çështjes dhe thirrjes së tij, me sa mundësi të ketë.

Tani bëjmë pyetjen: A kishte mundësi Besimtari i familjes së Faraonit të kryente të gjitha këto shërbime për thirrjen e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, nëse nuk do të përdorte mënyrën e fshehjes *(et tekijjetu)*?

Gjithçka që u tha më sipër, po e ilustrojmë me një hadith nga Imam Sadiku: "'*Et tekijjetu' (fshehja) është feja ime dhe feja e baballarëve të mi. Nuk ka fe për atë që nuk ka 'et tekijjetu'. 'Et tekijjetu' është mburoja e All'llahut në tokë, sepse, nëse Besimtari i familjes së Faraonit do ta shfaqte Islamin, kishte për t'u vrarë.*"[1]

[1] Komentimi "Mexhmaul Bejan", vëll. 8, f. 810, fundi i ajeteve është burimi i kërkimit.

Efektshmëria e këtij parimi përfton një rëndësi përjashtuese, të veçantë, në kohën kur në të ka pakicë besimtarësh, të dorëzuar para shumicës, të cilët nuk kanë mëshirë dhe nuk sillen me logjikë, sepse mendja nuk e lejon shfaqjen e besimit (me përjashtim të nevojave) dhe ndarjen e forcave ndikuese, por detyra e kërkon fshehjen e besimit dhe ruajtjen e fshehtësisë për këtë besimtar, si në këtë situatë, me qëllim që të bashkojë forcat, fuqitë dhe dobitë e tij, për t'i dhënë armikut goditjen përfundimtare dhe të fuqishme, në kohën dhe në çastin e përshtatshëm.

I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* zgjodhi për veten e tij këtë parim, kur e mbajti të fshehtë thirrjen e tij për disa vite dhe, kur u shtuan ndjekësit e tij dhe u formua bërthama e besimit, e aftë në ruajtjen e thirrjes së re, doli hapur përpara popullit me urdhrin e All'llahut të Madhëruar.

Midis Profetëve të tjerë shikojmë Ibrahimin *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, i cili e përdori *et tekijjetu* (fshehjen) dhe e veshi këtë parim në punën e tij të guximshme, ku i shkatërroi statujat. Nëse nuk do të ishte *et tekijjetu*, nuk do të kishte kurrë sukses në punën e tij.

Po kështu edhe Ebu Talibi, xhaxhai i Profetit Muhammed, përfitoi nga mënyra e *et tekijjetu* (fshehjes) në ruajtjen e të Dërguarit të All'llahut dhe thirrjes së tij. Ai nuk doli hapur të shprehë besimin e tij ndaj të Dërguarit të All'llahut dhe Islamin, veçse në kohë dhe vende të veçanta, me qëllim që, nëpërmjet saj, të rriste radhët e frytshmërisë së tij në ruajtjen e të Dërguarit të

All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* nga kurthet dhe mizoritë politeiste të kurejshëve.

Nga këtu bëhet e qartë se e kanë gabim ata që mendojnë se *et tekijjetu*, si parim dhe stil, është e veçantë vetëm për shi'itët, ose se ajo është argument i dobësisë dhe i frikës dhe është e pranishme në të gjitha medh'hebet, pa përjashtim.

Për më shumë sqarim, lexuesi i dashur, të kthehet në kërkimin tonë, në komentimin e ajetit 28 të sures "Ali Imran" dhe ajetit 106 të sures "En Nahl".

Së treti: Kush janë të sinqertët?

I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* ka thënë: *"Të sinqertët janë tre: Habibu Nexhar, Besimtari i familjes Jasin, i cili thotë:* **'Ndiqini të Dërguarit, ndiqini ata që nuk kërkojnë shpërblim prej jush'**,[1] *Hazekijl - Besimtari i familjes së Faraonit dhe Ali ibn Ebu Talibi. Ky është më i miri ndër ta."*.

Ky hadith transmetohet nga burimet e të dy grupeve.[2]

Pa dyshim që historia e Profetëve na tregon pozitën e tyre në thirrjet e të Dërguarve, të cilët u qëndruan besnikë atyre në çastet më të vështira dhe ishin në pararojë. E merituan epitetin *"es sidiku" - "i sinqerti"*, në veçanti, Prijësi i besimtarëve, Ali ibn Ebu Talibi *(Paqja qoftë mbi të!)*, i cili qëndroi jo vetëm në fillimet e para

[1] Sure "Ja Sin", ajetet 20-21.
[2] Shih "El Amali" i Es Saduk, vëll. 18, f. 476 dhe "Es Seuaiku", e Ibn Haxherit, Pjesa 2, K. 9.

të jetës së të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, por deri në fund të saj, duke e ndihmuar atë në çdo moment. Edhe pas ikjes së të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, ai e shkriu jetën e tij për thirrjen e re, duke ecur në hapat e të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*.

Ajetet 30 – 33

وَقَالَ ٱلَّذِىٓ ءَامَنَ يَٰقَوۡمِ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُم مِّثۡلَ يَوۡمِ ٱلۡأَحۡزَابِ ٣٠ مِثۡلَ
دَأۡبِ قَوۡمِ نُوحٖ وَعَادٖ وَثَمُودَ وَٱلَّذِينَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡۚ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلۡمٗا
لِّلۡعِبَادِ ٣١ وَيَٰقَوۡمِ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ يَوۡمَ ٱلتَّنَادِ ٣٢ يَوۡمَ تُوَلُّونَ مُدۡبِرِينَ
مَا لَكُم مِّنَ ٱللَّهِ مِنۡ عَاصِمٖۗ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنۡ هَادٖ ٣٣

"Atëherë, ai që ishte besimtar tha: 'O populli im, unë druaj që do t'ju arrijë dënimi si popujve të mëparshëm.'"

"Ashtu siç ka qenë për popullin e Nuhut, për fiset Ad e Themud dhe për breznitë pas tyre. All'llahu nuk synon padrejtësi për robtë e Vet."

"O populli im, unë i druhem vërtet Ditës, kur do të thërrisni njëri-tjetrin."

"Ditës kur, nga frika do të ikni prapa, pa pasur askënd që t'ju mbrojë nga dënimi i All'llahut. Atë që All'llahu e shpie në humbje, nuk mund ta udhëzojë kush."

Komentimi

Paralajmërimi ndaj dënimit

Në atë kohë, populli i Egjiptit shquhej për shkallën e lartë të qytetërimit dhe të kulturës. Kjo është përfshirë edhe në thëniet e historianëve, kur kanë folur për popujt e mëparshëm, shembuj, si: populli i Nuhut, i Themudit dhe i Adit, vendi i të cilëve nuk ishte shumë larg tyre, por që ishin në dijeni se çfarë dënimi morën ata.

Nga gjithçka u tha, Besimtari i oborrit të Faraonit mendoi që t'i drejtonte shikimet e tyre te ngjarjet e historisë dhe nisi t'i paralajmërojë ata duke i përsëritur dënimet e dhimbshme që zbritën për të tjerët, se, mbase zgjohen nga gjumi dhe i largohen vrasjes së Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*.

Kur'ani, duke folur me gjuhën e tij, thotë: **"Atëherë, ai që ishte besimtar tha: 'O populli im, unë druaj që do t'ju arrijë dënimi si popujve të mëparshëm…'"**

Pastaj bëri të qartë se ku e kishte qëllimin fjala e tij, duke thënë se kishte frikë për ta, për shkak të zakoneve dhe traditave të këqija, të cilat kanë qenë shumë të përhapura te popujt e mëparshëm, si rasti i popullit të Nuhut, të Adit, të Themudit dhe të atyre që ishin më pas.[1]

[1] Fjala *"de'bun"* ka kuptimin e vazhdimësisë në ecje. Fjala *"de'bun"* përdoret për qëniet që vazhdojnë ecjen. Më pas filloi të përdorej për çdo zakon të vazhdueshëm. Kuptimi i thënies **"siç ka qenë për popullin e Nuhut"** këtu është për vazhdimësinë e tyre në shirk, mizori, padrejtësi dhe mohim.

Këta popuj morën dënimin e punëve të tyre, prej mohimit dhe mizorisë. Disa u vranë, një pjesë e tyre i preku tufani i jashtëzakonshëm, pjesa tjetër u godit me erëra të fuqishme, një pjesë me britma të frikshme dhe një grup me tërmet shkatërrues.

Kurse sot, atyre po u flet Besimtari i familjes së Faraonit: A nuk keni frikë se mos ju godet edhe ju, një nga këto bela të mëdha, sepse ngulni këmbë në mohim dhe mizori? A keni siguri se ju nuk jeni si ata dhe se dënimet e All'llahut nuk do t'ju përfshijnë ju? Vallë, çfarë veprash kanë bërë ata që i goditi ajo që i goditi? Ata e kundërshtuan thirrjen e të Dërguarve të All'llahut dhe në disa raste i kanë vrarë ata të Dërguar. Prandaj, nga gjithçka që shoh, unë kam frikë për ju, se do të keni të njëjtin përfundim të dhimbshëm.

Por duhet ta dini se ajo që do t'ju godasë juve dhe ç'do të ndodhë në mesin tuaj, është prej vetvetes suaj dhe ajo që gatuan duart tuaja: **"All'llahu nuk synon padrejtësi për robtë e Vet."**.

All'llahu i krijoi njerëzit me mirësinë dhe Bujarinë e Tij. U ka dhuruar atyre mirësi të dukshme e të padukshme, u dërgoi Profetët e Tij për t'i udhëzuar ata dhe ndaloi mizorinë e mendjemëdhenjve nga ata, kështu që mizoria e robëve dhe ndalimi i tyre nga Rruga e Drejtë është shkaku i zbritjes së dënimit të rëndë.

Pastaj ajeti, nëpërmjet gjuhës së tij, shton: **"O populli im, unë i druhem vërtet Ditës, kur do të thërrisni njëri-tjetrin."**, ditën, kur do të kërkoni ndihmë nga njëri-tjetri, veçse zërat tuaj nuk shkojnë në asnjë vend.

Fjala *"et tenadu" - "britma"*, e ka origjinën nga fjala *"nida"* dhe do të thotë *"thirrje"*. Rrënja e saj është *"et tenadi"*. Është hequr *"el ja"* dhe është vënë zanorja *"i"* në vend të saj. Ajo që është e njohur midis komentuesve, është se "Dita e Britmës" është prej emrave të Ditës së Kiametit. Kanë përmendur disa shkaqe për këtë emërtim.

Ka nga ata që thonë se: Ajo është thirrja që banorët e zjarrit u thërrasin banorëve të Xhennetit, siç thotë Kur'ani*:* **"Banorët e zjarrit do t'u thërrasin banorëve të Xhennetit: 'Derdhni pak ujë te ne ose diçka nga ajo që ju ka dhuruar All'llahu!'"**. Atyre u vjen përgjigjja: **"Në të vërtetë, All'llahu këto i ka ndaluar për mohuesit…"**.[1-2]

Ka nga ata që thonë se shkaku i emërtimit kthehet te thirrja që i bëjnë njerëzit njëri-tjetrit, duke kërkuar ndihmë.

Gjithashtu, ka nga ata që thonë se shkaku i emërtimit shkon se engjëjt i thërrasin për të bërë llogaritë dhe ata kërkojnë ndihmë prej tyre.

Ose, sepse thirrësi i Mah'sherit thërret: **"mallkimi i All'llahut qoftë mbi të padrejtët!"**.[3]

Disa prej tyre thanë se, kur besimtari të shikojë fletushkat e punëve të tij, thërret me zë të lartë, me kënaqësi dhe përmallim: **"O ju, lexojeni librin tim"**,[4] ndërsa jobesimtarët, nga frika dhe tmerri i madh që i ka rrethuar, ulërasin dhe thërrasin: **"O i mjeri unë, sikur mos të më jepej fare libri im!"**.[5]

---

[1] Sure "El A'raf", ajeti 50.
[2] Vjen i njëjti kuptim edhe te hadithii Imam Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)* në librin "Meanil Akhbar" dhe në tefsirin "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 519.
[3] Sure "Hud, ajeti 18.
[4] Sure "El Hakkah", ajeti 19.
[5] Sure "El Hakkah", ajeti 25.

Por mund të përfytyrojmë një kuptim më të gjerë për ajetin, aty ku përfshin *"jeumet tenaad" - "Dita e Britmës"* në këtë dynja, sepse kuptimi, siç e pamë, do të thotë (ditën kur do të thërrasin njëri-tjetrin). Ky kuptim nënkupton dobësinë e njeriut dhe pafuqinë e tij, kur i zbresin sprovat, kur e rrethojnë vështirësitë dhe dhimbjet. Në këtë kohë ndërpritet ndihma dhe shkaqet e ndihmës dhe pastaj fillon të ulërasë, por pa rezultat.

Në këtë botën tonë ka shumë shembuj për "Ditën e Britmës" siç është në të cilën zbret dënimi i All'llahut, ose si ato ditë kur shoqëria ka mbërritur në një rrugë qorre prej gjynaheve dhe gabimeve të shumta që ka bërë.

Tani mund të përfytyrojmë një fotografi tjetër të Ditës së Britmës në jetën tonë, nëpërmjet situatave me probleme dhe vështirësi të ndryshme që kalon njeriu, kur të gjithë ulërasin fort, duke kërkuar zgjidhje dhe shpëtim!

Ajeti, që vjen më pas, komenton Ditën e Britmës: **"Ditës kur, nga frika do të ikni prapa, pa pasur askënd që t'ju mbrojë nga dënimi i All'llahut."**.

Shembulli i këtyre njerëzve e meriton fjalën: **"Atë që All'llahu e shpie në humbje, nuk mund ta udhëzojë kush."**.

Me të vërtetë, këta që humbën në jetën e kësaj bote, duke u larguar nga Rruga e Vërtetë dhe e udhëzimit, dhe duke u shmangur nga Rruga e Drejtë, në Ahiret, do të jenë larg Xhennetit, kënaqësive e mirësive të mëdha hyjnore.

Kjo mund të jetë një shenjë e vogël, e lehtë, e thënies së Faraonit: **"Unë ju tregoj vetëm atë që shoh dhe ju udhëzoj vetëm në Rrugën e Drejtë."**.[1]

[1] Sure "El Mu'minun", ajeti 29.

Ajetet 34 – 35

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِى شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُم بِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِهِۦ رَسُولًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ﴿٣٤﴾ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَٰنٍ أَتَىٰهُمْ ۖ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ وَعِندَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

“Shumë kohë më parë, juve ju pati ardhur Jusufi me prova të qarta, por ju vazhdimisht dyshonit në atë që ju kishte sjellë ai. E, kur ai vdiq, ju thatë: ‘All’llahu nuk do të nisë më të dërguar pas tij!’. Ja, kështu All’llahu e shpie në humbje çdokënd që e kalon kufirin në të këqija dhe dyshon.”

“Ata që i kundërshtojnë Shpalljet e All’llahut, pa pasur asnjë provë, janë të urryer në sytë e All’llahut dhe në sytë e atyre që besojnë. Kështu, All’llahu ia vulos zemrën çdo mendjemadhi e dhunuesi.”

Komentimi

Dobësia e arrogantëve ndaj perceptimit të drejtë

Kjo pjesë e ajeteve vazhdon me paraqitjen e fjalës së Besimtarit të familjes së Faraonit. Nëpërmjet një vështrimi të gjerë të kontekstit të ajeteve, del në pah, se Besimtari i familjes së Faraonit e ka shtruar fjalën e tij në pesë fragmente. Secili fragment vishet me një ngjyrë ligjërate dhe një formë argumentimi, që ka për qëllim të depërtojë në zemrën e Faraonit dhe te ata që e rrethojnë atë, me shpresën e fshirjes së brejtjes dhe gjurmëve të mohimit ogurzi, me qëllim që t'i binden All'llahut dhe Profetëve të Tij dhe të lënë mënjanë arrogancën dhe mizorinë.

Fragmenti i parë: Besimtari i familjes së Faraonit u kujdes që të ishte i matur, i përmbajtur dhe i bëri thirrje popullit, duke e paralajmëruar për dëmet e mundshme nga të dyja anët: Ai u tha atyre, se nëse Musai do të jetë gënjeshtar, atëherë ai do të marrë dënimin për gënjeshtrën e tij, por, nëse ai është i vërtetë, i sinqertë në atë që thotë, atëherë do të na përfshijë dënimi. Ju duhet të tregoheni të përmbajtur.

Fragmenti i dytë: Në këtë pjesë, Besimtari i familjes së Faraonit, e orientoi thirrjen te shikimi me kujdes i popujve të kaluar, se çfarë i kaploi ata dhe se çfarë dënimi e vuajtje morën popujt e shkatërruar, që të merrnin mësim nga ai dënim.

Fragmenti i tretë: Është karakteristike në ajetet kur'anore, që, nëpërmjet bisedës së Besimtarit të familjes së Faraonit, të përkujtojnë një pjesë të historisë së tyre, të kësaj historie që ka

ngjarë jo shumë larg vendit të tyre dhe që nuk ishin fshirë ende lidhjet ideologjike e historike mes tyre. Kjo pjesë sjell si shembull jetën e Profetit Jusuf *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, i cili konsiderohet si një nga gjyshërit e Musait. Edhe tregimi fillon me përkujtimin e tyre: **"Shumë kohë më parë, juve ju pati ardhur Jusufi me prova të qarta, por ju vazhdimisht dyshonit në atë që ju kishte sjellë ai."**.[1]

Dyshimi juaj këtu, nuk është për shkak të ftesës së vështirë apo mungesës së përfshirjes së argumenteve dhe shenjave të plota, por për shkak të arrogancës suaj, duke shfaqur dyshime dhe kundërshti ndaj tyre.

Me qëllim që të hiqnit dorë nga përgjegjësia dhe t'i jepnit vetes suaj instrumente dhe justifikime, thatë: **"E, kur ai vdiq, ju thatë: 'All'llahu nuk do të nisë më të dërguar pas tij!'"**.

Duke u mbështetur në këtë udhëzim hyjnor, ai nuk ju ka përfshirë ju, për shkak të punëve dhe qëndrimeve tuaja: **"Ja, kështu All'llahu e shpie në humbje çdokënd që e kalon kufirin në të këqija dhe dyshon."**.

Ju zgjodhët rrugën e shpërdorimit dhe të armiqësisë me All'llahun, siç dyshuat në gjithçka, derisa të gjitha u bënë shkaktare të privimit tuaj nga mëshira hyjnore në udhëzim dhe ju u përhumbët në luginën e humbjes, që të prisnit dënimin e kësaj rruge të shtrembër.

Kurse sot, dhe konteksti vazhdon të tregojë bisedën e Besimtarit të familjes së Faraonit me ta, ndoqët të njëjtën mënyrë, rrugë për thirrjen e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, sepse e latë mënjanë kërkimin në argumentet e Profetësisë së tij, shenjat e

[1] Ky ajet konsiderohet në Kur'an si i vetmi që na tregon qartë për profetësinë e Jusufit *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, edhe pse nuk na mungojnë sinjale të ndryshme për këtë profetësi, në kontekstin e ajeteve të tjera kur'anore.

dërgimit të tij dhe Shfaqjen e All'llahut, kështu që dritat e udhëzimit u larguan nga ju dhe zemrat tuaja mbetën në errësirë, të mbyllura, të mbuluara nga rrezatimet e saj të pastra udhëzuese.

Ajeti 35, e përkufizon fjalën *"el musriful murtab"* - *"shpërdoruesi i dyshuar"*, me Fjalën e All'llahut: **"Ata që i kundërshtojnë Shpalljet e All'llahut, pa pasur asnjë provë, janë të urryer në sytë e All'llahut dhe në sytë e atyre që besojnë. Kështu, All'llahu ia vulos zemrën çdo mendjemadhi e dhunuesi."**.

Këta njerëz i refuzojnë argumentet e qarta të All'llahut, pa pasur asnjë fakt të qartë logjik apo të transmetuar, por ata përgjigjen nëpërmjet fantazisë së tyre të prishur, ngacmimeve, fiksimeve të tyre të përfytyruara, të humbura, me qëllim që të vazhdojnë ngritjen e flamurit të polemikës dhe të kundërshtisë.

Për zbulimin e këtyre qëndrimeve të shëmtuara ndaj All'llahut dhe atyre që besuan, ajeti thotë: **"Ata që i kundërshtojnë Shpalljet e All'llahut, pa pasur asnjë provë, janë të urryer në sytë e All'llahut dhe në sytë e atyre që besojnë."**.

Polemika negative dhe mbajtja e qëndrimeve kundër ngjarjeve dhe argumenteve që qëndrojnë në bazë të faktit logjik, çon në humbjen e polemizuesve dhe shmangien e tyre nga udhëzimi i drejtë dhe i vërtetë, gjithashtu, edhe në joshjen e të tjerëve. Kur fiket drita e udhëzimit te ata, forcohen bazat dhe shtyllat e zotërimit të së kotës.

Në përfundim dhe për shkak të mosdorëzimit të këtyre para të vërtetës, ajeti e forcon vendimin në Fjalën e All'llahut:

“Kështu, All’llahu ia vulos zemrën çdo mendjemadhi e dhunuesi.”.[1]

Vërtet, s’ka dyshim se kokëfortësia ndaj të vërtetës formon një perde të errët rreth mendimit të njeriut dhe i vjedh atij dëshirën për të formuar një personalitet të drejtë e të udhëzuar, derisa çështja përfundon në shndërrimin e zemrës në një enë të mbyllur, e cila jo vetëm nuk mund të zbrazet nga pisllëku që ka brenda, por as mund të futen në të gjëra të vërteta e të udhëzuara.

Ata njerëz që qëndrojnë te e vërteta dhe populli i tyre, për shkak se kanë veshur dy cilësitë, arrogancën dhe mendjemadhësinë, s’ka asnjë dyshim se All’llahu do të marrë nga ata shpirtin e kërkimit të së vërtetës në atë shkallë, sa e vërteta do t’u duket e hidhur në shije, kurse e kota do t’u duket e ëmbël.

Në çdo kohë, Besimtari i familjes së Faraonit e bëri punën e tij nëpërmjet mënyrave që ne cekëm më parë dhe përfundoi, siç do ta shikojmë në ajetet e mëpasshme, në dështimin e planit të Faraonit për vrasjen e Musait *(Paqja e All’llahut qoftë mbi të!)*, ose të paktën fitoi kohë të mjaftueshme për zbatimin e planit, derisa Musai *(Paqja e All’llahut qoftë mbi të!)* mundi t’i shpëtojë rrezikut.

Kjo që bëri ky burrë besimtar dhe trim, ishte e një rëndësie shumë të madhe. Ai, në këtë fazë të rrezikshme të thirrjes musavike, u mundua me të gjitha mënyrat, për të shpëtuar jetën e Profetit Musa *(Paqja e All’llahut qoftë mbi të!)*. Madje, ky burrë sakrifikoi edhe jetën e tij në këtë rrugë.

---

[1] Togfjalëshi *“mutekeb'birun xheb'bar”* - *“arrogant e dyshues”* është përshkrim i zemrës dhe jo përshkrim i personit, edhe pse ajo është shtesë, duke na bërë me dije se thelbi i mendjemadhësisë dhe i arrogances, buron nga zemra, edhe pse zemra është ajo që kontrollon të gjitha organet dhe ekzistencën e njeriut. Gjithë qenia e njeriut do ta veshë këtë pullë, vulë të prishur.

Ajetet 36 – 37

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰهَٰمَٰنُ ٱبْنِ لِي صَرْحًا لَّعَلِّيٓ أَبْلُغُ ٱلْأَسْبَٰبَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَٰبَ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُۥ كَٰذِبًا ۚ وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ
لِفِرْعَوْنَ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَصُدَّ عَنِ ٱلسَّبِيلِ ۚ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

"Dhe Faraoni tha: 'O Haman, ndërtoma një kullë që t'i arrij rrugët',

"'Rrugët e qiellit e të shoh Zotin e Musait, sepse jam i bindur se ai (Musai) **gënjen'. Kështu, Faraonit iu dukën të bukura veprat e tij të shëmtuara dhe u shmang nga Rruga e Drejtë, por dredhia e tij e çoi vetëm në rrënim."**

Komentimi

Dua ta shoh Zotin e Musait

Pavarësisht suksesit që kreu Besimtari i familjes së Faraonit në kohën kur Faraoni kishte vendosur të vriste Musain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, ai nuk mundi ta lavdëronte atë për arrogancën dhe mendjemadhësinë e tij dhe ta lartësonte atë kundër të vërtetës, sepse Faraoni nuk i zotëronte këto përgatitje apo këtë etiketë të plotë për udhëzim, prandaj e shikojmë atë të vazhdojë në atë rrugë me mënyrën e tij të ligë, derisa urdhëron

ministrin e tij, që t'i ndërtojë një kullë të lartë, që të ngjitet në qiell dhe të mbledhë informacion për Zotin e Musait.

All'llahu, në përshkrimin e kësaj situate, thotë: **"Dhe Faraoni tha: 'O Haman, ndërtoma një kullë që t'i arrij rrugët…"**, se mbase unë do të gjej mënyra dhe aparatura që të më çojnë lart në qiej. **"...rrugët e qiellit e të shoh Zotin e Musait, sepse jam i bindur se ai** (Musai) **gënjen."**.

Por cili qe rezultati?! **"Kështu, Faraonit iu dukën të bukura veprat e tij të shëmtuara dhe u shmang nga Rruga e Drejtë, por dredhia e tij e çoi vetëm në rrënim."**.

Rrënja e fjalës *"es sarhu"*, ka kuptimin *"qartësi"*. Fjala *"et tasrihu"*, ka kuptimin *"qartësim"*.

Pastaj kuptimi i fjalës u bë më i përgjithshëm për ndërtesat e larta dhe kështjellat e mëdha e të bukura, sepse ajo është e qartë dhe e dalluar plotësisht. Shumë komentues dhe gjuhëtarë e kanë përmendur këtë kuptim.

Fjala *"tebab"* ka kuptimin *"shkatërrim"*, *"fund"*, *"vdekje"*.

Gjëja e parë që na vjen ndërmend, është të pyesim se çfarë kërkonte të vërtetonte Faraoni nëpërmjet punës së tij.

A ka qenë Faraoni në këtë shkallë idiotësie, budallallëku dhe naiviteti, sa të arrijë deri aty sa të besojë se Zoti i Musait është në një vend çfarëdo të qiellit? Nëse do të ishte në qiell, a mund ta arrijë atë nëpërmjet ngritjes së një ndërtese të lartë, lartësia e të cilës duket absurde përballë maleve të lëmshit të tokës?

Me të vërtetë, që ky supozim është shumë i dobët, sepse Faraoni, pavarësisht arrogancës dhe mendjemadhësisë së tij, s'ka dyshim se shquhej për zgjuarsinë dhe diplomacinë e tij, të cilën e

përshtati për të pasur kontroll mbi popullin e madh në numër për shumë vite, duke përdorur metodat e nënshtrimit, të fuqisë dhe të mashtrimit.

Prandaj, nga gjithçka u tha, e shohim me vend analizën e kësaj mënyre sjelljeje të Faraonit, për të njohur propagandat dhe qëllimet e tij djallëzore.

Përmes operacionit të analizës dhe testimit, mund të nxjerrim, të paktën, tri qëllime, të cilat i fshihte pas kësaj mënyre sjelljeje.

Këto qëllime janë:

Së pari, Faraoni donte të krijonte një situatë, me qëllim që t'u përgatiste njerëzve terrenin dhe të largonte mendjet e tyre nga çështja e profecisë së Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe kryengritjes së Beni Israilëve. Çështja e ndërtimit të kësaj kulle të lartë mund të tërhiqte interesin e njerëzve dhe të kontrollonte zotimet e tyre ideologjike e më pas t'i largonte ata nga çështja thelbësore.

Në këtë kontekst, disa komentues na tërheqin vëmendjen se Faraoni nguli këmbë në ndërtimin e kullës së tij në një sipërfaqe të gjerë toke dhe për ndërtimin e saj punësoi pesëdhjetë mijë punëtorë dhe ustallarë, duke shtuar ata që organizuan mënyrën e punës dhe ata që bënë projektin e zbatimit. Sa më lart që ngrihej ndërtesa, aq më shumë shtohej efekti te njerëzit dhe nisi të tërhiqte më shumë interesin dhe shikimet drejt saj.

Kulla u bë objekt bisede i mbledhjeve dhe lajmi i parë që ndanin njerëzit me njëri-tjetrin, kurse në krahun tjetër, filluan ta harrojnë çështjen e fitores së Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* ndaj magjistarëve, edhe pse përkohësisht, veçanërisht duke marrë

parasysh atë tronditje të frikshme që mori sistemi i Faraonit dhe vlerësimi i tij në mes të njerëzve.

Së dyti, Faraoni synoi që, nëpërmjet zbatimit të projektit të kullës, të punësonte sa më shumë njerëz, ose të paktën të papunët, që edhe këta të gjenin ngushëllim në këtë punë, edhe pse përkohësisht, nga padrejtësitë e Faraonit dhe të harronin krimet dhe zullumet e tij.

Nga ana tjetër, punësimi i numrit të madh të njerëzve, forconte lidhjen e tyre të fortë me magazinat dhe pasuritë e Faraonit, dhe si përfundim, lidhjen e tyre me sistemin dhe politikën e tij.

Së treti, plani i Faraonit, pas përfundimit të ndërtimit të kullës, ishte që të ngjitej në pikën më të lartë të saj dhe t'ia ngulte mirë shikimin qiellit, ose të gjuante me shigjetë drejt qiellit dhe pastaj të kthehej te njerëzit e t'u thoshte atyre: Përfundimisht, mbaroi gjithçka, për sa i përket Zotit të Musait. Tani largohuni me qetësi drejt punëve tuaja!

Kurse, për sa i përket vetë Faraonit, ai e dinte shumë mirë se, edhe sikur t'u ngjitej maleve të larta, të cilat ia kalojnë në gjatësi dhe lartësi kullës së tij, nuk ka dyshim se nuk do të shohë asgjë më shumë nga ajo që do të shihte, edhe kur ishte në sipërfaqen e tokës, duke parë mirë drejt qiellit.

Është e pazakontë dhe e çuditshme në këtë çështje se Faraoni, pasi tha: **"të shoh Zotin e Musait"**, bëri një hap prapa dhe zbriti nga bindja e tij në dyshim. Pas kësaj tha: **"Jam i bindur se ai** (Musai) **gënjen."**.

Meriton të përmendet se Kur'ani, përmes Fjalës së All'llahut: **"Kështu, Faraonit iu dukën të bukura veprat e tij të shëmtuara dhe u shmang nga Rruga e Drejtë, por dredhia e tij e çoi vetëm në rrënim."**, përmend tri çështje që, edhe pse janë

dhënë në fjali të shkurtra, kanë përmbajtje të madhe. Në fillim tha se shkaku kryesor në shmangien e Faraonit nga Rruga e Drejtë, i përket zbukurimit të punës së tij të shëmtuar, sipas optikës së tij, për shkak të arrogancës dhe mendjemadhësisë së tij.

Pas kësaj, mori rezultatin e asaj që veproi, duke modeluar humbjen e tij nga Rruga e Drejtë, e vërtetë, nga udhëzimi dhe drita.

Në fjalinë e tretë, ajeti nxori në përfundim rezultatin e planeve të Faraonit. Ky rezultat i dha shembullin e dështimit, të shkatërrimit dhe të humbjes.

Sigurisht që për projektet politike dhe për qëndrime të humbura, mund t'i mashtrosh njerëzit për një pjesë kohe dhe të ndikosh te ta për një kohë, vetëm se pas një farë kohe, ajo do të përfundojë me dështim.

Në disa transmetime, është thënë se Hamani e shtoi lartësinë e kullës faraonike aq shumë, sa erërat e fuqishme u bënë pengesë në vazhdimin e punës. Hamani i kërkoi falje Faraonit, se në këto kushte, nuk mund të vazhdonte ndërtimin e kullës.

Por nuk kaloi shumë kohë dhe erërat e fuqishme e shkatërruan atë ndërtesë.[1]

U bë e qartë se fuqia e Faraonit është e lidhur me qëndresën e saj ndaj erërave.

[1] Kjo mund të shikohet te "Biharul Enuar", vëll. 3, f. 125, marrë nga tefsiri i Ali ibn Ibrahimit.

Ajetet 38 – 40

وَقَالَ ٱلَّذِىٓ ءَامَنَ يَٰقَوۡمِ ٱتَّبِعُونِ أَهۡدِكُمۡ سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يَٰقَوۡمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا مَتَٰعٞ وَإِنَّ ٱلۡأٓخِرَةَ هِىَ دَارُ ٱلۡقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنۡ عَمِلَ سَيِّئَةٗ فَلَا يُجۡزَىٰٓ إِلَّا مِثۡلَهَاۖ وَمَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ يُرۡزَقُونَ فِيهَا بِغَيۡرِ حِسَابٖ ﴿٤٠﴾

“Ai që ishte besimtar tha: ‘O populli im, më pasoni, që unë t’ju udhëzoj në Rrugën e Drejtë!’”

“O populli im, në të vërtetë, jeta e kësaj bote është vetëm kënaqësi e përkohshme, ndërsa Jeta Tjetër është Shtëpi e përhershme.”

“Ata që bëjnë vepra të këqija, do të dënohen vetëm sipas veprave të bëra; ndërsa ata që besojnë dhe bëjnë vepra të mira, qofshin meshkuj apo femra, do të hyjnë në Xhennet. Aty do të begatohen pa kufizim.”

Komentimi

Më ndiqni mua, t’ju udhëzoj në Rrugë të Drejtë

Pak më lart treguam se Besimtari i familjes së Faraonit e bëri të qartë fjalën e tij. Mbi këtë grup ajetesh, do të qëndrojmë në fragmentin e katërt, pasi folëm për tri fragmentet e para në ajetet e mëparshme.

Përmbajtja e këtij fragmenti, ka si qëllim tërheqjen e shikimit të popullit ndaj jetës së përkohshme të kësaj dynjaje, ndaj çështjes së Ahiretit, të grumbullimit e të tubimit. Përqendrimi i këtyre çështjeve në jetën e njeriut, ka një ndikim të gjerë për edukimin e tij.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Ai që ishte besimtar tha: 'O populli im, më pasoni, që unë t'ju udhëzoj në Rrugën e Drejtë!'"**.

Më parë lexuam se Faraoni ishte mësuar të thoshte se ajo që ai thoshte ishte rruga e drejtë dhe e shpëtimit. Besimtari i familjes së Faraonit e prishi (e hodhi poshtë) këtë pohim të zbrazët (koti) dhe i bëri njerëzit të kuptojnë mashtrimin e tij. I paralajmëroi ata që të mos binin pre e këtij pohimi, sepse, s'ka dyshim, se planet e tij do të dështojnë dhe do të marrin një ndëshkim të rëndë, se rruga e drejtë është ajo që unë po ju them. Ajo është rruga e përkushtimit dhe e adhurimit të All'llahut të Madhëruar.

Ajeti 39 thotë: **"O populli im, në të vërtetë, jeta e kësaj bote është vetëm kënaqësi e përkohshme, ndërsa Jeta Tjetër është Shtëpi e përhershme."**.

Ai dëshiron t'u thotë atyre, se le të supozojmë se ne fituam ndaj konsumimit të mashtrimit dhe përdorimit të metodave të mashtrimit dhe të kurtheve, dhe e hedhim të vërtetën pas krahëve tanë, bëjmë padrejtësi dhe derdhim gjakun e të pafajshmit. Do të shikosh, çfarë vlere ka jeta jonë në këtë botë?

S'ka dyshim, se këto ditë të numëruara do të përfundojnë dhe do të biem në grushtin e vdekjes, e cila na tërheq ne nga

kështjellat gjigante poshtë dheut dhe jeta jonë vazhdon në një vend tjetër.

Çështja nuk është vetëm zhdukja e kësaj bote dhe përjetësia e Botës Tjetër, por më e rëndësishmja nga këto është çështja e llogaridhënies dhe e shpërblimit, siç thotë edhe All'llahu i Madhëruar: **"Ata që bëjnë vepra të këqija, do të dënohen vetëm sipas veprave të bëra; ndërsa ata që besojnë dhe bëjnë vepra të mira, qofshin meshkuj apo femra, do të hyjnë në Xhennet. Aty do të begatohen pa kufizim."**.

Besimtari i familjes së Faraonit, me këtë fjalë të tij, së pari, bëri me dije çështjen e drejtësisë së All'llahut, me të cilën do ta gjykojë njeriun për atë që ai ka bërë me duart e veta, e mirë apo e keqe qoftë ajo.

Në një këndvështrim tjetër, bëri të ditur për sevapin dhe mirësitë hyjnore për atë që bën vepra të mira.

S'ka dyshim, se ajo është një llogari për të cilën kurrë më parë nuk e ka parë syri, nuk e ka dëgjuar veshi dhe as nuk e ka çuar ndërmend njeri.

Në një këndvështrim të tretë, tregoi për një bashkëveprim të qëndrueshëm midis besimit dhe punës së mirë.

Së katërti, tregon për barazinë e burrit dhe të gruas në raportin e All'llahut dhe të vlerave njerëzore.

Besimtari i familjes së Faraonit, doli në një përfundim gjatë shtrimit të çështjeve nga ana e tij, që u përmendën më lart, se jeta e kësaj bote, edhe sikur të jetë e pasur me të mira, nuk do të pasurojë gjë nga jeta e Botës Tjetër, por ajo mund të jetë një

instrument për shpërblimin e vogël dhe dhuratat që burojnë nga Absoluti.

Atëherë, a mund të gjesh tregti më të leverdishme se sa kjo?

Ashtu siç duhet te themi: Me të vërtetë, shprehja *"mithleha" - "njësoj si"* tregon se s'ka dyshim se dënimi në Botën Tjetër i ngjason të njëjtës punë që ka kryer njeriu në këtë Botë, një ngjashmëri e plotë, krejtësisht me ç'ka përmban fjala prej argumenti dhe kuptimi.

Togfjalëshi *"bi gajri hisab" - "pa masë"*, mund të tregojë se masa e dhuratave është e veçantë për njerëzit që kanë mundësi të kufizuara, por Absolutit nuk i pakësohen magazinat, sado që të shpenzojë për të tjerët (sepse çdo gjë që merret nga e pafundmja, mbetet në pafundësi), prandaj ajo është një dhuratë që nuk ka nevojë të llogaritet.

Na mbeti një problem, i cili ka nevojë për përgjigje dhe ai është: A gjenden kundërthënie midis këtij ajeti dhe asaj që thuhet në ajetin 160 të sures "El En'am", ku i All'llahu i Madhëruar thotë: **"Kush vjen me një** (punë) **të mirë, ai** (në Ditën e Gjykimit) **do të shpërblehet dhjetëfish, e kush vjen me** (vepër) **të keqe, ai ndëshkohet vetëm për të. Atyre nuk u bëhet padrejtësi."**.

Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje ,themi: **"Dhjetëfishi"**, është tregues i kufirit më të ulët të shpërblimit të All'llahut, sepse ka shpërblime që arrijnë deri 700 herë apo më shumë, pastaj shpërblimi i All'llahut mund të arrijë deri në shkallën **"pa masë"**. Asaj as nuk i dihet kufiri, as nuk mund të përfytyrohet.

Ajetet 41 – 46

۞وَيَٰقَوۡمِ مَا لِيٓ أَدۡعُوكُمۡ إِلَى ٱلنَّجَوٰةِ وَتَدۡعُونَنِيٓ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٤١﴾ تَدۡعُونَنِي لِأَكۡفُرَ بِٱللَّهِ وَأُشۡرِكَ بِهِۦ مَا لَيۡسَ لِي بِهِۦ عِلۡمٞ وَأَنَا۠ أَدۡعُوكُمۡ إِلَى ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡغَفَّٰرِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدۡعُونَنِيٓ إِلَيۡهِ لَيۡسَ لَهُۥ دَعۡوَةٞ فِي ٱلدُّنۡيَا وَلَا فِي ٱلۡأٓخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَآ إِلَى ٱللَّهِ وَأَنَّ ٱلۡمُسۡرِفِينَ هُمۡ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ ﴿٤٣﴾ فَسَتَذۡكُرُونَ مَآ أَقُولُ لَكُمۡۚ وَأُفَوِّضُ أَمۡرِيٓ إِلَى ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ بَصِيرُۢ بِٱلۡعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقَىٰهُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِ مَا مَكَرُواْ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرۡعَوۡنَ سُوٓءُ ٱلۡعَذَابِ ﴿٤٥﴾ ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۚ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ ﴿٤٦﴾

“O populli im, ç’është kjo, unë ju thërras në shpëtim, ndërsa ju më thërrisni në zjarr?!”

“Ju më thërrisni që të mohoj All’llahun dhe t’i shoqëroj Atij (në adhurim) **zota të tjerë, për të cilët nuk di asgjë, ndërsa unë ju bëj thirrje të adhuroni të Plotfuqishmin, Falësin e Madh.”**

“Pa dyshim, zotave drejt të cilëve më ftoni ju, nuk mund t’u lutesh, as në këtë botë, as në Tjetrën; kthimi ynë është tek All’llahu. Ata që e teprojnë me të këqija, do të jenë banorë të Zjarrit.”

"Ju së shpejti do ta kujtoni atë që po ju them. Unë çështjen time ia lë All'llahut, sepse Ai i sheh vërtet robtë e Vet."

"Dhe All'llahu e ruajti atë prej të këqijave dhe kurtheve të tyre, ndërsa ithtarët e Faraonit i kaploi dënimi i vrazhdë."

"Ata do të çohen para Zjarrit në mëngjes dhe mbrëmje (në jetën e varrit) **e, kur të arrijë Ora** (e Kiametit)**, do të thuhet: 'Hidhni ithtarët e Faraonit në dënimin më të rëndë!'"**

Komentimi

Fjala e fundit

Në fazën e pestë dhe të fundit, Besimtari i familjes së Faraonit, largon perden dhe pengesat nga identiteti i tij, pasi nuk mund të maskohej më nga ajo që kishte bërë, pasi tha gjithçka të domosdoshme që duhej thënë, por populli, nga njerëzit e Faraonit, mori, siç do ta shikojmë, vendim të rrezikshëm me çështjen e tij.

Kuptohet, se ata inatçorë dhe arrogantë, nuk heshtën fare gjatë fjalës së këtij njeriu besimtar, trim, por nisën të shtronin karakteristikat e politeizmit, përballë fjalës së tij, duke e ftuar atë në adhurimin e statujave.

Prandaj ai bërtiti e tha: **"O populli im, ç'është kjo, unë ju thërras në shpëtim, ndërsa ju më thërrisni në zjarr?!"**.

Unë kërkoj lumturinë tuaj, kurse ju kërkoni humbjen time. Unë ju udhëzoj ju në Rrugën e Qartë e të Drejtë, kurse ju më ftoni mua në shmangie dhe humbje.

Po, me të vërtetë ju: **"Ju më thërrisni që të mohoj All'llahun dhe t'i shoqëroj Atij** (në adhurim) **zota të tjerë, për të cilët nuk di asgjë, ndërsa unë ju bëj thirrje të adhuroni të Plotfuqishmin, Falësin e Madh."**.

Nga ajete të ndryshme kur'anore dhe nga historia e Egjiptit, përfitojmë se këta popuj nuk u ndalën vetëm te adhurimi, politeizmi dhe humbja e tyre ndaj faraonëve, por ata adhuronin edhe statujat, përveç All'llahut, Një, të Fuqishmit, siç e shohim në ajetin 127 të sures "El A'raf": **"A do të lejosh Musain dhe popullin e tij të bëjnë përçarje në Tokë dhe të braktisin ty dhe zotat e tu?"**

Ajeti na tregon bisedën e shokëve të Faraonit dhe popullit të tij me Faraonin.

E njëjta përmbajtje është përsëritur në gjuhën e Jusufit *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, kur u tha shokëve të burgut të Faraonit: **"A është më mirë të adhurohen zota të ndryshëm apo All'llahu, i Vetmi Ngadhënjimtar?"**.[1]

Besimtari i familjes së Faraonit, ua kujtoi atyre, gjatë krahasimit të qartë që bëri, se ftesa e tyre në politeizëm nuk mbështetet në asnjë argument të qartë dhe se shirku (politeizmi) është një rrugë e zymtë, e errët, e mbushur me rreziqe, dënime e përfundime të këqija, kurse ftesa e tij (e Besimtarit të familjes së

[1] Sure "Jusuf", ajeti 39.

Faraonit) është thirrje drejt udhëzimit, drejtimit dhe moralit të rrugës së All'llahut, të Gjithëfuqishmit, Falësit të gjynaheve.

Fjala *"el azizu"* dhe *"el gaf'faru"*, në njërën anë, na tregon në fillim "frikën dhe shpresën", kurse, nga ana tjetër, na tregon për shtyrjen drejt hyjnizimit të statujave dhe të faraonëve, të cilët nuk zotërojnë as fuqi dhe as falje.

Biseda kur'anore - nga gjuha e Besimtarit të familjes së Faraonit - zhvendoset te Fjala e All'llahut të Lartësuar: **"Pa dyshim, zotave drejt të cilëve më ftoni ju, nuk mund t'u lutesh, as në këtë botë, as në Tjetrën..."**,[1] sepse këto statuja nuk kanë dërguar Profetët te njerëzit, për t'i ftuar drejt tyre, sepse ato në Ahiret nuk zotërojnë asgjë.

Këto sende, nuk kanë as shpirt, as ndjenja. Ato janë statuja që, as nuk flasin, as nuk dëmtojnë e as nuk bëjnë mirë. Ju duhet ta dini se **"kthimi ynë është tek All'llahu"**, sepse Ai dërgoi të Dërguarit e Tij te njerëzit, me qëllim që t'i udhëzonin ata. Ai i shpërblen apo i dënon ata për veprat e tyre.

Gjithashtu, duhet të dini se **"ata që e teprojnë me të këqija, do të jenë banorë të Zjarrit.".**

Kështu, Besimtari i familjes së Faraonit zbuloi atë që fshihte prej besimit të tij dhe kështu u zbulua vija e besimit dhe e Njehsimit. Ai u largua publikisht nga vija e politeizmit të prishur, të përlyer, i cili, me mëkatet dhe baltosjen e tij, ngjyros gjyqtarët e

[1] Thamë më parë se fjala *"la xhereme"*, është e formuar nga *"la"* dhe *"xhereme"*, sipas modelit *"harm"*. Rrënja e kësaj fjale,ka kuptimin *"prerje, këputje e frutit"*, dhe si fjalë e përbërë, ka kuptimin: nuk ka asnjë mundësi që të prishet kjo punë apo të pengohet, prandaj përdoret me një formë të përgjithshme me kuptimin *"hatmen"*. Ndonjëherë ka kuptimin *"pjesë"*.

Faraonit dhe ata që janë rreth tyre, sepse ai njeri nuk e pranoi thirrjen e tyre. Ai qëndroi i vetëm kundër të kotës së tyre dhe shmangies së tyre.

Në përfundim të fjalës së tij dhe me kërcënime kuptimplote, u thotë atyre: **"Ju së shpejti do ta kujtoni atë që po ju them."**.

Këtë që unë ju thashë juve, do ta kujtoni në dynja dhe Ahiret. Do ta vërtetoni sinqeritetin tim, kur t'ju godasin vështirësitë dhe të zbresë mbi ju zemërimi hyjnor, por kjo do të ndodhë, pasi të jetë tepër vonë. Nëse ndodh në Ahiret, atje nuk ka rrugë kthimi mbrapsht e, nëse ndodh në dynja, ajo nuk do të plotësohet, derisa të meritoni dënimin hyjnor. Në atë çast, do të mbyllen të gjitha dyert e pendesës.

Pastaj ajeti, në gjuhën e njeriut besimtar, shton: **"Unë çështjen time ia lë All'llahut, sepse Ai i sheh vërtet robtë e Vet."**.

Për të gjitha këto, nuk kam frikë nga kërcënimet tuaja dhe nuk i tmerrohem numrit tuaj të madh dhe fuqisë suaj. Nuk më frikëson vetmia ime në mesin tuaj, sepse unë e kam lënë veten time në dorë të Absolutit, që ka fuqi të pallogaritshme dhe dija e Tij ka përfshirë gjithçka.

Kjo shprehje përmban një dua të pastër, që doli nga ky njeri besimtar, i cili u zu rob nga duart e këtyre zullumqarëve mizorë. Me një mënyrë të edukuar, i kërkoi Krijuesit të tij, që ta mbrojë dhe ta shpëtojë nga gjendja në të cilën është.

All'llahu i Madhëruar, nuk e la vetëm robin e Tij besimtar e luftëtar, por **"All'llahu e ruajti atë prej të këqijave dhe kurtheve të tyre, ndërsa ithtarët e Faraonit i kaploi dënimi i vrazhdë."**.

Kur'ani nuk i ka përmendur të këqijat dhe kurthet e tyre, por i ka lënë të panjohura, përfundimisht nuk del nga ngjyrat e dënimit dhe të ndëshkimit që u zbresin atyre me njeriun, para se ta vrisnin apo ta varnin, veçse mëshira hyjnore ua prishi të gjitha punët atyre dhe e shpëtoi atë nga ata.

Disa komentues të Kur'anit na thonë se Besimtari i oborrit të Faraonit shfrytëzoi rastin e përshtatshëm, iu bashkua Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe kaloi detin bashkë me Beni Israilët. U tha, gjithashtu, se ai u arratis në mal, kur doli vendimi për ta vrarë dhe qëndroi atje i fshehur, pa e parë njeri.[1]

Është e natyrshme që të ketë kundërthënie mes dy mendimeve, sepse ka mundësi që në fillim të jetë arratisur në mal dhe pastaj i është bashkuar Beni Israilëve.

Largimi mund të jetë për shkak të keqtrajtimit të tij, apo për shkak të përpjekjes së tyre për ta detyruar atë të adhurojë statujat dhe ta nxjerrin nga vija e Njehsimit. Por All'llahu e shpëtoi atë nga kurthi që kurdisën dhe ia forcoi këmbët e tij në rrugën e besimit e të udhëzimit.

[1] Komentimi "Mexhmaul Bejan", vëll. 8, f. 818, fundi i ajetit është burimi i kërkimit.

Kurse, për sa i përket popullit zullumqar, fundi i tij ishte ashtu siç na e përshkruan Kur'ani: **"...ithtarët e Faraonit i kaploi dënimi i vrazhdë."**.[1]

Pa dyshim që dënimi dhe ndëshkimi hyjnor është i rëndë, me gjithë kuptimin e tyre, veçse shprehja *"suul adhab" - "ndëshkim i rëndë"* duket se All'llahu zgjodhi për ta një ndëshkim edhe më të rëndë se të tjerët. Ky ndëshkim është ashtu si e tregon ajeti më pas: **"Ata do të çohen para Zjarrit në mëngjes dhe mbrëmje** (në jetën e varrit)**"**,[2] pastaj, **"kur të arrijë Ora** (e Kiametit)**, do të thuhet: 'Hidhni ithtarët e Faraonit në dënimin më të rëndë!'"**.

Këtu do ta hedhim shikimin në tri shënime:

Shënimi i parë: Përdorimi i shprehjes *"alu firauni"* na bën me shenjë drejt familjes, mbështetësve, ithtarëvet dhe shokëve të humbur. Kur ky është përfundimi i familjes, vallë si do të jetë përfundimi i vetë Faraonit?

Shënimi i dytë: Ajeti thotë se ata i nënshtrohen zjarrit, mëngjes e mbrëmje. Pastaj thotë se në Ditën e Kiametit, dënimi do të jetë më i ashpër sa s'ka më. Ky është argument se dënimi i parë veçohet për botën e Berzakhut. Bota e Berzakhut është pas vdekjes së njeriut dhe pas largimit të shpirtit nga trupi i tij, gjë që ndodh para Ditës së Gjykimit. Dalja para zjarrit të Xhehennemit e shkund njeriun dhe e bën atë të dridhet nga frika dhe tmerri i madh.

---

[1] Fjala *"hakka"* ka kuptimin *"goditi"* dhe *"zbriti"*. Por supozuan se rrënja e saj mund të jetë *"hak"* dhe një nga shkronjat *"kaf"* në *"elif"* e ndryshoi dhe u bë *"hakka"* (Shih Mufredatu Ragib, fjala *"haaka"*.

[2] Fjala *"en naru"* është zëvendësuese e frazës *"suul adhab"*.

Shënimi i tretë: Shprehja *"el guduvu e el ashiju"* mund të jetë një shenjë e vazhdimësisë së ndëshkimit, ose mund të tregojë ndërprerjen e dënimit në Berzakh, duke e pakësuar atë në *"el guduvu"* e *"el ashiju"*, *"në mëngjes"* dhe *"në mbrëmje"*. Është ajo kohë, kur në jetë mblidhen faraonët dhe shokët e tyre, dhe u bashkohen lojërave, argëtimeve, shfaqjes së forcave të tyre dhe mendjemadhësisë së tyre në jetën e tyre të dynjasë.

Nuk duhet të çuditeni këtu me dy fjalët *"el guduvu"* dhe *"el ashiju"*. Pyesim: A ka në jetën e Berzakhut mëngjes dhe mbrëmje?

S'ka dyshim, se mëngjesi dhe mbrëmja do të jenë deri në Ditën e Kiametit, siç e lexojmë në Fjalën e All'llahut të Lartësuar: **"Aty kanë ushqimin e vet mëngjes e mbrëmje."**.[1]

Kjo çështje nuk bie në kundërshtim me mirësitë e përhershme të Xhennetit dhe vazhdimësinë e tij, ashtu siç vjen në ajetin 65 të sures "Err Rra'd": **"ushqimi në të dhe hija janë të përhershme"** ku mirësitë e All'llahut mund të përfshijnë njerëzit e Xhennetit, në mënyrë të veçantë, në këto dy kohë. Ndërsa mirësitë e Xhennetit janë të përhershme e të pafundme.

[1] Sure "Merjem", ajeti 62.

Hulumtime

I pari: Besimtari i familjes së Faraonit dhe mësimi madhështor në përballjen e zullumqarëve

Në fillesat e saj, vetëm një pakicë besoi në fetë hyjnore, kurse arrogantët dhe mizorët vazhdonin të kundërshtonin. Nëse kjo pakicë e pastër, do të druhej nga frika e armiqve të tyre, ose ata do të dyshonin te ligjshmëria dhe e vërteta e pakicës, atëherë fetë hyjnore nuk do të kishin mundësi të zgjateshin dhe të përhapeshin në tokë.

Themeli, thelbi i drejtimit, në bazën e këtyre programeve udhëzuese dhe këtyre tezave të shkëlqyera, është fjala e Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut *(Paqja qoftë mbi të!)*: *"O njerëz, mos u ndjeni të vetmuar në rrugën e udhëzimit, për shkak të numrit të vogël të ithtarëve të tij."*.[1]

Besimtari i familjes së Faraonit ishte një model i kësaj shkolle, ishte nga të parët në këtë rrugë dhe solli prova, se njeriu besimtar mundet që, me vendosmërinë dhe dëshirën e tij të fortë, që buron nga besimi i tij tek All'llahu, të ndikojë deri edhe në dëshirën e faraonëve arrogantë, madje edhe të gjejë rrugët e shpëtimit për një Profet të madh.

Historia e jetës së këtij njeriu trim e të zgjuar, e bën të domosdoshme që hapat e njerëzve të thirrjes së të vërtetës, të jenë

[1] "Nehxhul Belaga", Hytbeja 201.

në kulmin e mprehtësisë dhe të kujdesit, pasi, ndonjëherë, duhet të fshihet besimi e bindjet e vërteta, ashtu siç, në herë të tjera, duhet të dilet hapur në thirrjen e vërtetë dhe në zbulimin e besimit.

Et tekijjetu nuk është tjetër gjë veçse mbulimi i besimit të njeriut dhe fshehja e tij në një kohë të caktuar, në rrugën e qëllimeve të shenjta.

Ashtu si quhet armatimi me armë materiale, si të domosdoshme dhe prej shkaqeve të dëbimit të armikut, prandaj edhe arsyeja e fortë dhe argumenti i qartë janë armë të nevojshme, që për nga ndikimi mund të barazohen disa herë me armatimin material.

Prandaj, puna që bëri Besimtari i oborrit të Faraonit, nëpërmjet arsyes, forcës së argumentit dhe mençurisë së sjelljes së tij, nuk mund të krahasohet me asnjë lloj arme tjetër.

Pastaj, s'ka dyshim se historia e këtij njeriu besimtar na tregon se All'llahu nuk i braktis robtë e Tij besimtarë, duke i lënë vetëm, por, me mëshirën e Tij, i mbron ata nga rreziqet.

Së fundi, është e nevojshme të tregojmë për jetën e Besimtarit të oborrit të Faraonit, e cila përfundoi, siç vjen në disa kumtime, me rënien e tij dëshmor (shehid).

Ajo çfarë thotë Kur'ani, rreth mbrojtjes dhe ruajtjes së tij nga All'llahu, mund të komentohet: Shpëtimi i tij nga kthetrat e kurtheve të tyre djallëzore në rrugën e gabuar dhe tërheqjen e tij drejt humbjes dhe politeizmit.

Por All'llahu e shpëtoi atë nga rekursi i keq dhe shmangia nga besimi.

I dyti: Lënia e çështjeve tek All'llahu

Për sa i përket lënies së çështjeve tek All'llahu, mjafton që ta hapim bisedën me fjalën e Prijësit të besimtarëve, Ali ibn Ebu Talibit *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*: *"Imani (besimi) është i përbërë nga katër pjesë: mbështetja tek All'llahu, lënia e çështjes në dorë të All'llahut, të kënaqesh me caktimin e All'llahut dhe t'i dorëzohesh urdhrit të All'llahut."*.[1]

Në një hadith tjetër, të Imam Sadikut *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, lexojmë: *"Ai që e dorëzon çështjen e tij tek All'llahu, është në qetësi të përhershme dhe jetë të kënaqur, kurse ai që e dorëzon plotësisht, është i përsosur në çdo gjë, përveç All'llahut."*.[2]

"Et tef'uidhu", siç thotë Ragibi në librin e tij "El Mufredatu", domethënë *et tevekkul*, mbështetje plotësisht, prandaj dorëzimi i çështjes tek All'llahu i Madhëruar vjen me kuptimin e mbështetjes së punëve tek Ai.

Por kjo nuk do të thotë që njeriu ta lërë punën dhe zellin, sepse ky moral i tillë përmban kuptim të shmangur nga kuptimi i vërtetë i fjalës *"et tef'uidhu"*. Ai duhet të shpenzojë të gjitha energjitë e tij dhe të mos u frikësohet vështirësive që i dalin para,

[1] "Biharul Anuar", vëll. 68, f. 341 dhe "Usulul Kafij", vëll. 2, f. 56.
[2] "Sefinetul Bihar", vëll. 2, f. 384, lëndë *feudhe*.

ose ta lërë punën, duke iu dorëzuar asaj, por ai duhet ta dorëzojë çështjen dhe punën e tij tek All'llahu dhe të vazhdojë të shpenzojë me vendosmëri të palëkundur e përgjegjësi të plotë energjitë e tij.

Edhe pse fjala *"tef'uidhun"* është e ngjashme me fjalën *"tevekkul"*, vetëm se vlerëson një nivel më të mirë se ajo, sepse e vërteta e fjalës *"et tevekkul"* është se All'llahu e quan njeriun mëkëmbës, zëvendës të Tij, kurse fjala *"et tef'uidhu"*, do të thotë "dorëzim i plotë" tek All'llahu i Madhëruar.

Në jetën tonë aktive shohim se, nëse njeriu merr një zëvendës për veten e tij, arrin ta komandojë apo ta menaxhojë punën e tij. Nëse është i autorizuar, nuk mund të komandohet, por punët i lihen atij.

I treti: Jeta e ndërmjetme *(El Berzakhu)*

Siç e tregon edhe vetë emri, *el Barzakhu* është një botë midis botës sonë dhe Botës Tjetër. Në Kur'an flitet shumë për Botën Tjetër, por shumë pak për botën e Berzakhut (e ndërmjetme) e, për këtë arsye, një rreth i paqartë dhe errësirë e rrethon Berzakhun. Si rrjedhim, nuk dimë shumë për veçoritë dhe hollësitë e saj. Por mosnjohja e hollësive të pjesshme, nuk ndikon në rrënjën e besimit për të ndërmjetmen, të cilën Kur'ani e ka sqaruar për bazën e ekzistencës së saj.

S'ka dyshim se ajetet e mësipërme merren në konsideratë nga ajetet që kanë artikuluar me qartësi për qenien e kësaj bote, kur thonë se ithtarët e Faraonit i nënshtrohen zjarrit në mëngjes dhe mbrëmje, deri në Kiamet. Kjo është si një lloj dënimi për ta në Jetën e Ndërmjetme.

Nga ana tjetër, s'ka dyshim, që ajetet që flasin për Jetën e Përhershme të shehidëve, pas vdekjes dhe sevapin e madh që ata marrin, na tregojnë përsëri për ekzistencën e Berzakhut.

Në një hadith të të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, lexojmë: "*Kur ndonjëri nga ju vdes, i paraqitet vendi i tij në mëngjes e mbrëmje. Nëse ka qenë nga banorët e Xhennetit, atëherë është prej Xhennetit dhe, nëse ka qenë nga banorët e zjarrit, atëherë është prej zjarrit, i thuhet: 'Ky është vendi nga ku All'llahu do të të ringjallë në Ditën e Kiametit.'*".[1]

Imam Xhaferr ibn Muhammedi *(Paqja qoftë mbi të!)* thotë për Berzakhun: "*Ajo është në dynja, para Kiametit, sepse në zjarrin e Xhehennemit nuk do të ketë as mëngjes e as mbrëmje. Nëse kanë qenë dënuar në zjarr, mëngjes e mbrëmje, atëherë në mes të këtyre dy kohëve, kanë qenë të lumtur, jo se kjo është në Jetën e Ndërmjetme, para Ditës së Kiametit. A nuk e ke dëgjuar fjalën e All'llahut:* **'Kur të arrijë Ora** (e Kiametit)**, do të thuhet: 'Hidhni ithtarët e Faraonit në dënimin më të rëndë!'.**".[2]

Imam Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)* nuk thotë për mungesën e mëngjesit dhe të mbrëmjes në Kiamet, por thotë se zjarri i Xhehennemit është i përhershëm, pa fund, nuk e njeh mëngjesin dhe mbrëmjen, kurse dënimi që ka orare të caktuara, në mëngjes dhe në mbrëmje, është në botën e Berzakhut.

---

[1] Ky transmetim transmetohet nga dy sahihët, Buhariut dhe Muslimit (sipas konfirmimit që përmend Tarbesiu dhe autori i veprës "Ed Durrurrul Menthur" dhe Kurtubiju gjatë tregimit të tyre për ajetin e përmendur më lart). Sahihul Muslim, ka zbërthyer një kapitull rreth tregimeve që flasin për Berzakhun. Nëse do, shiko vëll. 4, f. 2199.

[2] Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 8, f. 818.

Pastaj Imam Sadiku na argumenton fjalinë që vjen pas saj, e cila na flet për Kiametin. S'ka dyshim se përveç fjalisë së mëparshme, është argument për Berzakhun.

U përballëm me botën e Berzakhut, duke e përpunuar gjatë bisedës rreth ajetit 100 të sures "El Mu'minun".

Ajetet 47 – 50

وَإِذْ يَتَحَآجُّونَ فِى ٱلنَّارِ فَيَقُولُ ٱلضُّعَفَٰٓؤُا۟ لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِّنَ ٱلنَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا كُلٌّ فِيهَآ إِنَّ ٱللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ ٱلْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ فِى ٱلنَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوٓا۟ أَوَ لَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ ۚ قَالُوا۟ فَٱدْعُوا۟ ۗ وَمَا دُعَٰٓؤُا۟ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿٥٠﴾

“Dhe, kur të grinden në Zjarr, të dobëtit do t’u thonë eprorëve që madhështoheshin: ‘Ne ishim ithtarët tuaj, ndaj, a mund të shmangni prej nesh një pjesë të dënimit tonë?’”

“Ata që madhështoheshin, do të thonë: ‘Të gjithë ne jemi në zjarr. All’llahu tashmë i ka gjykuar robtë e Tij.’”

“Dhe ata që gjenden në zjarr, do t’u thonë rojtarëve të Xhehennemit: ‘Lutjuni Zotit tuaj që të na lehtësojë dënimin, qoftë vetëm një ditë’!”

“Ata do të përgjigjen: ‘Vallë, a nuk ju kanë sjellë të Dërguarit tuaj prova të qarta?’. Ata do të thonë: ‘Po, është vërtetë’. Do t’u thuhet: ‘Atëherë thërrisni për ndihmë!’. Por thirrjet e tyre do të jenë të kota.”

Komentimi

Diskutimi mes të dobëtëve dhe të mëdhenjve (parisë) **në Xhehennem**

Në fund të fjalës së tij, Besimtari i familjes së Faraonit i përmendi popullit Kiametin, dënimin dhe Xhehennemin. Për këtë, erdhi ky grup ajetesh të bekuara. Ato qëndrojnë në një formë të shkëlqyer para grindjes dhe debatit të banorëve të zjarrit, më saktë, grindjes mes të dobëtëve dhe atyre të mëdhenjve.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Dhe, kur të grinden në Zjarr, të dobëtit do t'u thonë eprorëve që madhështoheshin: 'Ne ishim ithtarët tuaj, ndaj, a mund të shmangni prej nesh një pjesë të dënimit tonë?'"**.[1]

Fjala *"ed duafau" - "të dobëtit"*, thekson ata që kanë humbur apo nuk kanë dituri dhe pavarësi mendimi. Ata që ndiqnin, ishin kryetarët e mohimit, për të cilët Kur'ani përdori emrin "mendjemëdhenjtë". Varësia, nënshtrimi ishte një bindje e verbër, pa u menduar fare.

Por këta ithtarë e dinë mirë se dënimi do të përfshijë parinë e tyre dhe ata nuk mund të mbrojnë as veten e tyre. Po pse atëherë, kërkojnë ndihmë prej tyre dhe mbështeten te ata, që t'u largojnë një pjesë nga dënimi?

Disa shkuan deri aty sa thanë se ndodh prej zakonit të varësisë së tyre ndaj parisë në këtë dynja, prandaj ndodh edhe

[1] Disa mendojnë se përemri te *"jetehaxhxhune"* i referohet familjes së Faraonit, por argumentet tregojnë se ajeti përmban një kuptim më të gjerë e i përfshin të gjithë jobesimtarët.

kërkimi i ndihmës në Ahiret, si një lloj varësie, pa dëshirë, pas udhëheqësve të tyre.

Por më mirë është të themi se kërkimi i ndihmës në Ahiret është një lloj talljeje, ironie dhe sharjeje. Në atë ditë do të caktohet, se të gjitha pohimet e parisë apo të mendjemëdhenjve janë thjesht fjalë të zhveshura nga përmbajtja dhe e vërteta, janë gënjeshtra.[1]

Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu *(Paqja qoftë mbi të!)*, u tërheq vërejtjen të gjithë atyre që kanë dëgjuar këshillat e të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* në ditën e rrëkesë apo (luftën e rrëkesë). Ata, edhe pse i kuptuan shumë qartë këto këshilla, kërkuan falje, me justifikimin se harruan t'i zbatonin.[2]

Me të vërtetë, paria apo mendjemëdhenjtë, nuk heshtën për këtë fjalë dhe përmendën një përgjigje, që tregon dobësinë e tyre dhe poshtërimin e tyre në atë situatë të tmerrshme. Kur'ani, me gjuhët e tyre, na tregon: **"Ata që madhështoheshin, do të thonë: 'Të gjithë ne jemi në zjarr. All'llahu tashmë i ka gjykuar robtë e Tij.'"**.

Me këtë duan të thonë, se sikur të ishte në dorën tonë zgjidhja e problemeve tuaja, më e drejtë dhe më e merituar, do të ishte të zgjidhnim problemet tona dhe ata që na rrethojnë, me sa mundësi të kemi, por ne nuk mund të ndalojmë dënimin ndaj

[1] Fjala "*tebean*" është shumësi i fjalës "*tabiun*". Disa supozojnë se mund të jetë paskajore dhe përdorimi i paskajores, ndaj personave të përshkruar me një cilësi të caktuar, është një çështje e njohur. Kuptimi në këtë situatë është: Ne kemi qenë për ju syri i nënshtimit.

[2] "El Misbahu", marrë nga tefsiri "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 526.

vetes sonë e as ndaj jush dhe as të marrim nga ju një pjesë të dënimit.

Ajeti 21 nga surja "Ibrahim" përmban po të njëjtin propozim nga ana e të dobëtëve kundër parisë, të cilët dhanë përgjigje: **"Sikur të na kishte udhëzuar All'llahu, ne do t'ju udhëzonim juve. Për ne është njësoj, u pikëlluam thellë apo duruam, për ne nuk ka ikje** (shpëtim)**."**.

Qëllimi i udhëzimit këtu është udhëzimi drejt rrugës së shpëtimit nga dënimi.

Kështu na shfaqet se këto dy përgjigje nuk përplasen me njëra-tjetrën, por e plotësojnë njëra-tjetrën.

Kur para fytyrës së tyre u mbyllën rrugët e shpëtimit dhe të çlirimit, të gjithë u drejtohen rojeve të zjarrit: **"Dhe ata që gjenden në zjarr, do t'u thonë rojtarëve të Xhehennemit: 'Lutjuni Zotit tuaj që të na lehtësojë dënimin, qoftë vetëm një ditë'!"**.[1]

S'ka dyshim se ata e dinë mirë se dënimi hyjnor nuk largohet, prandaj kërkojnë që të ndalohet, qoftë edhe për një ditë të vetme, që të qetësohen pak. Ata e kanë pranuar këtë masë.

Por përgjigjja e rojeve vjen me një logjikë të qartë: Ata u thonë: **"Ata do të përgjigjen: 'Vallë, a nuk ju kanë sjellë të Dërguarit tuaj prova të qarta?'"**.

Në përgjigje thonë: **"Ata do të thonë: 'Po, është vërtetë.'"**.

[1] Fjala *"khazenetun"* është shumësi i fjalës *"kházin"* dhe ka kuptimin *"roje"* - *"el haris"*.

Rojet u thonë: **“Do t’u thuhet: ‘Atëherë thërrisni për ndihmë!’. Por thirrjet e tyre do të jenë të kota.”**.

Ju vetë e pranuat se Profetët dhe të Dërguarit erdhën me argumente të qarta, por ju i mohuat ato argumente dhe i përgënjeshtruat Profetët, prandaj lutja juaj nuk ka asnjë dobi, vlerë, sepse All’llahu nuk i përgjigjet lutjes së jobesimtarëve.

Disa komentues, kur komentojnë fjalinë e fundit, thonë se qëllimi i përdorimit këtu, është të theksojë pamundësinë e rojeve për t’u lutur për ata, pa lejen e All’llahut. Pra, lutuni vetë. Kjo tregon mbylljen e rrugëve të shpëtimit përpara jush.

Është e vërtetë se jobesimtari bëhet besimtar në Ditën e Kiametit, veçse ky besim nuk largon asnjë gjurmë të mohimit të tij, prandaj e shoqëron epiteti *“kafir” - ”mohues”*.

Por duket se komentimi i parë është më i parapëlqyer dhe më i pranueshëm.

Ajetet 51 – 55

إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَيَوۡمَ يَقُومُ ٱلۡأَشۡهَٰدُ ٥١
يَوۡمَ لَا يَنفَعُ ٱلظَّٰلِمِينَ مَعۡذِرَتُهُمۡۖ وَلَهُمُ ٱللَّعۡنَةُ وَلَهُمۡ سُوٓءُ ٱلدَّارِ ٥٢ وَلَقَدۡ
ءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡهُدَىٰ وَأَوۡرَثۡنَا بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱلۡكِتَٰبَ ٥٣ هُدٗى وَذِكۡرَىٰ
لِأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ ٥٤ فَٱصۡبِرۡ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ
رَبِّكَ بِٱلۡعَشِيِّ وَٱلۡإِبۡكَٰرِ ٥٥

"Sigurisht, Ne do t'i ndihmojmë të Dërguarit Tanë dhe besimtarët, si në jetën e kësaj bote, ashtu edhe në Ditën, kur do të sillen dëshmitarët."

"Atë Ditë, keqbërësve nuk do t'u bëjë dobi shfajësimi i tyre. Ata i pret mallkimi dhe një vendbanim i shëmtuar."

"Ne i kemi dhënë Musait udhëzimin Tonë dhe u kemi dhënë në trashëgim bijve të Izraelit Librin."

"Si udhërrëfyes dhe këshillë për mendarët."

"Prandaj, bëhu i durueshëm ti (o Muhammed!), **sepse, pa dyshim, premtimi i All'llahut është i vërtetë. Lutju Zotit për faljen e gjynaheve të tua dhe lartësoje Zotin tënd me falënderim, në mbrëmje dhe mëngjes!"**

Komentimi

Premtimi për ndihmën e besimtarëve

Pasi ajetet e kaluara folën për grindjen mes tyre të banorëve të zjarrit dhe pafuqisë së tyre për të ndihmuar njëri-tjetrin dhe, pasi ajetet e mëparshme folën për Besimtarin e oborrit të Faraonit dhe mbrojtjen e tij nga All'llahu, nga kurthet e Faraonit dhe të ithtarëve të tij, vjen ky grup ajetesh, që me argumente të qarta, na flet për përfshirjen e mbrojtjes dhe të mëshirës hyjnore për Profetët e All'llahut dhe të Dërguarit e Tij dhe atyre që besuan, në këtë botë dhe në Ahiret.

Ajeti 51 na flet për një ligj të përgjithshëm: **"Sigurisht, Ne do t'i ndihmojmë të Dërguarit Tanë dhe besimtarët, si në jetën e kësaj bote, ashtu edhe në Ditën, kur do të sillen dëshmitarët."**.

S'ka dyshim se ajo është një mbrojtje e sigurt, me kuptimin e plotë të fjalës, e cila nuk lidhet me asnjë kusht, të cilën pa dyshim e ndjek fitorja dhe ndihma, ndihma në fjalim, në të folur dhe në gojëtari, ndihma në luftë dhe në shesh dhe në dërgimin e ndëshkimit hyjnor për popullin zullumqar dhe në mbështetjen e të panjohurës, e cila forcon zemrat, i nxit shpirtrat e i tërheq ata drejt Krijuesit të tyre.

Ajeti na vë përballë një emër të ri të Ditës së Kiametit që është "Ditën e paraqitjes së dëshmive".

Fjala *"esh'had"* është shumësi i fjalës *"shahid"* apo *"shehid"* (siç është fjala *"as'hab"*, shumësi i fjalës *"sahib"* dhe fjala *"eshraaf"*

shumësi i fjalës *"sheriif"*). Kuptimi i saj është: ai që dëshmon për diçka.

Një grup komentuesish kanë përmendur se çfarë përfshihet te fjala "dëshmi", të cilat mund t'i përmbledhim si më poshtë:

1- Dëshmuesit janë engjëjt që kujdesen dhe kontrollojnë punët e njerëzve.

2- Ata janë Profetët, që do të dëshmojnë për popujt e tyre.

3- Ata janë engjëjt, Profetët dhe besimtarët, që do të dëshmojnë për punët e njerëzve.

Por mundësia që të përfshihen edhe organet e trupit të njeriut brenda këtij kuptimi, është e pamundur, jashtë logjike, pavarësisht përfshirjes së termit *"el esh'had"*, sepse togfjalëshi *"Ditën e paraqitjes së dëshmive"* nuk përshtatet dhe ky është supozim.

Togfjalëshi na tregon një kuptim më të butë, ku dëshiron të thotë se **"Dita e dëshmive"**, ku gërshetohen çështjet në praninë e All'llahut dhe zbulohen sekretet e të gjitha krijesave, është dita, ku skandali do të jetë më i shëmtuar se ç'është dhe fitorja do jetë më e shkëlqyer. S'ka dyshim se ajo është dita, ku All'llahu do të ndihmojë Profetët dhe besimtarët dhe do të shtojë mirësitë e tyre.

Dita e dëshmive, është dita e tmerrit të jobesimtarëve dhe e dënimit të rëndë të mizorëve: **"Atë Ditë, keqbërësve nuk do t'u bëjë dobi shfajësimi i tyre. Ata i pret mallkimi dhe një vendbanim i shëmtuar."**.

Nga njëra anë, ajo është dita, kur nuk bën dobi arsyetimi apo kërkimi i faljes dhe nuk e parandalon gjë tmerrin e zullumqarëve para dëshmive.

Nga ana tjetër, ajo është dita, ku përfshihet mallkimi hyjnor ndaj zullumqarëve dhe mallkimi këtu është largimi nga mëshira.

Nga një anë e tretë, është dita e zbritjes së dënimit trupor mbi zullumqarët, që vendosen në vendin më të keq të zjarrit të Xhehennemit.

Ajeti na hap një fushë të gjerë për të bërë pyetjet e mëposhtme: Nëse All'llahu i Madhëruar ka dhënë një premtim se do t'i ndihmojë Profetët dhe besimtarët, pse, atëherë, gjatë gjithë historisë, shikojmë vrasjen, mbytjen e një grupi Profetësh dhe besimtarësh nga duart e jobesimtarëve? Pse zbret mbi ta vuajtja dhe vështirësia nga ana e armiqve të All'llahut? Pastaj, pse ata munden nga ana ushtarake? A është ajo një kundërthënie e premtimit hyjnor, për të cilën flet ajeti kur'anor?

Të gjitha këto pyetje qartësohen nëpërmjet një vështrimi të vetëm, që është: Shumica e njerëzve janë viktima të standardeve të kufizuara në vlerësimin e nocionit të ndihmës, fitores, sepse e quajnë fitoren të vijë vetëm me shembullin e fuqisë së njeriut, për të larguar armikun e tij, apo me kontrollin e qeverisë për një kohë të shkurtër.

Shembulli i këtyre nuk kupton asnjë vlerë të fitores së qëllimit, të përparimit të objektivit, të epërsisë dhe përhapjes së stilit dhe të idesë. Këta nuk e shikojnë vlerën e luftëtarit dëshmor, i cili shndërrohet në një model dhe shembull në jetën e njerëzve dhe në valën e brezave. Ata nuk shikojnë te vlera e madhe që

mbart nocioni i fuqisë, i kerametit apo sublimja, të cilat i ftojnë njerëzit e lirë dhe të afërt tek All'llahu, që të marrin kënaqësinë e Tij.

Është e padiskutueshme ndërhyrja në kornizën e këtij standardizimi të kufizuar, e cila e bën të vështirë përgjigjen rreth këtij problemi.

Kurse, për sa i përket zhvendosjes drejt horizontit të kuptimeve të gjera dhe vezulluese të nocionit të ndihmës hyjnore dhe marrjes në optikën e vlerësimit të vlerave reale të ndihmës, atëherë do të na udhëzojë drejt njohjes së kuptimit të thellë të ajetit.

Është një fjalë e urtë e Sejid Kutubit në tefsirin e tij "Nën hijet e Kur'anit", që i përshtatet pikërisht këtij qëndrimi, ku përmendet heroi i Qerbelasë, Imam Hysjeni *(Paqja qoftë mbi të!)*, si shembull i kuptimit të gjerë të nocionit të fitores. Midis të tjerash, thotë: "Kur Hysjeni *(Zoti qoftë i kënaqur prej tij!)* po binte dëshmor, në atë formë madhështore, nga njëra anë dhe të dhimbshme, nga ana tjetër, a ishte fitore kjo apo humbje? Në pamje të parë dhe me kriterin e dobët, është humbje, kurse në të vërtetën e pastër e të sinqertë dhe me kriterin e madh, s'ka dyshim se ishte fitore, sepse nuk ka dëshmor në tokë që t'i dridhen krahët me dashuri e dhembshuri, të rrahin zemrat për të, të mobilizohen me entuziazëm dhe përmbushje të premtimit, si Hysjeni. Barazohen në këtë, jo vetëm aderuesit dhe jo aderuesit myslimanë, por edhe shumë jomyslimanë.[1]

[1] Tefsiri "Fi Dhilalil Kur'an", vëll. 7, f. 189-190.

Duhet të shtojmë në këtë fjalë se shi'itët e Ehli Bejtit i shikojnë çdo ditë me sytë e tyre gjurmët e mira nga jeta e prijësit të dëshmorëve, Imami Abu Abdilahi, Hysjeni *(Paqja qoftë mbi të!)* dhe i prekin jo vetëm gjurmët e martirizimit të tij, por edhe të shokëve dhe të afërmve të familjes së tij.

Me të vërtetë, tubimet e ngushëllimit që zhvillohen për të folur për virtytet e Hysjenit dhe shokëve të tij të nderuar, burojnë të mira në lëvizjen e gjerë e madhështore, përderisa dhurata e saj vazhdon, nuk ka shteruar dhe nuk do të shterojë.

Ne e kemi parë me sytë tanë, edhe gjatë modelit revolucionar, të cilin e pa e dëshmoi toka myslimane e Iranit, se si mundën të ngrihen në lëvizje miliona bij të Islamit në ditët e Ashures, për të larguar zullumin, mizorinë dhe arrogancën.

E kemi parë me sytë tanë, se si ky brez i sakrifikuar, i cili është edukuar në shkollën e prijësit të dëshmorëve Hysjenit *(Paqja qoftë mbi të!)*, mundi të ushqehet me atë që japin si ushqim asambletë e ngushëllimit të tij dhe ta shkatërrojë me duar të zbrazëta fronin e sulltanëve dhe të mizorëve më të fuqishëm.

Po, ne pamë gjakun e Hysjenit, të dëshmorit. Gjaku rridhte nëpër vena me fuqi, shpejtësi e dridhje të madhe. Ai ndryshoi llogaritë politike e ushtarake të shteteve të mëdha.

Pas gjithë kësaj dhe me gjithë dhuratën e gjerë udhëzuese që rrodhi ndër breza gjatë historisë dhe me përkujtimin e butësisë së kryedëshmorit, Hysjeni *(Paqja qoftë mbi të!)*, u quajt fitimtar, atëherë kur gjurmët e fitores së tij u bënë triumfuese, të pranishme në mesin tonë, pavarësisht se kanë kaluar më shumë se trembëdhjetë shekuj nga martirizimi i tij.

Pyetje tjetër: Ka një pyetje tjetër, e cila kristalizon krahasimin mes ajetit që kemi në dorë dhe ajetit 36 të sures "El Murselat". Duke lexuar ajetin që kemi, arsyetimi i zullumqarëve nuk ka efekt dhe nuk bën dobi në Ditën e Kiametit, në atë që përmban ajeti në suren "Murselat" se All'llahu nuk i lejon ata të arsyetojnë: **"Atyre as nuk u lejohet që të arsyetojnë."**.

Vallë, si mund t'i harmonizojmë këto të dyja?

Para se të përgjigjemi, do të shikojmë këto dy shënime:

Shënimi i parë: Në Ditën e Kiametit, ka situata të caktuara, ku ndryshojnë kushtet, sepse në disa ndalon gjuha së foluri dhe flasin këmbët, duart dhe organet e tjera. Ato do të japin dëshminë për punën e njeriut. Në disa situata të tjera, gjuha nis të shqiptojë e të flasë me fjalë, siç na e tregon ajeti 65 i sures "Ja Sin". Edhe ajetet tjera të kësaj sureje flasin për grindjen e banorëve të zjarrit.

Duke u mbështetur në këtë, atëherë nuk ka gjë në moslejimin e tyre në arsyetim në disa situata, në një kohë, kur atyre ua lejon në disa të tjera, nëse arsyetimi nuk sjell ndonjë gjë të re dhe nuk e ndryshon përfundimin.

Shënimi i dytë: Njeriu, nganjëherë bisedon me fjalë që nuk ka dobi dhe në po këto kuptime, do të jetë personi që nuk ka folur fare. Sipas kësaj, ajeti mund të tregojë për moslejimin e tyre me arsyetim, të pajtohet me këtë kuptim, që do të thotë se arsyetimi i tyre, pavarësisht se del nga goja e tyre, nuk ka asnjë dobi që të shpresojë në të.

Më pas ajetet flasin për një nga kuptimet që kanë fituar Profetët, si rezultat i mbrojtjes dhe i mbështetjes hyjnore për ta dhe na flet për Profetin folës *(el kelijm)*, Profetin Musa *(Paqja e*

All'llahut qoftë mbi të!): **"Ne i kemi dhënë Musait udhëzimin Tonë dhe u kemi dhënë në trashëgim bijve të Izraelit Librin."**.

S'ka dyshim se udhëzimi i All'llahut për Musain *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* përmban kuptime të gjera, ku përfshin vendin e Profetësisë, të Shpalljes, të Frymëzimit, Librin qiellor (Teuratin) dhe mrekullitë që kishte në duart e tij gjatë zbatimit dhe përmbushjes së lajmeve të Zotit.

Përdorimi i fjalës *"mirath" - "trashëgimi"*, për sa i përket Teuratit, ka për qëllim të tregojë Beni Israilët, që trashëgojnë atë brez pas brezi dhe patën mundësi të përfitonin prej tij pa asnjë mundim e vështirësi. Pikërisht si trashëgimia që i vjen njeriut pa asnjë përkushtim dhe lodhje, por ata e shpërfillën këtë trashëgimi të madhe të All'llahut.

Ajeti që vjen pas tij, shton: **"si udhërrëfyes dhe këshillë për mendarët"**.

Dallimi mes "udhëzimit" dhe "përkujtimit" është se udhëzimi bëhet në kohë të punës dhe në fillimin e saj, kurse përkujtimi përfshin kujdesin e njeriut me çështjet që ai ka dëgjuar më parë dhe u ka besuar atyre, por i ka harruar ato.

Me një shpjegim tjetër: S'ka dyshim se librat qiellorë njihen si pishtarët e udhëzimit, të dritës, që në fillimin e njeriut dhe e shoqërojnë atë në fazat e jetës së tij.

Por ata që përfitojnë nga këta pishtarë të udhëzimit, janë: **"njerëzit e mençur"**, të zgjuarit apo të paditurit, kokëfortët dhe fanatikët.

Ajeti 55, përmban këshilla dhe mësime të rëndësishme jo vetëm për të Dërguarin e All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, por për të gjithë, pavarësisht se ai që flet për to është njeri i të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)*.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Andaj, bëhu i durueshëm ti** (o Muhammed!)**, sepse, pa dyshim, premtimi i All'llahut është i vërtetë."**.

Ti duhet të durosh ndaj kokëfortësisë së popullit dhe këmbënguljes së armiqve.

Duhet të durosh për padituriné e disa shokëve apo të të afërmve dhe të përballosh ndonjëherë të keqen dhe dobësinë e tyre.

Gjithashtu, duhet të durosh emocionet vetjake.

S'ka dyshim se sekreti i fitores tënde, në të gjitha çështjet, ndërtohet mbi bazat e durimit dhe të qëndrimit në Rrugën e Drejtë.

Pastaj, dije se premtimi i All'llahut për ndihmën dhe ymetin tënd, nuk ngelet pa u realizuar. Besimi yt dhe besimi i tyre, për vërtetësinë e premtimit hyjnor, të bën të jesh i qetë e i udhëzuar në punën tënde, që vështirësitë të të lehtësohen ty dhe besimtarëve.

All'llahu ka urdhëruar disa herë të Dërguarin e Tij, që të ketë durim. Urdhërimi për durim erdhi në mënyrë absolute në disa kuptime, si ky ajet që kemi ne, por erdhi i lidhur me burime të tjera dhe veçohet me urdhër të caktuar, si në ajetet 39-40 të

sures "El Kaf": **"Prandaj, duroje atë që thonë ata, madhëroje Zotin tënd e falënderoje Atë para lindjes së diellit dhe para perëndimit. Madhëroje Atë edhe në një pjesë të natës, edhe pas faljes së namazit."**.

All'llahu i Madhëruar i flet në ajetin 28 të sures "El Kehf": **"Dhe qëndro me ata që i luten Zotit të vet në mëngjes dhe mbrëmje, duke dëshiruar Fytyrën** (kënaqësinë) **e Tij dhe mos i shmang sytë nga ata** (tek të tjerët)**, duke dëshiruar stolitë e shkëlqimin e kësaj jete. Mos dëgjo atë zemrën e të cilit ia kemi lënë mospërfillëse ndaj përmendjes Sonë e, që shkon pas dëshirave të veta, duke shkelur çdo kufi në veprimet e veta."**.

Të gjitha fitoret e të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe myslimanëve të parë, u kryen me mirësinë e durimit dhe qëndrimit fort në të drejtë. Sot ne, medoemos, duhet të ecim në hapat e të Dërguarit të All'llahut dhe të durojmë ashtu si duroi i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe shokët e tij. Po të mos ishte ai, nuk do ta kishim mbajtur fitoren kundër armiqve tanë më të këqij.

Fragmenti tjetër, nga leksionet hyjnore thotë: **"Lutju Zotit për faljen e gjynaheve të tua..."**.

Është e qartë se i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* është i mbrojtur nga gjynahet, nuk ka bërë asnjë mëkat, por, në një vend tjetër, ne kemi treguar se shembujt e këtyre shprehjeve janë në Kur'an, të cilat përfshijnë jo vetëm të Dërguarin e All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, por të gjithë Profetët. Gjithashtu, përfshin atë që mund ta emërtojmë si "mëkate

relative", sepse ka nga ato punë që janë adhurim dhe të mira, për sa u përket njerëzve të zakonshëm, kur në të njëjtën kohë edhe mëkat për të Dërguarit dhe Profetët, sepse punët e mira të njerëzve të përkushtuar janë të këqija për ata që janë shumë të afërt.

Pakujdesia, për shembull, nuk i shkon pozitës se tyre, qoftë edhe për një çast të vetëm.

Grada dhe njohuria e lartë e atyre që janë më meditues, bën të domosdoshme që t'i kenë kujdes këto çështje dhe të kërkojnë falje për to, para se të bëhen vepra.

Ka disa që mendojnë, se ajo që synohet me mëkatet, janë mëkatet e shoqërisë, apo mëkatet e të tjerëve, të cilët i kanë bërë ato për çështjen e të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe se kërkimi i faljes është akt adhurimi, është larg.

Fragmenti i fundit i ajetit 55, thotë: **"Lartësoje Zotin tënd me falënderim, në mbrëmje dhe mëngjes!"**.

Fjala *"el ashiju" - "mbrëmja"*, është koha pas dreke deri në perëndim të diellit, kurse fjala *"el ibkaru" - "mëngjesi"*, është koha midis dy lindjeve, ngritjeve. Mund të veçohen dy shprehjet (mëngjes e mbrëmje) për kohën e përcaktuar të ikindisë dhe të mëngjesit, ku njeriu është i përgatitur për falënderimin dhe lavdërimin e Krijuesit të tij, sepse ose nuk e ka nisur ende punën, ose mund ta ketë përfunduar atë.

Disa të tjerë kanë thënë se ky falënderim dhe lavdërim tregon namazin e sabahut dhe të ikindisë, ose të pesë kohët ditore

të namazit, në kohën kur ajeti përmban një koncept më të gjerë për të dhe namazet janë një nga pohimet e tij.

Në çdo kohë, të tri leksionet e përmendura më lart, quhen gjithëpërfshirës në ndërtimin dhe përgatitjen e njeriut, për t'u tërhequr në hijen e mëshirës, të butësisë dhe të kujdesit hyjnor. Ajo është një mbështetje në udhëtimin e tij drejt synimeve të mëdha, sepse, atje, së pari, është përballimi dhe durimi ndaj vështirësive dhe problemeve, pastaj pastrimi i shpirtit nga gjurmët e mëkateve dhe në fund kurorëzimi i të gjithave me përkujtimin e All'llahut, ku lavdërimi dhe falënderimi i All'llahut do të thotë lutje, kërkesë për mbrojtje nga çdo turp dhe mangësi. Falënderimi i All'llahut është mbi çdo të mirë e përsosmëri.

S'ka dyshim se falënderimi dhe lavdërimi i All'llahut ka ndikim në zemrën e njeriut, pasi e pastron atë nga çdo paturpësi, nga të këqijat e pakujdesisë dhe të argëtimit dhe e bën atë të vishet me zgjuarsi dhe përsosmëri.

Ajetet 56 – 59

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيۡرِ سُلۡطَٰنٍ أَتَىٰهُمۡ إِن فِي صُدُورِهِمۡ إِلَّا كِبۡرٞ مَّا هُم بِبَٰلِغِيهِۚ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ٥٦ لَخَلۡقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ أَكۡبَرُ مِنۡ خَلۡقِ ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ٥٧ وَمَا يَسۡتَوِي ٱلۡأَعۡمَىٰ وَٱلۡبَصِيرُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَلَا ٱلۡمُسِيٓءُۚ قَلِيلٗا مَّا تَتَذَكَّرُونَ ٥٨ إِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَأٓتِيَةٞ لَّا رَيۡبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤۡمِنُونَ ٥٩

"Ata që polemizojnë për Shpalljet e All'llahut, pa pasur kurrfarë prove, kanë në zemrat e tyre vetëm mendjemadhësi, e cila nuk do t'i shpjerë në qëllimin e tyre. Prandaj kërko mbrojtje prej All'llahut! Me të vërtetë, Ai i dëgjon të gjitha dhe i sheh të gjitha."

"Krijimi i qiejve dhe i Tokës është më i madh se krijimi i njerëzve, por shumica e njerëzve nuk e di."

"Nuk janë njësoj i verbëri dhe ai që sheh; as ai që beson e bën vepra të mira nuk është i barabartë me atë që bën keq. Sa pak që mendoni!"

"Sigurisht që Ora (e Kiametit) **do të vijë! Për këtë s'ka dyshim, por shumica e njerëzve nuk besojnë."**

Komentimi

Nuk është i barabartë i verbëri me atë që sheh

Ajetet e mëparshme e thirrën të Dërguarin e All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* të bëjë durim e të qëndrojë fort, përpara kundërshtarëve, gënjeshtrave dhe kurtheve të tyre djallëzore. Këto ajete që ne kemi përpara, përmendin shkakun e polemikës së tyre për të vërtetën. All'llahu i Madhëruar thotë: **"Ata që polemizojnë për Shpalljet e All'llahut, pa pasur kurrfarë prove, kanë në zemrat e tyre vetëm mendjemadhësi."**.

Fjala *"el muxhadele" - "polemika"*, siç e kemi treguar më parë, do të thotë kryeneçësi në fjalë, stërzgjatja e saj me biseda të paarsyetueshme, edhe nëse ndonjëherë, në kuptimin e saj të gjerë, përfshin të vërtetën dhe të kotën.

Togfjalëshi **"pa pasur kurrfarë prove"**, është përdorur për të siguruar atë që përfitohet nga kuptimi i fjalës "polemikë". Kuptimi i fjalës *"sultaan"* është argument që shkakton kontrollin e njeriut ndaj kundërshtarëve të tij.

Kurse fjala *"atáhum"* tregon argumentet dhe faktet, me të cilat All'llahu i frymëzoi Profetët e Tij. S'ka dyshim se frymëzimi është një nga rrugët më të mira dhe shumë të sigurta në vërtetimin e fakteve.

Për sa i përket qëllimit të përdorimit të fjalës *"ajatullah"*, për të cilët ata po polemizonin, s'ka dyshim se janë mrekullitë dhe argumentet e Kur'anit dhe të haditheve, që kanë si karakteristikë

fillimin dhe fundin. Ata e kanë quajtur atë magji, ndoshta ngaqë mund të jenë nga shenjat e çmendurisë, ose mund të jenë legjendat e të parëve.

Nga të gjitha këto, bëhet e qartë se këta nuk kanë asnjë argument të gjallë në polemikë, përveç kapërcimit të kufijve (ngritje krye) dhe tekave të mendjemadhësisë ndaj nënshtrimit të së vërtetës, prandaj edhe mendonin se mendimet e të tjerëve dhe besimet e tyre janë të kota, ndërsa besimet dhe mendimet e tyre janë të vërteta.

Fjala *"in"* na tregon se shkaku i vetëm i kokëfortësisë së tyre në këto burime, është vetëpëlqimi dhe mendjemadhësia, përndryshe, si ka mundësi që njeriu këmbëngul në fjalën dhe qëndrimin e tij, pa pasur fakte dhe argumente.

Fjala *"es suduru"* na tregon zemrat. Ajo që synohet te zemra, është mendimi dhe shpirti. Ky kuptim ka ardhur disa herë në ajetet e Kur'anit.

Kurse fjalën *"kibrun"*, në këtë ajet, disa komentues e kanë pranuar si zili.

Prandaj këta komentues kanë vlerësuar se shkaku i polemikës së tyre ndaj të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* është zilia e tyre për të, për gradën dhe pozitën e tij shpirtërore e të dukshme. Por fjala *"kibrun"*, nuk ka kuptimin që përmendëm më parë, por mund t'i përshtatet, sepse ai që bën mendjemadhin, ka edhe zili, sepse mendjemadhi pranon vetëm dhuratat që i bëhen atij dhe ndihet keq, nëse largohesh prej tij tek dikush tjetër, nga padituria dhe zilia që ka për të.

Pastaj ajeti shton: **“e cila nuk do t’i shpjerë në qëllimin e tyre.”**.

Me të vërtetë, qëllimi i tyre është ta shikojnë veten e tyre të madhe, të krenohen dhe të mburren me këtë te të tjerët, por ata nuk do të arrijnë gjë tjetër veç poshtërimit dhe dështimit. Ata, nuk do të arrijnë kurrë atë që dëshirojnë, nëpërmjet rrugës së mendjemadhësisë, të vetëpëlqimit, të ngritjes krye dhe me polemika të kota.

Në fund të ajetit, ka leksione me shumë vlerë për të Dërguarin e All’llahut *(Paqja dhe bekimi i All’llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, që të kërkojë mbrojtjen e All’llahut prej të keqes së këtyre mendjemëdhenjve dhe kryelartëve, të cilët nuk kanë logjikë: **“Prandaj kërko mbrojtje prej All’llahut! Me të vërtetë, Ai i dëgjon të gjitha dhe i sheh të gjitha.”**.

All’llahu i Lartësuar i dëgjon bisedat e tyre të kota, i shikon marrëdhëniet e punët e tyre të shëmtuara dhe kurthet e tyre të liga.

Kërkimi i mbrojtjes së All’llahut nuk duhet të bëhet vetëm nga i Dërguari i All’llahut *(Paqja dhe bekimi i All’llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, por duhet të bëhet nga të gjithë ata që ecin në Rrugën e Drejtë, kur zmadhohen gjërat dhe ndizet përplasja me ata mendjemëdhenj që kanë humbur logjikën.

Për këtë, do të shohim kërkimin e ndihmës nga Jusufi *(Paqja e All’llahut qoftë mbi të!)*, kur u përball me furtuna të fuqishme, i ndjekur nga pasioni i Zulejhasë: **“All’llahu më ruajtë, ai padroni im** (burri yt) **më nderoi me vendosje të mirë.”**.

Si ta tradhtoj fisnikun e Egjiptit, i cili më nderoi dhe më vuri në vend të mirë?!

Në ajetet paraprirëse, në po këtë sure, lexojmë se folësi i All'llahut, Musai *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, thotë: **"Musai tha: 'Unë i lutem Zotit Tim dhe Zotit tuaj për të më mbrojtur prej çdo mendjemadhi, që nuk beson në Ditën e Llogarisë!'"**.[1]

Çështja e largimit dhe e rikthimit të shpirtit te njeriu pas vdekjes, quhet si një nga çështjet më të mëdha, në të cilat jobesimtarët bëjnë polemikë dhe kundërshtojnë me këmbëngulje të Dërguarin e All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, prandaj dhe ajeti që vjen, transferohet në përmendjen e kësaj çështjeje dhe kthimit të zbritjes së saj sipas një logjike tjetër kur'anore: All'llahu i Madhëruar thotë: **"Krijimi i qiejve dhe i Tokës është më i madh se krijimi i njerëzve, por shumica e njerëzve nuk e di."**.

S'ka dyshim se Krijuesi i këtyre galaktikave të mëdha dhe projektuesi i tyre mundet që në, formën më merituese, t'i ringjallë të vdekurit, në të kundërt si do të harmonizohej thënia e All'llahut për krijimin e qiejve dhe të tokës, me pamundësinë e Tij të rikthimit të njeriut në jetë pas vdekjes.

Kjo logjikë e qartëson padiskutimin e këtyre njerëzve, të cilët nuk mund t'i kuptojnë këto të vërteta të mëdha.

Shumica e komentuesve e quajnë këtë ajet replikë ndaj polemikës së politeistëve për çështjen e rikthimit në jetë, ndërkohë që disa të tjerë hamendësuan se ajo është replikë për mendjemadhësinë e mendjemëdhenjve dhe të kryeneçëve, të cilët

[1] Sure "El Mu'minun", ajeti 27.

përfytyronin se vetë ata dhe mendimet e tyre të mëdha nuk e pranojnë replikën dhe kundërshtinë, ndërkohë që është me të vërtetë qesharake, në krahasim me madhështinë e botës së ekzistencës.[1]

Ky kuptim nuk është i papranueshëm, por, nëse i marrim në shqyrtim ajetet që vijnë më pas, kuptimi i parë bëhet më i parapëlqyer.

Ajeti përmban një shkak tjetër prej shkaqeve të polemikës, si *"el xhehlu"* - *"padituria"*, në çastin kur ajetet e mëparshme shtruan elementin *"mendjemadhësi"*.

Të dy elementet lidhen, sepse rrënja dhe baza e mendjemadhësisë është injoranca, mungesa e njohjes së njeriut, të kufijve dhe aftësisë së tij. Është mungesa e vlerësimit të masës së diturisë dhe e njohurive të tij.

Ajeti që vjen pas, në kornizën e një krahasimi të qartë, zbulon dallimin, ndryshimin, midis gjendjes së kryeneçëve të paditur dhe besimtarëve të mençur: **"Nuk janë njësoj i verbëri dhe ai që sheh; as ai që beson e bën vepra të mira nuk është i barabartë me atë që bën keq."**.

Veçse s'ka dyshim se ju, për shkak të injorancës dhe mendjemadhësisë suaj: **"Sa pak që mendoni!"**.

Ata që shikojnë me sytë e tyre, kuptojnë se sa të vegjël janë përballë madhështisë së botës që i rrethon, prandaj ata e njohin vlerën e tyre të njohurisë dhe të pozicionit të tyre, kurse ai që

[1] Mendimi i parë vihet re në tefsiret: "Mexhmaul Bejan", "El Kebijr", "El Keshshaf", "Ruhul Meanij", "Es Safi" dhe "Ruhul Bejan".

është i verbër, nuk e kupton pozitën dhe përmasën e tij në kohë, në vend dhe në të gjithë ekzistencën që e rrethon atë, prandaj ai gabon gjithmonë në vlerësimin e përmasave të ekzistencës së tij dhe goditet me mendjemadhësi, kryeneçësi dhe iluzione, gjë që e shtyn atë drejt asaj që është e shëmtuar dhe e keqe.

Gjithashtu, përfitojmë nëpërmjet lidhjes së dy fjalive me njëra-tjetrën, se s'ka dyshim se besimi dhe puna e mirë ndriçojnë shikimet e zemrës dhe të mendjes me dritën e diturisë, të përulësisë dhe të vendosmërisë, e kundërta e mohimit dhe punës së keqe që e bën njeriun të verbër, duke humbur shikimin e tij, me shikimin e tij të shformuar për gjëra dhe vlerësime të ndryshme.

Ajeti i fundit i këtyre ajeteve kur'anore që kemi përpara, përballet me ngjarjen e Kiametit dhe afrimin e kohës: **"Sigurisht që Ora** (e Kiametit) **do të vijë! Për këtë s'ka dyshim, por shumica e njerëzve nuk besojnë."**.

Fjala *"inne"* dhe *"el lam"* në fjalën **"do të vijë"** dhe fjalia *"la rejbe fiha"* - **"s'ka dyshim në të"**, janë të gjitha për sigurinë e përsëritur, e cila ka për qëllim dorëzaninë gjithëpërfshirëse dhe kuptimin e synuar, që është ardhja e Kiametit.

Kur'ani e ka trajtuar çështjen e Kiametit në më shumë se një vend dhe kapitull, me argumente dhe mënyra të ndryshme bindjeje, prandaj shikojmë disa ajete që e përmendin ardhjen e Kiametit. Kiameti, pa paraqitje dhe argument, është i mjaftueshëm me atë se çfarë kanë rrjedhur nga argumentet dhe paraqitjet në vende të ndryshme prej librit, Kur'anit.

Sipas Ragibit në librin "El Mufredat", kuptimi i fjalës *"es saatu"*, është *"pjesë e fraksionit të kohës"*.

Treguesi që përfshin këtë përdorim të fjalës "koha", tregon për shpejtësinë e madhe, me të cilën do të bëhet atje llogaritja e njerëzve.

Fjala është përdorur me dhjetëra herë në Kur'an, për të treguar me një formë të përgjithshme kuptimin që përmendet më lart, por ajo, në disa raste, ka si kuptim të njëjtin Kiamet, kurse herë të tjera, ka kuptimin e treguesit të përfundimit të botës, shenjat paraprirëse të Kiametit dhe Ringjalljen.

Për shkak të lidhjes që ka midis dy ngjarjeve dhe çështjeve, ku secila prej tyre do të ndodhë në një formë të papritur, është përdorur fjala *"es saatu" - "kohë, orë"*. (Lexuesi i nderuar mund t'i kthehet komentit të fjalës *"es saatu"*, në tefsirin e sures "Err Rum".)

Shkaku i përdorimit të sifjalisë: **"por shumica e njerëzve nuk besojnë"**, nuk i referohet asaj se ardhja e Kiametit është nga çështjet e panjohura, e të paqarta, por ka një anim të njeriut drejt "lirisë" së përfitimit të pakushtëzuar apo të lidhur me kënaqësitë e kësaj bote dhe pasionet e saj, duke shtuar shpresën e gjatë e të gjerë që shoqëron njeriun dhe merr drejtimin e jetës, pastaj hutohet të mendojë për Kiametin apo të përgatitet për të.

Hulumtim

Çifutët kryeneçë

Disa komentues kanë folur për shkakun e zbritjes së ajetit 56, duke diskutuar rreth asaj që çifutët thoshin: "Mesia Dexhal do të dalë dhe do ta ndihmojmë atë kundër Muhammedit dhe shokëve të tij. Do të çlirohemi prej tyre e do të marrim mbretërimin." ("Mexhmaul Bejan", vëllimi 2, faqja 822, botuar nga shtëpia "Dituria".)

Ky shkak mund të përmbajë dy kuptime, nisur nga ç'ka përmbajnë pohimet e çifutëve.

Kuptimi i parë: Ata dëshiruan që të fitojë Mesia (shpëtimtari) mbi Dexhalin, edhe pse pohimi i tyre se "Mesia i pritur" është prej tyre dhe ndjekja në përmbushje të Dexhalit, që Zoti na ruajtë, kundër Profetit të nderuar, Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*.

Kuptimi i dytë: Ata ishin në pritje të Dexhalit, të cilin e quanin prej tyre.

Fjala "*mesih*", siç e përmend Ragibi në "El Mufredat" dhe Ibn Mendhuri në "Lisanul arab" i vihet Isait *(Paqja qoftë mbi të!)*, për shkak të ecjes dhe udhëtimit të tij në tokë, ose për shkak të shërimit të të sëmurëve me fuqinë e All'llahut, kur ai i fërkonte me dorën e tij.

Por është përdorur edhe për Dexhalin, sepse Dexhali ka vetëm një sy, kurse vendi i syrit tjetër ishte i fshirë.

Ka mundësi që çifutët të jenë në pritje të daljes së Dexhalit, që të bashkëpunojnë me të kundër myslimanëve, të cilët i kanë mundur ata disa herë. Kjo gjë ka shkaktuar urrejtjen e tyre ndaj të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*.

Ata mund të jenë në pritje të Mesisë, siç edhe përftohet nga "Kamus el kitab el mukaddes", ku shfaqet se të krishterët dhe çifutët presin të dalë Mesia (shpëtimtari), sepse ata besojnë se Mesia do ta luftojë dhe do ta vrasë Dexhalin, prandaj donin që të ndiqej si mësim ky kuptim, kur u shfaq Islami.

Disa komentues, për shkak të zbritjes së këtij ajeti, dolën në përfundimin se ai është për qytetin, në dallim nga ajetet e tjera të kësaj sureje mekase, por mungesa e fiksimit të shkakut të zbritjes, ashtu si mungesa e qartësisë së përftimit të ajetit dhe paqartësia e saj, meriton dobësinë e këtij rezultati.

Ajetet 60 – 63

وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدۡعُونِيٓ أَسۡتَجِبۡ لَكُمۡۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِي
سَيَدۡخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ٦٠ ٱللَّهُ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ لِتَسۡكُنُواْ فِيهِ
وَٱلنَّهَارَ مُبۡصِرًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا
يَشۡكُرُونَ ٦١ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ فَأَنَّىٰ
تُؤۡفَكُونَ ٦٢ كَذَٰلِكَ يُؤۡفَكُ ٱلَّذِينَ كَانُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ يَجۡحَدُونَ ٦٣

"Zoti juaj ka thënë: 'Lutmuni Mua, se do t'ju përgjigjem! Me të vërtetë, ata që tregohen mendjemëdhenj e nuk duan të Më adhurojnë, do të hyjnë në Xhehennem të poshtëruar!'"

"All'llahu e ka bërë natën që ju të pushoni, ndërsa ditën e ka bërë të ndritshme për të parë. Vërtet, All'llahu është Dhurues i madh ndaj njerëzve, por shumica e tyre nuk janë mirënjohës."

"Ja, ky është All'llahu, Zoti juaj, Krijues i gjithçkaje. S'ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij. Atëherë, si largoheni prej Tij?!"

"Kështu largohen ata që i mohojnë Shenjat e All'llahut."

Komentimi

Më thirrni Mua, Unë ju përgjigjem juve

Këto ajete kanë përmbledhur ngjyresa kërcënimi për jobesimtarët, për mendjemëdhenjtë dhe kryeneçët. Kjo seri ajetesh që kemi përpara, është e mbushur me dashurinë dhe butësinë hyjnore dhe prej tyre derdhet mëshira që përfshin të penduarit.

All'llahu i Madhëruar thotë në fillim: **"Zoti juaj ka thënë: 'Lutmuni Mua, se do t'ju përgjigjem!'"**

Shumica e komentuesve të Ku'ranit, fjalën *"dua"*, e kanë komentuar me kuptimin e njohur. Ajo që e forcon këtë kuptim, është fjalia **"ju përgjigjem juve"**, duke shtuar edhe atë që përftojmë nga kumtime të shumta që kanë ardhur posaçërisht për këtë ajet, për sevapin e duasë, për të cilët do të flasim më pas.

Por disa komentues, kanë ndjekur Ibn Abasin në mendimin e tij, se duaja, këtu, është me kuptimin e Njehsimit dhe të adhurimit të Krijuesit, domethënë "më adhuroni Mua dhe njihuni me njëshmërinë Time". Interpretimi i parë është më i qartë.

Nga ajeti i mësipërm mund të nxjerrim disa shënime, që janë:

1- All'llahu e do lutjen, e dëshiron atë dhe urdhëron që të lutet me të.

2- S'ka dyshim, se All'llahu ka premtuar për t'iu përgjigjur lutjes, por ky premtim është i kushtëzuar dhe nuk është absolut,

sepse duaja që detyrohet me përgjigje, është ajo që përmbledh kushtet e domosdoshme për duanë, për atë që e bën duanë dhe për temën e duasë.

Në këtë kontekst, atë që lidhet me këtë temë, e shpjeguam në komentimin e ajetit 186 të sures "El Bekare".

3- Duaja, në vetvete, është një lloj adhurimi, sepse edhe ajeti përcolli në fundin e tij cilësinë e adhurimit për duanë.

Në fund, ajeti përmban një kërcënim të fortë për ata që ndalojnë së bëri duanë. All'llahu i Madhëruar thotë: **"Me të vërtetë, ata që tregohen mendjemëdhenj e nuk duan të Më adhurojnë, do të hyjnë në Xhehennem të poshtëruar!"**.[1]

Rëndësia e duasë dhe kushtet e përgjigjes së saj

Sipas transmetimeve që vijnë nga i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe Imamët e pagabueshëm, ata i kushtonin një rëndësi të madhe duasë.

1- I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* ka thënë: *"Duaja është truri i adhurimit."*.[2]

2- Kur Imam Xhaferr Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)* është pyetur: *"Ç'ke për të thënë për dy njerëz që futen së bashku në xhami, kur njëri prej tyre fal shumë namaz, kurse tjetri bën shumë dua. Cili prej*

[1] Faja *"dakhirun"* rrjedh nga fjala *"dukhuren"* dhe ka kuptimin *"poshtërim"*. Ky poshtërim është dënimi i asaj mendjemadhësie dhe kryneçësie.
[2] Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 8, f. 823.

tyre është më i mirë?", ai u përgjigj: *"Të dy janë të mirë."*. Por ai që e pyeti, e ripyet sërish Imamin *(Paqja qoftë mbi të!)*: *"Këtë e di, por cili prej këtyre të dyve është më i mirë?"*. Imami iu përgjigj: *"Ai që bën shumë dua. A nuk e ke dëgjuar Fjalën e All'llahut të Lartësuar:* **'Lutmuni Mua, se do t'ju përgjigjem! Me të vërtetë, ata që tregohen mendjemëdhenj e nuk duan të Më adhurojnë, do të hyjnë në Xhehennem të poshtëruar!'"**.[1]

3- Në një hadith të Imam Bakirit *(Paqja qoftë mbi të!)* thuhet se ai është përgjigjur për adhurimet më të parapëlqyera: *"Nuk ka gjë më të dashur për All'llahun, se sa të pyetet dhe të kërkohet prej Tij. Nuk ka njeri më të urryer tek All'llahu, se sa ai që bën mendjemadhësi ndaj adhurimit të Tij dhe nuk i lutet për asgjë Atij."*.[2]

4- Në një hadith tjetër, të Imam Xhaferr Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)*, lexojmë: *"Tek All'llahu është një gradë, që nuk fitohet ndryshe vetëm se me lutje, kërkesë. Nëse një rob e mbyll gojën e tij dhe nuk kërkon gjë, nuk i jepet gjë, prandaj kërko që të të jepet, sepse nuk ka derë që trokitet në të dhe të mos i hapet atij që troket."*.[3]

5- Në disa kumtime të tjera, thuhet se duaja është më e mirë, edhe se sa leximi i Kur'anit, siç na ka treguar i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe dy stërnipërit e tij, prej Imamëve të myslimanëve, Imam Bakiri dhe Imam Sadiku: *"Duaja është më e parapëlqyer se sa leximi i Kur'anit."*.[4]

---

[1] Burimi i mëparshëm.
[2] "Usulul Kafi", vëll. 2, K. "Mirësia e duasë dhe nxitja në të", f. 466.
[3] Burimi i mëparshëm.
[4] "Mekarimul Akhalak", f. 389, sipas transmetimit të tefsirit "El Mijzan", vëll. 2, f. 35, fundi i ajetit 186 të sures "El Bekare".

Në kuadrin e një analize të shkurtër, ne mund të kuptojmë dobinë e thellë të këtyre haditheve, sepse:

Së pari, duaja e drejton njeriun nga ana e njohjes së All'llahut dhe kjo dituri është balancuesi më i mirë i njeriut në ekzistencën e tij.

Së dyti, duaja e shtyn njeriun drejt një ndjenje të thellë të varfërisë dhe përuljes ndaj All'llahut dhe e largon atë nga mendjemadhësia e kryeneçësia, të cilat përgatisin kushtet e përshtatshme për polemizimin e argumenteve të All'llahut, për shmangien nga Rruga e Drejtë dhe për rënien në situatë të rrezikshme.

Së treti, duaja e thellon ndjenjën se All'llahu është burimi i mirësive dhe e shtyn atë drejt dashurisë dhe lidhjes së ngushtë me Të.

Së katërti, njeriu e ndien nevojën e All'llahut dhe ai i është nënshtruar mirësive të Tij, prandaj ai është i bindur ndaj Tij, zbaton urdhrat e Tij dhe adhuron Atë.

Së pesti, njeriu e di mirë se, që lutja të përgjigjet, ajo ka kushtet e veta. Prej kushteve të saj, është nijeti i pastër, pastërtia e zemrës, pendimi për mëkatet, t'ia largosh vështirësitë nevojtarëve, të përpiqesh për të zgjidhur problemet e njerëzve të afërt, të shokëve. Prandaj i jep rëndësi formimit vetjak, drejtimit të vetes dhe edukimin e saj.

Së gjashti, duaja jetëson në shpirtin e njeriut që lutet, faktorët e ndalesës, të dëshirës dhe të besimit. E largon atë nga mërzia, dëshpërimi apo dobësia. (Për duanë, filozofinë dhe kushtet e saj, kemi folur në fund të ajetit 77, të sures "El Furkan".)

Këtu kemi një shënim të rëndësishëm: Duaja nuk e çon dëm sakrificën dhe mundin e njeriut, ashtu siç tregohet edhe nga kumtimet e haditheve për këtë çështje. Por njeriu duhet të përpiqet, të shpenzojë dhe të derdhë mund dhe pjesën tjetër t'ia lërë All'llahut. Nëse njeriu e përdor duanë si alternativë, në vend të punës dhe të përpjekjes, ai nuk do të marrë asnjëherë përgjigje për kërkesën e tij.

Në një hadith të Imam Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)* lexojmë: "*Katër njerëzve nuk u përgjigjet lutja: Një njeri që rri ndenjur në shtëpinë e tij, duke thënë: 'O Zot, më jep risk, furnizim!'*

Atij i thuhet: 'A nuk të kam mësuar që të kërkosh?'

Një njeri që ka një grua dhe e mallkon atë. Atij i thuhet: 'A nuk ta kam lënë amanet çështjen e saj?'

Një njeri që kishte pasuri, por e shpenzoi atë dhe thotë: 'O Zot, më furnizo me risk!'

Atij i thuhet: 'A nuk të kam këshilluar ekonominë?'

Një njeri që kishte pasuri, por e ka dhënë borxh, pa asnjë fakt dorëzanie. Atij i thuhet: 'A nuk të kam këshilluar dëshminë?!'".[1]

Nga hadithi, bëhet e qartë se njeriu, që të marrë përgjigjen e lutjes, duhet të përpiqet me çdo mundësi, për të arritur rezultatin që dëshiron. Në të kundërt, le të përballojë rezultatin e mospërpjekjes dhe të shpërfilljes së tij.

[1] "Usulul Kafij", vëll. 2, K. "Kujt nuk i përgjigjet lutja", f. 511.

Prej këtej bëhet e qartë se një nga faktorët e mospërgjigjes së lutjes, përfaqësohet në ngadalësimin dhe lënien e zellit të përshtatshëm për punën dhe frekuentimin e duasë.

Sigurisht që ka faktorë dhe shkaqe të tjera të mospërgjigjes së disa prej lutjeve, për shembull, zakonisht ndodh që njeriu të gabojë në "diagnostikimin" e të mirave dhe të këqijave të tij, kur nganjëherë këmbëngul në një temë të caktuar dhe e kërkon atë nga Krijuesi, kur ajo nuk është në të mirën e tij, por ai e kupton atë më pas.

Kjo çështje i ngjan jashtëzakonisht shumë fëmijës apo të sëmurit, i cili kërkon disa ushqime dhe pije që i shijojnë atij, por nuk i përgjigjet kërkesës dhe as dëshirave të tij, sepse ka mundësi që kjo të çojë në shtimin e rrezikut ndaj shëndetit të tij apo larg qoftë, të jetës së tij. Në këto kuptime, All'llahu nuk i përgjigjet lutjes së robit, por Ai ia ruan sevapin e saj Ditën e Kiametit, duke shtuar se për përgjigjen e lutjes ka disa kushte, të përmendura në kumtimet fisnike. Por këtë temë e kemi diskutuar në pjesë të ndara, në vëllimin e parë të këtij tefsiri.[1]

Pengesat e përgjigjes së duasë

Disa kumtime kanë përmendur shumë gjynahe. Nëse njeriu i bën, ato bëhen pengesë mes tij dhe përgjigjes së duasë, si për shembull: nijeti i keq, hipokrizia, vonesa e kohës së namazit,

[1] Sure "El Bekare", ajeti 186.

gjuha vulgare, të cilën e kanë frikë njerëzit, ushqimi haram, lëshimi i sadakasë dhe shpenzimit në Rrugë të All'llahut.[1]

Në kuadër të kësaj pike, ka një hadith nga Imami Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)*, që e transmeton Shehu Et Tabresi në veprën "El Ihtixhaxhu".

Ai është pyetur: "All'llahu thotë: **'Lutmuni Mua, se do t'ju përgjigjem!'**. Mirëpo shohim nevojtarin të lutet, por nuk i përgjigjet lutja, shohim të shtypurin që kërkon ndihmë kundër armikut të tij dhe nuk ndihmohet. Si ta kuptojmë? Imami Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)* tha: *'O i mjeri ti! Nuk ka njeri që t'i lutet All'llahut dhe Ai të mos i përgjigjet. Për sa i përket zullumqarit, s'ka dyshim se duaja e tij është e mospranuar, derisa të pendohet. Kurse merituesit, nëse luten, marrin përgjigjen e lutjes dhe ua largon të këqijat prej nga nuk ua merr mendja atyre, ose u ruan një sevap të madh për atë Ditë, në të cilën kanë nevojë për të, edhe nëse çështja që kërkon robi, nuk është e mirë për të, ia jep dhe ia merr prapë.'"*.[2]

Le të kthehemi tani tek ajeti. Ajeti thotë se duaja dhe kërkimi i nevojës nga All'llahu quhet detyrë e njohjes së Tij dhe shton një kusht të ri në përgjigjen e lutjes, i ndjekur me shpresë në përgjigje, madje edhe pritja e kryen tamam nevojën.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"All'llahu e ka bërë natën që ju të pushoni."**.

Errësira e natës, qetësia dhe heshtja e saj, quhet, nga një anë, shkak i fortë në prishjen e lëvizjes ditore të punës së një

[1] "Meanijl Akhbar", siç e ka vijuar, tefsiri "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 534 dhe "Usulul Kafi".
[2] Tefsiri "Es Safij", fundi i ajetit në fjalë.

njeriu normal dhe veprimtarinë e tij, kurse, nga ana tjetër, ia fshin njeriut lodhjen e ditës dhe e nxit atë drejt qëndrueshmërisë dhe qetësimit të trupit dhe nervave të tij, në kohën kur drita dhe dita quhen baza të jetës dhe të lëvizjes.

Prandaj All'llahu shton në fjalën e Tij: **"ndërsa ditën e ka bërë të ndritshme për të parë."**. Në ditën e ndritshme ndriçohet oqeani i jetës dhe gjallërohet lëvizja dhe veprimtaria në shpirtin e njeriut.

Por e çuditshmja këtu është se fjala *"mubsiren"*, ka kuptimin *"ai që shikon"*. Kur dita përshkruhet në këtë mënyrë, atëherë s'ka dyshim se është një siguri që njeriu të shikojë. (Kemi diskutuar hollësisht, më parë, për filozofinë e dritës, të errësirës, të natës dhe të ditës.)[1]

Ajeti shton: **"Vërtet, All'llahu është Dhurues i madh ndaj njerëzve, por shumica e tyre nuk janë mirënjohës."**.

S'ka dyshim, se rregulli i saktë, si: gërshetimi i natës dhe ditës, i errësirës dhe i dritës, konsiderohet si një nga dhuratat e All'llahut të Madhëruar për krijesat e Tij dhe një sekret prej sekreteve të lëvizjes në jetë dhe në sistemin e ekzistencës së Gjithësisë, sepse pa dritë nuk ka jetë apo lëvizje. Mungesa e gërshetimit të natës dhe të ditës apo e errësirës dhe dritës, do të çojë në prishjen e lëvizjes së jetës, madje do ta bëjë edhe të pamundur atë.

Drita e fortë, për shembull, do të paralizojë gjallesat dhe do të shkatërrojë zhvillimin e bimëve. Po kështu, edhe errësira e përhershme ka dëmet e veta, por njerëzit, për shkak të forcës së

[1] Sure "Junus", ajeti 87; sure Neml, ajeti 86 dhe sure "El Kasas", ajeti 71.

zakonit dhe afërsisë, nuk i kanë parë me kujdes këto dhurata hyjnore dhe se çfarë dobish kanë ato.

Tërheqësi i shikimit është se rregulli kërkon që të jetë atje "përemri" në vend të "njerëzve" përsëri dhe fjala bëhet: por shumica e tyre nuk falënderojnë,

Përmendja e "njerëzve", në vend të përdorimit të përemrit, është sikur na tregon se natyra e njeriut të paditur, është mohimi i mirësive dhe lënia e falënderimit, siç e lexojmë qartë në ajetin 34 të sures "Ibrahim": **"Vërtet njeriu është i padrejtë dhe shumë përbuzës."**. (Ky kuptim vërehet në tefsiret: "El Mijzan" dhe "Ruhul Meanij".)

Por, nëse njeriu do të kishte një sy që shikon dhe një zemër që njeh, ku të shikojë mirësitë e pafundme hyjnore në çdo vend që e rrethon atë dhe të shikojë se si rrjedhin mirësitë dhe dhuratat hyjnore, sigurisht që do të detyrohej me përulje, adhurim dhe falënderim dhe do ta shikonte veten e tij të vogël e borxhli ndaj Krijuesit të këtyre madhështive dhe Dhuruesit të këtyre dhuratave. (Për kuptimet e falënderimit dhe pjesët e tij, mund të përsërisni diskutimin e pestë të tefsirit të ajetit 7 të sures "Ibrahim".)

Ajeti që vjen më pas, fillon me Teuhidin hyjnor dhe mbaron me Teuhidin e krijueshmërisë dhe të hyjnisë. Ajeti nis: **"Ja, ky është All'llahu, Zoti juaj."**.

Më pas jep cilësitë e Tij: **"Krijues i gjithçkaje."**.

Nuk ka të adhuruar përveç All'llahut: **"S'ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij."**.

S'ka dyshim se ekzistenca e të gjitha këtyre mirësive, është argument i hyjnisë dhe i drejtimit të çështjeve. Krijuesi i gjithçkaje, është adresa e cilësimit të Njehsimit në hyjni, sepse Krijuesi është ai që zotëron dhe na mëson. Siç dihet, krijimi kërkon ruajtjen e përhershme, sepse krijueshmëria nuk do të thotë që All'llahu t'i krijojë krijesat dhe t'i lërë në punën e tyre, por bollëku hyjnor duhet të jetë i vazhdueshëm në çdo çast, për të gjitha gjallesat.

Ky krijim nuk ndahet nga hyjnia.

Është e natyrshme që ky Zot është i vetmi që e meriton adhurimin dhe gjërat kthehen tek Ai. Prandaj togfjalëshi **"Krijues i gjithçkaje"**, vlerësohet si argument i sifjalisë: **"ky është All'llahu, Zoti juaj"**dhe **"S'ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij."**, është rezultati për këtë.

Në fund, ajeti bën pyetjen: Si ia lejon vetes njeriu të shmanget dhe të largohet nga Rruga e Drejtë? All'llahu i Madhëruar thotë: **"Atëherë, si largoheni prej Tij?!"**.[1]

Pse e lini adhurimin e All'llahut, Një, të Vetëm, për adhurimin e statujave?

Vërehet se fjala *"tu'fekune''* është formë pasive, me kuptimin se ajo ju shmang ju nga Rruga e Drejtë. Qëllimi i përdorimit është të tregojë se politeistët kanë humbur aq shumë dëshirën, sa ata drejtohen në këtë rrugë pa asnjë lloj lirie, dëshire dhe zgjedhjeje në këtë fushë.

[1] Fjala *"tu'fekune"*, rrjedh nga fjala *"ifkun"* dhe do të thotë "shmangie, kthim nga Rruga e Drejtë, nga Rruga e Vërtetë". Për këtë shkak u thuhet erërave të kundërta *"el mu'tefekatu"*. Edhe fjalës *"kidhbun"* i thuhet *"ifkun"* për shkak se në gënjeshtër ka shmangie nga qartësimi i së vërtetës.

Ajeti 63 thotë: **"Kështu largohen ata që i mohojnë shenjat e All'llahut."**.

Fjala*"jexhhudune"*, rrjedh nga fjala *"xhuhdun"*. Kuptimi i rrënjës është*:* mohimi i diçkaje të pranishme, që ndodhet në zemër, në shpirt; me kuptimin që njeriu është i vendosur në shpirt e në zemër, me besim apo diçka tjetër. Por në të njëjtën kohë, e mohon atë dhe mëton të kundërtën, ose beson për mosekzistencën e All'llahut në shpirtin e tij dhe e vendos atë në gjuhën e tij.

Përshkrimi i mohimit u drejtohet edhe atyre koprracëve, tek të cilët shpresohet ndonjë e mirë prej tyre dhe mëtojnë se janë të varfër gjithmonë. Kurse *"toka e mohimit"* është ajo tokë ku nuk mbin asnjë bimë, një pakice të vogël.[1]

Disa gjuhëtarë kanë bërë një përmbledhje të fjalës *"xhuhd"* dhe *"xhuhudun"*, duke thënë: se fjala *"xhuhudi"* është mohimi i diçkaje, duke pasur dituri për të.[2]

Në bazë të asaj që pohuam më lart, s'ka dyshim se ky lloj mohimi përmban në brendësi të tij një lloj të kuptimeve të kokëfortësisë kundër të vërtetës.

Është e natyrshme se, kush sillet në këtë mënyrë me të vërtetat, nuk mund të vazhdojë në Rrugë të Drejtë, përderisa njeriu nuk e kërkon me ngulm të vërtetën, duke u dorëzuar para logjikës së saj, atëherë ai kurrë nuk do të arrijë tek e vërteta.

[1] "El Mufredatu", Lënda *"xhehede"*.
[2] "Lisanul Arab", transmetuar nga El Xheuherij.

Prandaj, mbërritja tek e vërteta, ka nevojë për një punë përgatitore dhe formim të egos, domethënë përkushtim, bindje para besimit. All'llahu na tregoi në fillim të sures "El Bekare": **"Ai është libri i cili nuk ka dyshim në të, udhërrëfim për të përkushtuarit."**.

Ajetet 64 – 66

كَذَٰلِكَ يُؤۡفَكُ ٱلَّذِينَ كَانُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ يَجۡحَدُونَ ٦٣ ٱللَّهُ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ قَرَارٗا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءٗ وَصَوَّرَكُمۡ فَأَحۡسَنَ صُوَرَكُمۡ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡۖ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٦٤ هُوَ ٱلۡحَيُّ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱدۡعُوهُ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَۗ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٦٥ ۞قُلۡ إِنِّي نُهِيتُ أَنۡ أَعۡبُدَ ٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَمَّا جَآءَنِيَ ٱلۡبَيِّنَٰتُ مِن رَّبِّي وَأُمِرۡتُ أَنۡ أُسۡلِمَ لِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٦٦

"All'llahu është Ai që jua ka bërë Tokën vendbanim e qiellin kulm, ju ka dhënë formë e jua ka përsosur atë dhe ju ka furnizuar me ushqime të mira. Ja, ky është All'llahu, Zoti juaj. Qoftë i lartësuar All'llahu, Zoti i botëve!"

"Ai është i Përjetshmi, s'ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij. Prandaj lutjuni vetëm Atij, duke iu drejtuar me adhurim të sinqertë. Qoftë i lavdëruar All'llahu, Zoti i botëve!"

"Thuaj (o Muhammed!)**: 'Mua më është ndaluar të adhuroj atë që adhuroni ju, përpos All'llahut, pasi më kanë ardhur prova të qarta prej Zotit tim e më është urdhëruar që t'i nënshtrohem Zotit të botëve.'"**

Komentimi

Ky është All'llahu, Zoti juaj

Kjo seri ajetesh vazhdon të përmendë dhuratat e mëdha hyjnore dhe përfshirjen e njerëzve, që t'u japë atyre dituri, të kalisë në shpirtin e tyre shpresën në duà dhe t'i dorëzohen All'llahut, duke i kërkuar Atij gjithçka.

E çuditshme në këtë çështje është se ajetet e mëparshme, na flisnin për "begatitë e kohës", të natës dhe ditës, ndërsa kjo seri ajetesh na flet për "begati vendesh", si toka e banueshme dhe tavani i ngritur (qielli), ku thotë: **"All'llahu është Ai që jua ka bërë Tokën vendbanim."**.

All'llahu i krijoi njeriut tokën, që të jetë vendbanim i qetë për të dhe i sigurt. Ajo është vendi pa pengesa të vështira. Forma e krijimit të saj, është përshtatur me përbërjen shpirtërore dhe trupore të njeriut, ku merr falas nga toka, burime të ndryshme të jetës dhe ato që i duhen atij për të jetuar.

Pastaj ajeti shton: **"qiellin kulm"**, domethënë si tavan dhe kube sipër jush.

Sipas Ibn Mendhurit, fjala *"binaen"*, ka kuptimin *"shtëpitë"*. Arabët e vjetër përfitonin prej tyre, pasi rrinin nën hijet e tyre njësoj si çadra dhe çdo gjë që i bën hije njeriut poshtë saj.

Me të vërtetë, që është një krahasim i bukur, kur përfytyrohet qielli si çadër, që mbulon të gjitha skajet e tokës,

duke mos lënë gjë jashtë saj. Ajo që synohet me përdorimin e fjalës *"qiell"*, këtu është atmosfera që mbulon tokën.

Me të vërtetë, kjo çadër e madhe hyjnore i pakëson rrezet e forta diellore. Mungesa e saj e shfaq tokën para rrezeve universale përvëluese, vrasëse për të gjitha krijesat e gjalla që gjenden në tokë, prandaj edhe shohim që astronautët janë të detyruar të veshin rroba speciale, që i mbrojnë ata nga ky rrezatim.

Duke shtuar atë që thamë pak më lart, çadra qiellore pengon rënien e gurëve, nga qielli drejt tokës dhe i djeg ata sapo i afrohen atmosferës dhe prushi i saj zbret qetë në Tokë.

Këtë kuptim na tregon ajeti 32 i sures "El Enbija": **"Qiellin ua kemi bërë kulm të sigurt."**.

Pastaj biseda zhvendoset nga argumentet e horizonteve drejt argumenteve të shpirtrave. All'llahu i Madhëruar thotë: **"ju ka dhënë formë e jua ka përsosur atë"**.

Strukturë e drejtpeshuar, pa asnjë shmangie, fytyrë me pjesë të bukura dhe të ëmbla, në kulmin e përbërjes e të konsolidimit. Me një shikim të vetëm, mund të bësh dallimin mes qenieve njerëzore dhe gjallesave e qenieve të tjera.

Kjo strukturë e veçantë, e bën njeriun të aftë të kryejë punë të ndryshme, nga prodhimi, bujqësia, tregtia e drejtimi. Ai i kontrollon organet e ndryshme të trupit, duke jetuar i qetë dhe i gatshëm të përfitojë nga dhuntitë e jetës dhe nga dhuratat e Krijuesit.

Njeriu, përkundër të gjitha kafshëve që e pinë ujin me gojë, i mban pijet dhe ushqimet e tij me dorë. Ai e pi ujin me finesë e

lehtësi. Kjo gjë e bën njeriun më të aftë në përzgjedhjen e lëngjeve dhe të ushqimeve.

Ushqimin që ai merr, e pastron, pa e përzier me diçka tjetër, për shembull, ai e qëron frytin dhe e pastron atë, para se ta hajë dhe i hedh pjesët e tepërta.

Disa komentues, për komentin e sifjalisë: **"ju ka dhënë formë e jua ka përsosur atë"**, kanë thënë se kjo sifjali përmban të gjitha elementet dhe shijet që All'llahu i krijoi te njeriu dhe i depozitoi brenda tij, duke e veçuar njeriun me këtë, ndaj gjithçkaje që pati krijuar.

Në një bisedë tjetër, nga zinxhiri i këtyre mirësive të All'llahut, ajeti na flet për begatinë e katërt, që është risku, furnizimi i mirë: **"ju ka furnizuar me ushqime të mira"**.

Fjala *"tajjibatun"*, përfshin një kuptim shumë të gjerë. Ajo përfshin të mirën e ushqimit, të rrobave, të gruas, të banesës e të mjetit udhëtues. Gjithashtu, ajo përfshin fjalën dhe bisedën e pastër, të sinqertë e të dobishme.

Njeriu, për shkak të paditurisë dhe pakujdesisë së tij, i ndyn, i bën pis këto dhurata të pastra dhe të mira e të shijshme, por All'llahu i ka bërë ato të pastra në vetinë e në pastërtinë e tyre në botën e ekzistencës.

Pas qartësimit të këtyre katër grupeve të mirësive hyjnore, të cilat janë shpërndarë në tokë dhe në qiell dhe në krijimin e

njeriut, ajeti i kthehet edhe një herë fjalës: **"Ja, ky është All'llahu, Zoti juaj. Qoftë i lartësuar All'llahu, Zoti i botëve!"**.[1]

S'ka dyshim se këto dhunti i përkasin All'llahut, Komanduesit të Gjithësisë, Krijuesit të qiejve dhe të Tokës. Për këtë, Atij dhe askujt tjetër i shkon pozita e hyjnorit.

Ajeti që vjen më pas, vazhdon të tregojë çështjesn e Njehsimit, të adhurimit, nga një rrugë tjetër.

Prandaj siguron mbylljen e jetës së sotme me All'llahun dhe thotë: **"Ai është i Përjetshmi."**. S'ka dyshim se gjallëria e përjetshme e All'llahut nuk ka nevojë për këndë. Atë nuk e kap vdekja, në kohën kur të gjitha qeniet e gjalla kënaqen e argëtohen me një jetë të shoqëruar me vdekje, jeta e tyre është e kufizuar dhe e caktuar dhe kërkojnë për ndihmë në këtë jetë tek Uni i Shenjtë.

Prandaj, duhet që njeriu i vdekshëm, i kufizuar, i nevojshëm, të lidhet në adhurimin ndaj të Gjallit të përjetshëm, Absolut. Prej këtej, ajeti zhvendoset menjëherë në vendimin e kuptimit të Njehsimit në adhurim: **"s'ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij"**.

Në bazë të këtij Njehsimi, shqyrtohet një çështje tjetër: **"Prandaj lutjuni vetëm Atij, duke iu drejtuar me adhurim të sinqertë."**.

Lini mënjanë çdo gjë, përveç Tij, sepse çdo gjë është e shkatërrueshme. Edhe gjatë jetës së saj, gjithçka është në ndryshim të vazhdueshëm. Vetëm All'llahu nuk ndryshon. Ai

[1] Fjala *"dhalikum" - "ky"*, është përemër dëftor për larg. Përdorimi i tij si në këto burime, është metaforë, e barasvlershme me madhështinë dhe pozitën shumë të lartë.

nuk vdes dhe nuk do të vdesë kurrë. Vetëm Ai është i Madhërishmi.

Pastaj ajeti përfundon me fjalën: **"Qoftë i lavdëruar All'llahu, Zoti i botëve!"**.

Shprehja kur'anore është një mësim për krijesat, që t'i drejtohen me falënderim dhe lavdërim Krijuesit dhe askujt tjetër, sepse All'llahu është Ai që jep shumë, dhuron shumë dhe është i vazhdueshëm në mirësitë ndaj krijesave të Tij, në mënyrë të veçantë, mirësia e jetës dhe e ekzistencës pas vdekjes.

Ajeti i fundit është përmbledhje e të gjithë diskutimeve të përmendura më lart për Njehsimin.

Ky ajet ka ardhur, me qëllim që t'ia heqë edhe shpresën e fundit që mund të ekzistojë në shpirtrat e politeistëve. All'llahu e drejton Fjalën e Tij te Profeti Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*: **"Thuaj** (o Muhammed!)**: 'Mua më është ndaluar të adhuroj atë që adhuroni ju, përpos All'llahut, pasi më kanë ardhur prova të qarta prej Zotit tim."**.

Zoti im nuk më ka ndaluar në adhurimin e tjetër kujt përveç Tij, por: **"më është urdhëruar që t'i nënshtrohem Zotit të botëve."**.

Këtu, ndalimin e adhurimit të statujave e ndjek menjëherë me një argument logjik, fakte e prova, të thëna e të shkruara, në atë që t'i dorëzohet Zotit të botëve. Në këtë shprehje, ka, gjithashtu, një argument tjetër për qëllimin, sepse të qenit Zoti i botëve është një argument i mjaftueshëm për domosdoshmërinë e dorëzimit përballë Tij.

Këtu është e nevojshme të tregojmë ndryshimin mes urdhrit dhe ndalimit në këtë ajet, sepse aty është një urdhër për t'iu dorëzuar All'llahut dhe një ndalim për të adhuruar statujat. Shkaku i ndryshimit mes urdhrit dhe ndalimit mund t'i referohet asaj që statujat veçohen vetëm me cilësinë e "adhurimit", prandaj erdhi ndalimi i adhurimit të tyre.

Kurse, për sa i përket All'llahut, përveç adhurimit të Tij, duhet t'i dorëzohesh Atij me përulje të plotë dhe të ndjekësh urdhrat dhe mësimet e Tij.

Për këtë lexojmë ajetet 11-12 të sures "Ez Zumer": **"Thuaj: 'Unë jam urdhëruar që ta adhuroj All'llahun me përkushtim të sinqertë. Unë jam urdhëruar të jem i pari nga ata që i nënshtrohen Atij.'"**.

Këto shembujsh ndikues, mund t'i prekim në çdo vend të Librit të All'llahut. Ato bashkojnë butësinë dhe edukatën, deri edhe kundër armiqve. Ata, sikur të kishin prirjen më të vogël të pranimit të së vërtetës, do të prekeshim me metodën e përmendur.

Duhet të vëmë re, gjithashtu, shprehjen*:* **"më është ndaluar"**, **"më është urdhëruar"**, domethënë, ju vetë duhet të llogarisni veten tuaj, por pa u treguar atyre ndjenjën e cektësisë dhe të kokëfortësisë.

Fjala e fundit në këtë seri ajetesh, është se ato na kujtuan përshkrimin e Krijuesit, me togfjalëshin "**Zotit të botëve"**, në tri ajete të njëpasnjëshëm:

Në fillim thotë: "**Qoftë i lartësuar All'llahu, Zoti i botëve"**.

Pastaj: "**Qoftë i lavdëruar All'llahu, Zoti i botëve!"**.

Dhe në fund: **"më është urdhëruar që t'i nënshtrohem Zotit të botëve."**.

Është një nga llojet e renditjeve logjike, e cila bashkon pjesët dhe anët e saj, sepse ajeti i parë tregon mbarësinë dhe vazhdimësinë e saj, kurse i dyti tregon për veçimin me falënderim dhe lavde ndaj Unit të Shenjtë të All'llahut dhe askujt tjetër.

Së fundi, veçimi i adhurimit, përfshirja dhe udhëzimi vetëm prej Tij dhe prej askujt tjetër. I Lartësuar qoftë Emri i Tij!

Ajetet 67 – 68

هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطۡفَةٍ ثُمَّ مِنۡ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخۡرِجُكُمۡ طِفۡلًا ثُمَّ لِتَبۡلُغُوٓاْ أَشُدَّكُمۡ ثُمَّ لِتَكُونُواْ شُيُوخٗاۚ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ مِن قَبۡلُۖ وَلِتَبۡلُغُوٓاْ أَجَلٗا مُّسَمّٗى وَلَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ ٦٧ هُوَ ٱلَّذِى يُحۡىِۦ وَيُمِيتُۖ فَإِذَا قَضَىٰٓ أَمۡرٗا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ٦٨

“Është Ai që ju ka krijuar prej dheut, pastaj prej pikës së farës e pastaj prej droçkës së gjakut. Ai ju bën që të lindni si foshnje, pastaj të arrini moshën e pjekurisë e pastaj të bëheni pleq (ndonëse disa prej jush vdesin më herët)**, me qëllim që të plotësoni afatin që ju është caktuar të jetoni dhe që të arrini të kuptoni.”**

“Është Ai që ka në dorë jetën dhe vdekjen. Kur Ai vendos diçka, vetëm thotë për të: ‘Bëhu!’ dhe ajo menjëherë bëhet.”

Komentimi

Shtatë fazat e krijimit të njeriut

Për të plotësuar atë që tregojnë ajetet e kaluara, rreth çështjes së Teuhidit, ajetet që kemi përpara, vazhdojnë të mbeten në të njëjtën temë rreth bisedës për argumentet më të çmuara dhe

fazave që përfshijnë krijimin e njeriut dhe zhvillimin e tij, nga fillimi deri në fund.

Ajeti 67 na flet për shtatë faza, të cilat zbulojnë madhështinë e Krijuesit, dhuntitë e Tij të shumta dhe mirësitë e Tij ndaj krijesave.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Është Ai që ju ka krijuar prej dheut, pastaj prej pikës së farës e pastaj prej droçkës së gjakut. Ai ju bën që të lindni si foshnje, pastaj të arrini moshën e pjekurisë e pastaj të bëheni pleq** (ndonëse disa prej jush vdesin më herët)**, me qëllim që të plotësoni afatin që ju është caktuar të jetoni dhe që të arrini të kuptoni."**.

Siç bëhet e qartë në kontekstin e ajetit, **faza e parë** apo fillimi i njeriut në rrugën e krijimit dhe të ekzistencës, është bërë nga dheu. All'llahu krijoi babanë tonë të parë, Ademin *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* dhe si rrjedhim, i gjithë njerëzimi është krijuar nga dheu, prandaj edhe lëndët ushqyese, të cilat forcojnë, ndërtojnë qëndresën e njeriut dhe ekzistencën e tij, duke përfshirë edhe pikën e ujit, pavarësisht se ishte shtazore apo bimore, të gjitha bazat dhe rrënjët e saj vijnë nga toka, dheu.

Faza e dytë, është faza e pikës së ujit, e cila përfshin gjithë njerëzimin, si rrënjë e dytë në ekzistencën e tyre, përveç Ademit dhe gruas së tij, Havasë.

Faza e tretë, është ajo fazë ku plotësohet në të pika, që rritet me një formë të vazhdueshme dhe shndërrohet në copë gjaku. Kjo fazë quhet faza Alekah (gjaku i ngjizur).

Më pas, gjaku i ngjizur *(el alekah)* shndërrohet në embrion *(mudgah)* dhe është i ngjashëm me mishin e kafshuar. Kjo është

faza e shfaqjes së organeve, pastaj faza e ndjeshmërisë dhe lëvizjes. Ajeti nuk na i tregon këtu këto tri faza, kurse ajetet e tjera i kanë treguar në një formë të qartë.

Faza e katërt, përfaqësohet me lindjen e foshnjës, ndërsa **faza e pestë**, vazhdon me plotësimin e fuqisë trupore, për të cilën thuhet se plotësohet në moshën 30-vjeçare, ku trupi i njeriut grumbullon gjithë fuqinë e tij të zhvillimit të trupit.

Disa të tjerë thanë se njeriu e arrin këtë fazë para kësaj moshe. Kjo fazë, ka mundësi të ndryshojë te njeriu, derisa të arrijë te faza e pjekurisë, sipas shprehisë kur'anore.

Më pas vjen faza e kthimit mbrapsht dhe njeriu fillon t'i humbasë fuqitë e tij shkallë-shkallë dhe arrin moshën e pleqërisë, e cila quhet **stacioni i gjashtë**, për nga stacionet e jetës së njeriut.

Në fund, jeta e çdo njeriu në tokë përfundon me vdekje dhe shpërngulje në Botën Tjetër.

Pas të gjitha këtyre ndryshimeve dhe zhvillimeve, a ka dyshime në fuqinë dhe madhështinë e shpikësit të botës së ekzistencës dhe i dhuratave, mirësive të Tij për krijesat?!

Është e çuditshme se ajeti, në tregimin e katër fazave të para, përdor shprehjen *"khalekakum" - "ju krijoi ju"*, ku njeriu nuk ka asnjë rol në të, por përparon nga dheu drejt pikës, pastaj në gjak të ngjizur dhe në fund fëmijë i vogël, pa pasur asnjë rol në këto shndërrime.

Mirëpo, në tri fazat që vijnë pas lindjes, domethënë faza e arritjes kulmore të fuqisë së trupit, pastaj faza e pleqërisë dhe përfundimi i jetës, ajeti përdori shprehjen *"li teblugu" - "më pas të*

arrini" dhe *"li tekunu" - "e pastaj të"*. Këto shprehje tregojnë se njeriu është i lirë të tregojë të vërtetën, se zhvillimi i njeriut dhe ekzistenca e tij është përmes këtyre tri fazave. Përparimi i tij i qëndrueshëm apo kthimi prapa i tij, lidhet, në një mënyrë apo një tjetër, me kontrollin e mirë të njeriut apo kontrollin e keq të tij, kur arrin pleqërinë, ose vdes herët. Kjo tregon kulmin e mprehtësisë në përdorimin e shprehjeve kur'anore që u përmendën më lart.

Pak më sipër treguam se fjala *"jeteveffa"*, që ka kuptimin e vdekjes, nuk ka kuptimin e shuarjes së plotë sipas logjikës kur'anore, por engjëlli i vdekjes e kap shpirtin dhe e nxjerr atë me lejen e All'llahut sipas exhelit (caktimit) hyjnor të pashmangshëm, pastaj shpirtrat transferohen drejt botës së Berzakhut (e ndërmjetme).

Me të vërtetë, përsëritja e dobisë së kësaj shprehjeje në Kur'an, e bën shumë të qartë pikëpamjen e Islamit për vdekjen. Ky nocion del nga kuadri i kuptimit konkret e të ngushtë, që e krahason vdekjen me shfarosje dhe mosekzistencë, në kohën kur vdekja nuk kuptohet ndryshe, veçse zhvendosje e shpirtit nga kjo botë në Botën Tjetër të përhershme.

Fjala All'llahut: **"disa prej jush vdesin më herët"**, mund të tregojë se vdekja i ka ardhur para fazës së pleqërisë, ose mund të tregojë të gjitha fazat e mëparshme, me kuptimin që vdekja mund ta godasë njeriun, para se të arrijë një nga fazat e mësipërme.

Këtu është e domosdoshme të tregojmë se të gjitha fazat, përveç fazës së fundit (domethënë mbërritja në fund të jetës dhe afrimi i vdekjes), janë të lidhura me fjalën *"thumme"*, e cila tregon drejtimin zinxhir të organizimit, në radhë të ekzistencës së saj në

jetën e njeriut, sepse faza e "embrionit" nuk e paraprin, për shembull, fazën e pikës së ujit *(en nufetu)* e kështu me radhë dhe në këtë lloj lidhjeje, tregon, gjithashtu, edhe ekzistencën e ndarjes nga një fazë në tjetrën.

Lidhja e fazës së fundit me shkronjën *"el uau"*, mund të jetë se përfundimi i jetës nuk është i domosdoshëm pas përfundimit të fazës së pleqërisë, sepse ka shumë njerëz që vdesin para se të arrijnë fazën e pleqërisë. (Për të ashtuquajturin Exhel, ka një koment në fundin e ajetit 2 të sures "El En'amu", në ajetin 34 të sures "El A'raf" dhe në ajetin 62 të sures "En Nahl".)

Ajeti i fundit, në këtë diskutim, na flet për dukurinë më të rëndësishme nga dukuritë e fuqisë së All'llahut, duke dhënë si shembull çështjen e jetës dhe të vdekjes. Këto dy dukuri vazhdojnë të jenë në kornizën e çështjeve të panjohura ende në dijen e njeriut, pavarësisht zhvillimit dhe përparimit të shkencës.

Ajeti 68 thotë: **"Është Ai që ka në dorë jetën dhe vdekjen."**.

Jeta dhe vdekja, në kuptimin e gjerë të fjalës, janë në dorë të All'llahut, pavarësisht se kanë të bëjë me njeriun, me bimët apo me llojet e kafshëve dhe të qenieve të tjera, tek të cilat shfaqet jeta në forma të ndryshme.

S'ka dyshim se modelet e jetës quhen si gjedhet me më shumë lloje në botën e ekzistencës dhe të gjitha qeniet e gjalla vdesin në një Exhel, kohë të caktuar, pavarësisht se ajo qenie mund të jetë njëqelizore apo kafshë e madhe, apo që jeton në thellësitë e errëta të oqeaneve dhe deteve, apo shpend që përqafon qiellin, apo gjallesë njëqelizore notuese në dallgët e oqeaneve, deri te pemët, lartësia e të cilave i kalon dhjetëra metra,

sepse për secilin prej tyre ka një jetë të veçantë dhe kushte të përcaktuara. Për këtë arsye, edhe procesi i vdekjes së tyre ndryshon. Padyshim, të gjitha format e jetës janë forma të ndryshme dhe të çuditshme.

Shpërngulja nga një botë në tjetrën, nga ekzistenca lëndore në jetë dhe nga jeta në këtë botë drejt asaj pas vdekjes, ka në brendësi të saj sekrete dhe kureshti që na tregojnë për madhështinë e Krijuesit dhe pafundësinë e fuqisë së Tij në botën e krijimit. Secila çështje nuk paraqet asnjë problem apo vështirësi, për sa i përket fuqisë së Krijuesit, të cilat vërtetohen thjesht me vullnetin e Tij.

Prandaj, në fund të tij, ajeti, duke na e bërë të qartë këtë të vërtetë, na thotë: **"Kur Ai vendos diçka, vetëm thotë për të: 'Bëhu!' dhe ajo menjëherë bëhet."**.

Fjala *"kun"* - *"bëhu"* dhe pas saj *"fe jekun"* - *"bëhet"*, janë nga kreu i mosqenies së fuqisë së shprehjeve ndaj asimilimit të vërtetimit të dëshirës dhe fuqisë së All'llahut, sepse në të kundërt nuk do ishte nevoja e kësaj fjalie, sepse dëshira e All'llahut në vetvete është ndodhia, fakti i qenieve dhe ekzistenca e tyre[1] pa asnjë ndarje.

[1] Shiko komentimin e Fjalës së All'llahut: *"kun"*, *"fe jekun"* - *"bëhu"* dhe *"bëhet"*, në ajetin 117 të sures "El Bekare".

Ajetet 69-76

أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ أَنَّىٰ يُصۡرَفُونَ٦٩ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِٱلۡكِتَٰبِ وَبِمَآ أَرۡسَلۡنَا بِهِۦ رُسُلَنَاۖ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُونَ٧٠ إِذِ ٱلۡأَغۡلَٰلُ فِيٓ أَعۡنَٰقِهِمۡ وَٱلسَّلَٰسِلُ يُسۡحَبُونَ٧١ فِي ٱلۡحَمِيمِ ثُمَّ فِي ٱلنَّارِ يُسۡجَرُونَ٧٢ ثُمَّ قِيلَ لَهُمۡ أَيۡنَ مَا كُنتُمۡ تُشۡرِكُونَ٧٣ مِن دُونِ ٱللَّهِۖ قَالُواْ ضَلُّواْ عَنَّا بَل لَّمۡ نَكُن نَّدۡعُواْ مِن قَبۡلُ شَيۡـٔٗاۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلۡكَٰفِرِينَ٧٤ ذَٰلِكُم بِمَا كُنتُمۡ تَفۡرَحُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ وَبِمَا كُنتُمۡ تَمۡرَحُونَ٧٥ ٱدۡخُلُوٓاْ أَبۡوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَاۖ فَبِئۡسَ مَثۡوَى ٱلۡمُتَكَبِّرِينَ٧٦

“A i sheh ata që polemizojnë për Shpalljet e All’llahut, se si largohen nga Rruga e Drejtë?”

“Ata që kanë mohuar Librin dhe mesazhet që i kemi sjellë me të Dërguarit Tanë, do ta marrin vesh të vërtetën”,

“kur t’u vihen vargoj në qafë dhe të sillen me zinxhirë.”

“Në ujë të valë e pastaj të digjen në zjarr.”

“Pastaj atyre do t’u thuhet: ‘Ku janë ata që i adhuronit”,

"në vend All'llahut?' Ata do të përgjigjen: 'Na kanë braktisur. Vërtet, ne nuk paskemi adhuruar asgjë më parë!'. Ja, kështu All'llahu i shpie mohuesit në humbje."

"Ky dënim është për shkak se gëzoheshit në tokë, pa kurrfarë të drejte dhe ngaqë keni qenë të ndërkryer."

"Hyni në dyert e Xhehennemit për të qëndruar përherë në të! Sa i shëmtuar që është vendbanimi i mendjemëdhenjve!"

Komentimi

Fundi i kokëfortëve dhe i kryeneçëve

Edhe një herë tjetër, ajetet i rikthehen atyre që polemizojnë me argumentet e All'llahut dhe nuk i përulen logjikës së vërtetë, fakteve profetike dhe përmbajtjes së thirrjeve të Profetëve dhe të të Dërguarve. Këto ajete na flasin për përfundimin e këtyre.

Ajeti 69 thotë: **"A i sheh ata që polemizojnë për Shpalljet e All'llahut, se si largohen nga Rruga e Drejtë?"**.

Kjo polemikë e kotë, e shoqëruar me nervozizmin e të verbrit, i bëri ata të shmangen nga Rruga e Drejtë, sepse të vërtetat dalin, ose shfaqen në shpirtin kërkues ndaj të vërtetës dhe prej andej bindja ndaj fjalës së saj.

Shtrimi i kësaj çështjeje, nga ana e të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!),* në formën e pyetjes, e bën të sigurt se, kush gjen kënaqësinë e shijes

së shëndoshë dhe të fjalës, të logjikës së drejtë, do të çuditet nga mohimi i këtij grupi për të gjitha këto argumente, shpjegime, fakte dhe mrekulli.

Pastaj ajetet zhvendosen në sqarimin e çështjes së tyre: **"Ata që kanë mohuar Librin dhe mesazhet që i kemi sjellë me të Dërguarit Tanë."**.

Së pari, është e domosdoshme të tregojmë se surja që kemi përpara, ka folur më shumë se një herë për **"Ata që bëjnë polemika për argumentet e All'llahut."**. Kjo është në ajetin 35 dhe 56 të kësaj sureje. Nga studimi i këtyre ajeteve përftojmë se qëllimi i përdorimit të togfjalëshit **"argumentet e All'llahut"** janë argumentet profetike dhe shenjat e tyre, duke shtuar edhe atë që përmbajnë librat qiellorë, argumentet e Njehsimit dhe të çështjeve të veçanta të zanafillës dhe të fundit. Prandaj edhe këto probleme janë të mbushura me polemikat e popullit dhe kundërshtimin e të vërtetës.

Po, a e synon përsëritja sigurimin e kësaj teme, apo çdo ajet veçohet me zhvillimin e një teme që ndryshon nga simotra e saj?

Supozimi i dytë është më afër qëllimit të përdorimit, të kërkimit, ku vihet në dukje se çdo ajet ka një temë të posaçme.

Kështu, ajeti 56 na flet për sëmundjet e polemikës dhe qëllimet e saj, domethënë mendjemadhësia dhe kryeneçësia, në një kohë kur ajeti 35 na flet për dënimin e tyre në këtë dynja dhe se All'llahu i ka vulosur zemrat e tyre.

Ajeti për të cilin po flasim tani, na tregon për dënimin e Botës Tjetër dhe gjendjen e tyre në zjarrin që flakëron.

Është e domosdoshme të tregojmë, gjithashtu, se fjala *"juxhadilune,* polemizojnë, është folje në kohën e tashme, që tregon vazhdimësi.

Kjo tregon se këta persona përgënjeshtrojnë argumentet e All'llahut për të çliruar besimet dhe punët e tyre të këqija e të turpshme. Ata do të vazhdojnë të polemizojnë me fjalë dhe shkaqe të këqija, të kota.

Ajeti përfundon me kërcënimin e All'llahut: **"do ta marrin vesh të vërtetën"**, domethënë do ta mësojnë përfundimin e punëve të tyre të këqija dhe se çfarë do të ndodhë më pas: **"kur t'u vihen vargoj në qafë dhe të sillen me zinxhirë në ujë të valë e pastaj të digjen në zjarr."**.[1]

Fjala *"jesxhurune"* vjen nga fjala *"sexhere"*, njësoj si fjala *"fexhere"* dhe ka kuptimin e ndezjes së zjarrit dhe shtimin e flakëve të tij, ashtu siç thuhet edhe në fjalor. Disa profesorë të tjerë të gjuhës dhe të tefsirit, thonë se kuptimi i saj është mbushja e furrës me zjarr.[2]

Prandaj, disa komentues shkojnë deri aty sa thonë se ky grupim mohuesish bëhet lëndë e parë për zjarrin, siç e lexojmë atë në ajetin 24 të sures "El Bekare": **"Atëherë ruajuni zjarrit, lëndë e të cilit janë njerëzit dhe gurët."**.

---

[1] Fjala *"el iglalu"* është shumësi i fjalës *"gillun"* dhe ka kuptimin e mbërthimit rreth qafës së njeriut. Rrënja e fjalës është fjala *"galel"* në formën *"exhel"*, me kuptimin e ujit që rrjedh midis pemëve; i vishet edhe *"mashtrimit" (gululun)* dhe nxehtësisë që buron nga etja *"galilun"* dhe për shkak të hyrjes graduale në brendësi të thellësive të njeriut. Fjala *"es selasilu" - "zinxhirët"* është shumësi i fjalës *"selseletun"*, kurse fjala *"jes'habune" - "notojnë"* rrjedh nga fjala *"sehbun"*, njësoj si fjala *"sehvun"*.

[2] Kjo vihet re te tefsiri i "Safijut", tefsiri "Ruhul Meanij" dhe tefsiri "El Kesh'shaf", në fund të ajeteve që po diskutojmë. Në gjuhën arabe, kuptimi i fjalës *"sixhrun"* është *"tejmbushje", "fryrje"* dhe thuhet *"sexhiret en nehru"*, domethënë u tejmbush me ujë.

Disa të tjerë thonë se kuptimi i ajetit është: Këta do ta mbushin plot zjarrin dhe qenia e tyre do të tretet plotësisht. (Sigurisht nuk ka asnjë kundërshtim, përplasje midis dy kuptimeve.)

Ky lloj dënimi për kokëfortët, mendjemëdhenjtë dhe polemizuesit, quhet në realitet, një kundërpërgjigje për punët e tyre në këtë botë. Ata përgënjeshtruan argumentet e All'llahut për shkak të mendjemadhësisë dhe kryeneçësisë së tyre. Veten e tyre e lidhën me zinxhirët e traditës së verbër. Në ditën e shpërblimit e të Kiametit, ata zinxhirë do t'u lidhen në qafat e tyre, në kulmin e poshtërimit dhe do të tërhiqen të poshtëruar drejt zjarrit të Xhehennemit. Eh, sa vend i keq që është ai!

Përveç këtij dënimi trupor, ata do të dënohen me një grup dënimesh shpirtërore, siç e tregon ajeti që vjen më pas: **"Pastaj atyre do t'u thuhet: 'Ku janë ata që i adhuronit, në vend All'llahut?'"**.

Ku janë ortakët, që ju i adhuronit përveç All'llahut, që t'ju ndihmojnë ju nga dënimi i ashpër dhe dallgët e stuhishme të zjarrit? A nuk thoshit se ju i adhuronit ata, u bindeshit atyre dhe i pranonit për zota, që të ndërmjetësonin për ju, atëherë ku është ndërmjetësimi i tyre tani?!

Ata përgjigjen me një nënshtrim që i mbulon dhe një përulje që i kalon lartësitë e tyre: **"Na kanë braktisur."**,[1]

[1] Komentuesit e Kur'anit kanë përmendur dy kuptime për fjalën *"dal'lun"* - *"humbën"*. Disa, këtë fjalë e kanë vlerësuar me kuptimin e *"humbën"* dhe *"u zhdukën"*, kurse disa të tjerë thanë se është me kuptimin *"gaabuu"*, si thënia jote *"dal'let ed dabetu"*, domethënë iku dhe nuk dihet vendi i saj.

domethënë janë fshehur, apo kanë vdekur, apo janë shfarosur dhe s'ka ngelur asgjë nga gjurmët e tyre.

S'ka dyshim, se ata që thërrisnin ata, përveç All'llahut, tani janë në zjarrin e Xhehennemit, dhe mund të jenë aty afër tyre. Atyre nuk u bëjnë dobi dhe me të vërtetë sikur janë fshehur.

Kur këta të shohin se dolën lakuriq përpara adhurimit të statujave dhe me shenjë, që i dallon ata nga të tjerët, atëherë vazhdojnë mohimin e tyre, duke thënë: **"Vërtet, ne nuk paskemi adhuruar asgjë më parë!"**.

Statujat, putat kanë qenë thjesht përfytyrime, por ne mendonim se ato përfaqësojnë të vërteta të qëndrueshme, por ajo u bë si një vijë uji, të cilën e përfytyron i eturi për ujë, kurse sot, na është bërë e qartë se ata kanë qenë thjesht emra, pa emërtime dhe shprehje, pa asnjë kuptim. Adhurimi i tyre nuk na solli asnjë dobi, veçse humbje, prandaj edhe këta sot do të përballen me realitetin që nuk ka asnjë mundësi të mohohet.

Ka dhe një mundësi tjetër për komentimin e ajetit: Ata do të gënjejnë për të shpëtuar veten e tyre nga skandali, siç e lexojmë në ajetet 23-24 të sures "El En'am". Atëherë, pas asaj sprove, atyre s'u mbetet përgjigje tjetër veçse të thonë se ne nuk ishim idhujtarë.

Shih, se si bëjnë gënjeshtra kundër vetes dhe si u shkoi huq ajo që trillonin.

Në fund All'llahu i Madhëruar thotë: **"Ja, kështu All'llahu i shpie mohuesit në humbje."**.

Ata gëzoheshin duke kundërshtuar Profetët, duke vrarë besimtarët dhe duke torturuar nevojtarët. Kur bënin gjynahe apo bënin ndonjë kundërshti, ndienin një farë madhështie, kurse sot, ata do të përballen me taksën e të gjitha atyre kënaqësive, pakujdesive e kryeneçësive, nëpërmjet këtyre zjarreve, zinxhirëve dhe Xhehennemit.

Fjala *"tefrehune"* rrjedh nga fjala *"fereha"* dhe do të thotë *"gëzim"*, *"kënaqësi"*. Ndonjëherë gëzimi mund të jetë i lavdëruar dhe i kërkuar, siç na tregojnë ajetet 4-5 të sures "Err Rrum": **"Atë Ditë besimtarët do të gëzohen, me ndihmën e All'llahut."**.

Në disa raste, gëzimi bëhet i urryer dhe i kotë, siç tregohet në historinë e Karunit, në ajetin 76 të sures "El Kasas": **"Populli i vet i tha: 'Mos u kreno aq fort, sepse All'llahu nuk i do të shfrenuarit!'"**.

Sigurisht që duhet të bëhet dallimi midis dy kuptimeve nëpërmjet krahasimit. S'ka asnjë dyshim se fjala *"el ferehu"*, në ajetin që ne po diskutojmë, është prej llojit të dytë.

Fjala *"temrehune"* rrjedh nga fjala *"mereha"* dhe është njësoj si fjala *"fereha"*. Sipas gjuhëtarëve dhe komentuesve, kuptimi i fjalës është: gëzim i madh.

Disa kanë thënë se ajo ka kuptimin e gëzimit, për shkak të disa problemeve të kota.

Një grup i tretë, kuptimin e kësaj fjale e krahasoi me gëzimin që gërshetohet me një lloj muzike dhe përfitimi i mirësive hyjnore bëhet në një rrugë jo të mirë.

Është e qartë se të gjitha këto kuptime, i referohen një teme të vetme, që është gëzimi i tepërt. Teprimi në të, i përfshin të gjitha temat dhe situatat e kaluara. Në të njëjtën kohë, barazohet me llojet e mëkateve, të gjynaheve, të shthurjeve dhe të pasioneve.

Këto gëzime, të ndërthurura me kryeneçësi, me pakujdesi dhe me pasion, jo vetëm e largojnë njeriun nga All'llahu, por e pengojnë atë që të kuptojë të vërtetën dhe tek ai, të vërtetat bëhen të errëta, kurse standardet të kundërta.

Për njerëz si këta, vjen fjala e ajetit: **"Hyni në dyert e Xhehennemit për të qëndruar përherë në të! Sa i shëmtuar që është vendbanimi i mendjemëdhenjve!"**.

Ky ajet përforcon edhe një herë tjetër se thelbi i fatkeqësive apo i dënimeve është mendjemadhësia, sepse mendjemadhësia është rregulli i shthurjes, e pengon aftësinë perceptuese të shikojë të vërtetën dhe e bën njeriun të kundërshtojë thirrjen e Profetëve.

Ajeti na tregon për portat e Xhehennemit: **"dyert e Xhehennemit"**.

Hyrja në portat e Xhehennemit, do të thotë se secili grup ka derën e tij të përcaktuar për të hyrë, apo çdo grup do të hyjë nga dyer të ndryshme.

Ky togfjalësh jep kuptimin se Xhehennemi u ngjan burgjeve të frikshme, ku portat, galeritë, korridoret e katet puthiten dhe disa kokëfortë të humbur, duhet të kalojnë përmes këtyre dyerve, korridoreve e kateve, para se të vendosen në fund të Xhehennemit.

Ajo që e përforcon këtë koment, është një transmetim nga Prijësi i myslimanëve, Ali ibn Ebu Talibi, kur i është përgjigjur një pyetjeje për komentimin e Fjalës së All'llahut: **"Ai** (Xhehennemi) **ka shtatë dyer, çdonjëri prej tyre ka shtegun** (derën) **e caktuar** (nëpër të cilën do të hyjë)**."**.[2] Ai ka thënë se Xhehennemi ka shtatë dyer, kate sipër njëri-tjetrit. (vuri një dorë të tij mbi tjetrën).

Ka dhe një tefsir tjetër, ku mund të qëndrojmë në përmbledhjen e tij: Dyert e Xhehennemit, janë si dyert e Xhennetit, që tregojnë punët e ndryshme dhe e drejtojnë njeriun në hyrjen në të. Çdo lloj mëkati dhe punë e mirë, konsiderohet derë.

Kjo tregohet edhe në transmetimet islame. Sipas këtij kuptimi, numri shtatë ka kuptim domethënës për shumicën dhe ajo çka thuhet në Kur'an se Xhenneti ka tetë dyer, është tregues i shtimit të veprave të mëshirës ndaj veprave të dënimit (Shiko fundin e ajetit 44 të sures "El Hixhr").

Këto dy komentime nuk e kundërshtojnë njëra-tjetrën.

Ajete 77 – 78

فَٱصۡبِرۡۖ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞۚ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعۡضَ ٱلَّذِي نَعِدُهُمۡ أَوۡ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيۡنَا يُرۡجَعُونَ ٧٧ وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلٗا مِّن قَبۡلِكَ مِنۡهُم مَّن قَصَصۡنَا عَلَيۡكَ وَمِنۡهُم مَّن لَّمۡ نَقۡصُصۡ عَلَيۡكَۗ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَن يَأۡتِيَ بِـَٔايَةٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ فَإِذَا جَآءَ أَمۡرُ ٱللَّهِ قُضِيَ بِٱلۡحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ ٱلۡمُبۡطِلُونَ ٧٨

"Prandaj, bëhu i durueshëm, se premtimi i All'llahut, me siguri që do të përmbushet. E, nëse të tregojmë ty (o Muhammed) **diçka nga dënimi që u kemi premtuar atyre apo nëse të lëmë të vdesësh para kësaj, ata te Ne do të kthehen gjithsesi."**

"Edhe para teje (o Muhammed) **Ne kemi nisur të Dërguar, për disa prej të cilëve të kemi treguar ty e për disa të tjerë nuk të kemi treguar. Asnjë i Dërguar nuk mund të sjellë ndonjë mrekulli, veçse me lejen e All'llahut. Dhe kur të vijë urdhri i All'llahut, do të gjykohet me drejtësi e atëherë, jobesimtarët kokëfortë do të shkatërrohen."**

Komentimi

Bëj durim, derisa të vijë premtimi i All'llahut

Pas një seri diskutimesh të kaluara, rreth polemikës së jobesimtarëve, kryeneçësisë së tyre dhe përgënjeshtrimit prej tyre të argumenteve hyjnore dhe fakteve profetike, vijnë këto dy ajete, për të ngushëlluar Profetin Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*. Këto dy ajete, e urdhërojnë atë të jetë i durueshëm, për të përballuar problemet dhe vështirësitë.

Në fillim vjen urdhri: **"Prandaj, bëhu i durueshëm, se premtimi i All'llahut, me siguri që do të përmbushet."**.

Me të vërtetë, premtimi i All'llahut për ndihmë është i vërtetë, si dhe premtimi i Tij për dënimin e mendjemëdhenjve dhe të kryeneçëve, është i vërtetë. Secili prej tyre do të vërtetohet, prandaj armiqtë e të vërtetës as të mos e mendojnë se mund të arratisen nga dënimi hyjnor, për shkak të vonimit të dënimit të tyre, prandaj ajeti shton: **"E, nëse të tregojmë ty** (o Muhammed) **diçka nga dënimi që u kemi premtuar atyre apo nëse të lëmë të vdesësh para kësaj, ata te Ne do të kthehen gjithsesi."**.

Përgjegjësia jote është që të përcjellësh qartë dhe të plotësosh argumentin për të gjithë, derisa zemrat e zgjuara të ndriçohen me kumtin tënd dhe kokëfortëve të mos u mbetet asnjë arsye.

Ti duhet të kujdesesh për kryerjen e detyrës tënde dhe mos prit, derisa të vërtetohet shpejt premtimi me zbritjen e dënimit mbi këtë grup të humbur.

Fjala përmban kërcënim për atë grup, që ta dinë mirë se dënimi do t'i kapë ata e do të zbresë në mesin e tyre, ashtu siç i zuri dënimi në këtë botë disa që e meritonin në Bedër apo diku gjetkë. Aty është edhe Dita e Kiametit, edhe dënimi duke pritur.

Pastaj ajeti na tregon për situata të ngjashme, me të cilat janë përballur të Dërguarit dhe Profetët, që i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, në këtë përkujtim, të gjejë më shumë ngushëllim, se edhe Profetët e mëparshëm, edhe pse u përballën me këto probleme, vazhduan në rrugën e tyre dhe e ruajtën vijën e tyre të drejtë.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Edhe para teje** (o Muhammed) **Ne kemi nisur të Dërguar, për disa prej të cilëve të kemi treguar ty e për disa të tjerë nuk të kemi treguar."**.

Edhe ata janë përballur me të njëjtat gjëra që po përballesh ti sot dhe duruan. Aleati i tyre ishte ndihma dhe fitorja ndaj zullumqarëve.

Kurse, në anën tjetër, të gjithë kërkonin nga Profetët, që t'u sillnin mrekulli. Edhe mushrikët e Mekës nuk bënë përjashtim në kërkesën e tyre për mrekulli nga i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, prandaj edhe All'llahu i flet të Dërguarit të Tij të bekuar **"Asnjë i Dërguar nuk mund të sjellë ndonjë mrekulli, veçse me lejen e All'llahut."**.

Të gjitha mrekullitë janë prej All'llahut dhe në dorën e Tij. Për këtë qëllim, ato nuk i nënshtrohen temperamentit të

jobesimtarëve dhe të politeistëve. S'ka dyshim se i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* nuk duhet të dorëzohet para "mrekullive të propozuara", por në atë që është mrekulli e domosdoshme në udhëzimin e njerëzve dhe triumfit të së vërtetës, që e shfaq All'llahu në duart e Profetëve.

Pastaj ajeti kërcënoi atë që thoshte, se përse nuk na përfshin ndëshkimi hyjnor, nëse ky i dërguar është i sinqertë: **"Dhe, kur të vijë urdhri i All'llahut, do të gjykohet me drejtësi e atëherë, jobesimtarët kokëfortë do të shkatërrohen."**.

Në atë ditë të frikshme, mbyllen dyert e pendimit dhe nuk bëjnë dobi as ofshamat e as ulërimat. Këtu e humbin bastin ata që janë në të kotë. Ata i përfshin ndëshkimi i dhimbshëm hyjnor. Pse atëherë, gjithë kjo këmbëngulje në afrimin e kësaj dite?!

Sipas këtij komentimi, kuptimi dhe qëllimi i ajetit zhvendoset në ndëshkimin shfarosës.

Disa komentues, këtë ajet e kanë quajtur sqarim të ndëshkimit në Ditën e Kiametit, sepse atje do të ketë gjykim të drejtë për të gjithë dhe ithtarët e të kotës do të shohin me sytë e tyre dështimin e tyre të tmerrshëm.

Ajo që transmeton ajeti 27 i sures "El Xhathije" e përforcon këtë komentim: **"...e ditën kur ndodh Kiameti, atë ditë mohuesit dëshpërohen."**.

Në shumë ajete është përdorur togfjalëshi "urdhri i All'llahut" dhe të tjera të ngjashme me të, që veçohen me dënimin e kësaj bote.[1]

Ka mundësi që për ajetin të ketë një kuptim më të gjerë, që përfshin ndëshkimin në dynja dhe në Botën Tjetër. Në të dyja pamjet, bëhet i qartë dëshpërimi i mohuesve.

Është e nevojshme të përmendim hadithin që e transmeton Shejkh Saduku në në librin e tij "El Amalij" me zinxhir transmetues te Ebi Abdilah *(Paqja qoftë mbi të!)*, i cili ka thënë: "Në Medine, ishte një burrë që tallej me njerëzit. Një ditë burri tha: 'Ky njeri-, domethënë Ali ibn Hysjeni *(Paqja qoftë mbi të!)*-, më sfidoi nëse do ta bëja për të qeshur. Imam Ali ibn Hysejni kaloi aty afër dhe mbrapa ishin dy shokëte tij. Burri që tallej me njerëzit, vjen duke u afruar derisa ia hoqi xhyben nga qafa e tij, pastaj iku. Imami nuk i kushtoi vëmendje. Shokët e Imamit e ndoqën atë, ia morën veshjen, më pas ia sollën dhe ia hodhën Imamit mbi supe. Imami u tha: Kush ishte ai?

Shokët e tij i thanë: Ai është lolo, i papunë, që tallet me njerëzit e Medines. Pastaj Imami tha: Thuajini atij se tek All'llahu është një ditë ku do të dëshpërohen e do të humbasin ata tallin dhe përqeshin të tjerët.".[2]

[1] Siç vjen në suren "Hud", ajetet 43, 76 dhe 101.
[2] "El Amalij", i Sadukut, vëllimi 6, f. 220; transmetuar nga tesfiri "Nuruth Thekalejn", vëll 4, f. 537, hadithi 118.

Hulumtim

Sa është numri i Profetëve?

Komentuesit e Kur'anit kanë mendime të ndryshme për numrin e Profetëve dhe të Dërguarve të All'llahut.

Mendimi më i njohur në këtë fushë na kujton se numri i tyre është njëqind e njëzetmijë Profetë. Disa komentues, e zvogëlojnë në tetëmijë. Katërmijë prej tyre janë Profetë të Beni Israilëve, kurse pjesa tjetër për të tjerët.[1]

Imam Ali ibn Musa Rida *(Paqja qoftë mbi të!)*, ka transmetuar se Profeti Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* ka thënë: *"All'llahu krijoi njëqind mijë Profetë dhe njëzet e katër mijë Pejgamberë. Unë jam më i nderuari tek All'llahu, për më tepër lavdi. All'llahu krijoi njëqind e njëzetë e katërmijë këshillues. Aliu është më i nderuari tek All'llahu dhe më i miri ndër ta."*.[2]

Në një kumtim tjetër nga Enes ibn Maliku, transmetohet se i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* ka thënë: *"Jam dërguar nën gjurmët e tetëdhjetë mijë Profetëve. Katër mijë prej tyre ishin prej Beni Israilëve."*.[3]

---

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 8, f. 830, fundi i ajetit është burimi i komentimit.
[2] "Biharul Anuar", vëll. 11, f. 30, hadithi 21.
[3] "Biharul Anuar", vëll. 11, f. 31, hadithi 22.

Këto dy hadithe nuk kundërshtojnë njëri-tjetrin. Ka mundësi që hadithi i dytë të ketë treguar vetëm për Profetët e mëdhenj, siç e përmend eruditi El Mexhlisij në qartësimin e kësaj fjale.

Në një hadith tjetër, thuhet se i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* i është përgjigjur pyetjes së Ebu Dherrit për numrin e Profetëve, duke thënë se ata janë njëqind e njëzet e katër (124) mijë, ndërsa për numrin e të Dërguarve tha se janë treqind e trembëdhjetë (313).[1]

Në një hadith tjetër thuhet se i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, pasi përmendi numrin njëqind e njëzet e katër mijë, tha: *"Pesë prej tyre janë më të vendosurit (ulul azmi): Nuhu, Ibrahimi, Musai, Isai dhe Muhammedi."*.[2]

Ka edhe disa kumtime të tjera në këtë fushë, që e përforcojnë numrin e përmendur më lart.

Prej këtu bëhet e qartë se ky kumtim (rreth numrit të Profetëve) nuk është i vetmi lajm siç thotë "Bersuij", marrë nga disa dijetarë në komentin "Ruhul Bejan". Madje, ka shumë transmetime të shumta që përforcojnë se numri i Profetëve ishte njëqind e njëzet e katër (124) mijë.

Si këto kumtime, ka në shumë burime të ndryshme islame.

Është interesante, në këtë çështje, se numri i Profetëve, që ka sqaruar Kur'ani, me emrat e tyre, është vetëm njëzet e gjashtë.

[1] "Biharul Anuar", vëll. 11, f. 32, hadithi 24.
[2] "Biharul Anuar", vëll. 11, f. 41, hadithi. 43.

Ata janë: Ademi, Nuhu, Idrizi, Salihu, Hudi, Ibrahimi, Ismaili, Is'haku, Jusufi, Luti, Ja'kubi, Musai, Haruni, Zekeria, Shuajbi, Jahja, Isai, Daudi, Sulejmani, Iljasi, El Jesa', Dhul Kifli, Ejubi, Junusi, Uzejri dhe Muhammedi.

Por ka edhe disa Profetë të tjerë që na i ka treguar Kur'ani, pavarësisht se nuk i ka përmendur qartë me emra, si Eshmoil, i cili është përmendur në ajetin 248 të sures "El Bekare"*:* **"dhe u tha atyre Profeti i tyre."**.

Profeti Erimja ka ardhur në ajetin 259 të sures "El Bekare": **"si ai që kaloi pranë një fshati."**.[1]

Profeti Jushea, i përmendur në ajetin 60 të sures "El Kehf": **"dhe kur Musai, djaloshit që e shoqëronte, i tha..."**.

Për Profetin Hidri është treguar në ajetin 65 të sures "El Kehf": **"gjetën një nga robtë Tanë."**.

Përmenden edhe kryetarët e fiseve të Beni Israilëve*:* **"Ne e patëm frymëzuar Ibrahimin, Ismailin, Is'hakun, Jakubin dhe pasardhësit e tij."**.[2]

Nëse ka pasur Profetë në mesin e vëllezërve të Jusufit *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, është treguar shumë herë për ta në suren "Jusuf".

[1] Ka një diskutim mes komentuesve, rreth emrit të këtij Profeti. Disa thonë se ai është Erimja. Disa të tjerë thonë se ai është Hidri, kurse shumica e tyre thanë se është Uzjeri.

[2] Sure "En Nisa", ajeti 163.

Si përfundim, mund të themi se Kur'ani ka treguar histori dhe ngjarje që lidhen me më shumë se njëzet e gjashtë Profetë, duke ua thënë drejtpërdrejt emrat.

Sipas disa transmetimeve syni dhe shia, All'llahu ka dërguar disa Profetë nga njerëzit me ngjyrë, siç thotë edhe dijetari Et Tabersi, në veprën "Mexhmaul Bejan", sipas Imam Aliut: *"All'llahu ka dërguar një Profet të zi dhe nuk e ka përmendur historinë e tij."*.[1]

[1] Tefsiri "Mexhmeul Bejan", vëll. 8, f. 830, fundi i ajetit është burimi i komentimit. Në shënimet e tefsirit "El Keshshaf", ka shumë kumtime për këtë çështje. Shikoni, vëll. 4, f. 180, botime të "Darul kitabil arabij".

Ajetet 79 – 81

ٱللَّهُ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَنْعَـٰمَ لِتَرْكَبُوا۟ مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَـٰفِعُ وَلِتَبْلُغُوا۟ عَلَيْهَا حَاجَةً فِى صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى ٱلْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ وَيُرِيكُمْ ءَايَـٰتِهِۦ فَأَىَّ ءَايَـٰتِ ٱللَّهِ تُنكِرُونَ ﴿٨١﴾

"All'llahu është Ai që ka krijuar për ju kafshët, në mënyrë që disa prej tyre t'i shaloni e disa të tjera t'i përdorni për ushqim."

"Ju përfitoni prej tyre në shumë mënyra; ato ju çojnë ku të keni nevojë, duke ju mbartur nëpër tokë, siç ju mbartin anijet nëpër det."

"Dhe Ai ju tregon Shenjat e Tij (që tregojnë se Ai është Një Zot i Vetëm)**, prandaj cilat Shenja të All'llahut i mohoni ju?!"**

Komentimi

Dobitë e ndryshme të kafshëve

Rikthehen edhe një herë tjetër ajetet që flasin për Shenjat e fuqisë së Krijuesit dhe mirësitë e Tij madhështore ndaj njerëzimit. Në këto ajete shpjegohet një pjesë e këtyre mirësive, me qëllim që

të shtojë ndërgjegjen e njeriut dhe diturinë e tij për All'llahun, që të shtyhet drejt lavdërimit dhe falënderimit dhe të shtohet dituria e tij për Krijuesin.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"All'llahu është Ai që ka krijuar për ju kafshët, në mënyrë që disa prej tyre t'i shaloni e disa të tjera t'i përdorni për ushqim."**.

Pra, disa prej tyre veçohen për ushqim, si gjedhet, kurse disa të tjera për hipje dhe për ushqim, si deveja, e cila quhet me të drejtë si anije e Saharasë.

Fjala *"en'amun"* është shumësi i fjalës *"neamun"*, njësoj si fjala *"kalemun"* dhe në rrënjë lidhet me devetë. Por më pas, gjatë përdorimit, kuptimi i saj u zgjerua, duke përfshirë devetë, lopët e delet. Fjala rrjedh nga fjala *"en ni'metu"*, sepse një ndër pasuritë më të mëdha për njeriun, janë këto kafshë.

Në ditët tona, pavarësisht përparimit teknologjik në fushën e transportit tokësor dhe ajror, njeriu vazhdon të përfitojë nga kafshët, në mënyrë të veçantë në vendet ranore të Saharasë, ku përdorimi i mënyrave të tjera të transportit bëhet i vështirë dhe plotësohet me përdorimin e kafshëve dhe të gjedheve.

All'llahu i ka krijuar kafshët në forma të ndryshme dhe me një shpirt që i dorëzohet njeriut, u bindet urdhrave e u përgjigjet nevojave të tij. Disa prej tyre janë më të fuqishme se fuqia e njeriut dhe kjo bindje, në vetvete, është argument prej argumenteve të fuqisë së Krijuesit të Madhërishëm, i cili ia ka nënshtruar kafshët robëve të Tij.

Ka kafshë të vogla, që janë të rrezikshme për njeriun, ndërkohë që një karvan devesh mund ta drejtojë një fëmijë i vogël!

Duke shtuar për atë që thamë më lart, ajeti që vjen pas, thotë se ka dobi të tjera: **"Ju përfitoni prej tyre në shumë mënyra…"**.

Njeriu përfiton prej qumështit, leshit dhe lëkurës së tyre dhe të gjitha pjesët e tjera, por përfiton edhe nga jashtëqitja e tyre, në plehërimin e tokës dhe në frytëzimin e të mbjellave. Në fund të fundit, nuk ka gjë më të dobishme se sa ekzistenca e këtyre kafshëve, sepse çdo pjesë e tyre është përfitim dhe dobi, deri aty sa njeriu nisi të prodhojë disa barna nga plazma e këtyre kafshëve. "Tërheqësi i shikimit" të "menafiun" (dobi) erdhi e papërcaktuar në ajet për të qartësuar rëndësinë e tyre.

Ajeti shton: **"ato ju çojnë ku të keni nevojë"**.

Disa komentues paramenduan se kuptimi i ajetit zhvendoset te bartja e rëndesave, i cili kryhet nëpërmjet kafshëve, por ka mundësi që qëllimi i Fjalës së All'llahut të tregojë disa synime, qëllime dhe dëshira vetjake, ku përfitohet nga kafshët, në dëfrim dhe udhëtim, në turizëm dhe gara, dhe çka përmban dëshira e shpirti i njeriut.

Kafshët quhen edhe si mjete transporti në tokë, siç e përmend edhe ajeti në fundin e tij: **"...duke ju mbartur nëpër tokë, siç ju mbartin anijet nëpër det."**.

Ne kemi diskutuar rreth dobive të kafshëve, kur kemi folur në ajetin e pestë të sures "En Nahl".

Fjala *"alejha"* (pra, kafshët), pavarësisht se më parë pati një tregues të drejtpërdrejtë për të, i paraprin fjalës *"anijet"*. Kuptimi është: All'llahu jua ka nënshtruar juve mjetet në tokë dhe në det, për të udhëtuar dhe për të bartur peshat e rënda, që të përmbushni me lehtësi qëllimet tuaja.

E ka bërë anijen me një cilësi të veçantë, saqë ajo mund të qëndrojë mbi sipërfaqen e ujit, pavarësisht rëndesave dhe peshave të rënda që mund të ketë mbi të. All'llahu ka bërë që anija të përfitojë nga erërat, duke dërguar njerëz e mallra në zona të ndryshme të botës.

Ajeti 81 është*:* **"Dhe Ai ju tregon Shenjat e Tij** (që tregojnë se Ai është Një Zot i Vetëm)**, prandaj cilat Shenja të All'llahut i mohoni ju?!"**.

A mund t'i mohoni argumentet e All'llahut në horizonte dhe në veten tuaj? Mos vallë po mohoni argumentet e Tij, në krijimin tuaj prej dheut dhe shndërrimin tuaj përmes fazave të krijimit në atë që ju jeni sot? Mos vallë po mohoni argumentet e All'llahut në jetë dhe në vdekje, në fillimin, para saj (jetës) dhe në fundin pas saj (vdekjes)?

A mund të mohoni argumentet e All'llahut në krijimin e qiellit dhe të tokës, apo të natës dhe të ditës, apo krijimin e Tij në çështje, që ndihmojnë vazhdimësinë e jetës suaj si kafshët dhe të tjera si këto?

Kudo që të shikosh, në krijesat e All'llahut, janë argumentet dhe gjurmët e madhështisë së Tij.

I Madhëruar, i Lavdëruar qoftë All'llahu: **"Është verbuar ai sy që nuk të shikon Ty."**.

Komentuesi i madh, dijetari Et Tarbarsi, në veprën "Mexhmaul Bejan", duke iu përgjigjur pyetjes: Cili është shkaku i këtij mohimi, përkundër qartësisë së argumenteve dhe shenjave?, thotë: "Mund të ndodhë. Janë tri shkaqe:

1- Adhurimi i pasioneve dhe drejtimi nga ana e tyre, sepse ai pengon njeriun, që të kuptojë të vërtetën dhe drejtohet nga instinktet e tij, sepse e vërteta i kufizon këto instinkte nëpërmjet detyrimit të përgjegjësive dhe detyrave hyjnore. Prandaj edhe këta njerëz mbështeten në mohimin e të vërtetës, pavarësisht argumenteve të qarta.

2- Imitimi i verbër e të tjerëve, në mënyrë të veçantë e të parëve. Kjo është një çështje që e pengon njeriun nga e vërteta.

3- Gjykimet dhe besimet e kota, të fiksuara në mendjen e njeriut. Njeriu lëviz me to nga pozicioni i dorëzimit dhe i bindjes, duke e penguar atë të kuptojë të vërtetën e argumenteve të All'llahut.

Ajetet 82 – 85

أَفَلَمۡ يَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَيَنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ كَانُوٓاْ أَكۡثَرَ مِنۡهُمۡ وَأَشَدَّ قُوَّةٗ وَءَاثَارٗا فِي ٱلۡأَرۡضِ فَمَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ٨٢ فَلَمَّا جَآءَتۡهُمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَرِحُواْ بِمَا عِندَهُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ٨٣ فَلَمَّا رَأَوۡاْ بَأۡسَنَا قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَحۡدَهُۥ وَكَفَرۡنَا بِمَا كُنَّا بِهِۦ مُشۡرِكِينَ ٨٤ فَلَمۡ يَكُ يَنفَعُهُمۡ إِيمَٰنُهُمۡ لَمَّا رَأَوۡاْ بَأۡسَنَاۖ سُنَّتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِي قَدۡ خَلَتۡ فِي عِبَادِهِۦۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ ٱلۡكَٰفِرُونَ ٨٥

"Vallë, a nuk kanë udhëtuar ata nëpër botë, për të parë se si ka qenë fundi i atyre, që kanë jetuar më parë? Ata kanë qenë më të shumtë, më të fortë dhe kanë lënë më shumë gjurmë në Tokë, por nuk u ka bërë aspak dobi ajo që kishin fituar."

"Kur të Dërguarit e tyre iu sollën prova të qarta, ata u mburrën me diturinë që zotëronin vetë; por shumë shpejt i goditi ajo, me të cilën talleshin."

"Dhe, kur panë dënimin Tonë, ata thanë: 'Tani ne nuk besojmë në askënd tjetër veç All'llahut dhe i mohojmë idhujt që ia shoqëronim Atij (në adhurim)**.'"**

"Por besimi i tyre nuk u solli kurrfarë dobie, kur panë dënimin Tonë. I tillë është ligji i All'llahut, që ka vepruar gjithmonë midis robëve të Tij. Të humbur kanë qenë jobesimtarët."

Komentimi

Kur zbret dënimi, besimi nuk bën dobi

Këto ajete janë një tjetër seri nga surja e besimtarit dhe mund t'i quajmë si një lloj prodhimi të komenteve të mëparshme. Ajetet më lart, qartësuan të gjitha argumentet hyjnore, në horizonte dhe njerëz, për rikthimin dhe për gjykatën e madhe të Ringjalljes. Këto ajete i kërcënuan jobesimtarët dhe mendjemëdhenjtë, mohuesit dhe kokëfortët, me një kërcënim të ashpër, ku, me argumente, ua bënë të qartë fundin e punëve të tyre.

Ajeti 82 thotë: **"Vallë, a nuk kanë udhëtuar ata nëpër botë, për të parë se si ka qenë fundi i atyre, që kanë jetuar më parë?"**.

Nëse ata kanë dyshime për vërtetësinë e dokumenteve të historisë moderne, a kanë ndonjë dyshim për gjurmët e pranishme në sipërfaqen e tokës: kështjellat e shkatërruara të mbretërive, kockat e kalbura nën tokë, qytetet që i pati goditur e keqja dhe ndëshkimi, pasi gjurmët e tyre mbetën dëshmitare për atë që u ka ndodhur?!

Sepse ata: **"Ata kanë qenë më të shumtë, më të fortë dhe kanë lënë më shumë gjurmë në Tokë..."**.

Ku mund të mësohet më lehtë numri dhe forca e tyre, se sa prej gjurmëve që kanë lënë varret, kështjellat dhe qytetet e tyre?

Togfjalëshin **"lënë më shumë gjurmë në Tokë"**, e kemi komentuar më parë në ajetin 21, në po këtë sure. Ky togfjalësh mund të tregojë ndoshta zhvillimin e tyre bujqësor, siç thuhet në

ajetin 9 të sures "Err Rrum", ose mund të tregojë ndërtesat madhështore të popujve të kaluar në zemër të maleve dhe purgative.[1]

Pavarësisht fuqisë e madhështisë, me të cilat krenoheshin, prapë se prapë nuk mundën të përballonin dënimin hyjnor: **"...por nuk u ka bërë aspak dobi ajo që kishin fituar."**.

Përkundrazi, të gjitha forcat dhe fuqitë e tyre u shkrinë në pak çaste, kur u prishën kështjellat dhe u shkatërruan ushtritë e zullumqarëve. Ata ranë siç bien gjethet e vjeshtës, apo u mbytën në dallgët e tmerrshme, gjigante.

Nëse ishte ky rezultati përfundimtar i këtyre të parëve, me gjithçka kishin, atëherë çfarë rruge mendojnë mushrikët e Mekës, kur ata janë më të paktë në numër se ata?!

Ajeti 83 e drejton bisedën te sjellja e Profetëve dhe mrekullitë e qarta të të Dërguarve: **"Kur të Dërguarit e tyre iu sollën prova të qarta, ata u mburrën me diturinë që zotëronin vetë"**[2] domethënë ata u kënaqën me informacionet dhe lajmet që kishin dhe kthyen fytyrën nga Profetët dhe argumentet e tyre. Ky ishte shkaku që tek ata, zbriti dënimi hyjnor: **"...ata u mburrën me diturinë që zotëronin vetë; por shumë shpejt i goditi ajo, me të cilën talleshin."**.

[1] Siç e përmendin ajetet 128 dhe 129 në suren "Esh Shuara".

[2] Disa supozuan se përemri *hum* në fjalën *"xhaet hum"* u referohet Profetëve, prandaj kuptimi për dijet u referohet dijeve të Profetëve. Ndërsa, ajo që synohet me fjalën *"ferihu"*, është qeshja dhe tallja e mohuesve ndaj dijeve të Profetëve. Por ky komentim është larg mundësive.

Komentuesit kanë përmendur shumë mundësi për vërtetësinë e dijenisë që ata kishin, e cila i mashtroi ata dhe ndjenë se nuk kishin nevojë për mësimet e Profetëve.

Mundësitë janë këto:

E para: Ata mendonin se dyshimet e pabazuara dhe ndërlikimet e zbrazëta janë dituri dhe mbështeteshin fort në to. Kur'ani ka përmendur shembuj pa fund për këtë hipotezë: **"Kush i ngjall eshtrat, duke qenë ata të kalbur?"**.[1]
Ajeti flet me gjuhët e tyre.

Kur'ani ka treguar përsëri, Fjalën e All'llahut: **"Ata thonë: 'Vallë, pasi të humbasim nën tokë, përsëri do të ngjallemi?'. Vërtet, ata nuk besojnë se do të takohen me Zotin e tyre."**.[2]

Fjala e tyre, në ajetin 24 të sures "El Xhathije", është: **"Ata thonë: 'Nuk ka tjetër veç jetës së kësaj bote, vdesim e jetojmë dhe vetëm koha na shkatërron'. Ata nuk kanë kurrfarë dijenie për këtë, ata vetëm hamendësojnë ashtu.".**

Ka edhe disa shembuj të tjerë në pohimet e tyre.

E dyta: Kuptimi i saj janë dijet e lidhura me dynjanë dhe menaxhimi i çështjeve të jetës, ashtu siç thoshte Karuni: **"Kjo më është dhënë vetëm prej diturisë sime."**.[3]

E treta: Kuptimi i saj janë dituritë me argumente logjike dhe filozofike. Disa prej atyre që kishin këto njohuri, mendonin se nuk kishin nevojë për Profetët dhe për rrjedhojë ata nuk u bindeshin profecive dhe argumenteve të mrekullive të tyre.

---

[1] Sure "Ja Sin", ajeti 78.
[2] Sure "Es Sexhde", ajeti 10.
[3] Sure "El Kasas", ajeti 78.

Komentimet e përmendura më lart nuk e kundërshtojnë njëra-tjetrën, sepse të gjithë kanë si synim të mbështeten në forcat e veta. Kryeneçësia e tyre me këtë dituri ndaj thirrjeve të të Dërguarve dhe mrekullive të Profetëve ishte aq e madhe, sa i shtyu këta të talleshin me Shpalljen dhe dijet qiellore.

Por, Kur'ani përmend se deri ku shkon kryeneçësia, krenaria dhe mendjemadhësia e tyre kundër argumenteve të All'llahut: **"Dhe, kur panë dënimin Tonë, ata thanë: 'Tani ne nuk besojmë në askënd tjetër veç All'llahut dhe i mohojmë idhujt që ia shoqëronim Atij** (në adhurim)**.'"**.

Pastaj vjen menjëherë rezultati: **"Por besimi i tyre nuk u solli kurrfarë dobie, kur panë dënimin Tonë."**.

Pse? Sepse, kur zbret shfarosja, mbyllen dyert e pendimit, sepse ky besim është besim i detyruar dhe nuk ka frytin e besimit të përzgjedhur, sepse ai vërtetohet nën hijen e kushteve të pazakonta, sepse ka shumë mundësi që këta të kthehen përsëri te situata e tyre e mëparshme, kur largohen kushtet përjashtuese që i kanë rrethuar ata.

Prandaj edhe Faraonit nuk iu pranua besimi i tij, kur ai ishte në frymëmarrjet e fundit të jetës së tij dhe po mbytej në Nil.

Ky dënim nuk veçohet vetëm për këta popuj, por ai është: **"I tillë është ligji i All'llahut, që ka vepruar gjithmonë midis robëve të Tij."**.

Pastaj ajeti mbyllet: **"Të humbur kanë qenë jobesimtarët."**.

Kur dënimi zbret në mesin e tyre, këta do të kuptojnë se kontrolluesi i tyre në jetën e kësaj bote ka qenë kryeneçësia,

mendimet dhe përfytyrimet dhe nga kjo botë nuk u ka ngelur gjë, përveç pasojave dhe dënimit të rëndë hyjnor.

Po a ka dështim më të madh se sa ky?!

Kështu mbyllet surja e bekuar e besimtarit, e cila nisi me përshkrimin e gjendjes së jobesimtarëve dhe kryeneçëve, duke ua bërë të qartë fundin dhe se çfarë arritën me rrugën e tyre, që ishte veç dënim dhe dështim.

Kryeneçët me dituri!

Në ajete të ndryshme të kësaj sureje të bekuar, siç e kemi bërë të qartë, mësojmë se thelbi i shmangies së një pjese të madhe të njerëzve, është mendjemadhësia dhe kryeneçësia.

Zotërimi i pasurisë mund të jetë shkak i ngritjes krye dhe i mendjemadhësisë. Numri i madh i njerëzve, zotërimi i forcave ushtarake apo një sasi e caktuar prej informacioneve, në një nga degët e diturisë, e nxit njeriun drejt mendjemadhësisë, kënaqësisë e talljes.

Koha e sotme e pasqyron modelin e vetëkënaqësisë në dije, në formën më të qartë e të pastër. Nën hijen e zhvillimit të shpejtë, që kanë arritur shoqëritë materialiste në fushat e shkencës dhe të teknologjisë, e kemi parë të mbështesë asnjanësimin e rrethit të fesë me jetën.

Vetëkënaqësia e diturisë ka pushtuar edhe disa fizikanë, deri në atë shkallë sa edhe ata vetë mendojnë se nuk ka gjë në këtë botë që nuk e dinë apo nuk është në dijeninë e tyre. Meqenëse ata

nuk e kanë parë All'llahun në laboratorët e tyre, e mohuan ekzistencën e Tij dhe u bënë mosmirënjohës.

Vetëkënaqësia i çoi ata edhe më larg se kaq, kur filluan të flasin me zë të lartë se feja dhe Shpallja profetike kanë qenë për shkak të paditurisë dhe frikës, kurse tani që ka ardhur koha e zhvillimit të shkencës, nuk është më nevoja për këto gjëra. Por ata mbështetën detyrimin e një komentimi të përcaktuar për përparimin e jetës, që është në të njëjtën linjë me pohimet e tyre.

Ata thanë se jeta intelektuale e njeriut ka kaluar përmes fazave të mëposhtme:

1- *Faza e miteve*
2- *Faza e fesë*
3- *Faza e filozofisë*
4- *Faza e shkencës, këtu ka për qëllim shkencat e natyrës*

Sigurisht, ne nuk e mohojmë autoritetin diktatorial të kishës në mendjet e njerëzve në Evropë, përhapja e legjendave dhe llojet e mendimit legjendar të shekujve të kaluar në historinë e këtij kontinenti. Në shtesë të këtyre nuk e mohojmë shtypjen që ushtronte shtresa e njerëzve të kishës *(el eklirus)*, të gjithë këta faktorë, ndihmuan, në një shkallë të lartë, në zhvillimin e rrymave, të cilat ngrihen mbi bazat e mospranimit të fesë, të besimit dhe të së padukshmes. Në vend të tyre, mbështeten në themelet e lëndës, të eksperimentit dhe të ateizmit.

Për fat të mirë, kjo fazë nuk zgjati shumë, sepse u mblodhën shumë faktorë dhe ndihmuan për të zgjidhur çështjet. Dënimi sikur i pushtoi ata, kur atyre u hipi vetëkënaqësia dhe mendjemadhësia.

Së pari, Lufta e Parë dhe e Dytë Botërore tregoi se zhvillimi shkencor dhe industrial e ka çuar njerëzimin në prag të rënies dhe të shkatërrimit.

Së dyti, s'ka dyshim se shfaqja e shthurjeve morale e shoqërore, vrasjet dhe gjenocidet, llojet e ndryshme të sëmundjeve dhe zinxhiri i krizave financiare e përdhunimet, të gjitha këto, janë zbulim i pafuqisë së shkencës dhe dështimi i saj si e vetme në ndërtimin e jetës njerëzore në modelin më të shëndoshë e të qartë.

Së treti, hapësira të panjohura kanë fabrikuar ndërgjegjen e njeriut shkencor dhe dështimin e tij në kuptimin e të gjitha shkaqeve të dukurive natyrore dhe jetësore në pranimin, njohjen e tij me pamundësinë e kuptimit të plotë të shkaqeve të diturisë vetëm nëpërmjet shkencës, kështu, të gjithë dijetarët u rikthyen në rrethin e besimit, të mirësisë së fesë dhe u dobësua vlerësimi i propagandës ateiste.

Në këtë betejë të vështirë, shkëlqeu Islami, me mësimet e tij gjithëpërfshirëse dhe nisën valët e kthimit drejt tij.

Shpresojmë që të jetë një zgjim i thellë, gjithëpërfshirës, para se dënimi i All'llahut t'i përfshijë edhe një herë tjetër pjesët e kësaj bote.

Shpresojmë që të shuhen ato gjurmë vetëkënaqësie, në emër të diturisë, që të mos jetë shkaktare për dështimin e madh.

O Zot, na bëj prej atyre që marrin mësim nga rruga që ndoqën popujt e kaluar, që të mos bëhemi mësim për të tjerët!
Pranoje o Zoti i botëve!

Fundi i sures "El Gafir".

Sure "Fussilet"

Zbritur në Mekë

Numëri i ajeteve 54

Një vështrim i shpejtë në përmbajtjen e sures

Surja "Fussilet" është prej sureve që ka zbritur në Mekë. Ajo, njësoj si suret e tjera, nuk del nga përmbajtja e saj kryesore, përkundrazi, pasqyron veçoritë e sureve mekase, përforcon njohuritë islame, e cila lidhet me besimin, llogarinë, shpërblimin, kërcënimin, paralajmërimin. Ajo përgëzon ata që besuan.

Mirëpo, meqë ka zbritur në Mekë, nuk do të thotë se mungojnë motive dhe tema të tjera, që mund t'i gjejmë edhe te suret e tjera kur'anore.

Në një vështrim të përgjithshëm, për përmbajtjen e sures, mund të flasim nëpërmjet këtyre hapave:

Së pari: Përqendrimi në temën e Kur'anit dhe në hulumtimet që lidhen me të, siç është çështja e përhershmërisë së Kur'anit në të gjitha periudhat dhe kohët; ruajtja e tij nga çdo shtrembërim; fuqia e logjikës së Kur'anit dhe kapja fort pas tij e besimtarëve, gjë që i bëri armiqtë e All'llahut të kenë frikë, kur dëgjonin ajetet e Kur'anit, madje ata i ndalonin njerëzit që ta dëgjonin atë. Ajetet 41 dhe 42 të kësaj sureje flasin qartë për këtë pikë. All'llahu i Madhëruar thotë: **"...Ai është vërtet një Libër i madhërueshëm. Atij nuk mund t'i afrohet gënjeshtra nga asnjëra anë..."**.

Së dyti: Tregon çështjen e krijimit të Qiellit dhe Tokës dhe, në mënyrë të veçantë, tregon për zanafillën e botës, e cila është krijuar nga lënda (e tymit), pastaj fazat e zhvillimit të Tokës, të maleve, të florës dhe të faunës.

Së treti: Në sure ka tregime për dënimin e kombeve kryeneçe dhe mizerabël të popujve të kaluar, si kombi i Adit, i Themudit. Gjithashtu, ka edhe një tregim të shkurtër për historinë e Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*.

Së katërti: Surja përmban, gjithashtu, kërcënimin e politeistëve dhe paralajmërimin e mohuesve, duke përmendur argumentet e Kiametit, në lidhje me dëshminë e organeve të trupit të njeriut kundër tij. Në sure ndihet qortimi i ashpër i All'llahut për të gjitha këto.

Së pesti: Surja vë në dukje një pjesë nga argumentet e Ringjalljes dhe të Kiametit, bashkë me veçoritë e tyre.

Së gjashti: Në sure kemi këshilla dhe qortime të ndryshme, të cilat diskutohen në shpirtin e jetës nëpërmjet thirrjes, për të qëndruar në Rrugën e Drejtë. Këto këshilla, e orientojnë besimtarin drejt metodës së sjelljes logjike me armiqtë dhe e udhëzojnë drejt All'llahut.

Së shtati: Surja mbyllet me një diskutim të shkurtër, të ëmbël rreth argumenteve të horizonteve dhe shpirtrave. Rikthehet edhe një herë tjetër te çështja e Ahiretit.

Mirësia e leximit të sures

I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* ka thënë: *"Kush lexon 'hamimin e sexhdes', për çdo shkronjë, do t'i jepen dhjetë të mira."*.[1]

Në një hadith tjetër, rreth mirësisë së leximit të kësaj sureje, Imam Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)* thotë: *"Ai që lexon 'hamimin e sexhdes', do t'i bëhet dritë dhe kënaqësi në Ditën e Kiametit dhe do të jetojë i lumtur në këtë botë."*.[2]

Në një hadith nga "Sunenul Bejhekij" thuhet se Khalil ibn Merrehi thoshte: *"Profeti Muhammed (Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) nuk flinte në gjum asnjëherë para se të lexonte dy suret 'tebareke' dhe 'hamim es sexhdeh'."*.[3]

Natyrisht që kjo sure e bekuar, me gjithçka që përmban prej temave të larta, prej shkëlqimeve, njohurive e këshillave, ndikon shumë, përderisa leximi i saj është shndërruar në një dritë që depërton në thellësitë e shpirtit dhe shndërrohet në jetën e njeriut mysliman në një argument drite, që e drejton atë në Ditën e Kiametit, drejt urës së Siratit dhe shpëtimit, sepse leximi është paraprirës i mendimit dhe mendimi është paraprirës i veprës.

Me të vërtetë, emërtimi i sures me emrin "Fussilet" ka ardhur nga ajeti i tretë i saj. Ajo quhet edhe *"hamim es sexhdeh"*, sepse fillon me "hamim", kurse ajeti 32 i saj është ajeti i sexhdes.

---

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 9, f. 2, fillimi i sures "Fussilet".
[2] Burimi i mësipërm.
[3] Tefsiri "Ruhul Meanij", vëll. 24, f. 84.

Ajetet 1 – 5

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

حمٓ ١ تَنزِيلُ مِّنَ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ٢ كِتَٰبٞ فُصِّلَتۡ ءَايَٰتُهُۥ قُرۡءَانًا عَرَبِيّٗا
لِّقَوۡمٖ يَعۡلَمُونَ ٣ بَشِيرٗا وَنَذِيرٗا فَأَعۡرَضَ أَكۡثَرُهُمۡ فَهُمۡ لَا يَسۡمَعُونَ ٤
وَقَالُواْ قُلُوبُنَا فِيٓ أَكِنَّةٖ مِّمَّا تَدۡعُونَآ إِلَيۡهِ وَفِيٓ ءَاذَانِنَا وَقۡرٞ وَمِنۢ بَيۡنِنَا
وَبَيۡنِكَ حِجَابٞ فَٱعۡمَلۡ إِنَّنَا عَٰمِلُونَ ٥

Bismil'lâhirr Rrahmânirr Rrahîm

"Hâ, Mîm."

"Kjo është Shpallje prej të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit."

"Ky është një Libër, vargjet e të cilit janë shtjelluar qartë, një Kur'an në gjuhën arabe, për njerëzit me dije."

"Ai sjell lajme të mira dhe paralajmërime, por shumica e njerëzve ia kthejnë shpinën dhe largohen pa e dëgjuar."

"Ata thonë: 'Ajo për të cilën ti na thërret, nuk i arrin zemrat tona, sepse ato janë të mbrojtura mirë. Veshët tanë janë të shurdhër e midis nesh e teje ka perde. Prandaj ti vepro si të duash, se edhe ne kështu do të veprojmë.'"

Komentimi

Madhështia e Kur'anit

Sipas transmetimeve, i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* nuk ndalonte së njollosuri zotat e mushrikëve. Ai u lexonte atyre Kur'anin, kurse ata thoshin: "Kjo është vjersha e Muhammedit.". Disa të tjerë thoshin se ajo çfarë lexon Muhammedi, është fall, ndërsa pjesa tjetër thoshte se është bisedë retorike.

Velid ibn Mugijrehi, një plak i vjetër, ishte prej gjykatësve arab tek i cili gjykonin çështje dhe i recitonin atij vjershat dhe atë që ai zgjidhte, ishte i zgjedhuri, i parapëlqyeri i tij. Ai kishte djem që nuk largoheshin nga Meka, kishte dhjetë skllevër dhe secili skllav kishte njëmijë dinarë që bënte tregti me to. Kishte pasuri me thasë në atë kohë (kintari-kuintali, një lëkurë demi e mbushur me florinj). Ishte prej atyre që talleshin me të Dërguarin e All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*.

Një ditë Ebu Xhehli e pyet Velid ibn Mugirehin: "O ti, adhurues i Diellit, çfarë është ajo që thotë Muhammedi? A është magji, fall apo retorikë?".

Ai tha: "Më lini të dëgjoj fjalën e tij.". Iu afrua të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, kur ai ishte ulur mbi një gur dhe i tha: "O Muhammed, më lër të dëgjoj vjershën tënde.".

I Dërguarit i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* i tha: "Nuk është vjershë, por është Fjala e All'llahut. Me këtë fjalë, Ai ka dërguar Profetët dhe të Dërguarit e Tij.".

Ai i tha: "Më lexo diçka prej tij.".

I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* i lexoi: **"Bismil'lâhirr Rrahmânirr Rrahîm"**

Sapo Velidi dëgjoi fjalën **"Mëshiruesi"**, u tall dhe tha: "A po na thërret te një njeri me pëllumb, që quhet Mëshirues?".

I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* u përgjigj: "Jo, por unë po ju ftoj tek All'llahu dhe Ai është Mëshirues, Mëshirëbërës.".

Pastaj filloi të lexonte suren "Ha, Mim e es Sexhdeh". Kur arriti tek ajeti: **"Nëse ata shmangen, ti thuaju: 'Ju paralajmëroj me rrufenë që goditi fiset Ad dhe Themud.'"**[1], iu rrëqeth lëkura dhe iu ngritën përpjetë qimet e kokës dhe të mjekrës. Pastaj u ngrit dhe shkoi në shtëpinë e tij dhe nuk u kthye te kurejshët.

Kurejshët thanë: "I mençuri, adhuruesi i Diellit, na tradhtoi. Shkoi te feja e Muhammedit. A nuk e patë që nuk erdhi tek ne? E pranoi fjalën e tij dhe iku në shtëpinë e tij.". Kurejshët u mërzitën shumë për këtë.

Të nesërmen, në mëngjes herët, Ebu Xhehli shkoi tek ai dhe i tha: "O xhaxha, na ule kokat dhe na përçmove.".

[1] Sure "Fussilet", ajeti 13.

Ai i tha: “Po pse kështu, o djalë i vëllait?”.

Ebu Xhehli tha: “Na tradhtove për fenë e Muhammedit.”.

Velidi tha: “Nuk ju kam tradhtuar, jam ende në fenë e kombit tim dhe të baballarëve të mi, por unë dëgjova një fjalë të vështirë, që të rrëqethet lëkura prej saj.”.

Ebu Xhehli tha: “A është poezi ajo?”.

Velidi u përgjigj: “Nuk është poezi.”.

Ebu Xhehli: “A është retorikë ajo?”.

Velidi u përgjigj: “Në të vërtetë, retorika është fjalë e lidhur, me rimë, kurse kjo është fjalë e shpërndarë dhe ato nuk i ngjajnë njëra-tjetrës, ka elegancë.”.

Ebu Xhehli e pyeti: “A është fall, pra?”.

Tha: “Jo.”.

Ebu Xhehli e pyeti: “Po çfarë është, pra?”.

Ai tha: “Më lini të mendohem për të.”.

Sapo erdhi e nesërmja, ata thanë: “Ja Aba Abdu Shems, ç’ke për të thënë?”.

Ai tha: “Thoni që ai është magji, sepse i rrëmben zemrat e njerëzve. All’llahu zbriti fjalën e Tij: **“Më ler Vetëm** (të merrem) **me atë që e krijova dhe i dhashë pasuri të pamatë e djem pranë vetes! …Atij i rrinë roje nëntëmbëdhjetë** (engjëj)**.”**. [1]-[1]

[1] Sure “El Muddeththir”, ajetet 11-30.

Ky tregim i gjatë zbulon qartë se sa ndikim kanë ajetet e kësaj sureje, ku pjesa më e madhe e mushrikëve të Mekës që u nervozuan, u prekën nga ajetet e kësaj sureje. Kjo tregon vetëm një nga anët madhështore të Kur'anit.

Kthehemi tani te grupi i parë i ajeteve të kësaj sureje të bekuar, që nis me shkronja të veçuara në fillim të saj **"Ha Mim"**.

Kemi folur shumë rreth komentimit të këtyre shkronjave dhe nuk është nevoja t'i kthehemi edhe një herë. Disa, suren e quajnë **"Ha Mim"**, sepse "Ha" është tregues i "hamid" (i falënderuar), kurse "Mim" tregues i "Mexhid" (i lavdëruar). Hamid e Mexhid janë dy prej Emrave të mëdhenj të All'llahut.

Pastaj na flet për madhështinë e Kur'anit: **"Kjo është Shpallje prej të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit."**.

S'ka dyshim se "mëshira e përgjithshme" dhe "mëshira e veçantë" janë të All'llahut. Ato janë nxitëse të zbritjes së këtyre ajeteve të bekuara, janë mëshirë për armiqtë dhe shokët dhe ka begati të veçanta për miqtë e All'llahut.

Mëshira është një cilësi e dukshme për këtë Libër të madh qiellor, e cila, materializohet nëpërmjet ajeteve, që përhapin aromën dhe dritën e tyre, duke ndriçuar aspektet e jetës dhe duke e futur njeriun në rrugët e shpëtimit e të kënaqësisë.

Pas sqarimit të përgjithshëm që shfaq ajeti i bekuar rreth Kur'anit, ajetet që vijnë më pas, qartësojnë veçoritë e këtij Libri të madh qiellor, duke përmendur pesë cilësi të tij.

---

[1] "Biharul Anuar", vëll. 17, f. 211 dhe çka lart. Tregimi mund të vërehet edhe në libra të tjerë: tefsiri i "Kurtubiut", vëll. 8, f. 5782, fillimi i sures "Fussilet".

Në fillim thotë se ai është një libër që përmend kërkesat dhe temat e tij. Çdo ajet ka pozicionin e tij të posaçëm dhe u përgjigjet nevojave të njeriut në të gjitha fushat dhe kohët, sepse: **"Ky është një Libër, vargjet e të cilit janë shtjelluar qartë…"**.

Ai është një libër gjithëpërfshirës dhe folës: **"...një Kur'an në gjuhën arabe, për njerëzit me dije."**.

Ky libër është përgëzues për punëmirët dhe qortues për zullumqarët: **"Ai sjell lajme të mira dhe paralajmërime, por shumica e njerëzve ia kthejnë shpinën dhe largohen pa e dëgjuar."**.

S'ka dyshim se cilësia e parë e këtij Libri është se ai përmban çdo gjë që i nevojitet njeriut, në të gjitha standardet dhe u përgjigjet prirjeve e dëshirave të tij shpirtërore.

Cilësia e dytë, është e plotësuar, sepse fjala *"Ku'ran"* rrjedh nga fjala *"lexo"*. Kuptimi i saj është: mbledhje, bashkim të copave dhe pjesëve të fjalës.

Cilësia e tretë, lidhet me stilin e mirë e të qartë të Kur'anit, me rrjedhshmërinë e tij, ku me një saktësi të qartë e të pastër, pa asnjë mangësi, i përmend të vërtetat. Në të njëjtën kohë, e pasqyron atë me një formë të bukur e tërheqëse.

Dy cilësitë e tjera, e katërta dhe e pesta, zbulojnë ndikimin e thellë edukues të Kur'anit dhe rrugën e metodës së paralajmërimit, të qortimit, të kërcënimit dhe ngjalljes së interesit. Një ajet i mban në ankth njerëzit e mirë dhe punëmirët, ku shpirti i njeriut mund të fluturojë dhe të notojë në horizontet e mbretërisë dhe të mëshirës.

Nganjëherë, një ajet bën kërcënim dhe qortim në një formë që trupi dridhet prej tij, prej pamjes së tmerrshme dhe të frikshme.

Këto dy rrënjë edukuese (ngjallja e interesit dhe kërcënimi) përsëriten shpesh në ajetet e Kur'anit dhe janë të lidhura me metodën e tij.

Pavarësisht kësaj, fanatikët, mendjengushtët dhe kokëfortët ndaj të vërtetave të Librit të zbritur, duket sikur nuk dëgjojnë fare, edhe pse aparatin e dëgjimit e kanë të shëndoshë. S'ka dyshim se ata humbin shpirtin e dëgjimit dhe të kuptimit të të vërtetave dhe kuptimin e përmbajtjeve të qortimit dhe premtimit kur'anor.

Këta, janë si një përpjekje e tyre në lavdërimin e të Dërguarit *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* për thirrjen e tij dhe prirjen e tyre në veprimin e shtrembër.

Për mbjelljen e pengesave, ata flasin me kokëfortësi para të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*. Këtë e thotë ajeti i fundit prej ajeteve në fjalë: **"Ata thonë: 'Ajo për të cilën ti na thërret, nuk i arrin zemrat tona, sepse ato janë të mbrojtura mirë. Veshët tanë janë të shurdhër e midis nesh e teje ka perde. Prandaj ti vepro si të duash, se edhe ne kështu do të veprojmë.'"**.

Gjendja e tyre është si gjendja e të sëmurit idiot, i cili largohet me vrap nga doktori i shkëlqyer dhe përpiqet ta largojë veten e tij nga ai me të gjitha metodat dhe mënyrat.

Ata thonë se mendjet dhe mendimet tona janë të vendosura në një kuti të mbyllur, nga ku nuk mund të arrihet tek to.

Fjala *"ekinnetun"* është shumësi i fjalës *"kenan"* dhe ka kuptimin *"es sitaru"* - *"mbulesë"*, domethënë, këtu çështja nuk mjaftohet vetëm me një mbulesë, përkundrazi janë mbulesat e kokëfortësisë dhe të traditës së verbër e të tjera si këto, që i mbulojnë dhe i vulosin zemrat.

Gjithashtu, thanë se mendjet tona, nuk e kuptojnë atë që ti thua, se veshët tanë nuk e dëgjojnë atë që thua ti. Kjo, nga ana e tyre, tregon prishjen e qendrës kryesore të punës dhe mënyrave të tjera ndihmëse.

Meqenëse midis nesh dhe teje është një perde e trashë, edhe sikur veshët tanë të jenë të shëndoshë, nuk e dëgjojnë fjalën tënde, atëherë, përse ulërin, mërzitesh e bën thirrje natë e ditë? Na lër ne në punën tonë, sepse ti ke fenë tënde dhe ne kemi fenë tonë.

Ja kështu, me kulmin e paturpësisë dhe të paditurisë, njeriu largohet në mënyrë qesharake nga rruga e drejtë.

E çuditshme është se ata nuk thanë: **"ue bejnena ue bejneke hixhab"**, por i shtuan fjalisë fjalën *"min"* dhe thanë: **"Ue min bejnina ue bejnike hixhabun"**, për ta bërë të qartë shtesën e sigurisë, sepse, me shtimin e kësaj fjale, kuptimi i fjalisë bëhet: S'ka dyshim, se të gjitha ndarjet tona janë të mbushura me perde dhe është e zakonshme që kjo perde të jetë e trashë, shumë e mbyllur, që të përmbyllë të gjitha pikat e takimit midis dy kaheve, prandaj, me praninë e kësaj perdeje, fjala nuk do të bëjë dobi.

Por qëllimi i fjalës së mushrikëve: **"Prandaj ti vepro si të duash, se edhe ne kështu do të veprojmë."**, mund të jetë një përpjekje e tyre, për të mbjellë mërzi te Profeti Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, ose mund të

jetë një lloj kërcënimi për të, domethënë ti bëj çfarë të kesh mundësi, kurse ne do të shpenzojmë sa të kemi mundësi kundër teje dhe kundër fesë tënde. Kjo shprehje është kulmi i kokëfortësisë dhe i kundërshtimit të çmendur të së vërtetës dhe të dërgesave të tij.

Ajetet 6 – 8

قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَٱسْتَقِيمُوٓا۟ إِلَيْهِ وَٱسْتَغْفِرُوهُ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ٦ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ كَٰفِرُونَ ٧ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ٨

"Thuaj (o Muhammed)**: 'Në të vërtetë, unë jam vetëm një njeri si ju. Mua më është Shpallur që Zoti juaj është një Zot i Vetëm, prandaj ecni në Rrugën e Drejtë që të çon tek Ai dhe kërkoni falje prej Tij! Mjerë ata të cilët i shoqërojnë Atij zota të tjerë."**

"E të cilët nuk japin zekatin dhe nuk besojnë në Jetën Tjetër."

"Ndërsa ata që besojnë dhe bëjnë vepra të mira, sigurisht që do të kenë shpërblim të pandërprerë."

Komentimi

Cilët janë idhujtarët?

Ajetet që kemi përpara, vazhdojnë të flasin për idhujtarët dhe jobesimtarët. Këto ajete, janë përgjigje për atë që nxorën ajetet e mëparshme dhe largojnë çdo iluzion që mund të ngjitet në thirrjen e Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!).*

All'llahu i Madhëruar i thotë të Dërguarit të Tij: **"Thuaj** (o Muhammed)**: 'Në të vërtetë, unë jam vetëm një njeri si ju. Mua më është shpallur që Zoti juaj është një Zot i Vetëm…".** Unë nuk them se jam engjëll dhe nuk jam njeri më i mirë se ju, nuk jam zoti juaj dhe as i biri i All'llahut, por unë jam njeri, njësoj si ju. Ndryshe nga ju, jam veçuar me mësimet e Njehsimit të profecisë dhe të frymëzimit. Unë nuk dua t'jua detyroj fenë time, që ju të qëndroni para meje, të më kundërshtoni dhe të më kërcënoni. Jua bëra të qartë rrugën, ju vendosni vetë, e thoni ju fjalën e fundit.

Pastaj ajeti vazhdon: **"...prandaj ecni në Rrugën e Drejtë që të çon tek Ai dhe kërkoni falje prej Tij!"**.[1]

Ajeti paralajmëron: **"Mjerë ata të cilët i shoqërojnë Atij zota të tjerë…"**.

Ajeti që vjen pas tij, na jep përkufizimin e idhujtarëve. Në fjali hidhet dritë mbi cilësitë e tyre. Ky ajet veçohet me përmendjen e tyre: **"E të cilët nuk japin zekatin dhe nuk besojnë në Jetën Tjetër."**.

Këta njerëz përkufizohen me dy gjëra: Lënia e zekatit dhe mohimi i Botës Tjetër.

Ky ajet ka ngjallur diskutim të gjerë në mesin e komentuesve të Kur'anit. Një grup përmend disa supozime për komentin e tij. Shkaku në të gjithë këtë, është se zekati është degë e fesë, prandaj, si ka mundësi që lënia e tij është argument i mohimit dhe i idhujtarisë?

[1] *"Fe istekijmu"* është marrë nga *"istikametun"*. Këtu ajo ka kuptimin e drejtimit, në mënyrë të drejtë, kah diçka e caktuar.

Disa, për dukurinë e ajetit, thanë se lënia e zekatit quhet prej shenjave të mohimit, pavarësisht nga mungesa e bashkëlidhjes së tij, me mohimin e të qenit detyrim.

Disa të tjerë, lënien me bashkëlidhjen e mohimit, e quajtën argument të mohimit, sepse zekati është prej domosdoshmërive të Islamit dhe mohuesi i tij quhet qafir.

Të tjerët pohojnë se zekati, këtu, ka kuptimin e pastrimit dhe të pastërtisë. Me këtë kuptim, qëllimi i lënies së zekatit është pastrimi i zemrës nga pisllëku i idhujtarisë, siç vjen në ajetin 81 të sures "El Kehf": **"Një më të mirë se ai."**.

Veçse fjala *"la ju'tune" - "nuk japin"*, nuk i përshtatet kuptimit të mësipërm. Prandaj, nuk mbetet gjë tjetër për të shtuar, veçse të themi se qëllimi i saj këtu është dhënia e zekatit.

Çështja tjetër, me të cilin ne përballemi këtu, është se zekati u bë ligj në vitin e dytë të hixhretit, kurse ajetet që kemi në dorë janë mekase. Disa komentues të mëdhenj shkojnë deri aty sa thonë se surja "Fussilet" është nga suret e para që ka zbritur në Mekë. Për gjithë këtë dhe për të shmangur prirjen e kësaj çështjeje, komentuesit e kanë komentuar këtu zekatin si një lloj shpenzimi në Rrugë të All'llahut. Kuptimin e tij e interpretuan me fjalët e tyre, se baza e detyrimit të zekatit zbriti në Mekë, por kufijtë, vlera dhe masa e saj legjislative zbriti në vitin e dytë të hixhretit.

Nga sa u tha më sipër, bëhet e qartë se nocioni më i përafërt i qëllimit të zekatit, në ajet, është kuptimi i përgjithshëm i shpenzimit, kurse qenia e tij prej shenjave të mohimit, është sepse shpenzimi material në Rrugën e All'llahut quhet si një nga shenjat më të qarta të bamirësisë dhe të dashurisë për All'llahun, sepse

pasuria mbahet si gjëja më e dashur në zemrën dhe shpirtin e njeriut, prandaj shpenzimi dhe mungesa e tij mund të jetë prej shenjave ndarëse midis besimit dhe idhujtarisë, në mënyrë të veçantë, në ato situata, kur pasuria te njeriu është më e afërt se sa vetë shpirti. Këtë e shikojmë shumë qartë në disa shembuj të përhapur në jetën tonë.

Me një mënyrë tjetër: Qëllimi këtu është lënia e shpenzimit, e cila quhet si një nga shenjat e mungesës së besimit te Krijuesi. Kjo çështje, nga ky këndvështrim, shoqërohet me një mënyrë të barabartë me mungesën e besimit tek Ahireti, apo lënia e zekatit bëhet bashkëlidhje në mohimin e detyrimit të tij.

Ka edhe diçka tjetër, që na ndihmon të kuptojmë komentimin: Zekati ka një vend të posaçëm në ligjet dhe mësimet islame. Dhënia e zekatit mbahet si shenjë e pranimit të qeverisë islame dhe nënshtrim ndaj saj, kurse lënia e tij quhet si një lloj agresioni dhe kundërshtimi përpara qeverisë islame. Ne e dimë se agresioni kundër qeverisë islame, çon në mohim.

Dëshmitar për këtë kërkesë është ajo që përmendin historianët në "shokët e dezertimit", që ishin prej Beni Tajit, Gatafanit dhe Beni Asadit, të cilët ndaluan së paguari zekatin ndaj punonjësve të qeverisë islame. Me këtë ngritën lart simbolin e opozitës, ku myslimanët i luftuan dhe i asgjësuan ata.

Historitë na kujtojnë se njerëzit dezertues, pas vdekjes së Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* thanë: *"Namazin po e falim, kurse për sa i përket zekatit, nuk na detyron dot për pasuritë tona."*. Kështu, myslimanët e

ndjenë të detyrueshme luftimin dhe shkatërrimin e ngatërresave të tyre.[1]

Ajeti i fundit na jep një përkufizim për një grup që qëndron në krahun tjetër përballë këtyre idhujtarëve koprracë, që është e kundërta e shpërblimit të tyre. All'llahu i Madhëruar thotë: **"Ndërsa ata që besojnë dhe bëjnë vepra të mira, sigurisht që do të kenë shpërblim të pandërprerë."**.

Fjala *"memnun"* vjen nga fjala *"mennun"* dhe ka kuptimin *"copa", "pjesë", mangësi"*, prandaj edhe *"gajru memnun"*, këtu, ka kuptimin *"të pacopëzuar"* apo *"jo i mangët"*.

Thuhet, gjithashtu, se fjala *"menun"* është njësoj si fjala *"zebun"* dhe ka kuptimin e vdekjes, që rrjedh nga ky njëjës dhe po ashtu fjalëmirë me gjuhë, sepse e para ka kuptimin e ndarjes dhe fundit të jetës, kurse e dyta ka kuptimin e prerjes së begatisë dhe falënderimit.[2]

Disa komentues shkuan deri aty sa thanë se qëllimi i përdorimit të togfjalëshit *"gajru memnun"* është të tregojë, se nuk ka dobi më të madhe për besimtarët se sa shpërblimi që e marrin si dhuratë. Mirëpo kuptimi i parë është më i përshtatshëm.

[1] Tefsiri "Ruhul Xhinan", vëll. 10, f. 6, fundi i ajeteve është burimi i kërkimit.
[2] Shih fjalën *menne* në "Mufredatu" Ragib.

Hulumtim

Rëndësia përjashtuese e zekatit në islam

Ajeti i mësipërm quhet një garanci e ripërtërirë dhe e fortë rreth rëndësisë së zekatit, si detyrim në Islam, qoftë në kuptimin e zekatit si detyrë apo në nocionin e tij të gjerë, sepse zekati mbahet si një nga instrumentet kryesore në vërtetimin e drejtësisë shoqërore, në luftimin e varfërisë, të gjërave të ndaluara dhe të mbushjes së ndarjeve të shtresave, duke shtuar edhe forcimin e ndërtesës financiare të qeverisë islame dhe pastrimit të shpirtit nga dashuria e kësaj bote dhe dashurisë së pasurisë.

Përmbledhja është: Zekati është mënyra më shembullore në afrimin drejt All'llahut.

Në transmetimet islame thuhet se lënia e zekatit quhet mohim dhe është një shprehje që ngjason me atë që thuhet në ajetin që kemi në shqyrtim.

Në këtë rast, mund të përmendim këto hadithe:

I Pari: Imam Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)* transmeton disa këshilla që i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* i ka dhënë Prijësit të besimtarëve, Ali ibn Ebu Talibit: *"O Ali, mohimi i All'llahut të Madhëruar në këtë ymet është dhjetë grupesh. Prej tyre numëroi edhe atë që ndalon zekatin. O Ali, kush ndalon një karat nga zekati i pasurisë së tij, nuk është as besimtar, as mysliman dhe as bujar. O Ali, lënësi i zekatit do t'i kërkojë*

All'llahut kthimin në dynja: **'Kur i vjen vdekja ndonjërit prej tyre** (jobesimtarëve)**, ai thotë: 'O Zoti im, më kthe!'.'"**.[1] [2]

I dyti: Në një hadith tjetër të Imam Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)* thuhet: *"All'llahu i ka detyruar fukarenjtë në pasuritë e të pasurve me një detyrim të mos falënderojnë vetëm se me kryerjen e saj, që është zekati. Me të ndalohet gjakderdhja, me të u emërtuan myslimanë."*.[3]

I treti: Në fund lexojmë një hadith të Imam Sadikut: *"Kush ndalon një karat nga zekati, atëherë le të vdesë, nëse dëshiron çifut, ose i krishterë."*.[4]

Për rëndësinë e zekatit në Islam, për filozofinë e tij, historinë e detyrimit të zekatit në Islam, kemi folur në komentimin e ajetit 60 të sures "Et Teube".

[1] Sure "El Mu'minun", ajeti 99.
[2] "Uesailu Shia", vëll. 6, f. 18 dhe 19 (kapitulli "Thubutul kufri uel irtidadi uel katli bi men'i zekati hstihlalen ue xhehuden"). Disa juristë të fik'hut, si autori i librit "El Uesailu" i cili ka thënë se transmetimet e lartpërmendura janë të posaçme për mohimin e zekatit. "El Uesailu", vëll. 9, f. 32, hadithet 11450, 11453 dhe 11455.
[3] Burimi i mësipërm.
[4] Burimi i mësipërm.

Ajetet 9 – 12

۞قُلۡ أَئِنَّكُمۡ لَتَكۡفُرُونَ بِٱلَّذِي خَلَقَ ٱلۡأَرۡضَ فِي يَوۡمَيۡنِ وَتَجۡعَلُونَ لَهُۥٓ أَندَادٗاۚ ذَٰلِكَ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٩ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِيَ مِن فَوۡقِهَا وَبَٰرَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ أَقۡوَٰتَهَا فِيٓ أَرۡبَعَةِ أَيَّامٖ سَوَآءٗ لِّلسَّآئِلِينَ ١٠ ثُمَّ ٱسۡتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ وَهِيَ دُخَانٞ فَقَالَ لَهَا وَلِلۡأَرۡضِ ٱئۡتِيَا طَوۡعًا أَوۡ كَرۡهٗا قَالَتَآ أَتَيۡنَا طَآئِعِينَ ١١ فَقَضَىٰهُنَّ سَبۡعَ سَمَٰوَاتٖ فِي يَوۡمَيۡنِ وَأَوۡحَىٰ فِي كُلِّ سَمَآءٍ أَمۡرَهَاۚ وَزَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنۡيَا بِمَصَٰبِيحَ وَحِفۡظٗاۚ ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ١٢

"Thuaj: 'Vallë, a me të vërtetë ju e mohoni Atë, i cili e ka krijuar Tokën në dy ditë dhe sajoni zota të barabartë me Atë?!'. Ai është Zoti i botëve."

"Ai krijoi në Tokë male të palëvizshme që ngrihen lart, e bekoi atë dhe përcaktoi në të furnizimin (për banorët) **e saj me masë për katër ditë; ky është shpjegimi për të gjithë ata që pyesin."**

"Pastaj Ai iu kthye qiellit, që ishte në gjendje mjegullire e i tha atij dhe Tokës: 'Ejani të dy me hir a me pahir!'. Ata u përgjigjën: 'Erdhëm me gjithë dëshirë e të bindur!'."

"Ai krijoi shtatë qiej në dy ditë dhe çdo qielli i caktoi detyrat e tij. Qiellin më të afërm Ne e zbukuruam me yje të shkëlqyer

dhe i vumë roja. Ky është urdhri i të Plotfuqishmit dhe të Gjithëdijshmit."

Komentimi

Fazat e krijimit të qiejve dhe Tokës

Ajetet e mësipërme janë shembuj të argumenteve, të horizonteve dhe të shenjave të madhështisë, të fuqisë së Krijuesit në krijimin e tokës dhe të qiellit. All'llahu i Madhëruar e urdhëron Profetin Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* të dialogojë me mohuesit dhe idhujtarët dhe t'i pyesë ata: A mund të mohohet Krijuesi i këtyre botëve të gjera dhe madhështore?

All'llahu i Madhëruar thotë: "**Thuaj: 'Vallë, a me të vërtetë ju e mohoni Atë, i cili e ka krijuar Tokën në dy ditë dhe sajoni zota të barabartë me Atë?!'."**.

Kjo që bëni ju, është një gabim i madh, sepse: **"Ai është Zoti i botëve.".**

S'ka dyshim, se Ai që i drejton çështjet e kësaj bote, a nuk është Krijuesi i qiellit dhe i Tokës? Nëse All'llahu i Madhëruar është Krijuesi, përse atëherë adhuroni këto statuja dhe i vlerësoni po aq sa Ai?!

Ai që e meriton, është All'llahu që krijon, drejton, zotëron këtë botë, si dhe ai që e gjykon atë.

Ajeti që vjen më pas, na tregon krijimin e maleve, të mineraleve, të pasurive të tokës dhe të lëndëve ushqyese: **"Ai krijoi në Tokë male të palëvizshme që ngrihen lart, e bekoi atë dhe përcaktoi në të furnizimin** (për banorët) **e saj me masë për katër ditë; ky është shpjegimi për të gjithë ata që pyesin."**.

Me këtë renditje, s'ka dyshim se All'llahu i ka dhënë çdo gjëje masën e saj, aq sa i duhet. Nuk ka në gjithësi asnjë mangësi dhe asnjë shtesë, siç thuhet në ajetin 50 të sures "Ta Ha": **"Zoti ynë është ai që çdo sendi i dha formën e vet, pastaj e udhëzoi atë."**.

Ajo që synohet këtu, me përdorimin e fjalës *"es sailine"*, janë njerëzit, ose mund të përfshijë në një formë të përgjithshme njeriun, kafshën dhe bimën. (Është përmendur në numrin shumës për atë që logjikon, sepse ajo është nga kreu i mëparshëm.)

Sipas këtij komenti, All'llahu nuk i ka përcaktuar nevojat vetëm për njeriun, por, gjithashtu, i ka bërë ato edhe për kafshët, edhe për bimët.

Këtu shtrohet kjo pyetje: Ajetet e mësipërme kur'anore na kujtojnë se krijimi i Tokës u krye në dy ditë, kurse krijimi i maleve, i begative dhe i ushqimit u krye në katër ditë. Më pas, qiejt u krijuan në dy ditë dhe bëhen gjithsej tetë ditë. Në shumë

ajete të Librit përmendet se krijimi i qiejve dhe i Tokës u krye në gjashtë ditë, ose me një shprehje tjetër, në gjashtë faza.[1]

Komentuesit zgjodhën dy rrugë në përgjigjen e kësaj pyetjeje:

Rruga e parë, është edhe më e njohura. Ajo që përftohet, është se kuptimi me katër ditë është suplementi i katër ditëve. Në dy ditët e para, bëhet krijimi i Tokës, kurse në dy ditët e tjera, krijimi i pjesës së mbetur të veçorive të Tokës, duke shtuar në këtë edhe dy ditët e krijimit të qiejve. Shuma bëhet gjashtë ditë, ose gjashtë faza.

Në ngjasim me këtë, siç vjen edhe në gjuhën arabe një fjalë, për shembull, udhëtimi nga këtu deri në Mekë zgjat dhjetë ditë, kurse për në Medinen e ndriçuar zgjat 15 ditë, domethënëse largësia midis Mekës dhe Medines është pesë ditë, kurse nga këtu deri në Mekë dhjetë ditë.

Ky koment është i drejtë, për shkak të pranisë së një serie ajetesh që flasin për krijimin në gjashtë ditë, në të kundërt një situatë ndryshe nga kjo nuk mund të besohet. Prej këtej bëhet më se e qartë rëndësia e asaj që thuhet se Kur'ani shpjegohet, komentohet vetë.

Rruga e dytë, në të cilën mbështeten komentuesit në përgjigjen e këtij problemi të mësipërm, është thënia e tyre se këto katër ditë nuk veçohen me zanafillën e krijimit, por ajo është një tregues i katër stinëve të vitit. Është fillimi i shfaqjes së

[1] Shiko: ajetin 54 të sures "El A'raf", ajetin 3 të sures "Junus", ajetin 7 të sures "Hud", ajetin 59 të sures "El Furkan", ajetin 4 të sures "Es Sexhde" dhe ajetin 4 të sures "El Hadid".

furnizimeve dhe i zhvillimit të lëndëve ushqyese, që janë të dobishme për njeriun dhe kafshët.[1]

Mirëpo ky komentim tregon se nuk është i një mendjeje me ajetet e mësipërme, sepse ai, gjithashtu, e përmbledh qëllimin e fjalës *"dita"*, në atë që lidhet vetëm me Tokën dhe lëndët ushqyese, sepse kuptimi i saj lidhet vetëm me katër stinët. Ne vumë re se fjala *"jeum" - "dita"* është në kuptimin e krijimit të qiejve dhe Tokës, domethënë fillimi i një faze.

Duke shtuar, pra, kemi rezultatin e veçimit të dy ditëve prej gjashtë ditëve në krijimin e Tokës dhe dy ditë të tjera në krijimin e qiejve, kurse dy ditët që mbeten, të cilat lidhen me krijimin e gjallesave midis qiellit dhe Tokës *(ma bejnehuma)*, nuk ka ndonjë tregues për to.

Nga këto që u thanë, bëhet e qartë se komentimi i parë është më i mirë.

Por mund të jetë e nevojshme të thuhet se fjala *"el jeum"*, në ajetet e mësipërme është në fund të fundit jo si ditët e zakonshme, sepse dita, në kuptimin e zakonshëm, nuk ka ekzistuar para krijimit të qiejve dhe Tokës, por qëllimi i përdorimit këtu, është të tregojë fazat e krijimit që kërkon koha, nganjëherë miliona apo miliarda vite.[3]

[1] Sure "El A'raf", ajeti 54.

Dy hulumtime

Dy pyetje qëndrojnë para nesh, të cilat duhet t'i parashtrojmë:

Pyetja e parë: Çfarë qëllimi ka përdorimi i fjalës *"bareke fiha"*?

Mesa duket kjo fjalë tregon mineralet dhe thesaret e fshehura në brendësi dhe mbi sipërfaqen e Tokës, prej pemëve, lumenjve, bimëve dhe burimeve të ujit, që janë baza e jetës dhe e begatisë, ku prej tyre përfitojnë të gjitha gjallesat tokësore.

Pyetja e dytë: Me çfarë lidhen katër ditët në togfjalëshin: *"katër ditë"*?

Disa komentues të Kur'anit besojnë se janë të veçanta vetëm për "lëndët ushqyese". Por ajo nuk është kështu, përkundrazi, përfshin të tria pjesët e përmendura në ajet, domethënë krijimin e maleve, krijimin e burimeve dhe begatitë e Tokës, krijimin e lëndëve ushqyese, sepse në kundërshtim me këtë, disa nga këto çështje nuk do të hyjnë në ditët e përmendura në ajetet e mësipërme. Kjo është një çështje që nuk i përshtatet renditjes së ajeteve dhe renditjeve të tyre.

Pas përfundimit të fjalës rreth krijimit të Tokës dhe fazave të saj plotësuese, biseda vazhdoi rreth krijimit të qiejve: **"Pastaj Ai iu kthye qiellit, që ishte në gjendje mjegullire e i tha atij dhe Tokës: 'Ejani të dy me hir a me pahir!'. Ata u përgjigjën: 'Erdhëm me gjithë dëshirë e të bindur!'."**.

Në këtë kohë: **"Ai krijoi shtatë qiej në dy ditë dhe çdo qielli i caktoi detyrat e tij. Qiellin më të afërm Ne e zbukuruam me yje të shkëlqyer dhe i vumë roja. Ky është urdhri i të Plotfuqishmit dhe të Gjithëdijshmit."**.

Këto ajete na tërheqin vëmendjen për dhjetë çështje, të cilat do t'i shtjellojmë më poshtë, duke përfunduar diskutimin për këtë varg ajetesh. Ato çështje janë:

E para: Fjala *"thumme"*, zakonisht vjen për të treguar vonesën në kohë. Ndonjëherë vjen për të treguar vonesën në sqarim, raport. Nëse kuptimi i parë do të ishte qëllimi, atëherë do të kishim nocionin se krijimi i qiejve është bërë pas krijimit të Tokës dhe krijimit të maleve, mineraleve e lëndëve ushqyese, ndërsa, nëse qëllimi është kuptimi i dytë, atëherë nuk ka asnjë pengesë, që qiejt të jenë krijuar më parë dhe pas tyre u bë krijimi i Tokës. Mirëpo, në sqarim, ajeti në fillim përmend krijimin e Tokës, furnizimet e burimet e saj, për të cilat ka nevojë njerëzimi, pastaj vazhdon të përmendë çështjen e krijimit të qiellit.

Duhet shtuar se kuptimi i dytë është më i përshtatshëm dhe më i përputhshëm me zbulimet shkencore, por ai gjithashtu është i një mendimi me ajetet e tjera kur'anore, si me ajetet 27-33 të sures "En Naziat**": "Cili është më i vështirë: krijimi i juaj apo i qiellit, të cilin Ai e ndërtoi, ia ngriti lart kupën dhe e përsosi. Netët i bëri të errëta, kurse ditët të ndritshme. Pastaj e shtriu rrafsh Tokën, dhe, nga ajo nxori ujërat dhe bëri kullotat, kurse malet i bëri të patundshme, që t'i gëzoni ju dhe bagëtitë tuaja."**.

Kjo seri ajetesh zbulon me qartësi, se nivelimi dhe zgjerimi i Tokës, shpërthimi i burimeve, mbirja e pemëve dhe lëndëve ushqyese, janë krijuar të gjitha pas krijimit të qiejve. Nëse ne, kuptimin e fjalës *"thumme" - "pastaj"*, e komentojmë me vonesë në

kohë, atëherë duhet të themi se të gjitha ato janë formuar para krijimit të qiellit. Mirëpo kjo kundërshton kuptimin e qartë të fjalës *"ba'de dhalike"*, domethënë se të gjitha ato që u përmendën, krijimi i tyre u bë pas tyre (domethënë pas qiejve). Me këtë kuptojmë se fjala *"thumme"*, këtu është përdorur për të treguar vonesën qartësuese.[1]

E dyta: Fjala *"isteva"* vjen nga fjala *"isativaun"* dhe do të thotë *"barazi"* apo *"ngjashmëri"* midis dy gjërave. Mirëpo dijetarët e gjuhës dhe të komentimit kanë shkuar deri aty sa thonë se kjo fjalë, kur paraprihet nga përemri *"ala"*, kuptimi i saj bëhet *"shumëzim"*, *"shkrim"* dhe *"mposhtje"*, apo të kesh autoritet mbi diçka, si për shembull: "(e Ai është) **Mëshiruesi që krijoi Tokën dhe qiejt e lartë."**.

Kur paraprihet nga *"ila"*, atëherë ajo ka kuptimin *"me shkue"*, si në ajetin që po diskutojmë: **"Pastaj Ai iu kthye qiellit."**.

E treta: Togfjalëshi **"gjendje mjegullire"**, na e bën të qartë se zanafilla e krijimit të qiejve ishte prej reve të gazta, shumë të dendura. Kjo çështje përshtatet me arritjet, zbulimet e kërkimeve shkencore në çështjen e zanafillës së krijimit dhe të Botës.

Tani, s'ka dyshim, se shumica e yjeve janë në formën e reve të gazta, të shtypura dhe tymit.

E katërta: Fjalia: **"Ejani të dy me hir a me pahir!"**, nuk do të thotë se biseda u zhvillua me shprehi, por se Fjala e Krijuesit

[1] Ibn Abasi ka thënë: "Krijimi i Tokës është bërë më parë, kurse nivelimi i Tokës është bërë më pas. Kjo e zgjidh problemin.".
Duket sikur Ibn Abasi nuk i dha rëndësi asaj që vinte pas ajetit, biseda për krijimin e maleve dhe të lëndëve ushqyese.

dhe urdhri i Tij është vetë urdhri krijues, formësues. Është syri i vullnetit të Tij në krijim.

Togfjalëshi: **"me hir a me pahir"**, tregon se vullneti përfundimtar i All'llahut është i lidhur me krijimin e qiejve dhe të Tokës. Kuptimi është se ajo duhet të ndodhë, deshi apo nuk deshi.

E pesta: Sifjalia: **"Erdhëm me gjithë dëshirë"**, tregon se lëndët prej të cilave përbëhet qielli dhe Toka, ishin të dorëzuara plotësisht ndaj vullnetit dhe urdhrit të All'llahut. Ato e pranuan formën e saj të kërkuar dhe nuk kundërshtuan urdhrin hyjnor.

Është e qartë se kjo çështje dhe ky shëmbëllim nuk ka natyrë detyruese dhe legjislative, por ndodh vetëm me pastërtinë e krijimit.

E gjashta: Sifjalia: **"Ai krijoi shtatë qiej në dy ditë"**, tregon për praninë e dy fazave në krijimin e qiejve. Secila fazë vazhdoi me miliona apo miliarda vite. Çdo fazë përmban brenda saj faza të tjera. Ka mundësi që në këto dy faza, të jetë faza e shndërrimit të gazrave të ngjeshura në lëngje dhe lëndë të shpërbëra, pastaj faza e shndërrimit të lëndëve të lëngshme në lëndë të ngurta.

Fjala *"jeum"* është përdorur këtu, siç e treguam më parë, me kuptimin fazë. Ajo është përdorur gjerësisht në gjuhën e përditshme. Për shembull, kur themi: një ditë e jotja dhe një ditë kundër teje, tregojmë fazat e ndryshme të jetës. (Për këtë temë, është diskutuar në fund të komentimit të ajetit 54 të sures "El A'raf".)

E shtata: Numri "shtatë" mbase, këtu, vjen si shumë, me kuptimin se ka shumë qiej dhe shumë trupa. Ka mundësi që numri të jetë për numërim, domethënë, numri i qiejve është shtatë

fiks. Sipas kësaj lidhjeje, atëherë s'ka dyshim se gjithçka që shikojmë prej planeteve dhe yjeve që qëndrojnë pa lëvizur apo notojnë në hapësirë, janë pjesë e qiellit të parë. Prandaj bota e krijesave është e formuar prej shtatë grupeve të mëdha. Vetëm njëra prej tyre është përpara shikimit të njerëzimit. Aparaturat e ndërlikuara shkencore të hapësirës dhe kërkimet e njeriut ende nuk kanë arritur më larg se sa qielli i parë.

Por, si janë ato gjashtë botët e tjera? Nga se janë formuar? Kjo është një çështje që nuk e di kush përveç All'llahut. Besohet se ky komentim këtu, është më i vërteti. (Për këtë temë mund të shohësh fundin e komentimit të ajetit 29 të sures "El Bekare".)

E teta: Sifjalia: **"çdo qielli i caktoi detyrat e tij"**, tregon se çështja nuk përfundoi vetëm me krijimin e qiejve, por në secilin prej tyre ka krijesa dhe gjallesa, rregull të posaçëm dhe drejtim të përcaktuar. Secila quhet argument i madhështisë, i fuqisë dhe i diturisë së All'llahut.

E nënta: Fjalia: "**Qiellin më të afërm Ne e zbukuruam me yje të shkëlqyer dhe i vumë roja."**, tregon se të gjithë yjet janë zbukurim i qiellit të parë. Në vështrimin e njeriut duken si llamba të lidhura në tavanin e këtij qielli blu, mirëpo ato nuk janë vetëm për zbukurim, ku me shkëlqimin e tyre të veçantë e të vazhdueshëm tërheqin sekretet e zemrave të krijesave të dashuruara. Në netët e errëta bëhen llambadarë të atyre që kanë humbur rrugën dhe udhëzues për atë që ecën në rrugë, duke i ndihmuar ata të përcaktojnë drejtimin e lëvizjes.

Kurse "meteorët" që shfaqen si yje të shpejtë në qiell, me një vezullim të shkurtër para se të fiken, janë shigjeta që gjuhen në

zemrat e shejtanëve dhe ruajnë qiellin prej hyrjes së tyre. (Shiko, komentimin e ajetit 17 të sures "El Hixhr" dhe fundin e ajetit 7 të sures "Es Safat".)

E dhjeta: Fjalia: **"Ky është urdhri i të Plotfuqishmit dhe të Gjithëdijshmit."**, është plotësuese e nëntë fjalive të mëparshme dhe së bashku me të formojnë dhjetëshen e plotë.

Si përfundim, themi: S'ka dyshim se ajo që ndodhi në qiell dhe në Tokë, që prej zanafillës së krijimit deri te faza e formimit dhe e organizimit të përpiktë, ka ndodhur sipas një programi të përllogaritur dhe të përcaktuar mirë. U bë zbatimi i tij nga ana e

Të Parit të përhershëm, pa mbarim, që ka fuqi dhe dituri absolute. Çdo mendim, në çdo det prej këtyre deteve, na drejton ne drejt Të Parit të madhëruar.

Lavdëruar qoftë fuqia e Tij!

Ajetet 13 – 16

فَإِنۡ أَعۡرَضُواْ فَقُلۡ أَنذَرۡتُكُمۡ صَٰعِقَةٗ مِّثۡلَ صَٰعِقَةِ عَادٖ وَثَمُودَ ١٣ إِذۡ جَآءَتۡهُمُ ٱلرُّسُلُ مِنۢ بَيۡنِ أَيۡدِيهِمۡ وَمِنۡ خَلۡفِهِمۡ أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّا ٱللَّهَۖ قَالُواْ لَوۡ شَآءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَٰٓئِكَةٗ فَإِنَّا بِمَآ أُرۡسِلۡتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ١٤ فَأَمَّا عَادٞ فَٱسۡتَكۡبَرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ وَقَالُواْ مَنۡ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةًۖ أَوَ لَمۡ يَرَوۡاْ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِي خَلَقَهُمۡ هُوَ أَشَدُّ مِنۡهُمۡ قُوَّةٗۖ وَكَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يَجۡحَدُونَ ١٥ فَأَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ رِيحٗا صَرۡصَرٗا فِيٓ أَيَّامٖ نَّحِسَاتٖ لِّنُذِيقَهُمۡ عَذَابَ ٱلۡخِزۡيِ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَعَذَابُ ٱلۡأٓخِرَةِ أَخۡزَىٰۖ وَهُمۡ لَا يُنصَرُونَ ١٦

“Nëse ata shmangen, ti thuaju: ‘Ju paralajmëroj me rrufenë që goditi fiset Ad dhe Themud.’”

“Kur atyre u erdhën të Dërguarit nga çdo anë, duke u thënë: ‘Mos adhuroni tjetër përveç Zotit!’, ata thanë: ‘Sikur të kishte dashur Zoti ynë, Ai do të kishte dërguar engjëj. Ne nuk besojmë në mesazhin tuaj.’”

“Sa i përket fisit Ad, ata u treguan arrogantë në Tokë dhe, pa kurrfarë të drejte, thoshin: ‘Kush është më i fortë se ne?’. Vallë, a nuk e dinin ata se All’llahu që i kishte krijuar, është më i fuqishëm se ata?! Kështu, ata i mohuan Shpalljet Tona.”

"Dhe, Ne u dërguam atyre në ditët e fatkeqësisë erë të acartë, për ta shijuar dënimin poshtërues që në këtë jetë; ndërsa dënimi në Jetën Tjetër do të jetë edhe më poshtërues dhe askush nuk do t'i ndihmojë."

Komentimi

Unë ju paralajmëroj me një rrufe, njësoj si rrufeja e Adit dhe e Themudit!

Pas diskutimit të rëndësishëm që përfshinin ajetet e kaluara rreth Njehsimit dhe njohjes së Krijuesit, këto ajete u tërheqin vërejtjen kundërshtuesve dhe kokëfortëve, të cilët i shpërfillën të gjithë këto fakte të qarta. Me argumente të pastra i paralajmëron ata se rezultati i kundërshtimit është zbritja e dënimit për ata: **"Nëse ata shmangen, ti thuaju: 'Ju paralajmëroj me rrufenë që goditi fiset Ad dhe Themud.'"**.[1]

Ju duhet t'i frikësoheni kësaj rrufeje përvëluese vdekjeprurëse, e cila, nëse bie në mesin tuaj, do t'ju shfarosë ju dhe do të shkatërrojë banesat tuaja.

Vumë re në fillim të kësaj sureje se disa prej parive të idhujtarisë në Mekë, si Velid ibn Mugireh dhe në një kumtim

[1] Shkronja *"fe"*, në fjalën *"fein a'redhu"* është "*fe* e degëzimit" siç është thënë. Bazuar në këtë, atëherë ky paralajmërim vendimtar quhet një degë dhe rezultat i kundërshtimit ndaj argumenteve të Njehsimit.

tjetër, Atabeh ibn Rebiah, erdhën te Profeti Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* për të hetuar rreth Kur'anit dhe thirrjes së tij. Ata i shtruan atij disa pyetje. Para se t'u përgjigjej, Profeti Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij)*, u lexoi atyre ajetet e para të kësaj sureje. Kur Profeti Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* arriti te ajetet e mësipërme dhe i kërcënoi ata me një rrufe, si rrufeja e Adit dhe e Themudit, trupat e tyre u rrëqethën dhe i zuri aq shumë paniku, sa ata e patën të pamundur ta vazhdonin bisedën, prandaj u kthyen te populli i tyre dhe i treguan atij dobinë e fortë, hapësirën, si dhe rrëqethjen e tyre nga këto fjalë.

Fjala *"es saikatu" - "rrufeja"*, siç thotë Ragibi në "El Mufredatu", do të thotë zhurmë e tmerrshme në qiell dhe përfshin ose zjarrin, ose vdekjen, ose dënimin. Për këtë shkak, edhe vdekja emërtohet me këtë emër. Ndonjëherë përdoret edhe për zjarrin.

Rrufeja, sipas dëshmive shkencore moderne, është shkëndijë e madhe elektriciteti, që ndodh mes një grupi resh, të cilat kanë pole pozitive elektrike dhe midis Tokës që ka pole negative. Ndonjëherë godet majat e maleve dhe të pemëve dhe çdo gjë të lartë, kurse në Saharanë e sheshtë godet njeriun dhe kafshët. Ajo ka nxehtësi shumë të madhe, ku çdo gjë që e prek, e bën shkrumb e hi. Ka një zë të tmerrshëm dhe shkakton tronditje të fortë toke në vendin që godet.

All'llahu, siç e përmendin ajetet e Kur'anit, i dënoi disa kombe të fuqishme nga popujt e mëparshëm me rrufe.

E veçanta këtu është se bota e sotme, pavarësisht zhvillimit të madh në shkencë, mbeti e pafuqishme të zbulojë mënyrën për të ndaluar rrufenë.

Mbetet kjo pyetje për t'u bërë: Pse është përmendur këtu kombi i Adit dhe i Themudit, midis të gjithë popujve të tjerë që kanë kaluar?

Arsyeja duhet kërkuar në faktin se arabët ishin në dijeni të lajmit për këta popuj dhe i kishin parë me sytë e tyre gjurmët e qyteteve të tyre të shkatërruara, duke shtuar edhe se ata i dinin rreziqet e rrufeve, sepse jetojnë në Sahara dhe stepa.

Biseda kur'anore vazhdon: **"Kur atyre u erdhën të Dërguarit nga çdo anë, duke u thënë: 'Mos adhuroni tjetër përveç Zotit!'"**.

Përdorimi i togfjalëshit **"nga çdo anë"** është tregues i asaj që përmendëm më lart, që Profetët përdorën të gjitha mënyrat dhe metodat për udhëzimin e tyre. Ata u përpoqën të trokisnin në të gjitha dyert, derisa të futeshin në zemrat e tyre të errësuara.

Ky togfjalësh, mund të tregojë për Profetët, të cilët u dërguan gjatë krizave të ndryshme te këta popuj dhe u ofruan atyre thirrjen në Teuhid.

Por le të shohim se cila qe përgjigjja e tyre pas këtyre mundimeve të mëdha të të Dërguarve të All'llahut.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Sikur të kishte dashur Zoti ynë, Ai do të kishte dërguar engjëj."**, për të përmbushur kumtin e Tij, në vend që të dërgonte njerëz.

Tani, çështja është kështu: **"Ne nuk besojmë në mesazhin tuaj."**. Ajo që ju keni sjellë, nuk e konsiderojmë prej All'llahut.

Me të vërtetë, nocioni i kësaj fjale nuk nënkupton besimin e këtyre se këta janë me të vërtetë të Dërguarit e All'llahut dhe se ata nuk u besojnë atyre, por, nocioni i fjalës është mospranimi i thirrjes së të Dërguarve. Ata i përgënjeshtruan dhe shpifën për ta. (Kjo, sepse sifjalia **"me çka jeni dërguar ju"** është për tallje apo përçmim, ose qëllimi i saj mund të jetë: njësoj si ju që pohoni se jeni të Dërguarit e All'llahut e përçoni prej Tij).

S'ka dyshim se është i njëjti pretekst që e tejçon disa herë Kur'ani me gjuhën e mohuesve të profecive dhe kumteve të All'llahut, të përgënjeshtruesve të Profetëve, prej atyre që prisnin që Profetët të ishin gjithmonë engjëj, pasi njerëzimi nuk e meriton këtë pozitë.

Një shembull i kësaj, është fjala e tyre në ajetin 7 të sures "El Furkan": **"Gjithashtu ata thonë: 'Ç'është ky i Dërguar që ha ushqim dhe shëtit nëpër tregje?! Përse nuk i është dërguar atij një engjëll e të bëhet me të paralajmërues?!'."**.

S'ka dyshim, se prijësi i njerëzve duhet të jetë nga lloji i njerëzve, që t'i njohë problemet dhe nevojat e njeriut; t'i ndiejë dhembjet e tyre e të bashkëpunojë në problemet e tyre, me qëllim që të jetë model dhe shembull, prandaj dhe Kur'ani sqaron mirë edhe një herë në ajetin 9 të sures "El En'am": **"Sikur ta bënim Ne atë** (të Dërguarin) **engjëll, atë do ta bënim në** (në formë) **njeriu."**.

Pas këtyre përfundimeve, ajeti kthehet tani, siç është metodë e Kur'anit, në analizën e çdo lajmi që u mor nga kombi i Adit dhe i Themudit: **"Sa i përket fisit Ad, ata u treguan**

arrogantë në Tokë dhe, pa kurrfarë të drejte, thoshin: 'Kush është më i fortë se ne?'.".

Këta popuj jetonin në tokën "*El Ahkaf*", nga Hadrameuti, në jug të Gadishullit Arabik. Ata përshkruheshin me një situatë të rrallë përjashtuese, për sa i përket fuqisë trupore, pasurore dhe qytetërimit material. Ishin ata që ndërtonin kështjella të bukura dhe të fortifikuara, që simbolizonin fuqinë e mendjemadhësisë së tyre.

Ata ishin njerëz të fuqishëm e luftarakë, por u goditën me kryeneçësi, për shkak të fuqive të tyre të dukshme dhe lavdisë së tyre materiale, derisa menduan se janë më të mirë e më të fortë se të gjithë, se fuqia e tyre është e pamasë. Për këtë arsye u ngritën duke përgënjeshtruar të Dërguarit, duke i mohuar ata dhe lakmuan Profetin e tyre Hud.

Mirëpo Kur'ani u jep përgjigje këtyre dhe thirrjeve të tyre: **"Vallë, a nuk e dinin ata se All'llahu që i kishte krijuar, është më i fuqishëm se ata?!"**.

Por a mund të krahasohen këto dy forca, ku krahasohet forca e kufizuar e shkatërruar me forcën, fuqinë absolute, të përhershme, e të pafundme?!"

Kush është toka e kush është Zoti i zotëve?![1]

Në fund, ajeti shton: **"Kështu, ata i mohuan Shpalljet Tona."**.

[1] Me të vërtetë kjo shprehje i ngjason fjalisë "All'llahu Ekber" - "All'llahu është më i madhi!", ku na sjell përkufizimin se All'llahu është më i Madhi nga çdo gjallesë, sepse ne e dimë, se nuk ka krahasim mes të dyjave (dheut dhe Zotit të botëve). Mirëpo All'llahu na flet ne me gjuhën tonë, prandaj edhe i shohim këto lloj shprehjesh në Fjalën e Tij.

Njeriu i dobët dhe i kufizuar do ta kalojë kufirin duke bërë padrejtësi, sapo të ndiejë pak forcë e fuqi. Ndonjëherë, i shtyrë edhe nga padituria e tij, përfytyron se do të mundë All'llahun.

Por sa e lehtë është për All'llahun që t'i zëvendësojë faktorët e jetës së tij në vdekje dhe shkatërrim, siç na lajmëron ajeti.

Për rezultatin e kombit të Adit, thuhet: **"Dhe, Ne u dërguam atyre në ditët e fatkeqësisë erë të acartë, për ta shijuar dënimin poshtërues që në këtë jetë."**.

Kjo erë shumë e ftohtë, siç e qartëson edhe ajeti tjetër, i këputi ata nga Toka, me një forcë të madhe, pastaj i përplasi ata, saqë u bënë si të ishin trupa hurmash të zgavruara. (Ky përshkrim vihet re në suren "El Kamer", në ajetet 19-20 dhe në suren "Hakka" nga ajeti 6 e më pas.)

Kjo erë vazhdoi për shtatë ditë e tetë net dhe shkatërroi përfundimisht qenien e tyre, me të gjitha mjetet e jetesës, si dënim për atë që u hipi prej budallallëkut të tyre, mendjemadhësisë e kryeneçësisë. Prej tyre nuk mbeti asgjë, përveç rrënojave të atyre kështjellave madhështore dhe gjurmëve të asaj jete luksoze.

Kjo në dynja, kurse në Ahiret: **"...ndërsa dënimi në Jetën Tjetër do të jetë edhe më poshtërues."**.

Dënimi i dynjasë është si shkëndija përballë një deti të pafund zjarri në dënimin e Ahiretit.

Më e keqja e kësaj është se s'ka kush t'i ndihmojë ata atje: **"askush nuk do t'i ndihmojë"**, sepse, pas një jete të mundimshme dhe pune në rrugën e rrëfimit të madhështisë dhe

kryelartësisë, All'llahu i godet ata me dënimin më të poshtëruar në këtë botë, kurse në Botën Tjetër i pret një dënim më i vështirë dhe më i ashpër.

Fjala *"sarsar"* është njësoj si fjala *"defter"*. Rrënja e kësaj fjale rrjedh nga fjala *"sur'run"*, njësoj si fjala *"sher'run"* dhe do të thotë mbyllje e saktë. Prandaj fjala *"sar'rehu"* përdoret për çantat që mbajnë pasurinë, kur mbyllen shumë mirë. Pastaj, me këtë fjalë u emërtuan erërat shumë të ftohta, ose ato që kanë zë shumë të lartë, ose erërat helmuese vrasëse. Mendohet se erërat e çuditshme që përfshinë kombin e Adit, i kishin të gjitha këto cilësi.

Disa, **"ditët e fatkeqësisë"**, ditët ogurzeza, i kanë quajtur si ditë të mbushura me tym e pluhur, si ditë shumë të ftohta. Këto kuptime mund të jenë ato që dëshirohen nga ajetet që ne po diskutojmë.

Prijësi i besimtarëve, Ali ibn Ebu Talibi *(Paqja qoftë mbi të!)*, në hytbet e tij, na tregon historinë e Adit, që të jetë një mësim kulturor, edukues, që të tjerët të marrin mësim. Ai thotë: *"Merrni mësim, këshillë nga ata që thanë: 'Kush është më i fuqishëm se ne?' Mirëpo u dërguan në varrezat e tyre, ndonëse jo si kalorës; u lëshuan në varr, por jo si mysafirë; eshtrat e vjetra janë bërë fqinjët e tyre, të cilët nuk mund t'i përgjigjen atij që i fton. Shpinën e tokës e kanë zëvendësuar me barkun dhe brendinë e saj, hapësirën, me ankth, familjen me vetmi dhe dritën me errësirën."*.[1]

[1] "Nehxhul Belaga", Hytbeja 11.

Dy hulumtime

Hulumtimi i parë: Si u zhduk kombi i Adit?

Sipas ajetit 13 të kësaj sureje, kombi i Adit dhe i Themudit u shkatërrua me rrufe, por, ajetet që po diskutojmë, thonë se këto kombe u shfarosën me erën e ftohtë tirane. Atëherë, a ka kundërthënie midis dy ajeteve?

Komentuesit dhe gjuhëtarët përmendën dy kuptime për rrufenë, i pari është i gjerë, kurse i dyti i ngushtë.

Atëherë, rrufeja, në kuptimin e saj të gjerë, do të thotë çdo gjë që shkatërron, vdes njeriun dhe ajo është ashtu siç thotë dijetari Et Tabersi, në konventën e sqarimit: "*shkatërruesja e gjithçkaje*".

Kurse, për sa i përket kuptimit të ngushtë, rrufeja është një shkëndijë prej zjarri, që zbret nga qielli dhe djeg çdo gjë që është në rrugën e saj, siç e sqaruam pak më lart.

Duke u bazuar në këtë, nëse rrufeja do të ishte me kuptimin e parë, atëherë nuk do të bënim krahasimin mes saj dhe erërave të forta.

Në fjalor thuhet: "Disa gjuhëtarë kanë thënë se rrufeja është në tri fytyra;

si vdekja: **"vdes çdo krijesë në qiej dhe në Tokë";"ata i kapi tmerri"**;

si dënimi: **"Ju paralajmëroj me rrufenë që goditi fiset Ad dhe Themud."**;

si zjarri: **"dhe dërgon rrufetë** (zjarret) **dhe godet me të kë të dëshirojë"**.

Çfarë është përmendur, janë gjëra që rrjedhin nga rrufeja, sepse rrufeja është një zë, zhurmë e fuqishme prej ajrit. Pastaj nga ajo mund të bëhet zjarr, ose dënim, ose vdekje. Ajo, në vetvete, është një gjë e vetme, ndërsa të tjerat janë pasojat e saj.

Ka edhe një mundësi tjetër, që kombin e Adit mund ta kenë përfshirë dy lloje dënimesh. Dënimi i parë lidhet me erërat e fuqishme që kanë shkatërruar çdo gjë. All'llahu ua dërgoi atyre për shumë ditë.

Dënimi i dytë ka të bëjë me zjarrin vdekjeprurës të rrufesë, që i përfshiu ata me urdhrin e All'llahut.

Dënimi i parë duket më shumë i përshtatshëm me temën, nëse vërejmë ajetet e tjera që flasin për dënimin e kombit të Adit dhe shkatërrimin e tij. (Shiko ajetin 41 në suren "Edh Dharijat"; ajetin 6, në suren "Hakka"; ajetet 18-19, në suren "Kamer".)

Hulumtimi i dytë: Ditët ogurzeza të kombit të Adit

Disa besojnë se ditët e vitit janë dy llojesh: ditë ogurzeza dhe ditë të lumtura, të bekuara. Këtë mendim e argumentojnë me ajetet e mësipërme. Ata thonë se ka elemente të panjohura, që ndikojnë në netët dhe ditët tona. Ne i ndiejmë efektet e tyre, kur shkaqet e tyre vazhdojnë të jenë të paqarta për ne.

Disa të tjerë pohojnë se ditët ogurzeza, në ajetin që po diskutojmë, janë ditët e mbushura me pluhur.

Populli i Adit u godit me këto erëra të fuqishme, saqë njerëzit as nuk mund ta shikonin njëri-tjetrin, siç e tregojnë edhe ajetet 24-25 të sures "El Ahkaf": **"Dhe kur panë një ré që u duk se vinte në drejtim të luginave të tyre, ata thanë: 'Kjo re po sjell shiun!'. 'Jo!' – u përgjigj ai – 'kjo është ajo që ju e keni shpejtuar: një erë që mbart një dënim të dhembshëm, që, me urdhrin e All'llahut, shkatërron çdo gjë'. E në mëngjes u panë vetëm shtëpitë e tyre të zbrazëta; ja, kështu e ndëshkojmë Ne popullin keqbërës."**.

Do të bëjmë një analizim të hollësishëm rreth nocionit të ditëve ogurzeza dhe ditëve të lumtura, në ajetin 19 të sures "El Kamer".

Ajetet 17 – 18

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيۡنَٰهُمۡ فَٱسۡتَحَبُّواْ ٱلۡعَمَىٰ عَلَى ٱلۡهُدَىٰ فَأَخَذَتۡهُمۡ صَٰعِقَةُ ٱلۡعَذَابِ ٱلۡهُونِ بِمَا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ١٧ وَنَجَّيۡنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ ١٨

"Fisit Themud, Ne ia treguam Rrugën e Drejtë, por ai parapëlqeu verbërimin e jo Rrugën e Drejtë, andaj e goditi rrufeja e dënimit poshtërues, për atë që kishte bërë."

"E Ne i shpëtuam ata që besuan dhe që u ruajtën (prej të këqijave)**."**

Komentimi

Dënimi i popullit të Themudit

Pasi ajetet e mëparshme na folën për popullin e Adit, këto dy ajete diskutojnë për çështjen e popullit të Themudit dhe fundin e tij: **"Fisit Themud, Ne ia treguam Rrugën e Drejtë, por ai parapëlqeu verbërimin…"**.

Prandaj, **"...e goditi rrufeja e dënimit poshtërues, për atë që kishte bërë."**.

Këta ishin një grup që banonte në **"luginën e fshatrave"** (një zonë midis Hixhazit dhe Shamit). All'llahu u pati dhuruar atyre toka të gjelbra prodhuese, ujë për vaditje dhe kopshte me shumë begati. Shpenzonin shumë mund në bujqësi dhe All'llahu u pati dhuruar atyre jetë të gjatë dhe trupa të fuqishëm. Ata ishin mjeshtëra në ndërtimin e shtëpive: **"Ata skalisnin shtëpi në kodra shkëmbore për të qenë të sigurt."**.[1]

Atyre u erdhi Profeti i tyre, me logjikë të fortë, me zemër të mbushur me dashuri dhe kishte me vete edhe mrekullitë hyjnore. Ky komb zullumqar dhe mendjemadh, jo vetëm që nuk e pranoi ftesën e tij, por e dëmtoi atë dhe ndjekësit e tij të paktë në numër.

Në ajetin 78 të sures "El A'raf" lexojmë se ata u goditën me një tërmet të fuqishëm, kurse trupat e tyre mbetën nëpër shtëpi pa lëvizur: **"Për këtë arsye ata i goditi një tërmet i rëndë në mëngjes dhe mbetën të vdekur në shtëpitë e tyre."**.

Në ajetin 5 të sures "El Hakka", për çështjen e tyre, lexojmë: **"Sa i përket Themudit, ata u shkatërruan me krismë të tmerrshme."**.

Ajeti 67 i sures "Hud" thotë për ta: **"Ndërsa ata që bënë zullum, i kapi** (në ditën e katërt) **krisma dhe gdhinë kufoma** (të ngrira) **në vendin e tyre."**.

Ajeti i pranishëm ka përdorur fjalën *"saikah" - "rrufe"*.

[1] Sure "El Hixhr", ajeti 82.

Disa mund të mendojnë se ka një kundërthënie midis këtyre ajeteve, mirëpo të katërta fjalët e mësipërme (dridhja e fuqishme, krisma e tmerrshme, britma dhe rrufeja), të gjitha, kthehen te një e vërtetë e vetme, sepse rrufeja, ka një britmë të frikshme, saqë mund ta quajmë "britmë qiellore". Ka, gjithashtu, edhe një zjarr përvëlues. Kur ajo bie në zona të caktuara, shkakton një tronditje të fuqishme dhe kështu është një mënyrë shkatërrimi.

Kur'ani, me shprehje të ndryshme, kërkon të qartësohen largësitë e ndryshme të dënimit hyjnor, që të mos lërë mbrapa një efekt të thellë në shpirtin e njeriut.

Ky popull u ballafaqua me faktorë të ndryshëm të vdekjes, në kuadrin e një ndodhie të vetme, ku çdo faktor, më vete, mjaftonte në zhdukjen e tyre, si për shembull: britma vdekjeprurëse apo tronditja vrasëse e tokës, apo zjarri përvëlues dhe në fund, rrufeja e frikshme.

Por mund të pyesin për fundin e njerëzve që i besuan Salihut *(Paqja qoftë mbi të!)*, mes këtyre dallgëve vrasëse prej rrufeve, a u dogjën të tjerët nga zjarret, përveç tyre?

Kur'ani na përgjigjet: **"E Ne i shpëtuam ata që besuan dhe që u ruajtën** (prej të këqijave)**."**.

Këtë grup njerëzish e shpëtoi besimi dhe ruajtja e tyre, në kohën kur shumicën e zullumqarëve i përfshiu dënimi, për shkak të mohimit të tyre dhe kokëfortësisë së tyre. Këto dy grupe mund të jenë një model i grupeve të këtij ymeti.

Disa komentues kanë thënë se numri i atyre që besuan Profetin Salih *(Paqja qoftë mbi të!)*, ishte 110. All'llahu i ndihmoi dhe i shpëtoi ata në kohën e përshtatshme.

Hulumtim

Llojet e udhëzimit hyjnor

Udhëzimi është dy llojesh: i pari është "udhëzimi legjislativ", i cili përfshin qartësimin e rrugës dhe zbulimin e saj me të gjitha format; i dyti është "udhëzimi krijues", që do të thotë, të shkosh drejt kërkesës apo mbërritjes drejt qëllimit.

Të dyja këto udhëzime u bashkuan me ajetet që po komentojmë. Ajetet në fillim flasin për udhëzimin e Themudit: **"për sa i përket Themudit Ne i udhëzuam ata"**. Ky është udhëzimi legjislativ, nëpërmjet të cilit u bë e qartë rruga.

Pastaj ajeti përshkroi gjendjen e tyre, se ata zgjodhën verbërinë në vend të udhëzimit. Ky është udhëzimi krijues dhe arritja drejt qëllimit.

Kështu, udhëzimi, sipas kuptimit të parë, u bë nëpërmjet dërgimit të Profetëve dhe të Dërguarve, kurse udhëzimi, sipas kuptimit të dytë, është ai që lidhet me dëshirën dhe zgjedhjen e çdo njeriu dhe nuk është bërë për shkak të kryeneçësisë së popullit dhe të mendjemadhësisë së tyre, sepse **"parapëlqeu verbërimin e jo Rrugën e Drejtë"**.

S'ka dyshim se ky është argument i teorisë "vullneti i lirë i njeriut" dhe mungesa e arrogancës, dhunës. Por, pavarësisht saktësisë dhe qartësisë së ajeteve, shohim se disa komentues, si Fakhru Rrazi, ngulin këmbë në mohimin e argumentimit të ajetit dhe përmendin një fjalë që nuk i shkon për shtat nivelit të kërkuesit të vërtetë, dhe kjo për shkak të animit të tyre drejt besimit të dhunës.[1]

[1] Shiko tefsiri "El Kebijr", fundi i ajetit është burimi i diskutimit.

Ajetet 19 – 23

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَآءُ ٱللَّهِ إِلَى ٱلنَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا مَا جَآءُوهَا
شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَٰرُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُواْ
لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا ۖ قَالُوٓاْ أَنطَقَنَا ٱللَّهُ ٱلَّذِىٓ أَنطَقَ كُلَّ شَىْءٍ ۚ وَهُوَ
خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَن يَشْهَدَ
عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ أَبْصَٰرُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَٰكِن ظَنَنتُمْ أَنَّ
ٱللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ ٱلَّذِى ظَنَنتُم
بِرَبِّكُمْ أَرْدَىٰكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٢٣﴾

"(Paralajmëroji ata për) **Ditën, kur do të tubohen armiqtë e All'llahut për në zjarr e do të shtyhen me radhë."**

"Kur të vijnë afër zjarrit, kundër tyre do të dëshmojnë veshët, sytë dhe lëkurët e tyre për atë që kanë bërë."

"Ata do t'u thonë lëkurëve të veta: 'Pse dëshmuat kundër nesh?' e ato do të përgjigjen: 'All'llahu, i Cili ia jep aftësinë e të folurit gjithçkaje, na ka bërë që të flasim. Ai ju ka krijuar për herë të parë dhe tek Ai do të ktheheni.'"

"Ju nuk u fshehët, që kundër jush të mos dëshmonin veshët, sytë e lëkura juaj, por ngaqë besonit se All'llahu nuk i dinte shumë nga ato që bënit."

"Ky mendim që keni pasur për Zotin tuaj, ju shkatërroi e ju u bëtë humbës."

Komentimi

Ajetet e mëparshme folën për dënimin në këtë botë të mohuesve kryeneçë, zullumqarë dhe kriminelë. Ajetet në fjalë na flasin për dënimin në Botën Tjetër dhe për fazat e ndryshme të dënimit të armiqve të All'llahut.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Paralajmëroji ata për Ditën, kur do të tubohen armiqtë e All'llahut për në zjarr."**.

Që të plotësohen radhët me njëra-tjetrën, bëhet vonesa e radhëve të para,[1] derisa t'i arrijnë radhët e tjera: **"do të shtyhen me radhë"**.

Në atë çast: **"Kur të vijnë afër zjarrit, kundër tyre do të dëshmojnë veshët, sytë dhe lëkurët e tyre për atë që kanë bërë."**.

Eh, çfarë dëshmitarësh?! Organet e njeriut dëshmojnë vetë kundër tij dhe dëshmia e tyre nuk mund të mohohet, sepse ato

[1] Fjala *"juzeune"* vjen nga fjala *"uezea"* dhe ka kuptimin *"ndalim"*. Kur përdoret për ushtarët apo rreshta të tjera, atëherë kuptimi i saj është ndalimi i grupit derisa t'i arrijë ata njeriu i fundit.

kanë qenë të pranishme në çdo ngjarje dhe situatë, duke parë të gjitha punët. Ato flasin vetëm me urdhrin e All'llahut.

Këtu shtrohet pyetja: Dëshmia e këtyre organeve të trupit të njeriut, do të thotë se All'llahu krijon te ato aftësinë e ndjenjës së kuptimit dhe, për më tepër, aftësinë e të folurit, apo se gjynahet do të shfaqen hapur në atë ditë (dita e zbulimit të plotë), sepse ato janë shkruar gjatë jetës së njeriut. Ne themi shpesh se faqja e fytyrës së tij na thotë dhe na tregon se çfarë fsheh në sekretin e tij.

Çështja mund të jetë si gjendja e pemës, të cilën All'llahu e bëri të flasë e Musai *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)* ta dëgjojë.

Mund të pranohen të gjitha këto komentime, kur vjen një situatë e tillë në mesin e komentuesve.

Sigurisht, nuk ka asnjë pengesë që All'llahu i Madhëruar të bëjë krijimin e maturimit, të ndjenjave në organe dhe të dëshmojë në thirrjen e Tij për çdo gjë që dinë.

Në mënyrë të veçantë, ajetet e mëparshme na tregojnë këtë kuptim. Ajo që besojnë, një pjesë, si: lavdërimi, falënderimi dhe bërja sexhde e gjallesave të botës dhe qenieve të ekzistencës në dorë të All'llahut, veçohen.

Edhe kuptimi i dytë është i mundur, gjithashtu, sepse ne e dimë se çdo gjallesë në këtë botë nuk shuhet së ekzistuari dhe gjurmët e fjalëve dhe veprave tona do të mbeten te organet dhe pjesët tona. Është e zakonshme që të quhet "dëshmia krijuese", si një nga dëshmitë më të qarta dhe më të forta. Nuk ka vend për ta mohuar atë. Ashtu si zverdhja e fytyrës merret, zakonisht, si argument i frikës dhe skuqja e saj si argument i inatit dhe ndrojtjes.

Gjithashtu, edhe përdorimi i shqiptimit me këtë kuptim është i pranueshëm.

Për sa i përket hipotezës së fundit, që do të flasin organet, me lejen e All'llahut, pa pasur asnjë lloj ndjenje për të, apo të shfaqë ndonjë efekt krijues, s'ka dyshim se është shumë larg, sepse ajo, në situatë të njëjtë, nuk merret si dëshmi e miratuar për dëshminë legjislative dhe as pohimi i dëshmisë krijuese, sepse atje nuk ka as logjikë, as ndjenja dhe as gjurmë reale të punës. Vlera e dëshmisë do të humbasë në gjykatën e madhe hyjnore.

Është e domosdoshme të bëjmë kujdes, se Fjala e All'llahut: **"Kur të vijnë afër zjarrit"**, na e bën të qartë, se dëshmia e organeve të njeriut plotësohet në gjykatën e zjarrit. Por, a është nocioni i saj se dëshmia jepet në zjarr, në kohën kur zjarri është fundi i stacionit, apo sepse gjykata mbahet afër zjarrit? Me sa duket, paramendimi i dytë është më afër të vërtetës.

Pastaj, çfarë synohet me fjalën *"xhulud" - "lëkurat"*, e cila është në numrin shumës?

Me sa duket, ajo ka për qëllim lëkurën e organeve të ndryshme të trupit, lëkura e dorës, e këmbës, e fytyrës, etj.

Transmetimet që e komentojnë atë si *"el furuxh"* ajo në të vërtetë është prej qartësimit të së vërtetës e të konfirmimit dhe jo përkufizim i kuptimit të lëkurave.

Nga ana tjetër, mbase dikush pyet: Pse dëshmon vetëm syri dhe veshi dhe lëkurat, përveç organeve të tjera të trupit? Dëshmia, është mbyllur me këto organe, apo ka edhe organe të tjera që do të dëshmojnë?

Ajo që përfitojmë nga ajetet e tjera të Kur'anit, është se ka edhe organe të tjera të trupit të njeriut që do të dëshmojnë kundër. Lexojmë ajetin 65 të sures "Ja Sin": **"Neve na flasin duart e tyre, kurse këmbët e tyre dëshmojnë për atë që punuan."**.

Në ajetin 24 të sures "Nur", lexojmë: **"Në atë Ditë kur dëshmojnë kundër tyre gjuhët e tyre, duart dhe këmbët e tyre."**.

Kështu pra, bëhet e qartë se ka edhe organe të tjera që do të pohojnë me dëshmi, vetëm se ajo që përmend ajeti që kemi në shqyrtim, prej organeve, quhet e shkallës së ulët, sepse shumica e punëve të njeriut bëhen me ndihmën e syrit dhe të veshit dhe lëkura është e para që bën prekjen e punëve.

Kriminelët, këtë dukuri, e shohin si të pazakontë, kurse ajeti i habisë së tyre është Fjala e All'llahut: **"Ata do t'u thonë lëkurëve të veta: 'Pse dëshmuat kundër nesh?'**.

Gjuha e situatës së tyre thotë: Ne për vite me radhë ju kemi ruajtur ju nga të nxehtit dhe të ftohtit dhe jemi kujdesur për pastrimin tuaj. Pse ju silleni kështu?

Ato përgjigjen: **"All'llahu, i Cili ia jep aftësinë e të folurit gjithçkaje, na ka bërë që të flasim."**.

Në këtë gjykatë madhështore, All'llahu i ka dhënë rëndësi dhënies së dëshmisë kundër punëve tuaja. Ne nuk kemi gjë në dorë, përveç bindjes, sepse Ai që u ka dhënë qenieve të tjera përveç nesh aftësinë e të folurit, gjithashtu, na ka dhënë edhe neve këtë aftësi.[1]

1 Ky komentim vjen, kur kuptimi i ajetit është: *"Na bëri të flasim All'llahu, i cili ka bërë çdo gjë të flasë"*. Ka mundësi që kuptimi i shqiptoi çdo send të jetë kuptim

E veçanta këtu është se ata do të pyesin lëkurën e tyre, përveç pjesës tjetër të organeve të dëshmisë, si syri dhe veshi.

Shkaku i kësaj mund të jetë se dëshmia e lëkurës është më e çuditshmja, më e habitshmja nga të gjitha organet e tjera dhe më e gjera nga të gjitha ato së bashku, sepse këto lëkura, të cilat duhet të shijojnë shijen e dënimit hyjnor, para të gjitha pjesëve të tjera të organeve, çohen dhe bëjnë këtë lloj dëshmie. Kjo çështje është me të vërtetë, shumë e çuditshme.

Pastaj ajeti vazhdon: **"Ai ju ka krijuar për herë të parë dhe tek Ai do të ktheheni."**.

Herën tjetër shton: **"Ju nuk u fshehët, që kundër jush të mos dëshmonin veshët, sytë e lëkura juaj."**.

Shkaku i fshehjes së punëve tuaja është: **"...ngaqë besonit se All'llahu nuk i dinte shumë nga ato që bënit."**.

Keni qenë të pakujdesshëm në atë që All'llahu dëgjon dhe shikon dhe është dëshmitar i punëve tuaja në çdo situatë dhe vend. Ai i di sekretet tuaja të dukshme e të padukshme, pastaj ka edhe elemente kontrolli që ju shoqërojnë ju dhe janë me ju në çdo vend. Pra, a mund të bëni një punë të fshehtë larg syve, veshëve dhe lëkurës tuaj?

Ju jeni nën vrojtimin e fuqisë hyjnore dhe nën mbikëqyrjen e dëshmitarëve të fshehtë e qartësisht të dukshëm, derisa edhe mjetet e mëkateve tuaja dëshmojnë kundër jush.

---

i pakufizuar, me kuptimin që All'llahu ka bërë të flasë të gjithë krijesat dhe se Ai zbulon të gjitha sekretet sot. Ai na bëri të flasim. Mos u habisni nga fjala jonë, sepse të gjitha qeniet e botës do të flasin në këtë ditë.

Komentuesit pohojnë se ajeti i mësipërm ka zbritur për tri njerëz prej mohuesve të kurejshëve dhe për një grup të Beni Thakijf, që ishin barkmëdhenj dhe me koka të vogla. Ata u mblodhën në një cep të Qabes, duke pëshpëritur. Njëri prej tyre tha: "A mendoni se All'llahu e dëgjon fjalën tonë dhe bisedën tonë?".

Tjetri iu përgjigj: "Fol pa zhurmë dhe ule zërin tënd, sepse, nëse flasim me zë të lartë, All'llahu e dëgjon dhe, nëse i ulim zërat tanë, atëherë nuk na dëgjon.".

I treti tha: "Nëse All'llahu e dëgjon fjalën me zë të lartë, atëherë Ai përfundimisht dëgjon edhe zërin e ulët.".

Këtu zbriti ajeti i bekuar: **"Ju nuk u fshehët…"**.[1]

Mandej, All'llahu i Madhëruar thotë: **"Ky mendim që keni pasur për Zotin tuaj, ju shkatërroi e ju u bëtë humbës."**.[2] [3]

A ka mundësi që kjo bisedë të jetë nga ana e All'llahut dhe se të folurit e organeve dhe pjesëve të tjera mbaron te Fjala e Tij: **"All'llahu që çdo sendi i ka dhënë të folur, na e dha edhe neve."**, apo se ajo që vjen më pas, është vazhdimësi e saj?

Kuptimi i dytë duket më shumë i pranueshëm dhe shprehitë e ajetit gërshetohen më shumë me të, pavarësisht se

1 Kjo ngjarje transmetohet me shumë kundërshtime midis komentuesve. Disa prej tyre janë: Kurtubi, Abersiju, Fakhru Razi, Alusij, Muragij. Gjithashtu, e kanë transmetuar ngjarjen Buhariu, Muslimi dhe Termidhiu. Ajo që kemi paraqitur më lart, është marrë nga Kurtubiu, nga vepra vëll. 8, f. 5795.

2 Fjala *"dhalikum"* është kryefjalë dhe *"dhannukum"* është kallëzuesi i saj. Mirëpo, disa supozuan se fjala *"dhannukum"* është ndajshtim dhe fjala *"erdakum"* është kallëzues i fjalës *"dhalikum"*.

3 Fjala *"erdakum"* vjen nga fjala *"redaa"*, njësoj si *"reaa"* dhe do të thotë *"shkatërrim"*.

organet dhe pjesët e tjera këtu flasin vetëm me urdhër dhe me dëshirën e All'llahut. Në të dyja situatat, kuptimi është afërsisht një.

Dy hulumtime

Hulumtimi i parë: Mendimi i mirë dhe mendimi i keq për All'llahun

Ajetet qartësojnë, me një formë të prerë, rrezikun e mendimit të keq për All'llahun dhe dënimin e tij me vdekje dhe shkatërrim.

E kundërta e saj, mendimi i mirë për All'llahun, është shkaku i shpëtimit në këtë botë dhe në Ahiret.

Në një hadith të Imam Sadikut *(Paqja qoftë mbi të!)* thuhet: *"Besimtari duhet t'i frikësohet All'llahut me atë frikë sikur po sheh zjarrin dhe të shpresojë me atë shpresë sikur është prej banorëve të Xhennetit."*All'llahu thotë: **"Mendimi juaj i gabuar që patët për Zotin tuaj..."**. Pastaj imami tha: *"All'llahu është në mendimin e robit të Tij, në qoftë i mirë, atëherë është mirë për të dhe në qoftë i keq, atëherë është keq për të.*[1]

Imam Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)* transmeton nga i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*: *"Kur njerëzit do t'i japin llogari All'llahut, ai njeri që të këqijat e tij janë më të shumta se të mirat, do të qëndrojë dhe engjëjt do ta marrin*

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 9, f. 14, fundi i ajetit në fjalë.

atë për në zjarr dhe ai do të kthejë kokën. All'llahu i urdhëron engjëjt që ta kthejnë përsëri dhe i thotë atij: 'Pse e ktheve kokën (ndërkohë që Allahu i Madhëruar di gjithçka)?'
Njeriu do t'i përgjigjet: 'O Zoti im, nuk kam pasur këtë mendim për Ty.' All'llahu thotë: 'O engjëjt e Mi! Pasha Madhështinë, Fuqinë, Mirësinë dhe Epërsinë Time! Pasha ngritjen lart të Pozitës Sime, robi Im nuk ka menduar kurrë mirë për Mua, qoftë edhe për një ditë. Sikur të mendonte mirë për Mua, qoftë edhe për një ditë, nuk do ta hidhja në zjarr. Çojeni atë në Xhennet për shkak të thënies së tij se mendon për mirë.'

Pastaj i Dërguari i All'llahut shtoi: *'Nuk ka rob që të mendojë mirë për All'llahun, veçse Ai është në mendimin e tij.'*. E kjo është edhe thënia e All'llahut ku thotë: **"Mendimi juaj i gabuar që patët për Zotin tuaj, është Ai që ju shkatërroi dhe tani jeni më të dëshpëruarit."**.[1]

Hulumtimi i dytë: Dëshmitarët në gjykatën e Kiametit

Kur thuhet se të gjithë njerëzit do të gjykohen në Botën Tjetër, mund t'ju vijë ndërmend se gjykata atje u ngjason gjykatave të kësaj Bote, ku çdo njeri vjen përpara gjykatësit dhe në dorën e tij ka një dosje. Janë edhe dëshmitarët e çështjes. Pastaj fillon pyetja dhe përgjigjja, para se të dalë vendimi përfundimtar.

Kemi treguar disa herë se shprehjet do të kenë një nocion më të thellë në atë botë, ku bëhet i vështirë, madje i pamundur për

1 Tefsiri i "Ali ibn Ibrahimit", siç e ka transmetuar atë prej tefsirit "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 544.

ne, përfytyrimi i domethënieve, sepse ne jemi të burgosurit e kësaj bote dhe të standardeve të saj.

Por, megjithatë, mund t'u afrohemi disa të vërtetave të Botës Tjetër nëpërmjet asaj që përfitojmë nga ajetet kur'anore dhe hadithet e transmetuara nga i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe Imamët e myslimanëve prej Ehli Bejtit *(Paqja qoftë mbi ta!)*. Këto hadithe na sqarojnë shenjat nga madhështia e thellësia në atë botë dhe gjykatën e Ditës së Kiametit, qoftë edhe në një vështrim të përgjithshëm.

Për shembull, kur thuhet: *"mizanul a'mal"* - *"peshimi i punëve"* mendja mund të të shkojë në kuptimin e asaj që ne përfytyrojmë për punët tona të lehta dhe të rënda në atë ditë, ku peshohen me një peshore me dy anë. Mirëpo, kur lexojmë transmetimet e të mbrojturve nga gjynahet, se Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu *(Paqja qoftë mbi të!)* është peshorja e veprave, me kuptimin që vlera e veprave dhe personaliteti i njerëzve do të maten me një vlerë, qendra e të cilës do të jetë Imami i madh. Pesha e veprave do të jetë e madhe, nëse njeriu do të jetë afër tij.

Dhe e kundërta, nëse njeriu do të jetë larg tij, pesha e veprave të tij do të jetë e lehtë. Nëpërmjet këtij transmetimi, kuptojmë se ç'do të thotë atje peshimi i veprave.

Për sa i përket çështjes së "dëshmive", s'ka dyshim se ajetet kur'anore na e largojnë perden. Kështu, për të vërteta të tjera, bëhet e qartë se nocioni i dëshmisë atje, ndryshon nga dëshmitë e gjykatave në këtë botë.

Për sa i përket çështjes së dëshmisë, në vetvete, përfitojmë nga Kur'ani se do ketë gjashtë lloje dëshmitarësh në atë gjykatë:

1- Dëshmitari i parë, në pozitën më të lartë, është vetë All'llahu i Madhëruar: **"Ti nuk angazhohesh me asnjë çështje, nuk lexon nga ai pjesë nga Kur'ani dhe nuk bën ndonjë vepër, vetëm se Ne jemi paraqitësit tuaj, kur ju ndërmerrni atë."**.[1]

S'ka dyshim se dëshmia e All'llahut mjafton për gjithçka. Porse se mirësia dhe drejtësia e All'llahut, kërkojnë që Ai të vendosë dëshmitarë të tjerë.

2- Profetët dhe këshilluesit: Kur'ani thotë: **"Dhe si do të jetë gjendja e atyre** (që nuk besuan)**, kur Ne do të sjellim dëshmitarë për çdo popull, e ty do të sjellim dëshmitarë mbi ata** (që nuk të besuan)**?"**.[2]

Lexojmë në një hadith që përmendet në "El Kafi" i ardhur nga Imam Sadiku *(Paqja qoftë mbi të!)* rreth zbritjes së këtij ajeti i cili ka thënë: *"Ka zbritur posaçërisht për ymetin e Muhammedit. Në çdo shekull të tyre do të ketë një Imam prej nesh, dëshmitar ndaj tyre dhe Muhammedi është dëshmitar ndaj nesh."*.[3]

3- Dëshmia e gjuhës, e dorës, e këmbës e syrit dhe e veshit: **"Në atë Ditë, kur dëshmojnë kundër tyre gjuhët e tyre, duart e tyre dhe këmbët e tyre për atë që ata i kanë punuar."**.[4]

Ky ajet, tregon se syri dhe veshi, që të dy, japin dëshmi. Nga disa kumtime, gjithashtu, përftojmë se të gjitha pjesët e trupit

[1] Sure "Junus", ajeti 61.
[2] Sure "En nisa", ajeti 41.
[3] "Usulul Kafij", vëll. 1, f. 190.
[4] Sure "En Nur", ajeti 34.

do të japin ndihmën e tyre në dëshmi për punët që ka vepruar me të.[1]

4- Dëshmia e lëkurës: Ajetet që po diskutojmë, na kanë folur me qartësi për këtë temë. Madje kanë shtuar se mëkatarët nuk e prisnin, që të dëshmonin kundër tyre edhe lëkura e tyre. Ata i folën asaj: **"Pse dëshmuat kundër nesh?"**.

Lëkura e tyre përgjigjet: **"All'llahu, i Cili ia jep aftësinë e të folurit gjithçkaje, na ka bërë që të flasim. Ai ju ka krijuar për herë të parë dhe tek Ai do të ktheheni."**.[2]

5- All'llahu i Madhëruar thotë: **"Çdo shpirt do të vijë i shoqëruar me një** (melek) **grahës dhe një** (melek) **dëshmitar."**.[3]

Kuptimi i ajetit është se çdo njeri, do të grumbullohet në Kiamet dhe me të do të jetë një engjëll që e drejton atë drejt llogarisë. Engjëjt dëshmojnë kundër tij.

6- Toka që është poshtë këmbëve tona dhe na siguron begati e mirësi të ndryshme, bën kontrollin e saj të imtë. Ajo do të flasë atë ditë që nuk do të ketë përfitime. All'llahu i Madhëruar thotë: **"Atë Ditë ajo i rrëfen tregimet e veta."**.[4]

7- Dëshmia e kohës: Edhe pse mungojnë tekstet e ajeteve kur'anore për këtë dëshmi, pavarësisht kësaj, nga hadithet e Imamëve të pagabueshëm përftojmë këtë dëshmi: Prijësi i besimtarëve, Ali ibn Ebu Talibi *(Paqja qoftë mbi të!)* ka thënë: "*Nuk ka ditë që i kalon të birit të Ademit, veçse i thotë atij atë ditë: 'O biri i*

[1] "Lealij El Akhbar", f. 463.
[2] Sure "Fussilet", ajeti 21.
[3] Sure "El Kaf", ajeti 21.
[4] Sure "Ez Zelzele", ajeti 4.

Ademit! Unë jam një ditë e re dhe unë do të dëshmoj kundër teje, prandaj fol fjalë të mira dhe bëj vepra të mira në këtë ditë, që të dëshmoj për ty Ditën e Kiametit."[1]

Sa të çuditshëm janë këta dëshmitarë, që dëshmojnë kundër nesh në atë gjykatë! Me të vërtetë që është një përzierje e çuditshme midis engjëjve, organeve të trupit, Profetëve dhe këshilluesve. Më madhështore nga të gjitha, është dëshmia e All'llahut kundër nesh, i cili dëgjon, sheh. Dituria e Tij ka përfshirë çdo send dhe kontrollon punët tona e dëshmon kundër nesh. Pavarësisht të gjitha këtyre, ne nuk shqetësohemi fare.

A nuk mjafton besimi në ekzistencën e këtyre dëshmitarëve, që njeriu të ecë në Rrugën e Drejtë dhe të drejtësisë, të përkushtimit e ndershmërisë?!

[1] "Sefijnetul Bihar", vëll. 2, lënda *jeumun*.

Ajetet 24 – 25

فَإِن يَصْبِرُواْ فَٱلنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ۖ وَإِن يَسْتَعْتِبُواْ فَمَا هُم مِّنَ ٱلْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾
۞ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُواْ لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ
ٱلْقَوْلُ فِىٓ أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُواْ
خَٰسِرِينَ ﴿٢٥﴾

"Edhe nëse ata durojnë, sërish zjarri është vendstrehim për ta; edhe nëse kërkojnë falje, lutja nuk do t'u merret parasysh."

"Ne u kishim caktuar atyre shokë të këqinj, të cilët ua zbukuronin të tashmen dhe të shkuarën e tyre e për ta u përmbush Fjala, ashtu si për popujt që kanë qenë para tyre prej xhindesh dhe njerëzish. Ata kanë qenë vërtet të humbur."

Komentimi

Shokët e këqij

Në fund të diskutimit të kaluar, ajetet na flisnin për dënimin e armiqve të All'llahut. Ajetet në fjalë, pra ajetet 24-25, na sjellin dy lloje të tjera prej dënimit të dhimbshëm që i pret ata në dynja dhe Ahiret.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Edhe nëse ata durojnë, sërish zjarri është vendstrehim për ta."**.[1] Nuk mund të shpëtojnë prej tij, sepse ai është përfundimi i tyre, pavarësisht duruan apo nuk duruan.

Fjala *"methua"* vjen nga fjala *"theua"* dhe është njësoj si fjala *"heua"* dhe ka kuptimin e *"vendit"*, dhe të *"vendqëndrimit"*.

Ky ajet i bekuar i ngjason ajetit 16 të sures "Et Tur": **"Hyni në të! Për ju është njësoj, bëtë apo nuk bëtë durim."**.

Po ashtu, i ngjason ajetit 21 të sures "Ibrahim": **"Për ne tani është njësoj, u pikëlluam thellë, ose duruam, për ne nuk ka ikje** (shpëtim)**."**.

Fjala *"jesta'tebune"* rrjedh nga fjala *"el itabu"* dhe do të thotë *"shfaqja e ashpërsisë"*. Kuptimi i kësaj fjale është: Njeriu mëkatar do të dorëzohet nga fajësimi i atij që pati të drejtë që ta falë dhe të jetë i kënaqur me të, prandaj fjala *"isti'tabun"* do të thotë *"kërkimi i kënaqësisë dhe kërkimi i faljes"*.[2]

Ajeti 25 na tregon dënimin e dynjasë: **"Ne u kishim caktuar atyre shokë të këqinj, të cilët ua zbukuronin të tashmen dhe të shkuarën e tyre…"**.

Këta shokë, punët e këqija ua shëmbëllyen në të mira.

Fjala *"kajjadna"* vjen nga fjala *"kajdun"*, është njësoj si fjala *"fejdun"*. Kuptimi i rrënjës së saj, do të thotë "lëvozhga e jashtme e vezës". Pastaj kjo fjalë u përdor për të përshkruar njerëzit, njësoj si mbulimi i lëvozhgës për vezën.

---

[1] Vlerësimi bëhet kështu: durojnë apo nuk durojnë, vendi i tyre është zjarri.
[2] Shiko "Mufredatu Ragib" dhe "Lisanul Arab" lënda "atebe".

Kjo tregon se shokët e këqij dhe shoqëruesit e shthurur i rrethojnë ata në çdo vend, i bllokojnë mendimet e tyre e i zotërojnë ata aq sa humbin, bashkë me ta, aftësinë e kuptimit dhe të ndjenjës së pavarur. Tek ata, punët e shëmtuara dhe të liga do t'u duken të bukura e të mira, si rrjedhim, njeriu bie në moçalin e shthurjes dhe, kësisoj i mbyllen në fytyrë dyert e shpëtimit.

Ndonjëherë, fjala *"kajjadna"* përdoret për të zëvendësuar vendin e diçkaje me diçka tjetër. Sipas këtij kuptimi, nocioni i ajetit do të jetë: Ne do të marrim prej tyre shokët e mirë dhe do t'i tërheqim prej tyre shoqëruesit e mirë, që t'i zëvendësojmë me shokë të këqij dhe shoqërues të shthurur.

Ky kuptim ka ardhur me një formë më të qartë në ajetet 36-37 të sures "Ez Zukhruf": **"Kush mbyll sytë para këshillave të Zotit, atij ia shoqërojmë një djall që nuk i ndahet kurrë. E ata** (djajtë) **do t'i shmangin nga Rruga e Drejtë, kurse** (jobesimtarët) **mendojnë se janë duke i udhëzuar."**.

Shoqëritë e shthurura dhe grupet e shmangur, të humbur, nuk kanë punë me ne. Është e thjeshtë të zbulosh gjurmët e këmbëve të shejtanëve në jetën e tyre, pasi shokët e ligj dhe shoqëruesit e këqij i bllokojnë nga çdo anë dhe drejtim, duke i mbajtur nën kontroll mendimet e tyre dhe duke ua ndryshuar atyre të vërtetat.

Ajeti: **"zbukuronin të tashmen dhe të shkuarën e tyre"**, mbase tregon rrethimin me shejtanë nga çdo anë, që ua zbukurojnë atyre punët.

U tha, gjithashtu, se togfjalëshi: **"të shkuarën e tyre"**, tregon dëfrimet në dynja dhe zbukurimet e saj. Ndërsa

"zbukuronin të tashmen" është mohimi i Kiametit dhe i ringjalljes.

"E shkuara e tyre", tregon situatën e tyre në dynja; **"zbukuronin të tashmen"**, tregon të ardhmen që i pret ata dhe bijtë e tyre. Zakonisht këto krime bëhen nën parullën e sigurimit të së ardhmes.

Për shkak të kësaj situate, ajeti shton se urdhri hyjnor ka dalë për dënimin e tyre dhe përfundimi i tyre është si përfundimi i popujve të kaluar: **"...për ta u përmbush Fjala, ashtu si për popujt që kanë qenë para tyre prej xhindesh dhe njerëzish."**.[1]

Ajeti përfundon: **"Ata kanë qenë vërtet të humbur."**.

Këto ajete quhen fotografia përballë dhe fytyra tjetër. Ajetet që do të vijnë më pas, do të flasin për besimtarët punëmirë, të ndihmuar në dynja dhe në Ahiret me engjëj, të cilët i përgëzojnë ata me gjithë të mirat dhe ua largojnë dëshpërimin dhe mërzinë.

[1] *"fi umem"* është e lidhur me foljen e deduktuar, dhe në vlerësimin e ri fjalia bëhet *"të qenit i pranishëm në popujt para tyre"*. Ka mundësi që *"fi"* këtu të ketë kuptimin *"me"*.

Ajetet 26 – 29

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَا تَسۡمَعُواْ لِهَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ وَٱلۡغَوۡاْ فِيهِ لَعَلَّكُمۡ تَغۡلِبُونَ٢٦ فَلَنُذِيقَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ عَذَابٗا شَدِيدٗا وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَسۡوَأَ ٱلَّذِي كَانُواْ يَعۡمَلُونَ٢٧ ذَٰلِكَ جَزَآءُ أَعۡدَآءِ ٱللَّهِ ٱلنَّارُۖ لَهُمۡ فِيهَا دَارُ ٱلۡخُلۡدِ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يَجۡحَدُونَ٢٨ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ رَبَّنَآ أَرِنَا ٱلَّذَيۡنِ أَضَلَّانَا مِنَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِ نَجۡعَلۡهُمَا تَحۡتَ أَقۡدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ ٱلۡأَسۡفَلِينَ٢٩

"Jobesimtarët thonë: 'Mos e dëgjoni këtë Kur'an! Flisni e qeshni me zë të lartë, që të ndërpreni leximin e tij!'."

"Por, Ne do të bëjmë që mohuesit të shijojnë një dënim të ashpër dhe do t'i ndëshkojmë ata sipas veprave më të këqija që kanë bërë."

"Ky është 'shpërblimi' për armiqtë e All'llahut. Xhehennemi është vendbanimi i përhershëm i tyre. Ky dënim është për ata, ngaqë mohonin Shpalljet Tona."

"Dhe jobesimtarët do të thonë: 'O Zoti ynë, na i trego ata xhinde dhe njerëz, që na kanë shpënë në humbje, që t'i shkelim me këmbët tona e t'i poshtërojmë!'."

Komentimi

Zhurma përballë zërit të Kur'anit!!

Ajetet e kaluara treguan për popujt që kanë kaluar, si populli i Adit dhe i Themudit. Na folën për shokët e këqij dhe shoqëruesit e ligj. Ky varg ajetesh na flet për një nga anët e shmangies së idhujtarëve në kohën e të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, siç ka ardhur edhe në disa kumtime të tjera. Kur i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* lexonte me zë të lartë Kur'anin në Mekë, me zërin e tij të bukur dhe me mënyrën e tij të përulur, idhujtarët vinin dhe i largonin njerëzit prej tij. Ata u thoshin: *"Fishkëlleni dhe ngrini zërin tuaj me vjersha, që të mos dëgjoni fjalën e tij!"*.[1]

Kur'ani e tregon këtë kuptim në këto ajete: **"Jobesimtarët thonë: 'Mos e dëgjoni këtë Kur'an! Flisni e qeshni me zë të lartë, që të ndërpreni leximin e tij!'."**.

Kjo mënyrë përballjeje ndaj efektit të së vërtetës dhe depërtimit të saj, pavarësisht të qenit një metode e vjetër, përdoret në mënyrë më të gjerë dhe më të rrezikshme për t'i larguar mendjet e njerëzve dhe për të mbytur zërat e thirrësve në të vërtetën dhe drejtësinë. Këto e mbushin shoqërinë me zhurmë, me qëllim që të mos dëgjojnë zërin e vërtetë.

Po të kthejmë shikimin te kuptimi i fjalës *"ue elgu"*, që rrjedh nga fjala *"lagvun"*, ajo ka një kuptim të gjerë, që përfshin

[1] Tefsiri i "Muragit", vëll. 24, f. 125 dhe tefsiri "Ruhul Meanij", vëll. 24, f. 106.

çdo fjalë të zbrazët. E kuptojmë mirë përhapjen e kësaj metode të ndjekur, sepse:

Së pari, zhurma nëpërmjet zhurmës, të bërtiturat dhe fishkëllimat;

Së dyti, nëpërmjet tregimeve të gënjeshtërta dhe trillimeve;

Së treti, nëpërmjet historive të dashurisë që shkaktojnë epshet.

Kurthi i tyre e tejkalon fazën e fjalës, duke ndërtuar qendra të posaçme të shthurjes, me lloje të ndryshme filmash banalë e botime të degjeneruara, shumë të ulëta; duke trumbetuar lojëra mashtruese e ndikuese politike. Ata e mbështesin ndihmën për çdo metodë, që çon në shmangien e mendimeve të njerëzve dhe largimin nga e vërteta.

Ajo që është më shqetësuese se kjo, është zhvillimi i disa diskutimeve dhe çështjeve të zbrazëta e të kota në qendrat shkencore, që rreth tyre të shkaktohet zhurmë, për të kontrolluar interesat e njerëzve dhe mendjen e tyre, që t'i pengojnë ata të mendojnë për çështjet dhe problemet e rëndësishme. Mirëpo, a ia arritën idhujtarët të mundin Kur'anin me këto lloj punësh? Ata i pushtoi shkatërrimi dhe metodat e tyre të liga u shkuan dëm, sepse Kur'ani u përhap dhe u zgjerua aq shumë, sa mbuloi gjithë anët e botës.

Ajeti tjetër na tregon dënimin e tyre: **"Por, Ne do të bëjmë që mohuesit të shijojnë një dënim të ashpër..."**, në mënyrë të veçantë atyre që pengojnë njerëzit që të dëgjojnë ajetet e All'llahut.

Ky dënim mund t'i përfshijë ata në këtë dynja, duke u vrarë nga dora e shokëve të të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, ose të kapen, të

burgosen nga ata. Dënimi mund të jetë në Ahiret, ose në dynja dhe Ahiret së bashku.

All'llahu thotë për ta: **"...do t'i ndëshkojmë ata sipas veprave më të këqija që kanë bërë."**.

A ka për këta, punë më të keqe se sa mosbesimi dhe politeizmi, mohimi i argumenteve të All'llahut, pengimi i njerëzve dhe ndalimi i tyre të dëgjojnë fjalën e vërtetë?

Por, përse ajeti na bën me dije, **"më të këqija"**, megjithëse ata shikojnë shpërblimin e të gjitha punëve të tyre?

Kjo fjalë mund të jetë për siguri të temës së shpërblimit dhe kërcënimit me dënimin më të ashpër. Gjithashtu, në të ka tregues të pengimit të njerëzve, për të dëgjuar fjalën e Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!)*.

Fjala **"kanë bërë"**, është argument, se ajo do të plotësohet, është siguria e punëve që ata punuan gjithmonë. E thënë me një shprehje tjetër: Ajo që ata punojnë, nuk ishte një çështje e përkohshme, por ishte mënyra dhe rruga e tyre e përhershme.

Për të vërtetuar çështjen e dënimit, vjen fjala All'llahut: **"Ky është 'shpërblimi' për armiqtë e All'llahut. Xhehennemi është vendbanimi i përhershëm i tyre."**.

Ky zjarr nuk është i përkohshëm, por: **"Xhehennemi është vendbanimi i përhershëm i tyre."**, sepse: **"Ky dënim është për ata, ngaqë mohonin Shpalljet Tona."**.

Ata, jo vetëm që i mohuan argumentet hyjnore, por i ndaluan edhe të tjerët t'i dëgjojnë.

Fjala *"jexh'hadune"* vjen nga fjala *"xhuhdun"*, njësoj si fjala *"ahdun"*. Kuptimi kryesor, siç thuhet në fjalor, është neutralizimi

dhe mohimi i diçkaje që qëndron në zemër, ose pohimi i diçkaje të mohuar në zemër; ose mohimi i të vërtetave, duke i ditur ato. Ky është nga llojet më të këqija të mohimit. (Shiko fundin e ajetit 14 të sures "El Neml".)

Njeriu, kur goditet me një fatkeqësi të caktuar, e sidomos, nëse është një fatkeqësi e madhe, atëherë ai mendon për shkaktarin e vërtetë, që ta gjejë dhe të hakmerret ndaj tij. Ndonjëherë dëshiron ta bëjë copë-copë, nëse do të mundej.

Prandaj edhe ajeti që vjen më pas, tregon këtë kuptim, i cili do t'i përfshijë mohuesit, kur të jenë në zjarr: **"Dhe jobesimtarët do të thonë: 'O Zoti ynë, na i trego ata xhinde dhe njerëz, që na kanë shpënë në humbje, që t'i shkelim me këmbët tona e t'i poshtërojmë!'."**.

Ata na ndaluan ne që të dëgjonim fjalën e Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* na thoshin se ai është magjistar, budalla. E shtonin zhurmën, me qëllim që të mos dëgjonim zërin dhe fjalën e tij. Në vend të saj, na hutonin me legjendat dhe mashtrimet e tyre.

Tani e kemi kuptuar se fjala e Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* është shpirti i jetës së përhershme dhe tingujt e zërit të tij janë jeta e shpirtrave të vdekur, por tani është shumë vonë për t'u penduar.

S'ka dyshim, se ajo që nënkuptohet me xhindet dhe njerëzit, në ajet, janë shejtanët dhe njerëzit që bëjnë gabime si shejtanët dhe nuk janë dy njerëz të ndryshëm.

Nuk ka asnjë kundërshtim në lavdërim, kur ai, vepruesi, është i dy grupeve, si në Fjalën e All'llahut: **"Cilën të mirë të Zotit tuaj po e mohoni?"**.

Ajetet 30 – 32

إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيۡهِمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحۡزَنُواْ وَأَبۡشِرُواْ بِٱلۡجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمۡ تُوعَدُونَ ٣٠ نَحۡنُ أَوۡلِيَآؤُكُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۖ وَلَكُمۡ فِيهَا مَا تَشۡتَهِيٓ أَنفُسُكُمۡ وَلَكُمۡ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ٣١ نُزُلٗا مِّنۡ غَفُورٖ رَّحِيمٖ ٣٢

"Me të vërtetë, atyre që thonë: 'Zoti ynë është All'llahu', e pastaj vazhdojnë të vendosur në Rrugën e Drejtë, do t'u zbresin engjëjt (para vdekjes) **e do t'u thonë: "Mos u frikësoni dhe mos u pikëlloni! Dhe gëzojuni Xhennetit që ju është premtuar."**

"Ne jemi mbrojtësit tuaj në jetën e kësaj bote dhe në Botën Tjetër. Atje do të keni çfarë t'ju dëshirojë zemra dhe çfarë të kërkoni,"

"dhuratë e pasur prej një Zoti Falës dhe Mëshirëplotë."

Komentimi

Zbritja e engjëjve te besimtarët e palëkundur

Në metodologjinë e tij Kur'ani bazohet te vendosja e pamjeve të kundërta e kundërshtare, me qëllim që t'i qartësojë ato në formën më të mirë nëpërmjet vlerësimit dhe krahasimit. Pasi na flet për mohuesit dhe kokëfortët, të cilët kundërshtojnë

argumentet e All'llahut dhe, pasi sqaroi shpërblimin dhe dënimin e tyre, filloi tani (në foton përballë) të flasë për besimtarët e vendosur në besimin e tyre dhe na tregoi shtatë llojet e sevapeve që i përfshijnë ata, si mirësi për ta.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Me të vërtetë, atyre që thonë: 'Zoti ynë është All'llahu', e pastaj vazhdojnë të vendosur në Rrugën e Drejtë, do t'u zbresin engjëjt** (para vdekjes) **e do t'u thonë: 'Mos u frikësoni dhe mos u pikëlloni!'."**.

Kjo është një shprehje e bukur dhe gjithëpërfshirëse, që përmban gjithë të mirat dhe cilësitë lavdëruese, sepse në fillim e drejton zemrën tek All'llahu. Siguron besimin te Ai dhe e forcon atë. Pastaj flet për kontrollin e këtij besimi, zotërimin e tij në çdo shoqërues të jetës dhe vendosmërinë e ecjes në këtë rrugë, në Rrugën e Drejtë.[1]

Ka shumë nga ata që pohojnë dashurinë e All'llahut, veçse ne nuk e shohim qëndrimin drejt, qartë në punën dhe moralin e tyre, sepse ata janë të dobët dhe të pafuqishëm, sepse, kur i përfshin tufani i epshit, e lënë besimin dhe bëjnë idhujtari në punën e tyre dhe, kur interesat e tyre janë në rrezik, heqin dorë nga besimi i tyre i dobët.

Në një hadith nga i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* thuhet se ai, pasi lexoi ajetin, tha: *"Këtë e kanë thënë njerëzit, pastaj shumica e tyre e mohoi.*

[1] Fjala *"istekamu"* vjen nga fjala *"el istikametu"* dhe do të thotëqëndrimi në rrugën e drejtë dhe vijën e saktë. Disa gjuhëtarë, këtë fjalë, e kanë komentuar me kuptimin *"el i'tidalu"*-*"balancë, ekuilibër"*. Nuk përjashtohet shumësi midis dy kuptimeve.

Kush e thotë atë derisa të vdesë, atëherë ai është nga ata që kanë qëndruar drejt në të.".[1]

Imam Aliu *(Paqja qoftë mbi të!)* e komenton këtë ajet, me shprehje të gjalla dhe me kuptime të thella. Ai thotë: *"Ju thatë se Zoti ynë është All'llahu. Atëherë qëndroni të palëkundur në Librin e Tij, në Rrugën e urdhrit të Tij dhe në Rrugën e Drejtë të adhurimit të Tij. Mos u bëni tradhtarë të saj, mos bëni risi në të dhe mos kundërshtoni."*.[2]

Në një vend tjetër, shohim se Ali ibn Musa Ridha *(Paqja qoftë mbi të!)*, kur komenton këtë ajet, qëndron i palëkundur: **"Ajo për Zotin është si ajo çka ju jeni në të."**.[3]

Kjo nuk do të thotë se qëndrimi i palëkundur veçohet vetëm me ruajtje, kujdes, por pranimi i udhëheqjes së Imamëve të Ehli Bejtit *(Paqja qoftë mbi ta!)*, do të sigurojë vazhdimësinë e vijës së Teuhidit, rrugën e Islamit dhe vazhdimësinë e punës së mirë. Ky është komentimi i tij, në kuptimin e qëndrimit të palëkundur.

Përmbledhja e fjalës është: Vlera e njeriut është besimi dhe puna e mirë. Për këtë vlerë flet All'llahu: **"'Zoti ynë është All'llahu', e pastaj vazhdojnë të vendosur në Rrugën e Drejtë..."**.

Është treguar një ngjarje: Një njeri erdhi tek i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe i tha: *"Më trego, se si të kapem pas një çështjeje."*.

---

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 9, f. 17, fundi i ajetit është burimi i komentimit.
[2] "Nehxhul Belaga", Hytbeja 176.
[3] Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 9, f. 17, fundi i ajetit është burimi i kuptimit.

I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* i thotë: *"Thuaj: 'Zoti im është All'llahu!' Pastaj qëndro i palëkundur në të."*.

Më vonë ai njeri e pyeti të Dërguarin e All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* për gjënë më të rrezikshme, prej të cilës duhet të ketë kujdes. I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* kapi gjuhën e tij dhe tha: *"Kjo."*.[1]

Tani të shohim se cilat janë ato dhurata hyjnore, të cilat përfshijnë atë që kapet fort pas këtyre dy rrënjëve.

Kur'ani na tregon për shtatë dhurata të mëdha, që engjëjt e All'llahut i përgëzojnë ata me to, sepse nën hijen e besimit dhe të qëndrimit të palëkundur në të, njeriu arrin në një fazë, kur atij i vijnë engjëjt dhe e mësojnë atë.

Pas dy përgëzimeve, i pari dhe i dyti dhe veshjes me mungesë të (frikës) dhe (pikëllimit), ajeti na përshkruan fazën e tretë: **"Dhe gëzojuni Xhennetit që ju është premtuar."**.

Lajmi i katërt është: **"Ne jemi mbrojtësit tuaj në jetën e kësaj bote dhe në Botën Tjetër."**. Ne nuk do ju lëmë vetëm, por do t'ju ndihmojmë juve në të mirë. Do t'ju mbrojmë nga shmangia, derisa të hyni në Xhennet.

Lajmi i pestë është: **"Atje do të keni çfarë t'ju dëshirojë zemra…"**, domethënë në Xhennet.

[1] Tefsiri "Ruhul Bejan", vëll. 8, f. 254.

Për sa i përket lajmit të gjashtë, ai nuk veçohet me mirësi materiale dhe atë që ju dëshironi, por: **"Atje do të keni çfarë të kërkoni."**.

Lajmi i shtatë dhe i fundit është se ju do të jeni mysafirë te Krijuesi dhe në Xhennetin e Tij të përhershëm. Ai do t'ju japë juve të gjitha të mirat, njësoj siç bëhet mikpritja e mikut të dashur nga ana e mikpritësit: **"dhuratë e pasur prej një Zoti Falës dhe Mëshirëplotë."**.

Hulumtime

Në brendësi të këtyre argumenteve të qarta dhe shprehjeve kur'anore, që edhe pse të shkurtra, kanë me shumë kuptime, do të gjejmë shënime të përpunuara dhe të ëmbla. Do të qëndrojmë në to nëpërmjet pikave të mëposhtme:

1- A kryhet zbritja e engjëjve te besimtarët e palëkundur gjatë vdekjes dhe shpërnguljes nga kjo botë në Botën Tjetër, siç paramendojnë disa komentues? Apo zbritja e tyre bëhet në tri vende: në vdekje, kur futet në varr dhe në Ringjallje e Kiamet, në grumbullimin në Mahsher? Apo këto përgëzime janë të përhershme e të vazhdueshme dhe bëhen nëpërmjet frymëzimit, ku të vërtetat vendosen në thellësitë e besimtarëve, megjithëse përgëzimet e engjëjve në çastet e vdekjes dhe në çastet e grumbullimit, janë më të pastra e më të qarta?

Duket se kuptimi i fundit është më i përshtatshëm dhe kjo për shkak të mungesës së një lidhjeje dhe kushti në ajet.

Kjo tregon se engjëjt, në lajmin e katërt, thonë: **"Ne jemi mbrojtësit tuaj në jetën e kësaj bote dhe në Botën Tjetër."**. Ky është një argument, se besimtarët e palëkundur e dëgjojnë këtë fjalë prej engjëjve në dynja, kur janë të gjallë, veçse ajo nuk ndodh me gjuhën e folur, por e dëgjojnë atë me ezanin e zemrave të tyre, me ndjenjën e qetësisë, të qëndrueshmërisë, të butësisë dhe ndjenjën e madhe të rehatisë te problemet e vështirësitë.

Është e vërtetë se disa kumtime shpjegojnë zbritjen e engjëjve dhe ardhjen e tyre, kur vdes, veçse ka edhe kumtime të tjera, që tregojnë një kuptim më të gjerë, që përfshin, gjithashtu, jetën.[1]

Nga vargu i kumtimeve, mund të nxjerrim përfundimin se përmendja në mënyrë të veçantë e vdekjes, është në adresë të pohimit të këtij nocioni të gjerë. Dihet, se komentimet që bëhen në kumte, shpesh nuk i bëjnë të qarta pohimet.

Përgëzimet e engjëjve do të shpërndahen në zemrat e besimtarëve dhe të palëkundurve, derisa t'u japë fuqi dhe forcë në përballimin e vështirësive të jetës dhe problemeve të saj dhe do t'ua forcojë këmbët nga rënia dhe shmangia.

2- Disa komentues kanë folur për ndryshimin mes frikës dhe mërzisë. Frika lidhet me ngjarje që shkaktojnë frikë te njeriu, por që ndodh në të ardhmen dhe njeriu ngelet i frikësuar e i kujdesshëm ndaj saj, duke pritur që ajo të ndodhë.

[1] Shih tefsirin "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 546-547, hadithet 40, 45 dhe 46.

Mërzia ka të bëjë me ngjarje të dhimbshme, por që kanë ndodhur në të shkuarën. Në bazë të këtij kuptimi, vjen biseda e engjëjve, që të mos frikësoheni nga vështirësitë që ju presin në të ardhmen, pavarësisht se ku, në këtë dynja apo, kur vdes, apo në fazat e Kiametit. Mos u pikëlloni për mëkatet tuaja të kaluara, apo të bijve tuaj, që do të qëndrojnë pas jush.

Paraprirja e frikës ndaj pikëllimit, mund të jetë për shkak se besimtari është më tepër i frikësuar ndaj ngjarjeve të së ardhmes e sidomos që lidhet me grumbullimin, shpërblimin dhe Kiametin.

Disa të tjerë thanë se frika është prej dënimit, kurse pikëllimi për mirësitë që kanë humbur, kurse engjëjt bëjnë mbjelljen e shpresës tek ata në të dyja situatat, me ndërmjetësimin e mirësive hyjnore dhe dhuratave të tjera prej Zotit.

3- Fjala e All'llahut: **"ju është premtuar"**, është një shprehje e përgjithshme, që përmbledh të gjitha cilësitë e Xhennetit në mendjen e besimtarëve të palëkundur, me kuptimin që i gjithë Xhenneti, me gjithçka keni dëgjuar për të dhe për mirësitë e tij, është nënshtruar për ju: hyritë dhe kështjellat e tij, me dhurata të shumta dhe gjërat e tij materiale, saqë njeriu nuk mund t'i përfytyrojë dhe nuk rrezikon situatën e askujt: **"Pra, për ata që kanë vepruar nuk di askush për atë kënaqësi** (të zemrës së shpirtit)**."**.[1]

4- Në përgëzimin e katërt, engjëjt e përkufizojnë veten e tyre se ata mbajnë anën e besimtarëve në dynja dhe Ahiret. I ndihmojnë ata dhe zbresin qetësinë te ta. Këto ajete janë një

[1] Sure "Es Sexhde", ajeti 17.

fotografi përballë ajeteve të kaluara nga kjo sure e bekuar, kur i përshkroi armiqtë e All'llahut, jobesimtarët, kokëfortët dhe përgënjeshtruesit, se si rënkojnë nga dënimi i zjarrit dhe mbushen me mllef ndaj atyre që i humbën në jetën e kësaj bote dhe duan që të hakmerren ndaj tyre.

5- Ndryshimi mes përgëzimit të pestë dhe të gjashtë, është se në të pestin atyre u thuhet: Ajo që pëlqeni dhe dëshironi, është atje, veçse thjesht dëshira juaj është një gjë që nuk caktohet para jush me shembujt e tij.

Thënia: **"Atje do të keni çfarë t'ju dëshirojë zemra…"**, përdoret për të treguar dëshirat dhe pasionet materiale; ndërsa thënia tjetër: **"çfarë të kërkoni"**, tregon atë që dëshironi ju prej dhuratave materiale dhe gjërave e kënaqësive shpirtërore.

Shkurt, mund të themi se çdo gjë ndodhet atje, pa dallim material apo shpirtëror.

6- Fjala *"nuzulun"*, siç e treguam më lart, do të thotë mënyra se si mikpritësi e pret mikun. Disa e kanë komentuar si pret në fillim mikun. Shprehja, në çdo situatë, zbulon se të gjithë besimtarët e palëkundur janë miqtë e All'llahut dhe priten të nderuar prej mëshirës së Tij, Xhennetit dhe tavolinës së Tij.

7- Hulumtimet në këto përgëzime dhe vërtetësia e premtimeve nga ana e Krijuesit, e cila u jepet besimtarëve me ndërmjetësimin e engjëjve të nderuar të All'llahut, do të lëvizë në qenien e njeriut elemente nxitëse drejt besimit dhe qëndrimit të palëkundur, duke e bërë shpirtin e njeriut ta dashurojë ecjen në këtë rrugë.

Nën hijen e kësaj atmosfere ndriçuese, me bindje dhe përgëzim, Islami i dashur arriti të prodhonte nga arabët e paditur një model që nuk plogështohet nga bamirësia dhe sakrifica e tepruar dhe e fortë, në rrugën e forcimit të Islamit dhe myslimanëve, fitores së tyre ndaj çdo problemi e vështirësie.

Këtu duhet të kemi kujdes se shembulli i fjalës *"el istikame" - "palëkundshmëri"*, është si "puna e mirë", e cila është fryti i pemës së besimit. Besimi e fton njeriun të qëndrojë në Rrugë të Drejtë, kur nuk është futur në thellësinë e njeriut dhe forcon shtyllat e qenies së tij vetjake në përkushtim, ashtu si palëkundshmëria forcon te njeriu pasurinë e përkushtimit dhe ecjen në Rrugën e Drejtë dhe të besimit.

Kështu, këta dy faktorë bëhen dy efekte alternative përballë njëri-tjetrit.

Ajo që përfitojmë nga ajetet e tjera kur'anore, është se besimi dhe qëndrimi në Rrugë të Drejtë, nuk tërheq vetëm begatitë materiale dhe shpirtërore, por njeriu mburret nëpërmjet tyre me begati materiale, të cilat e nxijnë botën tonë.

Lexojmë ajetin 16 të sures "El Xhinn": **"Sikur ata** (idhujtarët) **t'i përmbaheshin Rrugës së Drejtë, Ne do t'iu lëshonim atyre ujë me bollëk."**. Ata, do t'i përfshijë ajo që përfshijnë vitet e mbushura me të mira e bollëk.

Ajetet 33 – 36

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِى ٱلْحَسَنَةُ وَلَا ٱلسَّيِّئَةُ ۚ ٱدْفَعْ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ فَإِذَا ٱلَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ وَلِىٌّ حَمِيمٌ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴿٣٥﴾ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ نَزْغٌ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ﴿٣٦﴾

“E kush flet më bukur se ai që i fton njerëzit drejt All’llahut, bën vepra të mira dhe thotë: ‘Unë, me të vërtetë jam mysliman.’”

“Nuk barazohet e mira me të keqen! Të keqen ktheje me të mirë e atëherë armiku yt do të të bëhet menjëherë mik i ngushtë.”

“Ky virtyt u dhurohet vetëm atyre që durojnë dhe vetëm atyre që kanë një fat të madh. ”

“Nëse djalli fillon të të joshë, kërko mbështetje te All’llahu. Me të vërtetë, Ai i dëgjon të gjitha dhe i di të gjitha.”

Komentimi

Largoje të keqen me të mirë

Kjo seri ajetesh vazhdon të flasë për fotografinë tjetër, për besimtarët që ndjekin rrugën më të mirë.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"E kush flet më bukur se ai që i fton njerëzit drejt All'llahut, bën vepra të mira dhe thotë: 'Unë, me të vërtetë jam mysliman.'"**.

Megjithëse ajeti është në trajtën e një pyetje, pyetja këtu është mohuese, me kuptimin që nuk ka më të mirë se fjala e njeriut që fton në Rrugën e All'llahut dhe bën thirrje për Teuhid. Pastaj e forcon këtë thirrje me fjalë dhe e bashkon me punë e vepra të mira.

Besimi i tyre në Islam dhe dorëzimi i tyre ndaj Krijuesit, e forcon punën e tyre të mirë.

Ky ajet jep tri cilësi të njeriut fjalëmirë, që janë: thirrja tek All'llahu, puna e mirë dhe dorëzimi rreth të vërtetës.

Shembujt e këtyre, pavarësisht se janë kapur pas tri shtyllave të besimit (pranimi me zemër, deklarimi me gjuhë dhe vërtetimi me vepër), por ata janë kapur pas një shtylle të katërt, që është përcjellja e kumtit, e ftesës dhe përhapja e fesë së vërtetë, argumentimi i bazave të fesë dhe largimi i gjurmëve të idhujtarisë e dyshimit nga zemrat e robëve të All'llahut.

Këta thirrës, me këto katër cilësi, quhen thirrësit dhe ftuesit më të mirë në botë.

Pavarësisht se disa komentues kanë thënë se këto cilësi gjenden te i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, ose te Imamët që ftojnë në të drejtë, ose te myezinët, është e qartë se ajeti ka një nocion më të gjerë, i përfshin të gjithë thirrësit në Teuhid, aq sa i përfshijnë ata cilësitë e përmendura më lart, edhe pse pohimi më i fortë për këtë është i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, sidomos në kohën e zbritjes së ajetit. Pastaj vijnë Imamët e Ehli Bejtit *(Paqja qoftë mbi ta!)* dhe pas tyre të gjithë dijetarët dhe luftëtarët në Rrugën e Drejtë, ata që urdhërojnë në të mirë dhe ndalojnë të keqen dhe thirrësit e Islamit nga çdo grup qofshin.

Ky ajet është krenari dhe forcë e madhe për të gjithë ata besimtarë luftëtarë, që shpirtrat e tyre të forcohen dhe zemrat e tyre të lidhen.

Thuhet se ajeti është lavdërim për Bilal Habeshijun, myezini i veçantë i të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, sepse ai e lëshoi thirrjen e Njehsimit në një prej kohëve më të zeza dhe më të egra në historinë e thirrjes islame dhe e vuri shpirtin e tij në rrezik.

Mandej i plotësoi këto përshkrime me besimin e tij të fortë, me palëkundshmërinë e tij të pashoqe, me veprat e tij të mira dhe me vazhdimin në rrugën e vërtetë të Islamit.

Për ajetin: **"Unë, me të vërtetë jam mysliman."**, ka dy pohime:

Pohimi i parë: Fjala *"kale"*, rrjedh nga fjala *"kaulun"* dhe do të thotë *"besim"*. Kuptimi bëhet: ai që ka besim të vendosur në Islam.

Pohimi i dytë: Fjala *"kaulun"* ka kuptimin e bisedës dhe të bisedimit. Në këtë kontekst, kuptimi bëhet: ai që krenohet dhe mburret me fenë hyjnore dhe thërret me zë të lartë se unë jam prej myslimanëve.

Kuptimi i parë duket më i pranueshëm, edhe pse kuptimi i ajetit i përfshin të dyja kuptimet.

Pas sqarimit të thirrjes tek All'llahu dhe përshkrimeve të thirrësve të All'llahut, ajetet shpjeguan metodën e thirrjes dhe rrugën e saj. All'llahu i Madhëruar thotë: **"Nuk barazohet e mira me të keqen!"**.

Në kohën kur armiqtë tuaj nuk kanë gjë tjetër përveç armës së shpifjes, të talljes, të përçmimit dhe fjalës së keqe, si edhe mënyra të ndryshme të shtypjes dhe të padrejtësisë, atëherë arma e thirrësit duhet të jetë përkushtimi dhe pastërtia, fjala e drejtë dhe e butë, sjellja e mirë dhe dashuria.

S'ka dyshim se rruga e vërtetë përfiton nga këto mënyra, e kundërta e rrymave të kota artificiale.

"E mira" dhe "e keqja" shpalosin kuptime të gjera. E mira përfshin çdo mirësi, bukuri e begati, kurse e keqja përfshin çdo shmangie, gjë të shëmtuar dhe dënim. Mirëpo ajeti synon atë anë të përcaktuar si e mirë dhe e keqe, e cila veçohet me metodat e thirrjes.

Disa komentues, fjalën *"e mira"*, e komentuan me kuptimin e Islamit dhe të Njehsimit, kurse fjalën *"e keqja"*, me kuptimin e idhujtarisë dhe të mohimit.

Disa thanë se *"e mira"* është puna e mirë, kurse *"e keqja"* është puna e shëmtuar.

Ka nga ata që thanë se *"e mira"* përfshin cilësitë e mira të njeriut, si: durimi, butësia, falja, kurse *"e keqja"*, në kuptimin e inatit, të injorancës dhe të ashpërsisë.

Por, nga sa duket, komentimi i parë është më i parapëlqyer.

Për komentimin e ajetit të mësipërm, Imam Sadiku ka thënë: *"E mira është et tekijjetu (fshehja), kurse e keqja është propaganda."*[1] Sigurisht se ky hadith tregon se propaganda bëhet shkaktare në dëmtimin e fuqive, turbullimin e të mirës dhe spiunimin e planeve te armiqtë.

Pastaj ajeti shton: **"Të keqen ktheje me të mirë…"**.

Ktheje të keqen me të drejtë, paditurinë e ashpërsinë me butësi. Parapriji të keqes me të mirë dhe mos e kthe të keqen me të keqe dhe të shëmtuarën me të shëmtuar, sepse kjo është një metodë që i intereson hakmarrjes. S'ka dyshim se kjo metodë çon më shumë në kokëfortësinë e të shmangurve.

Në fundin e tij, ajeti na tregon një filozofi dhe thellësi të këtij programi në një shprehje të shkurtër: **"...atëherë armiku yt do të të bëhet menjëherë mik i ngushtë."**.

Ajo që sqaron Kur'ani këtu, është shtojcë e ngjashme në ajetin 96 të sures "El Mu'minun": **"**(të keqen) **ktheje në mënyrën më të mirë."**. Ky ajet mbahet si metoda më e rëndësishme dhe më e qartë e thirrjes rreth armiqve, të paditurve dhe kokëfortëve.

[1] Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll 9, f. 20, fundi i ajetit në fjalë.

Këtë e përforcojnë kërkimet dhe studimet që ka kryer së fundmi psikologjia.

Çdokush që bën një vepër të keqe, pret t'i kthehet me të njëjtën monedhë, sidomos ata njerëz që janë të këtij tipi.

Nganjëherë është përgjigjja e një të keqeje të vetme disa të këqija. Kur keqbërësi sheh atë që i ka bërë keq, që jo vetëm nuk ia kthen të keqen me të keqe, por ia kthen me të mirë, tek ai do të ndodhë një ndryshim rrënjësor dhe kjo gjë do të ndikojë me forcë në ndërgjegjen e tij e do ta zgjojë atë. Në thellësi të zemrës së tij do të ndodhë ndryshim i madh, do të ketë ndrojtje e do të ndihet i përbuzur. Me syrin e vlerësimit e të admirimit, do të shikojë atë që i ka bërë keq.

Këtu, zilitë dhe armiqësitë shuhen nga brenda. Vendin e tyre e zë dashuria dhe pëlqimi.

Është e domosdoshme të tregojmë këtu se kjo çështje nuk përfaqëson gjithmonë një ligj, por ajo është një cilësi e rrallë, sepse ka një pakicë që përpiqet të dëmtojë përfitimin nga kjo metodë, se, përderisa nuk ka zbritur ndonjë dënim që e meriton, atëherë ajo nuk heq dorë nga punët e saj të gabuara.

Por, në të njëjtën kohë që përdorim dënimin dhe forcën kundër kësaj pakice, e kemi për detyrë që të mos hutohemi se ligji i gjykatësit, për shumicën, është ligji: **"Të keqen ktheje me të mirë."**.

I Dërguari i Islamit *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe prijësit e Imamëve të Ehli Bejtit *(Paqja qoftë mbi ta!)* ishin ata që përfitonin gjithmonë nga kjo metodë madhështore kur'anore, sepse në çlirimin e Mekës, për shembull,

ishin armiqtë, deri edhe shokët, që prisnin të derdhej gjaku dhe të merrej pasuria nga mohuesit dhe idhujtarët e munafikët, të cilët i bënë besimtarët të shijojnë lloj-lloj dëmtimesh dhe dënimesh në Mekë dhe jashtë saj, dhe prej këtu bënë disa prijës të çlirimit vjershat "sot është dita e thertores, masakrës, sot fitoi shenjtëria, sot i poshtëroi All'llahu kurejshët".[1]

Ky qëndrim profetik e bujar shkaktoi furtunë në tokën e idhujtarëve të Mekës, sa ata, sipas përshkrimit të Librit të All'llahut filluan: **"...të hyjnë në fenë e All'llahut turma–turma."**.[2]

Por, pavarësisht kësaj, sipas historianëve, Profeti Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* përjashtoi disa njerëz nga falja e përgjithshme, sepse ata ishin të rrezikshëm dhe nuk e meritonin faljen e bekuar profetike, që shprehu i Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* për moralin e Islamit dhe logjikën e Profetëve, kur tha: **"Nuk ju them ndryshe nga sa u ka thënë Jusufi vëllezërve të tij, nuk ka censurë për ju sot, All'llahu ju fal ju, sepse Ai është më Mëshiruesi i mëshiruesve."**.[3]

Fjala *"uelijjun"* këtu ka kuptimin *"miku"*. Kurse rrënja e fjalës *"hamim"* ka kuptimin e *"ujit të nxehtë e të vluar"*. Djersës së njeriut i thuhet *"hamim"*, kjo për shkak të nxehtësisë së saj. Për këtë shkak, me emrin *"hammam"* emërohen vendet e larjes. U

[1] "Biharul Anuar", vëll. 21, f. 109.
[2] Sure "Nasr", ajeti 2.
[3] "Biharul Anuar", vëll. 23, f. 123.

thuhet, gjithashtu, edhe shokëve të sinqertë që duhen për hir të "miqësisë". Ajeti e nënkupton këtë kuptim.

Është e domosdoshme të tregojmë se Fjala e All'llahut: **"mik i ngushtë"**, edhe nëse nuk nënkupton se njeriu në fjalë nuk ka qenë i tillë, veçse të paktën dukja e tij do të jetë e tillë.

Kjo lloj metode trajtimi me kundërshtarët dhe armiqtë, nuk është çështje e zakonshme dhe e lehtë. Arritja e saj kërkon nevojën e një ndërtese morali të thellë, prandaj edhe ajeti që vjen pas tij, me shprehje të shkurtra, që përmbajnë kuptime të mëdha, sqaron bazat morale të këtij lloji trajtimi. All'llahu i Madhëruar thotë: **"Ky virtyt u dhurohet vetëm atyre që durojnë dhe vetëm atyre që kanë një fat të madh."**.

Detyra e njeriut është që të luftojë veten e tij për një kohë të gjatë, derisa të mund të kontrollojë inatin e tij. Shpirtin duhet ta ketë të fortë nën hijen e besimit dhe të përkushtimit, derisa të mos ketë mundësi të preket me shpejtësi dhe lehtësi nga dëmtimi i armiqve dhe të mos jetë nën trysninë e dëshirës për hakmarrje. Atëherë shpirti i gjerë dhe hapja e gjoksit e detyron atë, derisa njeriu të arrijë në këtë fazë plotësimi, që t'u paraprijë të këqijave me të mira. Ai duhet të kalojë fazën e tolerancës, që të arrijë në shkallën e "kthimit të së keqes me të mirë". Të gjithë këtë ta llogarisë në Rrugë të All'llahut, me prirjen e vërtetimit të qëllimeve hyjnore.

Këtu, gjithashtu, siç e vini re, përballemi me çështjen e "durimit", baza më e fortë e të gjitha zotërimeve morale të pëlqyeshme, që është kusht i zhvillimit moral dhe material.[1]

S'ka dyshim se ka pengesa për mosarritjen e këtij qëllimi madhështor dhe s'ka dyshim se ngacmimet e shejtanëve e pengojnë njeriun që ta vërtetojë atë me mënyra të ndryshme, prandaj shikojmë ajetin e fundit që i flet të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*. Duke e përshkruar atë si shembull e model, i thotë atij: **"Nëse djalli fillon të të joshë, kërko mbështetje te All'llahu. Me të vërtetë, Ai i dëgjon të gjitha dhe i di të gjitha."**.[2]

Fjala *"nezgun"* ka kuptimin "*ndërhyrja në një punë çfarëdo"*, për ta prishur atë. Për këtë shkak, fjala *"nezgun"* përdoret për ngacmimet e shejtanit. Ky paralajmërim për shkak të asaj që ngacmon mendjen e njeriut me kuptime të gabuara e të rrezikshme. Disa thirrës të së drejtës i drejtojnë këshillat sipas mendjes së tyre: Njerëzit nuk mund të ndreqen ndryshe, vetëm se me forcë, apo gjaku lahet me gjak, apo të falësh ujkun është padrejtësi ndaj fabulës, e shumë shembuj të tjerë si këto prej ngacmimeve, që përfundojnë në përballjen e të keqes me të keqe.

Kur'ani thotë: "Kini kujdes, që të mos bini preh e këtyre ngacmimeve. Mos u ktheni te forca, veçse në kapituj të caktuar.

---

[1] Disa komentues besojnë se Fjala e All'llahut: **"Ky virtyt u dhurohet vetëm atyre që durojnë dhe vetëm atyre që kanë një fat të madh.",** tregon shpërblimin e madh të këtyre njerëzve tolerantë, që do të marrin në Ahiret. Mirëpo ky komentim është i përjashtuar, për shkak se ajeti dëshiron të sqarojë bazën morale të kësaj pune madhështore.

[2] Fjala *"nezgun"*, në ajetin e bekuar, mund të ketë të njëjtin kuptim paskajor, ose të jetë pjesore aktive.

Nëse përballeni me shembuj të kësaj fjale, atëherë kërkoni ndihmën e All'llahut dhe mbështetuni tek Ai, sepse Ai e dëgjon fjalën dhe i di nijetet.".

Së fundi, ajeti përmban ftesën e kërkimit mbrojtje nga All'llahu, në një rreth të gjerë dhe atë që ka përmendur Ai është një nga pohimet për këtë.

Hulumtime

Hulumtimi i parë: Programi i thirrjes tek All'llahu

Katër ajetet e mësipërme kanë përfshirë katër diskutime, për sa i përket stilit të thirrjes për tek All'llahu. Këto katër hapa janë:

1- Forcimi i thirrësve, për sa i përket besimit dhe punës së mirë.

2- Përfitimi nga metoda "paguaje të keqen me të mirë".

3- Përgatitja e kushteve morale për zbatimin e kësaj metode dhe punimi në të.

4- Largimi i pengesave nga rruga dhe luftimi i ngacmimeve djallëzore.

I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe Imamët e Ehli Bejtit *(Paqja*

qoftë mbi ta!) na kanë paraqitur modelin dhe shembullin më të mirë në zbatimin e këtij programi. Pjesëmarrja në të quhet si një nga shkaqet që e çoi Islamin, në atë kohë të errët, të përhapet dhe të zgjerohet.

Kurse sot, shkenca e psikologjisë dëshmon shumë kërkime dhe studime rreth metodave të ndikimit ndaj të tjerëve, por ato quhen si gjëra të kota, të humbura, përballë madhështisë së ajeteve të mësipërme, sepse këto kërkime, zakonisht, nuk trajtojnë dukuritë e njeriut dhe synojnë përfitimin e shpejtë e të nxituar, qoftë edhe nëpërmjet fshehjes dhe mashtrimit. Mirëpo programi kur'anor futet në thellësitë e shpirtit të njerëzimit dhe ndërton rregullat e ndikimit të tij brenda besimit dhe përkushtimit.

Kurse sot, sa e ëmbël është që myslimanët të marrin pjesë në programin e fesë së tyre dhe të përpiqen ta përhapin Islamin drejt një bote me vlera qiellore.

Së fundi, mund të themi edhe diçka profetike, që e kemi vënë re në tefsirin e "Ali ibn Ibrahimit". Ai thotë: "All'llahu e edukoi Profetin e Tij dhe tha: **'Nuk barazohet e mira me të keqen! Të keqen ktheje me të mirë.'**, paguaje të keqen që të ka bërë tjetri, me të mirën tënde, **'atëherë armiku yt do të të bëhet menjëherë mik i ngushtë'**.".[1]

[1] Tefsiri "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 549.

Hulumtimi i dytë: Njeriu përballë furtunave të cytjeve të djallit

Ka shumë kthesa të vështira në jetën e besimtarëve, në të cilat fshihet shejtani, që përpiqet të ngacmojë dhe të shmangë njeriun nga rruga e lumturisë dhe e fitimit të kënaqësisë së All'llahut.

Detyra e njeriut, përballë ngacmimit të shejtanit, që ta kalojë me sukses atë, është të mbështetet tek All'llahu. Në të kundërt, i vetëm, nuk mund t'ia dalë mbanë, prandaj duhet të mbështetet plotësisht tek All'llahu dhe të kapet fort pas litarit të fortë të Tij, që të kalojë vështirësitë e rrugës, rreziqet e saj.

Në një hadith, thuhet se një burrë i bëri keq një tjetri, në prani të të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, saqë trazoi zemërimin në zemrën e atij tjetrit dhe tek ai u ndez shpirti i hakmarrjes. I Dërguari i All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* tha: "*Unë di një fjalë që, sikur ta thotë atë, inati do të largohej nga ai: 'Kërkoj mbrojtjen e All'llahut nga shejtani i mallkuar!'*. Burri i tha: *'Mos të dukem gjë budalla?'*. I Dërguari i All'llahut u mbështet në Kur'an dhe lexoi Fjalën All'llahut: **'Nëse djalli fillon të të joshë, kërko mbështetje te All'llahu.'**".[1]

Ky ajet tregon se shpërthimi i zemërimit është nga ngacmimet e shejtanit, ashtu siç quhen edhe shpërthimet e epshit dhe kënaqësisë prej ngacmimit të tij.

Në librin "El Khisal" lexojmë se Prijësi i besimtarëve, Ali ibn Ebu *(Paqja qoftë mbi të!)* u mësoi shokëve të tij katërqind kapituj, që

[1] Tefsiri "Ruhul Meanij", vëll. 24, f. 111.

janë të dobishëm për myslimanët, në fe dhe në dynja. Në përbërjen e tyre është edhe fjala e të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*: *"Nëse shejtani e ngacmon ndonjërin prej jush, le të kërkojë mbrojtje prej All'llahut dhe le të thotë: 'I besova sinqerisht All'llahut dhe fesë së Tij.'"*.[1]

[1] Tefsiri "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 1551.

Ajetet 37- 39

وَمِنْ ءَايَٰتِهِ ٱلَّيْلُ وَٱلنَّهَارُ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا۟ لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ ٱلَّذِى خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِنِ ٱسْتَكْبَرُوا۟ فَٱلَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُۥ بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾ وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنَّكَ تَرَى ٱلْأَرْضَ خَٰشِعَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ إِنَّ ٱلَّذِىٓ أَحْيَاهَا لَمُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰٓ ۚ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

"Ndër shenjat e Tij janë nata dhe dita, si dhe Dielli dhe Hëna. Mos bëni sexhde as për Diellin, as për Hënën, por, nëse jeni adhurues të Atij, bëni sexhde për All'llahun i Cili i ka krijuar ato!"

"E, nëse idhujtarët tregohen kryeneçë, le ta dinë se ata që janë te Zoti yt, e lavdërojnë Atë natën dhe ditën e kurrë nuk ndihen të lodhur."

"Ndër Shenjat e Tij është edhe ringjallja e tokës. Ti e sheh tokën të thatë e të shkretë, por, kur zbresim shi mbi të, ajo lëviz dhe gjallërohet. Pa dyshim, Ai që e ngjall atë, i ngjall edhe të vdekurit. Ai është vërtet i pushtetshëm për çdo gjë."

Komentimi

Sexhde vetëm për All'llahun

Këto ajete konsiderohen si fillimi i një pjese të re në këtë sure. Ato veçohen me çështjet e Njehsimit dhe të Botës Tjetër, argumenteve të profecisë dhe madhështisë së Kur'anit. Këto ajete janë pohim i qartë i thirrjes tek All'llahu përballë thirrjes së idhujtarëve për te statujat.

Ajeti 37 trajton çështjen e Njehsimit dhe i thërret njerëzit te Krijuesi, nëpërmjet rrugës së argumenteve të horizonteve: **"Ndër shenjat e Tij janë nata dhe dita, si dhe Dielli dhe Hëna."**.[1] Nata dhe errësira e saj janë për t'u qetësuar, kurse dita, me dritën e saj, për të lëvizur.

Këta dy binjakë bëjnë drejtimin e shpejtësisë së jetës së njeriut, në mënyrë të vazhdueshme dhe të organizuar, aq sa, nëse një prej tyre do të ishte i përhershëm, ose do të vazhdonte për një kohë të gjatë, atëherë do të shkaktohej zhdukja e gjallesave, prandaj dhe është e pamundur jeta në sipërfaqen e Hënës, netët e të cilës barazohen me pesëmbëdhjetë net tokësore dhe ditët e saj kanë gjithashtu këtë masë.

Netët e saj të ftohta dhe të errëta e bëjnë çdo gjë të ngurtë, kurse dita e saj e gjatë dhe e nxehtë djeg çdo gjë.

[1] Këtu duhet të tërheqim vëmendjen se sexhdja është e detyruar, kur dëgjohet ajeti, ose kur lexohet.

Dielli është burimi i të gjitha begative në sistemin tonë, sepse drita, nxehtësia, lëvizja dhe rënia e shiut, rritja e bimëve dhe çelja e frutave, deri te ngjyrat e bukura të luleve, e gjitha kjo i detyrohet ekzistencës së Diellit.

Hëna bën rrotullimin e saj, duke ndriçuar netët e errëta. Drita e saj është argument i atyre që ecin në rrugët e Saharasë dhe ajo tërheq mirësitë, duke ndikuar ujërat e deteve dhe duke shkaktuar baticën e zbaticën në ta.

Mbase disa u kanë bërë sexhde këtyre dy yjeve qiellorë dhe i kanë adhuruar ato, për shkak të mirësive e begative të përmendura më lart. Ata kanë humbur rrugën në botën e shkaqeve e nuk kanë mundur të arrijnë te shkaktuesi i shkaqeve.

Prandaj shohim Kur'anin të thotë menjëherë, pas këtij sqarimi: **"Mos bëni sexhde as për Diellin, as për Hënën, por, nëse jeni adhurues të Atij, bëni sexhde për All'llahun i Cili i ka krijuar ato!"**.[1]

Atëherë, përse nuk i drejtoheni me sexhde dhe adhurim Krijuesit të Diellit dhe të Hënës?

Pse adhuroni qenie që vetë ato i janë nënshtruar ligjeve të krijimit dhe rregullit të qenies, kur ato kanë lindje dhe perëndim dhe u nënshtrohen ndryshimeve?

---

[1] Përemri femëror, ato *(hunne)*, në frazën: **"i ka krijuar ato"**, i referohet natës dhe ditës, Diellit dhe Hënës, ashtu siç thonë dijetarët e gjuhës dhe të tefsirit. Nganjëherë përemri i shumësit femëror të arsyeshëm, mund t'i referohet shumësit të jo të arsyeshëm, siç thuhet për shembull "*el eklamu berejtuhunne*" - "*i mpreha lapsat*". Disa mendojnë se përemri, këtu, u referohet argumenteve, që janë shumësi femëror i sendeve. Disa të tjerë, supozuan se përemri i referohet vetëm Diellit dhe Hënës, duke i konsideruar ata sekse që i përfshijnë të gjithë planetët dhe sikur ata kënaqen me arsye dhe ndjenja.

Është e vërtetë se sexhdja bëhet vetëm për All'llahun, Krijuesin e krijesave.

Krijuesi i këtyre krijesave dhe hartuesi i rregullave dhe i ligjeve, nuk shuhet dhe nuk venitet. Dora e ndryshimit nuk zgjatet në praninë e Madhështisë së All'llahut.

Me këtë mënyrë, ajetet fshijnë një nga degët e zgjeruara në përhapjen e idhujtarisë dhe adhurimit të statujave, të pasqyruara në adhurimin e qenieve të dobishme natyrore, prandaj të gjithë duhet të hulumtojnë për shkakun e shkaqeve. Po, duhet të kërkohet Krijuesi i këtyre krijesave.

S'ka dyshim se ky ajet sjell argumentimin e ekzistencës së Krijuesit të vetëm nga rruga e organizimit të vetëm, i cili kontrollon Diellin, Hënën, ditën e natën. Zotërimi i Tij mbi këto qenie quhet argument për detyrimin e adhurimit ndaj Tij.

Fjala e All'llahut: **"nëse jeni adhurues të Atij"**, tregon një vërejtjeje domethënëse: Nëse doni adhurimin e Krijuesit, atëherë ju duhet të fshini të gjithë idhujt që adhuroni, përveç Tij, sepse adhurimi i Tij nuk i afrohet adhurimit të tjetërkujt.

Në qoftë se ky argument logjik nuk ndikon në mendjet e këtyre dhe vazhdojnë përsëri në adhurimin e statujave dhe qenieve të tjera, duke e harruar të adhuruarin e vërtetë, atëherë All'llahu u flet atyre: **"E, nëse idhujtarët tregohen kryeneçë, le ta dinë se ata që janë te Zoti yt, e lavdërojnë Atë natën dhe ditën e kurrë nuk ndihen të lodhur."**.[1]

[1] Fjala *"la jes'emune"* - *"nuk mërziten"*, rrjedh prej fjalës *"siametun"* dhe do të thotë *"lodhje nga puna e vazhdueshme"*, ose në një temë të caktuar. Fjalia **"nëse**

Nuk është shumë e rëndësishme, nëse një grup të paditurish dhe të hutuarish nuk bien në sexhde përpara gjithëfuqishmërisë së All'llahut dhe Unit të Tij të Shenjtë e të pastër, sepse kjo Botë e gjerë është e mbushur plot me engjëj shumë të afërt, të cilët bëjnë gjithmonë ruku, sexhde dhe tesbihate për Të dhe nuk mërziten kurrë.

Pastaj, janë ata që kanë nevojë për adhurimin e All'llahut. All'llahu i Madhëruar nuk ka nevojë për adhurimin e tyre, sepse krenaria dhe plotësimi i tyre nuk përmbushet veçse në hijen e adhurimit ndaj Tij.

Kemi përmendur më parë se ajetet e mësipërme janë ajete të sexhdes dhe ka një kundërthënie midis dijetarëve të Ehli Synetit në atë që sexhdeja bëhet vaxhib, pas fillimit të ajetit të parë, apo bëhet fiks pas dy ajeteve.

Shafiu dhe Maliku i shkuan mendimit të parë, kurse të tjerët, si Ebu Hanife dhe Ahmed ibn Hanbeli, kanë vlerësuar më shumë mendimin e dytë.

Por pozita e sexhdes së detyruar, sipas vlerësimit të dijetarëve Imamë, duke u mbështetur në kumtimet që vijnë nga Ehli Bejti *(Paqja qoftë mbi të!)*, është ajeti i parë (adhuroni) dhe ajeti i bekuar është prej ajeteve të sexhdes së detyruar në Kur'an.

Duhet të tregojmë këtu se detyrimi është origjina e sexhdes, kurse përmendja është e pëlqyeshme. Në një kumtim tjetër lexojmë se më e pakta që duhet përmendur në sexhde, është

---

tregohen kryeneçë" është fjali kushtore, ku përgjigja e kushtit të saj është e fshehur dhe aludimi është: Nëse janë kryeneçë në adhurimin e All'llahut dhe Njehsimin e Tij, s'ka dyshim se kjo gjë nuk e dëmton All'llahun.

fjala: "Nuk ka Zot tjetër veç All'llahut, me të drejtë; Nuk ka Zot tjetër veç All'llahut, me besim dhe pohim; Nuk ka Zot tjetër veç All'llahut, me adhurim; Si rob të bëra sexhde Ty, o Zot, duke të adhuruar si rob, pa krenari, pa mburrje, por unë jam rob i përulur, i frikësuar si refugjat, që bëj thirrje për ndihmë." .[1]

Kthehemi edhe një herë tjetër tek ajetet e Njehsimit, të cilat quhen tokësore për Kiametin. Nëse hadithi ka përfshirë në të kaluarën Diellin dhe argumentet qiellore, atëherë hadithi këtu sillet rreth argumenteve tokësore.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Ndër Shenjat e Tij është edhe ringjallja e tokës. Ti e sheh tokën të thatë e të shkretë, por, kur zbresim shi mbi të, ajo lëviz dhe gjallërohet."**.

Cila fuqi e ndryshoi këtë tokë të vdekur, të thatë dhe të zbrazët nga lëvizja dhe gjurmët e jetës, duke e gjallëruar, që noton në jetë dhe lëvizje? Pa dyshim që është uji dhe s'ka dyshim se ai është një argument i madh për fuqinë e përhershme të All'llahut dhe një shenjë e Qenies së Tij të Shenjtë.

Pastaj ajeti, nga çështja e Njehsimit, që jep si shembull këtu jetën, e cila vazhdon të rrethohet nga shumë sekrete, të fshehta e të panjohura, kalon në çështjen e rikthimit, të Kiametit: **"Pa dyshim, Ai që e ngjall atë, i ngjall edhe të vdekurit. Ai është vërtet i pushtetshëm për çdo gjë."**.

[1] "Uesailu Shia", vëll. 4, f. 884, kapitulli "Namazi", kreu 46 nga kapitujt e leximit të Kur'anit, Hadithi 2; vëll. 6, Hadithi 7852, f. 245.

Argumentet e fuqisë së All'llahut janë të qarta në çdo vend. Si dyshojmë për Kiametin dhe e quajmë atë të pamundur? A nuk është kjo veçse padituri dhe hutim?

Fjala *"khashiatun"*rrjedh nga fjala *"khushuun"*. Kuptimi i rrënjës do të thotë *"lutja"* dhe *"përulja"*, që shoqëron edukatën. Përdorimi i kësaj shprehjeje, me veçorinë e tokës së vdekur e të thatë, merret si një lloj metafore, sepse toka e thatë, që ka humbur ujin, do të zbrazet nga çdo lloj bime. Ajo i ngjason njeriut që ka rënë në Tokë apo të vdekurit që nuk lëviz në të. Por rënia e shiut do t'i japë asaj jetë dhe do ta bëjë të lëvizë e të rritet.

Fjala *"rebet"* rrjedh nga fjala *"rebvun"*, njësoj si fjala *"gulvun"* dhe do të thotë *"shtimi"* dhe *"rritja"*. Edhe fjala *"riba"* - *"kamata"*, rrjedh nga e njëjta fjalë, sepse kreditori e kërkon borxhin e tij me shtesë.

Fjala *"ihtez'zet"* vjen nga fjala *"hez'ze"* dhe është njësoj si fjala *"hadhun"* dhe do të thotë *"lëvizje e fortë, e ashpër"*. Dhe rreth "rikthimit me trup" argumentet e tij dhe mënyra e argumentimit të tij me botën e bimëve na paraqet një koment të hollësishëm në fund të sures "Jasin" në këtë tefsir.

Ajetet 40 – 42

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُلۡحِدُونَ فِيٓ ءَايَٰتِنَا لَا يَخۡفَوۡنَ عَلَيۡنَآۗ أَفَمَن يُلۡقَىٰ فِي ٱلنَّارِ خَيۡرٌ أَم مَّن يَأۡتِيٓ ءَامِنَا يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ ٱعۡمَلُواْ مَا شِئۡتُمۡ إِنَّهُۥ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٌ ٤٠ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِٱلذِّكۡرِ لَمَّا جَآءَهُمۡۖ وَإِنَّهُۥ لَكِتَٰبٌ عَزِيزٞ ٤١ لَّا يَأۡتِيهِ ٱلۡبَٰطِلُ مِنۢ بَيۡنِ يَدَيۡهِ وَلَا مِنۡ خَلۡفِهِۦۖ تَنزِيلٞ مِّنۡ حَكِيمٍ حَمِيدٖ ٤٢

"'Ata që i shtrembërojnë Shpalljet Tona, nuk mund të Na fshihen. Si mendoni, a është më i mirë ai që do të hidhet në zjarr apo ai që në Ditën e Kiametit do të vijë i sigurt? Bëni ç'të doni, se Ai i sheh të gjitha çfarë punoni ju."

"Ata që e mohojnë Fjalën Tonë përkujtuese, kur u vjen, do të dënohen rëndë. Ai është vërtet një Libër i madhërueshëm."

"Atij nuk mund t'i afrohet gënjeshtra nga asnjëra anë. Kjo është Shpallje prej një të Urti që meriton të gjitha lavdet."

Komentimi

Shtrembëruesit e argumenteve të vërteta

Këto ajete nisin me kërcënimin e atyre që bëjnë keqinterpretim të shenjave të Njehsimit dhe humbjes së njerëzve.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Ata që i shtrembërojnë Shpalljet Tona, nuk mund të Na fshihen."**.

Këta njerëz edhe mund t'i humbin njerëzit me metodat e tyre të ngatërrimit dhe të përdorimit të fjalëve, por nuk kanë asnjë mundësi, që të fshehin qoftë edhe një grimcë nga ajo që veprojnë ndaj All'llahut.

Fjala *"julhidune"* vjen nga *"ilhadun"*. Rrënja e kësaj fjale është *"el haddu"*, njësoj si fjala *"ahdun"* dhe do të thotë *"gropë e hapur në krah të dikujt"*. Për këtë shkak, emri *"el lahdu"* përdoret për gropën në krah të varrit.

Pastaj fjala *"il hadun"* u përdor për çdo punë që e kapërcen termin e mesëm në shpërdorim apo shpërfillje, në kontekstin për të përshkruar idhujtarinë dhe adhurimin e statujave. *"Mulhid"* - *"ateist"* i thuhet atij që nuk beson All'llahun.

Togfjalëshi **"shtrembërojnë Shpalljet Tona"**, është përdorur për të treguar ngacmimet dhe të fshehtat në argumentet e Njehsimit dhe të Kiametit, të cilat i përmendën ajetet e kaluara, me togfjalëshin **"argumentet e Tij"**. Këtu përfshihen të gjitha argumentet hyjnore, pa dallim, nëse janë argumente krijuese të kaluara apo argumente legjislative, të zbritura në Kur'an dhe në librat e tjerë qiellorë.

Rrymat materialiste dhe ateiste në botën e sotme e quajnë fenë si pjellë të paditurisë dhe të frikës, apo prodhim i faktorit ekonomik dhe çështjeve të tjera, me qëllim humbjen e njeriut. Këtë gjë pohon ajeti.

Kur'ani e ka bërë të qartë shpërblimin e këtyre, nëpërmjet krahasimit: **"Si mendoni, a është më i mirë ai që do të hidhet në zjarr apo ai që në Ditën e Kiametit do të vijë i sigurt?"**

Shpërblimi i atyre që djegin besimin dhe bindjen e njerëzve me zjarrin e dyshimeve dhe të pasigurive, do të jetë zjarri i Xhehennemit, e kundërta me ata që përgatitën mjedisin e sigurt për njerëzit, me udhëzimin e tyre në Njehsim dhe besim. S'ka dyshim se ata do jenë të sigurt në Ditën e Kiametit. A nuk është ajo dita, ku do të marrin formë konkrete punët e njeriut në këtë botë?

Disa komentues pohojnë se ajeti ka për qëllim të tregojë Ebu Xhehlin, si një model i mashtrimit, i gabimit dhe i banorëve të zjarrit. Përballë tij përmendën Hamzain, xhaxhain e Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* ose Umar ibn Jasirin. Duket qartë se kjo fjalë nuk mund të përfshijë të gjithë kontekstin e ajetit.

Interesante në këtë pjesë ajeti është se përdoret fjala *"ilkaun"* - *"hidhet"*, kur flitet për banorët e zjarrit, si argument i pamundësisë së tyre për zgjedhje të çështjes së tyre. Përdoret fjala *"je'ti"* - *"vjen"*, kur flitet për banorët e Xhennetit, si argument i respektimit, i lirisë e dëshirave të tyre në zgjedhjen e sigurisë dhe qetësisë.

Mbi të gjithë këtë, ajeti ka përdorur fjalën *"siguri"* nga dënimi, si metaforë të Xhennetit, në kohën kur ka përdorur zjarrin e Xhehennemit në formë të drejtpërdrejtë. Në atë ditë, çështja më e rëndësishme është "siguria".

Kur njeriu pikëllohet nga udhëzimi i një personi, i thotë atij: "Bëj çfarë të duash!".

Kështu edhe ajeti u thotë njerëzve të tillë: **"Bëni ç'të doni!"**.

Por ju duhet të dini se: **"Ai i sheh të gjitha çfarë punoni ju."**.

Mirëpo kjo nuk do të thotë se ata janë të lirë të bëjnë çfarë të duan, apo të sillen si të dëshirojnë, por është kërcënim për ata që kundërshtuan Fjalën e Vërtetë, është një kërcënim që përfshin kërcënimin me dënim të këtyre dhe durimin ndaj punëve të tyre, deri në një kohë të caktuar.

Ajeti që vjen më pas, kalon nga biseda për Njehsimin dhe Kiametin, te Kur'ani dhe profecia dhe i paralajmëron jobesimtarët kokëfortë: **"Ata që e mohojnë Fjalën Tonë përkujtuese, kur u vjen."**.[1]

Emërtimi i Kur'anit me fjalën "*dhikrun*", ka për qëllim përkujtimin, zgjimin e njeriut dhe shpjegimin e hollësishëm të të vërtetave për të, në një formë të përgjithshme për rrugën e fesë së Tij. Është përmendur një shembull në ajetin 9 të sures "El Hixhr": **"Sigurisht, Ne e kemi Shpallur Kur'anin dhe, sigurisht, Ne do ta ruajmë atë."**.

[1] Komentuesit kanë përmendur disa supozime për kallëzuesin e kryefjalës "*ata*". Më e përshtatshmja është të themi se kallëzuesi është fjalia: "Nuk mund të fshihen nga Ne", ku është hequr ajeti i mëparshëm shoqërues. Disa të tjerë thanë kanë thënë se kallëzues është fjalia "Do të hidhen në zjarr", e përfituar nga ajeti i mëparshëm. Një pjesë tjetër ka thënë se është fjalia: "Ata thërritën nga një vend i largët", e cila vjen në ajetet e ardhshme. Mendimi i parë është më i saktë.

Mandej, ajeti sqaron madhështinë e Kur'anit dhe thotë: **"Ai është vërtet një Libër i madhërueshëm."**.

S'ka dyshim, se ai është një libër i pashoq, logjika e tij është madhështore dhe argumentimi i tij është i fortë, mënyra e shprehjes së tij është elokuente, është harmonik dhe i thellë. Mësimet e tij janë tërheqëse dhe ligjet e tij janë të bashkërenduara e të përshtatura sipas nevojave reale të njerëzimit, në hapësira të ndryshme të jetës.

Më poshtë ajeti përmend një cilësi tjetër të rëndësishme të madhështisë dhe gjallërisë së Kur'anit: **"Atij nuk mund t'i afrohet gënjeshtra nga asnjëra anë. Kjo është Shpallje prej një të Urti që meriton të gjitha lavdet."**.

Punët e All'llahut nuk bëhen veçse sipas urtësisë dhe kulmit të përsosmërisë së Tij. Prandaj Ai e meriton që të falënderohet dhe askush tjetër veç Tij.

Komentuesit kanë thënë disa mendime për fjalinë e ajetit: **"Atij nuk mund t'i afrohet gënjeshtra nga asnjëra anë."**. Mendimi më i saktë është se asnjë e pavërtetë nuk mund t'i vishet All'llahut, nga cilado rrugë qoftë ajo dhe çfarëdo metode qoftë. Kjo do të thotë mungesë e ekzistencës së inkoherencës në kuptimet e tij dhe nuk mohon asgjë nga njohuritë apo të vërtetat e librave të mëparshëm. Gjithashtu, nuk kundërshton zbulimet shkencore të së ardhmes.

Askush nuk mund të prishë të vërtetat e tij dhe as ta kopjojë atë në të ardhmen.

Nuk gjendet asnjë konflikt te njohuritë dhe ligjet e tij; as te këshillat dhe as te lajmet e tij. Kjo nuk do të ndodhë edhe në të ardhmen.

Nuk ka arritur tek ai dora e manipulimit, duke i shtuar apo duke i hequr ajetet, apo fjalët dhe nuk do t'i afrohen as në të ardhmen.

Ky ajet është një shprehje tjetër e përmbajtjes së ajetit 9 të sures "El Hixhr": **"Sigurisht, Ne e kemi Shpallur Kur'anin dhe, sigurisht, Ne do ta ruajmë atë."**.[1]

Nëpërmjet kësaj që thamë, mund të dalim në përfundimin se togfjalëshi: **"nga asnjëra anë"**, është metaforë për të gjitha anët dhe kahet, me kuptimin që atë nuk do ta prekë asnjë e pavërtetë apo shtrembërim, nga të gjitha anët. Disa mendojnë se ajo është një metaforë e të sotmes dhe e të ardhmes, sepse ky togfjalësh është pohim i nocionit të parë.

"El batilu", siç thotë Ragibu në "El Mufredat": është e kundërta e të vërtetës. Nganjëherë, mund të komentohet, ose të synohet një nga pohimet e saj, si politeizmi dhe shejtani, ose mosekzistenca dhe magjia.

Mund të emërtohet edhe trimi si "hero", sepse ai i mund armiqtë e tij, ose i vret, ose i nxjerr jashtë ata.

---

[1] Këtë komentim e ka zgjedhur në indeksin e tij Zamkhasheriju. Dijetari Tabatabaij ka një hadith që i ngjason këtij në tefsirin e "Mizanit". Disa komentues, termin *"e pavërteta"* e kanë përcaktuar me *"shejtanin"* apo *"falsifikuesit"*, apo *"gënjeshtrën"* dhe të tjera si këto. Imam Bakiri dhe Imam Sadiku *(Paqja qoftë mbi ta!)* kanë thënë: *"Në lajmërimin e tij, nuk ka asgjë të pavërtetë nga çfarë ka kaluar. Gjithashtu, nuk ka të pavërtetë nga çfarë do të vijë në të ardhmen."*.

Fjalia e fundit e ajetit 42: **"Kjo është Shpallje prej një të Urti që meriton të gjitha lavdet."**, është argument i qartë për pamundësinë e arritjes së të pavërtetës, me çfarëdo lloj mënyre, sepse e pavërteta mund të qarkullojë te fjalët, e cila buron nga ata njerëz me njohuri e aftësi të kufizuara.

Ai që përshkruhet me dituri e mençuri absolute, i bashkon të gjitha cilësitë e përsosura, të cilat e bëjnë atë meritues për t'u falënderuar. Fjalën e tij nuk e befason kundërshtimi dhe as konflikti. As nuk kopjohet, as nuk anulohet, apo të zgjatet tek ai dora e falsifikimit. Fjala e tij nuk përplaset me librat qiellorë dhe të vërtetat e kaluara. Nuk bie në kundërshtim me zbulimet e sotme shkencore apo ato që do të zbulojë shkenca në të ardhmen.

Së fundi, ajeti i qartë i argumentimit të ndalimit të falsifikimit ndaj Kur'anit Kerim, cilado anë qoftë shtimi apo pakësimi (ka një komentim të hollësishëm rreth ndalimit të falsifikimit, e kemi përmendur në fund të bisedës rreth ajetit 9 të sures "El Hixhr").

Pyetje: Nëse e pavërteta është ajo që treguam, domethënë çdo gjë që përkufizohet se është "kundërshtuese e të vërtetës", në komentimin e ajetit e komentuam me kuptimin "gënjeshtra", atëherë si harmonizohet kjo?

Përgjigje: Përgjigjja për këtë pyetje fsheh një vërejtje të saktë për metodën kur'anore, sepse Kur'ani nuk thotë: Nuk do t'i vishet e pavërteta pas këtij Libri qiellor, por thotë nuk i vishet e pavërteta këtij libri (domethënë Kur'anit).
Duhet të kemi kujdes te përemri i foljes **"afrohet"**. Kuptimi i foljes është se asgjë nuk mund të arrijë tek Ai dhe ta veshë atë.

Ajetet 43 – 46

مَّا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو
عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ قُرْءَانًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا۟ لَوْلَا فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥٓ ۖ
ءَأَعْجَمِىٌّ وَعَرَبِىٌّ ۗ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هُدًى وَشِفَآءٌ ۖ وَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِىٓ
ءَاذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ
ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَٱخْتُلِفَ فِيهِ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِىَ
بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾ مَّنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ
أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

"Nuk të thuhet ty (o Muhammed) **asgjë, përpos asaj që u është thënë të Dërguarve para teje. Në të vërtetë, Zoti yt fal shumë, por edhe dënon ashpër."**

"Sikur ta kishim shpallur Kur'anin në një gjuhë tjetër, ata do të thoshin: 'Ah, sikur vargjet e tij të ishin të kuptueshme! Vallë, pse të jetë në një gjuhë të huaj, ndërkohë që ai[1] është arab?!'. Thuaj: 'Ai është udhërrëfyes dhe shërim për besimtarët'. Por ata që nuk besojnë, janë të shurdhër dhe të verbër, njësoj si të thirreshin prej vendeve të largëta."

[1] Profeti Muhamed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!).*

"Vërtet, Ne ia dhamë Musait Librin, por rreth tij pati shumë mospajtime. Dhe, sikur të mos ishte Vendimi i Zotit tënd i dhënë më parë (për shtyrjen e gjykimit deri në Ditën e Kiametit), **ata** (që u përçanë) **do të gjykoheshin menjëherë. Me të vërtetë, ata dyshojnë thellë në këtë."**

"Kush bën mirë, e bën për veten e vet, e kush punon keq, punon në dëm të vet. Zoti yt nuk u bën padrejtësi robëve të Tij."

Komentimi

Libri i udhëzimit dhe i shërimit

Jobesimtarët dhe idhujtarët jo vetëm nisën ta luftojnë dhe ta përgënjeshtrojnë të Dërguarin e All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, por u munduan me çdo mënyrë të pengojnë përhapjen e Islamit dhe të Kur'anit.

Ajetet e mëparshme kanë treguar për ateizmin e jobesimtarëve dhe mosbesimin e tyre ndaj argumenteve të All'llahut. Ajeti 43 zbriti për të ngushëlluar Profetin Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe udhëheqjen e myslimanëve, të cilët u përballën me dhimbjet, se nuk ka zgjedhje tjetër për ta, përveç qëndrimit në Rrugën e Drejtë dhe durimit.

All'llahu i Madhëruar thotë: **"Nuk të thuhet ty** (o Muhammed) **asgjë, përpos asaj që u është thënë të Dërguarve para teje."**.

Edhe nëse ata të quajnë ty të çmendur, apo magjistar, atëherë ta dish se këto përshkrime ua kanë thënë edhe Profetëve dhe të Dërguarve të tjerë.

Nuk ka dyshim se thirrja jote në fenë e vërtetë nuk është e re. Gjithashtu, edhe përballja jote, kur bën thirrje në fenë islame, nuk është e re, prandaj nuk mund të bësh gjë tjetër, o i Dërguari i All'llahut, veçse të bashkosh fuqitë dhe të vazhdosh detyrën që ke. Mos i jep rëndësi fjalës së tyre, sepse All'llahu është me ty.

Disa komentues supozuan se ajo që kuptohet nga ajeti, është se fjalët që i janë thënë Profetit Muhammed *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*, nga ana e All'llahut, janë të njëjtat fjalë që u janë thënë edhe Profetëve të tjerë që kanë qenë para tij.[1]

Kuptimi i parë është më i përshtatshëm në pozitë, sidomos duke vërejtur kontekstin e ajeteve të mëparshme.

Mëshira dhe falja e All'llahut është për besimtarët besnikë, kurse dënimi i Tij për përgënjeshtruesit dhe kundërshtarët.

Kjo pjesë e ajetit është përgëzim për besimtarët, motivim për ta, paralajmërim për jobesimtarët dhe kërcënim për ta.

S'ka dyshim se paraprirja e fjalës "*mëshirë*" ndaj "*dënimit*", i ngjason burimeve të tjera, është një argument se mëshira e

[1] Ky supozim mund të vërehet në tefsirin "Mexhmaul Bejan" dhe në tefsirin "El Kebijr". Që të dy komentuesit kanë parapëlqyer komentimin e parë.

All'llahut ia kalon zemërimit të Tij, ashtu siç vjen e përmendur në dua: "O Ti që mëshira e Tij ia ka kaluar mërzisë së Tij!".[1]

Ajeti 44 na flet për mëtimet e këtyre kryeneçëve dhe i kthen përgjigje njërit prej tyre, kur ata thoshin se përse nuk zbriti Kur'ani në një gjuhë tjetër të huaj, që ne të interesoheshim më shumë për të dhe joarabët të përfitonin prej tij.

Me të vërtetë që është një argument i çuditshëm.

Nëpërmjet tyre, mbase ata synonin moskuptimin e njerëzve ndaj Kur'anit, me qëllim që të mos detyroheshin t'i pengonin ata prej tij, siç e tregon edhe Kur'ani sjelljen e tyre në ajetin 26 të po kësaj sureje: **"Jobesimtarët thonë: 'Mos e dëgjoni këtë Kur'an! Flisni e qeshni me zë të lartë, që të ndërpreni leximin e tij!'"**.[2]

Kur'ani u përgjigjet: **"Sikur ta kishim shpallur Kur'anin në një gjuhë tjetër, ata do të thoshin: 'Ah, sikur vargjet e tij të ishin të kuptueshme!'"**.

Pastaj ata shtojnë: "Sa e çuditshme! Kur'an në gjuhë të huaj nga një i dërguar arab!": **"Vallë, pse të jetë në një gjuhë të huaj, ndërkohë që ai është arab?!"**.

Ose do të thonë: "Një libër në gjuhë të huaj, për një popull që flet gjuhën arabe!".

---

[1] Nga lutja "El Xheushen el Kebijr", Pjesa 19.

[2] Në tefsirin "El Kebijr" lexojmë: "Është transmetuar se ajeti zbriti për jobesimtarët, të cilët, nga inati, thanë: 'Sikur të zbriste Kur'ani në gjuhë të huaj!'".

Pavarësisht se u zbrit në gjuhën arabe dhe të gjithë e kuptojnë përmbajtjen e tij në mënyrë të qartë, si dhe e kuptojnë thellësinë e thirrjes së Kur'anit, ata përsëri i shikojmë të ulërijnë: **"Jobesimtarët thonë: 'Mos e dëgjoni këtë Kur'an! Flisni e qeshni me zë të lartë, që të ndërpreni leximin e tij!'"**.[1]

S'ka dyshim se ky ajet na flet për sëmundjen e brendshme në shpirtin e këtyre njerëzve dhe pafuqinë e tyre, për të përqafuar udhëzimin dhe dritën që u zbrit mbi ta nga Zoti i tyre. Kur atyre u erdhi në gjuhën arabe, thanë se ai është magji, mit, legjendë.

Nëse atyre u vjen në gjuhë të huaj, atëherë ata do ta quajnë të pakuptueshëm. Nëse atyre u vjen i përzier me shprehje arabe dhe të huaja, do të thoshin se është i paekuilibruar.[2]

Duhet të kemi kujdes këtu se fjala *"a'xhemij"* rrjedh nga fjala *"axhemetun"*, njësoj si fjala *"lukmetun"*. Kuptimi i saj është: mungesa e gjuhës së pastër, dykuptimësia e fjalës. Me fjalën *"axhemun"* emërtohet joarabi, sepse arabët nuk e kuptojnë qartë fjalën e tyre; fjala *"a'xhemu"* përdoret për atë që nuk përmirëson fjalën dhe të folurën e tij, pa dallim, nëse është arab apo joarab.

Duke u bazuar në këtë, fjala *"a'xhemijjun"* është *"a'xhemun"*, por e shoqëruar me shkronjën *"ja"*.

Mandej, Kur'ani i flet të Dërguarit të All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)*: **"Thuaj: 'Ai është udhërrëfyes dhe shërim për besimtarët.'"**.

---

[1] Sure "Fussilet", ajeti 26.

[2] Disa komentues e kanë komentuar Fjalën e All'llahut: **"Vallë, pse të jetë në një gjuhë të huaj, ndërkohë që ai është arab?!"**, me të njëjtin kuptim të drejtpërdrejtë, domethënë i përzier mes arabishtes dhe të huajës.

Për të tjerët është: **"Por ata që nuk besojnë, janë të shurdhër dhe të verbër, njësoj si të thirreshin prej vendeve të largëta."**, domethënë rëndesë, prandaj nuk e kuptojnë atë.[1] Ata nuk mund ta shikojnë atë, për shkak të verbërisë së tyre. Këta janë si ata njerëz që thirren nga një vend i largët: **"...njësoj si të thirreshin prej vendeve të largëta."**.

Shembulli i këtyre njerëzve është i qartë. Ata as nuk dëgjojnë, as nuk shikojnë.

Për hir të gjetjes së rrugës dhe arritjes së qëllimit, nuk mjafton vetëm ekzistenca e dritës, por duhet të jetë edhe syri që shikon. Kështu thuhet edhe në çështjen e mësimit, ku nuk mjafton prania e mësuesit që flet qartë, por duhet të ketë edhe veshë që e dëgjojnë dhe e kuptojnë. Nuk ka asnjë dyshim në begatinë dhe dobinë e shiut, në zhvillimin e bimëve. Mirëpo çështja është te toka: në është e pastër apo e pistë.

Ata që e trajtojnë me shpirt Kur'anin, duke kërkuar rreth të vërtetës, do të udhëzohen dhe shpirti i tyre do të shërohet. Kur'ani i shëron sëmundjet morale dhe shpirtërore, pastaj shtrëngohen dhe forcohen mjetet e transportit për të udhëtuar drejt horizonteve të larta nën hijen e dritës së Kur'anit dhe udhëzimit të tij.

Mirëpo çfarë përfitojnë kokëfortët e kryeneçët, armiqtë e të vërtetës dhe armiqtë E profetëve të Librit të All'llahut, sepse

[1] Disa komentues kanë thënë se fjalia e mësipërme ka këtë kuptim: Kur'ani është shkaktari i verbimit të këtij grupi. Ragib në "El Mufredatu" dhe Ibn Mendhuri në "Lisanul arab", thënien arabe *"umjun alejhi"*, e kanë konsideruar me kuptimin: "Ka dyshuar aq sa është bërë tepër i verbër". Bazuar në këtë, qëllimi i ajetit është siç e kemi thënë në tekst.

shembulli i tyre është si shembulli i të verbrit, i memecit dhe si i atij që thirret nga një vend i largët. Por a mund ta dëgjojë ai thirrjen, apo ta pranojë udhëzimin e tij? Ai është si ai që u godit me verbëri dhe memecëri për së dyti herë dhe pas kësaj, është në një vend të largët.

Disa komentues, transmetojnë fjalën e profesorëve të gjuhës, për atë që kupton: Ti dëgjon nga afër.

Atij që nuk kupton, i thonë: Ti sikur thirresh nga një vend i largët e nuk dëgjon.[1]

Ka një shpjegim të hollësishëm rreth shërimit të Kur'anit dhe kurimit të tij për sëmundjet shpirtërore të njeriut.

Shiko ajetin 82 të sures "El Isra".

Ajeti që pason, ngushëllon të Dërguarin e All'llahut *(Paqja dhe bekimi i All'llahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)* dhe besimtarët: **"Vërtet, Ne ia dhamë Musait Librin, por rreth tij pati shumë mospajtime."**.

Kryeneçësia dhe mohimi janë një histori e gjatë në jetën e Profetëve.

Ti e shikon që Ne nuk ngutemi në dënimin e këtyre armiqve kryeneçë, sepse nevoja, interesi e kërkon që të jenë të lirë, derisa të përmbushet justifikimi kundër tyre: **"Dhe, sikur të mos ishte Vendimi i Zotit tënd i dhënë më parë** (për shtyrjen e gjykimit deri në Ditën e Kiametit)**, ata** (që u përçanë) **do të gjykoheshin menjëherë."**, domethënë dënimi do t'i kishte zënë shumë shpejt.

[1] Kjo vihet re te tefsiri i "Kurtubijut", fundi i ajetit është burimi i komentimit.

Mirëpo ata ende nuk i besuan kësaj të vërtete, sepse **"...ata dyshojnë thellë në këtë."**.

Fjala *"murijbun"* rrjedh nga fjala *"rejbun"* dhe do të thotë "dyshim i përzier me mendimin e keq dhe frikë". Kuptimi i ajetit është: Idhujtarët nuk dyshojnë vetëm te fjala jote, por ata pohojnë pavlefshmërinë e shoqëruesve të tyre, e cila pohon dyshimin e tyre.

Disa komentues menduan se ajo që synohet nga fjalia e fundit, janë çifutët dhe libri i Musait *(Paqja e All'llahut qoftë mbi të!)*, me kuptimin që ky popull vazhdon ende të dyshojë në Teurat. Pas këtij kuptimi parapëlqehet komentimi i parë.[1]

Në ajetin 46 qëndrojmë përpara një ligji të përgjithshëm, që lidhet me punët e njerëzve. Kur'ani e ka përsëritur disa herë këtë. Ky ligj plotëson diskutimin e kaluar për përfitimin e besimtarëve nga Kur'ani, ndërsa jobesimtarët ia ndalojnë vetes së tyre shtimin e dritës hyjnore dhe udhëzimin hyjnor.

Në këtë ligj, All'llahu i Madhëruar thotë: **"Kush bën mirë, e bën për dobi të vet, e kush punon keq, punon në dëm të vet. Zoti yt nuk u bën padrejtësi robëve të Tij."**.

Prandaj ai që nuk besoi në këtë Libër dhe fe madhështore, nuk do ta dëmtojë kurrë All'llahun dhe nuk do të të dëmtojë ty, sepse të mirat dhe të këqijat kthehen tek ai që i ka kryer. Janë ata që do të përfitojnë ëmbëlsinë e punëve të tyre, ose hidhërimin e tyre.

[1] Duhet të vërehet se po ky ajet është përmendur në suren "Hud", në ajetin 110.

Hulumtime

Hulumtimi i parë: Zgjedhja dhe drejtësia

Thënia e All'llahut: **"Zoti yt nuk u bën padrejtësi robëve të Tij."**, është një argument i qartë për ligjin e zgjedhjes dhe lirinë e vullnetit. Në këtë fjali ka një të vërtetë, se All'llahu nuk dënon askënd pa asnjë shkak dhe nuk e shton dënimin e askujt pa argument, sepse politika e Tij tek robtë e Tij, është drejtësia e pastër, sepse padrejtësia bëhet për shkak të mangësisë, paditurisë e pasioneve të egos. Uni Hyjnor i Shenjtë është shumë larg nga këto turpe dhe të meta e mangësi.

Fjala *"dhal'lamun"* është një formë hiperbolike me kuptimin *"shumë i padrejtë"*, mund të na tregojë këtu dhe në ajete të tjera kur'anore, se dënimi pa asnjë shkak, nga ana e Krijuesit të Madhëruar, quhet pohim i padrejtësisë së madhe, sepse All'llahu është shumë larg kësaj pune.

Disa shkojnë deri atje sa thanë se All'llahu ka shumë robër, krijesa dhe, nëse do të donte t'i bënte padrejtësi secilit prej tyre, thjesht vetëm me një pjesë të vogël, kjo do ishte pohim i padrejtësisë së madhe.

Këto dy komentime nuk e kundërshtojnë njëra-tjetrën.

E rëndësishme këtu është se Kur'ani, në këto ajete të qarta, e ka mohuar kryelartësinë, e cila çon në përhapjen e shthurjes, të së keqes dhe në kryerjen e shumë veprave të shëmtuara, kurse bindja ndaj All'llahut çon në fshirjen e çdo lloj përgjegjësie e detyrimi. Të gjithë janë përgjegjës për veprat e tyre. Rezultatet e tyre, do të kthehen kundër vetë atyre, në rastin më të parë.

Në një hadith të Imam Musa Rida *(Paqja qoftë mbi të!)* lexojmë përgjigjen e kësaj pyetjeje: A i detyron All'llahu krijesat e Tij të bëjnë mëkat?

"Jo, përkundrazi, i lejon të bëjnë zgjedhjen e tyre dhe u jep kohë, derisa të pendohen."

U pyet përsëri: "Si e bën atë, kur Ai thotë: **'Zoti yt nuk u bën padrejtësi robëve të Tij.'"**.

Imam Rida *(Paqja qoftë mbi të!)* shtoi: "*Babai im, Musa ibn Xhaferi ka transmetuar nga babai i tij, Xha'ferr ibn Muhammedi, i cili ka thënë: Kush thotë se All'llahu i detyron krijesat e Tij të bëjnë mëkate, ose i ngarkon ata me më shumë nga sa kanë mundësi, mos e hani kurbanin e tij, mos e pranoni dëshminë e tij, mos u falni pas tij dhe mos i jepni atij asgjë nga zekati.'"*.[1]

Ky hadith fisnik tregon, në përmbajtje, për një çështje të hollësishme, e cila është: Fatalistët *(el xhebrijune)* besojnë në "ngarkimi më shumë nga sa ka mundësi" *(et teklifu bima la jutaku)*, sepse, nëse njeriu, nga njëra anë, është i detyruar të bëjë mëkat dhe nga ana tjetër i ndaluar prej tij, atëherë kjo është pohim i qartë i ngarkimit me aq sa nuk ka mundësi.

Hulmtimi i dytë: Mëkatet dhe zvetënimi i mirësive

Në një hadith nga Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu *(Paqja qoftë mbi të!)* lexojmë: "*Betohem për Zotin! Një popull, kurrë nuk është*

[1] "Ujunu Akhbaru Rida", i transmetuar nga tefsiri "Nuruth Thekalejn", vëll. 4, f. 555; "Uesailu Shia", vëll. 8, Hadithi 10762, f. 313; "Biharul Anuar", vëll. 5, Hadithi 17, f. 11.

lënë përjetë pa të mira, të cilat ia ka pasur për asgjë tjetër, përveç për mëkatet e bëra. Për këtë, All'llahu nuk është i padrejtë ndaj robëve. Sikur njerëzit, pasi fatkeqësitë dhe kënaqësitë që lëshohen mbi ta, të largohen prej tyre, t'i drejtoheshin Zotit të tyre, me qëllim të sinqertë dhe bindje në zemër, Ai me siguri do t'ua kthente çdo gjë që u është larguar dhe do të rregullonte çdo gjë që ka qenë e prishur.".[1]

Ky tekst i Imam Aliut *(Paqja qoftë mbi të!)* sqaron qartë lidhjen e mëkateve me prishjen e mirësive dhe shkatërrimin e tyre.

Hulumtimi i tretë: Pse gjithë këto justifikime?!

Nuk ka dyshim se gjuha arabe është nga gjuhët më të pasura dhe më të gjera, por, pavarësisht kësaj, madhështia e Kur'anit nuk është se është në gjuhën arabe, përkundrazi, sqarimi kur'anor i referohet asaj që All'llahu i dërgon të Dërguarit të Tij, në gjuhën e kombit të tyre, që t'i besojnë në fillim, pastaj feja të përhapet te të tjerët.

Por ata që justifikohen dhe kanë instrumentet e tyre në çdo vend, për çdo qëndrim apo çështjen parashtrojnë argumente dhe justifikime të palogjikshme. Ata e dinë mirë se me këtë lloj metode që përdorin nuk janë në kërkim të së vërtetës dhe nuk e ftojnë atë.

Ata një herë thonë se, pse Kur'ani ka zbritur në arabisht. A nuk do të ishte më mirë sikur të zbriste i gjithi, ose një pjesë e tij

[1] "Nehxhul Belaga", Hytbeja 178.

në një gjuhë tjetër, që ta kuptonin të tjerët? (Me këtë, ata synonin të vërtetonin se shumica e arabëve nuk tërhiqeshin drejt Kur'anit.)

Edhe sikur t'u plotësohej atyre kjo kërkesë, do të thoshin: Si mund të jetë i dërguari arab, kurse libri i tij joarab?

Këta, vetëm sa largohen nga e vërteta nëpërmjet pretekstit. Ndodh zakonisht që metoda e pretekstit dhe shfaqja e justifikimeve, të jetë argument i pranisë së një shkaku dhe një qëllimi tjetër, që njeriu e fsheh dhe e mbulon. Problemi i këtij populli ishte se shumica e njerëzve e adhuruan Kur'anin dhe u tërhoqën prej tij. Interesat e tyre u vunë në rrezik, prandaj i përdorën të gjitha mënyrat që mund të përballeshin me Islamin, si thirrje, si libër e si profeci.

E përktheu: **Edmond Abazi**

Përmbajtja

Ajetet 32 – 35.....5
Komentimi.....6
Ata që nuk besojnë Fjalën e All'llahut.....6
Hulumtim.....12
Ajetet 36 – 37.....15
Shkaku i zbritjes.....15
Komentimi.....17
Patjetër që All'llahu mjafton.....17
Dy hulumtime.....20
1- Udhëzimi *"el hidàjetu"* dhe humbja *"el idlàl"*, janë prej All'llahut.....20
2- Mbështetja në butësinë e All'llahut.....30
Ajetet 38 – 40.....32
Komentimi.....33
A kanë fuqi zotat tuaj të zgjidhin problemet që keni?.....33
Ajetet 41 – 44.....38
Komentimi.....39
Shpirtrat i merr All'llahu Fuqiplotë.....39
Dy hulumtime.....46
1- Çuditë e shenjave të ëndrrave.....46
2- Gjumi, sipas transmetimeve islame.....49
Ajetet 45 – 48.....50
Komentimi.....51
Ata që kanë frikë prej Emrit të All'llahut.....51
Ajetet 49 – 52.....57
Komentimi.....58
Kur janë në gjendje të rëndë, ata kujtojnë All'llahun, por….....58
Ajetet 53 – 55.....65
Komentimi.....66
All'llahu i fal të gjitha fajet.....66

Dy hulumtime.....73
1- Porta e pendimit është e hapur për të gjithë.....73
2- Ata që kanë bërë faje të rënda.....75
Ajetet 56 – 59.....81
Komentimi.....82
Atë ditë, pendimi nuk sjell dobi.....82
Dy hulumtime.....87
1- Lënia e detyrimeve ndaj All'llahut.....87
2- Në pragun e vdekjes, ose në Ditën e Gjykimit.....88
Ajetet 60 – 64.....90
Komentimi.....91
All'llahu është Krijuesi dhe Ruajtësi i gjithçkaje.....91
Ajetet 65 – 67.....102
Komentimi.....103
Idhujtaria është asgjësuese e punëve.....103
Dy hulumtime.....110
1- Çështja e asgjësimit të punëve.....110
2- A e njohin besimtarët All'llahun?.....111
Ajeti 68.....113
Komentimi.....113
Fryrja e Surit, vdekja e ringjallja e të gjithë njerërzve.....113
Hulumtime.....118
1- Fryrja në Sur bëhet dy herë apo më shumë?.....118
2- Ç'është Suri i Israfilit.....119
3- Cilët janë të përjashtuarit?.....121
4- Të dyja fryrjet janë të befasishme.....123
5- Sa është ndarja kohore mes dy fryrjeve?.....123
Ajetet 69 – 70.....125
Komentimi.....125
Dita, në të cilën toka do të ndriçohet me dritën e Zotit të saj..... 125
Ajetet 71 – 72.....132
Komentimi.....133

Ata që hyjnë në Xhehennem grupe-grupe.....133
Ajetet 73 – 75.....137
Komentimi.....137
Të përkushtuarit hyjnë grupe-grupe në Xhennet.....137
Sure "El Gafir".....145
Përmbledhje e përmbajtjes së sures.....146
Mirësia e leximit të sures "El Gafir".....149
Ajetet 1 – 3.....152
Komentimi.....152
Cilësi që dërgojnë shpresë te shpirtrat.....152
Hulumtime.....155
Ajetet 4 – 6.....159
Komentimi.....160
Urdhëri i All'llahut është vendimtar..... 160
Dy hulumtime.....165
I pari: Shfaqja e forcave të dukshme nga ana e mohuesve.....165
I dyti: Diskutimi në Kur'anin e Shenjtë.....167
Ajetet 7 – 9.....177
Komentimi.....178
Lutja e engjëjve që bartin Arshin për besimtarët.....178
Hulumtime.....181
I Pari: Katër duatë e bartësve të Arshit.....181
I Dyti: Edukata e lutjes.....182
I treti: Pse të gjitha duatë fillojnë me fjalët: "O ZOTI YNË"?.....183
I Katërti: Çfarë është Arshi hyjnor?.....185
Ajetet 10 – 12.....190
Komentimi.....191
I pranuam gabimet tona, por a ka shpëtim?.....191
Hulumtim.....200
Lutja që është larg përgjigjes.....200
Ajetet 13 – 15.....203
Komentimi.....204
Lutju All'llahut të Vetëm, pavarësisht jobesimtarëve që e urrejnë.....204

Ajetet 16 – 17.....212
Komentimi.....212
Dita e Takimit (Kiametit).....212
Ajetet 18 – 20.....219
Komentimi.....220
Atë Ditë, kur zemrat arrijnë në fyt.....220
Ajetet 21 – 22.....226
Komentimi.....226
Shikojini mirë dënimet e paraardhësve tuaj mizorë.....226
Ajetet 23 – 27.....230
Komentimi.....230
Më lini mua ta mbys Musain!!.....230
Ajetet 28 – 29.....240
Komentimi.....241
A doni të mbytni një njeri, vetëm pse thotë zoti im është All'llahu?...241
Hulumtime.....245
Së pari: Kush është Besimtari i familjes së Faraonit?.....245
Së dyti: Fshehja *(Et tekijjetu)* është një mënyrë ndikuese në konflikt.....247
Së treti: Kush janë të sinqertët?.....250
Ajetet 30 – 33.....252
Komentimi.....253
Paralajmërimi ndaj dënimit.....253
Ajetet 34 – 35.....257
Komentimi.....258
Dobësia e arrogantëve ndaj perceptimit të drejtë.....258
Ajetet 36 – 37.....262
Komentimi.....262
Dua ta shoh Zotin e Musait.....262
Ajetet 38 – 40.....267
Komentimi.....267
Më ndiqni mua, t'ju udhëzoj në Rrugë të Drejtë.....267

Ajetet 41 – 46.....271
Komentimi.....272
Fjala e fundit.....272
Hulumtime.....279
I pari: Besimtari i familjes së Faraonit dhe mësimi madhështor në përballjen e zullumqarëve.....279
I dyti: Lënia e çështjeve tek All'llahu.....281
I treti: Jeta e ndërmjetme *(El Berzakhu)*.....282
Ajetet 47 – 50.....285
Komentimi.....286
Diskutimi mes të dobëtëve dhe të mëdhenjve (parisë) në Xhehennem.....286
Ajetet 51 – 55.....290
Komentimi.....291
Premtimi për ndihmën e besimtarëve.....291
Ajetet 56 – 59.....302
Komentimi.....303
Nuk është i barabartë i verbëri me atë që sheh.....303
Hulumtim.....310
Çifutët kryeneçë.....310
Ajetet 60 – 63.....312
Komentimi.....313
Më thirrni Mua, Unë ju përgjigjem juve.....313
Rëndësia e duasë dhe kushtet e përgjigjes së saj.....314
Pengesat e përgjigjes së duasë.....319
Ajetet 64 – 66.....325
Komentimi.....326
Ky është All'llahu, Zoti juaj.....326
Ajetet 67 – 68.....333
Komentimi.....333
Shtatë fazat e krijimit të njeriut.....333
Ajetet 69-76.....339

Komentimi.....340
Fundi i kokëfortëve dhe i kryeneçëve.....340
Ajete 77 – 78.....348
Komentimi.....349
Bëj durim, derisa të vijë premtimi i All'llahut.....349
Hulumtim.....353
Sa është numri i Profetëve?.....353
Ajetet 79 – 81.....357
Komentimi.....357
Dobitë e ndryshme të kafshëve.....357
Ajetet 82 – 85.....361
Komentimi.....362
Kur zbret dënimi, besimi nuk bën dobi.....362
Kryeneçët me dituri!.....366
Sure "Fussilet".....370
Një vështrim i shpejtë në përmbajtjen e sures.....371
Mirësia e leximit të sures.....373
Ajetet 1 – 5.....374
Komentimi.....375
Madhështia e Kur'anit.....375
Ajetet 6 – 8.....383
Komentimi.....383
Cilët janë idhujtarët?.....383
Hulumtim.....388
Rëndësia përjashtuese e zekatit në islam.....388
Ajetet 9 – 12.....390
Komentimi.....391
Fazat e krijimit të qiejve dhe Tokës.....391
Dy hulumtime.....395
Ajetet 13 – 16.....401
Komentimi.....402

Unë ju paralajmëroj me një rrufe, njësoj si rrufeja e Adit dhe e Themudit!.....402
Dy hulumtime.....409
Hulumtimi i parë: Si u zhduk kombi i Adit?.....409
Hulumtimi i dytë: Ditët ogurzeza të kombit të Adit.....410
Ajetet 17 – 18.....412
Komentimi.....412
Dënimi i popullit të Themudit.....412
Hulumtim.....415
Llojet e udhëzimit hyjnor.....415
Ajetet 19 – 23.....416
Komentimi.....417
Dy hulumtime.....423
Hulumtimi i parë: Mendimi i mirë dhe mendimi i keq për All'llahun.....423
Hulumtimi i dytë: Dëshmitarët në gjykatën e Kiametit.....424
Ajetet 24 – 25.....429
Komentimi.....429
Shokët e këqij.....429
Ajetet 26 – 29.....433
Komentimi.....434
Zhurma përballë zërit të Kur'anit!!.....434
Ajetet 30 – 32.....438
Komentimi.....438
Zbritja e engjëjve te besimtarët e palëkundur.....438
Hulumtime.....442
Ajetet 33 – 36.....447
Komentimi.....448
Largoje të keqen me të mirë.....448
Hulumtime.....456
Hulumtimi i parë: Programi i thirrjes tek All'llahu.....456
Hulumtimi i dytë: Njeriu përballë furtunave të cytjeve të djallit... 458
Ajetet 37- 39.....460

Komentimi.....461
Sexhde vetëm për All'llahun.....461
Ajetet 40 – 42.....467
Komentimi.....468
Shtrembëruesit e argumenteve të vërteta.....468
Ajetet 43 – 46.....474
Komentimi.....475
Libri i udhëzimit dhe i shërimit.....475
Hulumtime.....482
Hulumtimi i parë: Zgjedhja dhe drejtësia.....482
Hulmtimi i dytë: Mëkatet dhe zvetënimi i mirësive.....483
Hulumtimi i tretë: Pse gjithë këto justifikime?!.....484

ألأمثل فى تفسير كتاب الله المنزل

مؤلف: العلامة الفقيه المفسر ناصر مكارم الشيرازى

الجزء الرابع و العشرون

تيرانا: 2019

نام کتاب: الامثل فی تفسیر کتاب الله المنزل (جزء بیست و چهار)

نویسنده: فقیه مفسّر حضرت آیة الله العظمی ناصر مکارم شیرازی (دام ظلّه)

ترجمه به زبان آلبانی: حاجی سلیم اصطفی (ره) و ادموند عبازی

زیر نظر: وُلْنَتْ مِرْیَا

ویرایش: یریدا کولا

تصحیح ادبی: ویولسا کارای

صفحه بندی و جلد: صبریه فزا

ناشر: جمعیت "نسیم"

چاپ: انتشارات "لیلو"

تیرانا: 2019